STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 06186

TUNKLE GESHTALTN

F. Bimko

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG

WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust

Arie & Ida Crown Memorial

The Seymour Grubman Family

David and Barbara B. Hirschhorn Foundation

Max Palevsky

Robert Price

Righteous Persons Foundation

Leif D. Rosenblatt

Sarah and Ben Torchinsky

Harry and Jeanette Weinberg Foundation

AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE

National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פ. בימקאָ

טונקלע געשטאַלטן

דאָס ערשטע בוך

ניו יאָרק 1926

Copyright, 1926

by

PH. BIMKO, New York

עטלאכע ווערטער :

די זאכן, וועלכע קומען דא אריין אין די דריי ביכער, זיינען אנגעשריבן געווארן פאר די לעצטע צען יאר ; כ'האב זיך באמיט די עלטערע זאכן צו באארבעטן, אויפסניי זיי אנצושרייבן, און כאטש כ'גלויב קוים, ס'האט זיך מיר געוואלט איינגעבן זיי אויסצורייסן מיטן ווארצל, און אפווישן פון זייער פנים די צייט, ווען זיי האבן צום ערשטן מאל די וועלט דערזען, — איז מיר פונדעסטוועגן א שאד געווען זיך מיט זיי צו שיידן, צוליב זייער נישט אויסגעלעבטקייט ; זיי גייען נאך דערווייל דא האנט ביי האנט, אן אונטערשיד, כאטש כ'טו עס נישט מיטן גאנצן הארץ, און בין זיכער דאס זיי וועלן שפעטער, ביים ארויסגעבן די ביכער א צווייט מאל, ארויספאלן און פארלוירן ווערן ווי א סך אנדערע זיינען, אויפן וועג צו זייער ווידערגעבורט פארלוירן געגאנגען ; איך בין באפרידיקט אויף אזוי פיל, וואס זיי גיבן צו די קאליר, די פארב, — די ביכער זאלן זיין אזוי פארשידנארטיק.

דער מחבר.

דער הייליקער

דער גלח איז אָנגעקומען אין פּאַראַפּיע, נאָכדעם ווי דער אַלטער, אַ זקן, האָט אָפּגעדינט ס'דאָרף עטלאַכע זיבעציק יאָר, און געשטאָרבן אין טיפן עלטער; ער האָט זיך באַזעצט אינ'ם אָפּגעזונדערטן הייזל, וואָס איז געווען אין שכנות פון טמאה־הויף, און וואָס איז בעשטאַנען פון דריי קליינע, אַלט־מאָדישע שטיב־לאַך, פאַרעלטערטע, וועלכע האָבן אַמאָל אָנגעקערט צום קאָשטשאָל.

ס'גלח'ל איז נאָר־וואָס אַרויס פון סעמינאַריע, און נאָך גע־האַט די מוטערס מילך אויף די ליפּן; אויף זיינע באַקן האָט געשפּילט אַ יונג רויט פאַרבל, ווייל די קלויסטער־מויערן האָבן נאָך נישט אינגאַנצן געהאַט אַרויסגעצויגן דעם קלעי פון זיינע ביינער.

ס'דאָרף האָט זיך מיט אים שטאַרק דערפרייט; ער האָט אָפּגעריכט די תפילות מיט היץ, אינגאַנצן — פלאַם־פייער; ס'פויערים־פאָלק איז שוין פון לאַנג נישט געוואוינט געווען אַזוינס צו הערן, ווייל דער זקן פלעגט דאָס מאַכן בלחש, מורמלען קוים־קוים מיט די ליפּן, אויפגעהויבן די הענט, זיך שווער צוגעשאָקלט, און מער געזאָגט אינזיך ווי אַרויסגעבראַכט פאַר די ליפּען.

די פויערים האָבן דערביי געקניט, און געציטערט אימת־מות.

— ס'איז גאָר קיין גלח נישט, נאָר אַ שטיק פייער, די אויגן בליצן מיט פייער, מ'קען נישט נאָנט איינשטיין ביי אים...

אין אַ פראָסטן טאָג איז ער קיינמאָל נישט איינגעזעסן אין שטוב, ס'גלח'ל; זיך אָנגעטאָן זיין ברייטע צעלאָזטע דעליע, דעם שטרויענעם הוט אויפ'ן קאָפּ, און זיך אַרומגעטראָגן אַ דערהוי־בענער צווישן די פעלדער, מיט די שטעזשקעס; אַלטע באַבעס האָבן געקניט פאַר אים, געכאַפּט קושן די האַנד, און עלטערע, באַיאָרטע פויערלאַך, — זיך איינגעבויגן אין דרייען, און הכנעה'דיק אים באַגריסט:

— ניעך בענדזשע פּאַכוואַלאַני...

אַ פֿראַסט פּנים, גרויסע אויגן, קעלבערנע, די ליפּן גראָע, עטוואָס אויפֿגעשאַרצט אַזוי ווי ביי אַ יונג פייערל, אָבער זייער פֿרום, צוגעלאָזן, פּאַלקסטימלאַך. האָט ליב געהאַט אָפּצושטעלן אַ קליין שיינעצל, און זיך אַדורכצושמועסן:

— צו ער קען שוין גוט פּאַטשערזש זאָגן?...

אויפֿדערנאַכט איז ער געווען אין שטוב, אַרומגעגאַנגען הינ־און־צוריק אין בלויזן קאָפּ, אָנגעטאָן אין שוואַרצן כאַלאַט, וועל־כער איז געלעגן אויסגעגאָסן אויף זיין גוף, און געווען פֿאַרקנעפּלט פֿון אויבן ביז אַרונטער ווי אַ קלייד; אָדער געזעסן פֿאַרטיפֿט איבער די ספרים׳לאַך, וואָס זיינען געלעגן פֿאַר אים אויפֿ׳ן טישל, פֿאַרגליווערט אין דער האַלב פינסטערניש פֿון שטיבל, אַזוי ווי אַ שאָטן צווישן שאָטנס, זיך געפּייניקט און אָפּטמאָל פֿאַרהערט, ווען ס׳פּלעגט זיך אויפֿמאַכן די טיר, און אים אָנזאָגן:

— ס׳וואַרט אויפֿ׳ן אינוויינעק אַ „קומע“, ר׳זאָל גיין מיט אַ חולה מתודה זיין...

אינאַיינעם מיט׳ן יונגן גלח׳ל זיינען אויך די שטיבלאַך געוואָרן אויפֿגעריכט מיט אַ פרישע „גאָספּאָדיני“; די אַלטע, וואָס האָט זיך אויסגעלעבט אינאַיינעם מיט׳ן אַלטן גלח, האָט, — נאָכדעם ווי מ׳האָט דעם אַלטן גלח אַראָפּגעלאָזן מיט׳ן אָרון אין גרוב אַריין, זיך צוגעזעגנט מיט די שטיבלאַך, און געקושט די לייסט פֿון דער טיר:

— זי וועט שוין מיט אַ פרישן גלח נישט מער אומגיין, און פּאָרט צו אַ קרובה אָפּלעבן ווי־ס׳איז אירע יאָרן, ווי לאַנג ס׳איז איר נאָך אויפֿגעלייגט צו לעבן...

די פרישע „גאָספּאָדיני“ איז געווען אַ יונגע שיקסע, נאָר אַ פֿרומע, וואָס האָט זיך אויסגעכאָוועט הינטער די מויערן פֿון אַ שפּיטאָל, אין אַ קינדער־קלויסטער, וואו מ׳האָט אויפֿגעקליבן

קינדער פון נאָס אַראָפּ; זי איז געווען שטאַרק פרום, אַזוי ווי די „שאַסטרע“, וואָס האָט זי אויסגעכאַוועט. זי וואָלט אפשר אַליין געווען אָנגעטאָן אַ ברייט צעלאָזט קלייד מיט אַ ווייסן קאַפּטור אויפ׳ן קאָפּ, אַ בינט שוואַרצע קרעל מיט אַ גרויסן ווייסן זיל־בערנעם צלם אויפ׳ן האַרץ, אַריינגעגאַנגען אין שפּיטאָל, און אינאיינעם מיט זיי אַלע אומגעגאַנגען מיט די קראַנקע, זיי מתודה־געווען און געקושט אין קאָפּ פאַר׳ן טויט...

זי איז געווען שטיל, די שיקסע, זייער באַשיידן, זיך אָפּגע־רוקט פאַר זיינע טריט, דעם יונגן גלח׳לס און אים אַדורכגעלאָזט מיט גרויס עהרנגעפיל; באַלד מיטן ערשטן טאָג פון איר אָנקומען פאַר אַ „גאָספּאָדיני“ — דערשפּירט די הייליגקייט, וואָס רוט אויף זיין קאָפּ, און זיך געהאַלטן פאַר אַ גרויסע זכיה:

— וואָס ס׳איז אויף איר אויסגעפאַלן דער גורל מיט אים אינאיינעם צו זיין, אים אָפּצעווירן, און נישט געוואָרן קיין שוועס־טער אין שפּיטאָל...

אַז ער איז נישט געווען אין דער היים, דער גלח, האָט זי פלייסיק געראַמט די שטיבלאַך, אָפּגעשטויבט די הייליקע „אָב־אָזן“, געלופטערט די ספרים׳לאַך, אַז די מאָלן זאָלן זיי נישט צור־פרעסן; אים ריינגעמאַכט ס׳געלעגער, און טאָמער איז ער גראָד אָנגעקומען, — אַזוי האָט איר גענומען קלאַפּן ס׳האַרץ, ס׳בלוט געקומען אין פּנים אַריין, און פאַר גרויס צערודערונג זיך פרום איבער׳צלם׳ען און זאָגן:

— ניעך בענדזשע, פּאָכוואַלאָני...

ס׳גלח׳ל האָט עפּעס אומבאַשטימט צוגעשאָקלט מיט׳ן קאָפּ. אָבער פאַר גרויס צורודערונג, דערזעענדיק אירע באָרוויסע פיס, די שווערע ברוסטן אַראָפּהענגענדיק איבער זיין בעט, — מורא האָבן אַ מינוט לייגנער איינצושטיין ביי זיך אין שטוב, און עוקר זיין אין פעלד; אַרומגיין אַזוי צווישן די שטעזשקעס, שטאַרק פאַר־פלערט, נישט פילן צומאָלט ווי די אַלטע באַבעס קושן זיין האַנט, און נישט הערן די פויערים, ווי זיי גריסן אים:

— ניעך בענדזשע פּאַכוואָלאַני...

ביז אויפדערנאַכט אַזוי, אַז די פינסטערניש איז פאַר אים אומגעריכט אַראָפּגעפאַלן צו דער ערד, און ער האָט זיך געקענט געפינען ערגעץ אויף די הינטערשטע פעלדער פונ׳ם דאָרף, א מהלך ווייט פון קלויסטער, פלעגט ער נעמען גיין א היים, זיך אַדורכ׳ גנב׳ענען אין שטיבל צו זיך, זיך פאַרגראָבן אין די ספרים, וועלן עפּעס דאָרט אין זיי חוקר ודורש זיין; אָבער לערנען איז אים שווער אנגעקומען; עפּעס האָט נישט אָפּגעטראָטן פון זיינע אויגן די שיקסע, וואָס פלעגט זיך גראַד אויסוואַקסן אין אַזאַ הערלאַך געשטאַלט, מיט אַ טיף־געקריינקט געפיל, און זיך אוועק־שטעלן פאַר אים שטייף און מאָנען:

— כ׳בין געשיקט פון גאָט צו דיר, כ׳זאָל באַגליקט ווערן פון דיין שוים...

און ער האָט אויפגעריסן די אויגן, זיך אוועקגעשטעלט א ד״ערציטערטע; אין די אויערן האָבן אים געקלונגען די גלאָקן אַזוי אייגן ווי ביי קריסטוס געבורט. פאַר די אויגן איז געשטאַ־נען די מויד׳ס בילד, מיט איר שטילער באַשיידענער מינע, אַזוי ווי ביי א הייליקע שוועסטער, א נאָנע, וואָס איז שווער געפּרואווט געוואָרן, און געקומען אָפּקומען פאַר אירע זינד צווישן די מויערן פון קלויסטערס; ס׳האָט זיך אָנגעזען אין אירע אויגן דער טיפער צער פון א געליטענער, געפּייניקטער צום טויט...

ער האָט מורא געהאַט צו ריידן; ס׳האָט אים אינוויינ־יק געשטיקט, און נישט געקענט אַרויסברענגען פאַר די ליפּן:

— אַז. מ׳זאָל איר צונעמען פון די אויגן, פון זיינע דלת אמות, ווייל ער זינדיקט בלויז במחשבה, אַז ער דרייט זיך אַרום מיט איר אין איין שטוב...

די וויטאָקן האָבן זיך אַלץ מער צעגאָסן אין זיין לייב. אָבער אויפ׳ן פּנים ביי אים האָבן זיי זיך נישט אָנגעזען; עס איז געבליבן אַזוי איינן טרוקן, נאָר וואָס די רויטקייט אויף די שפּיץ־באַקן האָט

זיך אַלץ מער געבליייכט, גראַד אַזוי ווי די גראָבע מויערן פונ׳ם איינגעזעסענעם שטיבל, וואָלטן זיי אויסגענאָגט צו ביסלאַך; ביי די תפילות־אַפּריכטן האָט ערשט זיין ווייטאַק געפונען אַ טירעלע וואו זיך אַרויסצושפּאַרן, און ער האָט זיך צושריגן מיט ביטערע קולות, געפלאַטערט אינגאַנצן ווי אַ דאָרן, אַ שטיק פייער, אַ סנה, און די פייערלאַך פלעגן ליגן און קלאַגן אויף די פנים׳ער, מורא־האָבן מיט זיין בליק זיך צו טרעפן...

אָפּגעקילט האָט ער זיך ערשט נאָך די תפילות, אויפן פעלד. אַליין געגאַנגען פאַמעלאַך, מיט אַ פאַרלאָשן האַרץ, און צוגעקלאַפּט צו איטלאַכן טריט מיטן שטעקן, ווי אַ בלינדער; אַ קיל ווינטל האָט געבלאָזן אויף זיינע מאַטע באַקן, געלאָשן די פלאַמען, און באַלד זיך אָפּגעשטעלט מיט אַ קליין שייגעצל ריידן, ווי ער וואָלט דערמיט געוואָלט פאַרטרייבן פון זיך די שווערע ספקות, און לאַסקאַווע איהם פרעגן:

— פאַקאַכאַש יעזוסאַ?

און דאָ דערשפּירן די שיקסע, ווי זי קניט אין אַ ווינקעלע אויף דער ערד, ביידע הענט פאַרלייגט אויפן האַרץ, אַזוי ווי אַ פרומע שוועסטער פרימאָרגן, ווען אין דרויסן וועקן זיך די הימלען, באַלויכטן מיטן הייליקן אייל פון „אַבראַז“, אויסגיסנדיק מיט אַזוי פיל געבעט אירע שטומע בקשות און פאַרלאַנגען...

ס׳איז אים געוואָרן ענג מיט איר אין שטוב צו זיין און, אז ער איז אַהיימגעקומען, — האָט זיך די מרה־שחורה באַזעצט ביי אים אויפן פנים; מיטן אַריבערטרעטן די שוועל, האָט זיך אַ גראָב הייטל ווי ביי אַ טויב פאַרצויגן איבער זיינע אויגן, און ער האָט אויפגעהערט צו זען; אַלעס אַרום, האָט ער געשפּירט, איז פול מיטן הייסן אָטעם פון איר צושמאַלצענעם קערפּער, וואָס רוט ווי אַ שווערער באַרג אויף אים, און באַזונדער — די ברוסטן, וואָס הענגען אַראָפּ איבער זיין מויל, אַזוי ווי די שווערע קאַנען, און טריפן מיט פעטיגקייט אויף זיינע ליפּן:

— טרינק, פרישע וואַרימע מילך. עס וועט זיך צעגיין אין דיינע אברים, און דו וועסט נישט פילן אַזוי שטאַרק די יסורים.

ער פּרואווט זיך לכתחילה אָפּוועדן, אָבער ס'האַרץ חלש'ט, ס'ציט, און ער בייגט איין — קעגן זיין ווילן — ווי אַ קליין שעפּסל בייגט איין ס'קעפּל צו די ציצלאַך, און זויגט פון אירע ברוסטן, וואָס הערן נישט אויף צו טריפן, און זיינען צוגלייך ווי די שווערע קאַנען; און מורמלט שכור פון תענוג, פון געגוס, אָנ־קלאַמערנדיק זיך מיט ביידע הענט אין ביידע הענט פון איר קערפּער:

— לאָז מיך נענטער, נענטער, איך וועל מיך אָנזויגן ביי דיר, שטילן מיין הייסן דורשט ביי דיר...

ס'איז אים שוין שווער איינצוליגן אין בעט, אַלץ אַרום איז זיך צעשוואומען, די גראָבע מויד איז זיך צעשוואָומען, זיך פאַרגרעסערט, אונגעהויער גרויס איז איר קערפּער און ער ליגט ווי אַ געשוואָ־לענער באַרג ביי אים אויפן האַרץ...

און דאַ, דוכט זיך אים, אַז ער אַליין צעשווימט זיך, צעפּאַלט אין באַזונדערע שטיקער; הענט באַזונדער, פיס — באַזונדער, און עמיץ טראָגט אונטער אויף אַ קופּערנעם פייער־פאַן אַ קאָפּ, אַ געקעפּטן קאָפּ — זיין קאָפּ, איינגאַנצן פאַרשטייפּט, די אויגן גע־שלאָסן, די האָר ווי שפּיזלען, און אַרום הערט זיך דאָס שטילע געבעט אַזוי ווי פון טויזנט גלחים וואָס זאָלן קניען, און שרפים זאָלן פלאַטערן, טויזנט וועקסענע ליכט — רויכערן, ערגעץ אין היילן, קעלערן פון פאַמיליען־קברים, וואו ס'שימערן ווענט, לייכטן, בלישטשען, און עפּעס אַן אומרו ציטערט מיט אַ זילבערנעם הויך, אַזוי ווי פון אירע נאָז־לעכער, און ס'דוכט זיך:

— מאַריאַ אַליין מאַכט זיך צורעכט, און הייליגט זיך פאַר'ן חופּה־בעט, וואו גאָט ברויך געבוירן ווערן...

אַז ס'גלח'ל איז אַראָפּגעגאַנגען צו מאָרגנס פון בעט, האָט אים די שיקסע ליבלאַך געשטייכלט אין פּנים אַריין; ער האָט נים

געקענט אויסהאַלטן איר בליק, און איז אַריינגעפאַלן דערנעבן אין קאַשטשאַל, זיך געוואָרפן מיט׳ן פּנים צו דער ערד פאַר׳ן אַלטאַר, און שרעקלאַך געוויינט...

זיין פּנים איז שוין געווען אינגאַנצן געלב, פּונקט ווי ביי אַן אַלטן גלח, וואָס וואָלט שוין זיינע יאָרן געהאַט באַשטאַט צווישן די מויערן פון אַלטע קלויסטערס; אין זיין איצטיקן גיין האָט זיך געשפּירט אַ לויפן, אַ ציטערן, עפּעס אַזוי ווי ר׳וואָלט די מנוחה פאַרלוירן, און געזוכט ערגעץ פון זיך אַליין אַנטרינענצואַוועקן, פון זיינע אייגענע יסורים זיך אויפצורוימען...

די מויד האָט זיך שוין מער דרייסטער צו אים צוגעשאַרט, געקושט דעם מאַנטל פון קלייד, אים אויסגערעדט, און געוואָלט פאַרגרינגערן דאָס האַרץ:

— זיי זיך נישט מצער, געטליכער מענטש, ווען ס׳איז מיר באַשערט כ׳זאָל אויפגעריכט ווערן דורך דיר...

און ער האָט מער גאָר נישט גערעדט, דער גלח, נאָר טיף געטראָגן אין זיך די יסורים, נישט מער אָפּגעווערט זיך פון איר, נאָר איבערגעבנדיק זיך שטיל, שווייגנדיק פאַר אַ קרבן; זיך געלאָזט גלעטן פון אירע הענט, און הילפלאָז זיך געפילט אין אירע אָרעמען, געבונדן; נאָר וואָס אין קאַשטשאַל אַליין האָט דער שמערץ אַרויס־געריסן זיך גוואַלדיק פון זיין ברוסט, און ער האָט זיך אַרויסגעצויגן מיט׳ן קערפּער ביי די תפילות — ווי אַ לאַנגער דאַרער סקעלעט, אַ פינסטערער שאָטן מיט שוואַרצע פינסטערע לעכער, וואָס האָט עפּעס געשריגן, געוויינט, אַז די פויערים זיינען שוין געוואָרן אומ־רואיק, אַרומגעגאַנגען צעטראָגן, און שטאַרק איבערגעקלערט:

— ס׳איז גאָר קיין מענטשלאַך בעטן נישט, האָט באַלד שוין קיין מענטשלאַכע צורה נישט...

ער האָט פּשוט מורא געהאַט, דער גלח, מיט איר אינאיינעם צו זיין אין שטוב, און פּלעגט פאַרפאַלן ווערן אויף גאַנצע טעג; נישט אויפגעהערט זיך צו באַקלאָגן אין לאַנגע בריוו פאַר׳ן פּרזשאַנדזש־פּראַלאַט, וואָס אין סעמינאַריע:

— פאַרוואָס מ׳האָט אים דאָ אריינגעשיקט, ס׳איז אַ פאַר־גרעבט דאָרף, געמיינע לייט, זיי פאַרשטייען אים נישט, און וואָלט דורכאויס געוואָלט מ׳זאָל אים צוטיילן אין אַנאַנדערע פּאַראַפּיע.

אָבער, אַז ס׳פלעגט אָנקומען אַלץ די אייגענע תשובה:

— אַלע פּאַראַפּיעס זיינען פאַרנומען, און איבערטוישן אים איז זייער אַ שווערע, שווערע זאַך...

אַזוי איז ער אינגאַנצן אַראָפּגעפאַלן ביי זיך, געבליבן דער־שלאָגן, און שוויינגנדיק זיך איבערגעבן דעם בלינדן גורל זיינעם אין די הענט; זיך געלאָזן אינגאַנצן אויף הפקר, און ארומגיין צו גאַנצע טעג אויפ׳ן אַלטן דאָרפישן צמענטאַרזש, אַפּליגן צווישן די קברים, אַרומהאַלזן די צלמים, עפּעס וועלן זיך צונויפגיסן מיט דער שטומער שוויינגנדיקער שטילקייט וואָס האָט דאָרטן געפלאָסן, און ביינאַכט ווידער זיך פאַרשליסן אין קאַשטשאָל, אַנידערקניען פאַר׳ן גרויסן הייליקן „אָבראַז“, פון וועלכן די הייליקע מוטער האָט פיינלאַך אַראָפּגעקוקט; פאַרגליווערט ווערן שעה׳ן לאַנג, ביז ס׳פלעגט זיך עפּעס נעמען רירן דאָרטן, אַזוי ווי הענט אים צו גלעטן, און דערשפּירן ס׳קומט אַ היילונג אויף זיינע וואונדן; זיי־דענע פּרוכת׳ן זיך צו וועקן; בלאָע, הימל־בלאָע פאָרהאַנגען מיט זילבער־ווייסע שטערנדלאַך, — אַזוי ווי די הימלען וואָלטן אַראָפּגע־נידערט צו זיינע פיס, אים אריינגענומען, און ער וואָלט זיך אויסגעמישט מיט׳ן בלאָען עטער, צעשווימען געוואָרן...

אין טיפער נאַכט, שנייען האָבן געהויערט איבער די וועלט, די פרעסט — געהאַט אָנגעטאָן אייזערנע רינגען אויף אַלעס, איז געזעסן ס׳גלח׳ל איבער די ספרים׳לאַך, קיין שלאָף האָט אים נישט גענומען פאַר די אויגן, — און ס׳איז אריינגעקומען עפּעס אַ פּייערל איינגעבאַבלט פון קאָפּ ביז צו די פיס אין אַ שווערן פעלץ, מיט אַ הויכע דובלינע איבער׳ן קאָפּ, און זיך געבוקט ביז צו דער ערד:

— ניעך בענדזשע פּאַכוואַלאַני !...

האָט זיך ס׳גלח׳ל אויפגעכאַפּט פון זיינע שווערע רעיונות, אָפּגעענטפערט במחשבה, און געפרעגט אים:

— מה בקשתך ?... וואָס זיין פאַרלאַנג איז ?

אַזוי האָט ס׳פייערל געזאָגט :

ס׳ווייברל האַלט אים גאָר שמאָל, זי דאַרף זיך מתודה זיין, און קען דעריבער נישט שטאַרבן...

אַזוי האָט ס׳גלח׳ל נישט געזאַמט קיין איבעריקע מינוט, זיך אָנגעטאָן זיין פעלץ, און געפאָרן מיט אים ; דאָס שליטל האָט זיך געגליטשט איבער די הויכע שנייען וואָס זיינען געלעגן אַזוי הויך אָנגעוואָרפן, און האָבן געציטערט, געשמינקלט, ווי באַצירט מיט שטערנדלאַך ; דאָס גלעקל האָט געקלונגען, ווי אַ פייגעלע ציטערט מיט׳ן העלזל, און ס׳גלח׳ל האָט זיך אַריינגערוקט די הענט אין די אַרבל, עפּעס דערשפּירט אַ קעלט אין די פיס, וואָס זיינען אים געוואָרן שווער ווי צענטנערס, אָבער ס׳איז אים געווען גוט מיט דער ווייסער וועלט, און שטאַרק געשמעקט צו פאָרן אין דער ווייס־קייט אַריין, זיך געפילט אַזוי פריי, גרינג אויפן האַרץ, ס׳איז אים נישט אַנדערש אויסגעקומען :

— ווי, אַז דאָס פאָרט ער אַליין איצט זיך ערגעץ מתודה זיין פאַר וועלכן אַלטן ביסקאָפּ, הונדערט יאָריקן זקן, וואָס די עלטער האָט אים אַראָפּגעבויגן דעם קאָפּ, ער זאָל מוזן קוקן צו דער ערד, גלייך אין גרוב אַריין...

די פראָסט האָט גענומען שטאַרקער, די לופט איז געוואָרן ווי שטאָל, און האָט געקלונגען; ס׳שליטל האָט געסקריפּעט ; ס׳פייערל האָט זיך אַריינגערוקט די הענט אין די אַרבל, זיך איינגעהויקערט ; די וואַרימקייט פון פעלץ, דאָס גלעקל, די גרויסע סנאָפּעס שטרוי, — דאָס אַלץ האָט אים באַלד איינגעשלעפערט און, ער האָט געלאָזן דאָס שליטל אויף די פערדס בעראַט...

ס׳גלח׳ל האָט נישט געשפירט די קעלט ; ער האָט זיך אַלץ מער צוזאַמענגעקיטשעט, ס׳איז אים געווען וואַרים, וויינינסטנס־

— האָט זיך אים אַזוי אויסגעדוכט; ס'האַרץ האָט געקלאַפּט שטאַרק, אין קאָפּ זיך געמישט, און ער האָט זיך געפילט, אַזוי פריי, דערהויבן, ס'איז אים ממש געווען ליכטיק אין די אויגן. עפּעס אַ ליכטיקייט האָט זיך אויסגעשפּרייט. אַ גן־עדן־ליכטיקייט, די פערד האָבן באַקומען גאָלדענע גרזשיוועס, און צעפלאַטערט מיט אים געפלויגן איבער ווייסע צעפלאַסענע וועגן, אַלע הייליקע קומען אים אַנטקעגן, מיט צעפלאַמטע קרוינען אויף זייערע קעפּ, ברע־נענדיקע פייער־פאַנען אין די הענט, און זיי רויכערן פאַר אים מיט ווייראויך, שפּרינגען קדוש; און די הענט פון דער הייליקער מרים גלעטן אים מיט ליבשאַפט, און טרייסטן אים מיט גרויס געבעט, מיט פיל הבטחה:

— זיי דיך משמח, געטלאַכער מאַן, גאָטס זון האָט באַוויליקט דיר צו פאַרגעבן, דו ביזט געהייליקט אין דיינע יסורים, און דערלייזט פון זיי...

— — — — — — — — — — — — — — — — —

אַז דער פויער האָט זיך אויפגעכאַפּט, ווען די פערדלאַך זיינען געבליבן שטיין פאַר זיין כאַלופּע, איז ער אַראָפּגעקראָכן פון בינט־שטרוי און געגומען וועקן דעם גלח:

— פּראָשע קרעזשענדזשאַ?...

איז דער גלח אַרונטערגעפאַלן ווי אַ שטיקל אייז פון שליטן, און מער קיין אָטעם נישט געהאַט...

מ'האָט אויפן דאָרף זיך פּשוט דאָס לעבן גענומען פאַר אים; גע־האַלטן פאַר אַן אבן־טוב, נישט געלאָזט אויפ'ן קיין שטויבעלע פאַלן, אָפּגעהיטן זיינע טריט, און זיך אַצינד געכאַפּט:

— ס'איז מיט אים נישט געווען גלאַט; ער איז צו גרויס, צו הייליק געווען, און זיי האָבן נישט די זכית געהאַט זיך לאַנג אָפּצופרייען מיט אים...

דער מאַן

א קליין הייפעלע ברואים האָט זיך צעצויגן געשלעפּט איבער'ן וועג, — געשלעפּט צום וועלדל, וואָס איז ליכטיק געווען פון דער זון, וועל־כע איז דאָרט אונטערגעגאַנגען, און דעם וואַלד אין איינציקע, באַ־זונדערע בוימער, ווי שוואַרצע טונקעלע געשטאַלטן, אויסגעטיילט.

דאָס הייפעלע האָט זיך נישט צוזאַמענגעהאַלטן ; צופעליק גע־ווען צונויפגעקליבן, פון נעכטן, העכסטנס — אייערנעכטן, און פון בלויזן גיין מיט איין וועג זיך געקענט ; געוואָלט האָבן משתתּף גע־ווען איינער מיט'ן צווייטן, איינער מיט'ן צענטן, איינער מיט'ן צוואַנציקסטן, מיטן הונדערטסטן, — ס'זאָל נישט אויסקומען איט־לאָכן באַזונדער צו מאַכן די נסיעה אַליין פאַר זיך, נאָר זיין אָנ־געקניפּט אין וועמען, אין שאָטן פון וועמען, א ווילד־פרעמדן, זאָל זיין...

אַז זיי זיינען צוגעקומען לעבעדיקע נאָך, צום שטיקל וועלדל, — זיינען זיי אוועקגעפאַלן אַלע אינאיינעם אויף דער קופּע, אַזוי ווי געשאָכטענע, אונטערגעהאַקטע, אויף דער האַריקער ערד ; אָהן שום חרפּה זיך געלייגט, מיט די אייגענע פּיס אַריבער יענעמס לייב, אַזוי ווי געוואָלט אויפטייען ס'פון־שרעק־פאַרקילטע בלוט, זיך דער־וואַרימען, און אפשר גאָר ווייל אינאיינעם ליגנדיק — אין זינען געהאַט — וועט דער הייפן זיין גרעסער, און שווערער אויפגעפרעסן צו ווערן ; נישט אַזוי גרינג טאַקע אָנקומען אויסגעריסן צו ווערן צום טויט...

אַרום איז גיך געוואָרן טונקל. דער וואַלד האָט זיך עפּעס, נאָכדעם ווי דאָס ביסל מענטשן האָט זיך אין אים אויפגערוימט — צונויפגענומען ; פאַרגאַנגען ; אויפ'ן פעלד אַרום אים, האָט זיך אָפּגעשטעלט א נעפּעל, וועלכער איז אין דער טיף געוואָרן אָפּגע־לויכטן אין גרין־געל־רויטע קאָלירן, ווי ביים אָפּשיין פון א פייער,

פון אַ גרויס צעשפּרייט פּייער; ביי די פּאָדערשטעביימער האָבן אודאי שוין געפלאַמט די הויכע קרענזשוואַטע קעפּ, וואָס האָבן באַדאַרפט זיין ווילד־צעשויבערט, ווילד־צעבאַרשט, אַזוי ווי ביי רויע, נישט דערשלאָפענע, און אין מיטן־נאַכט־אויפגעוועקטע צי־גיינער'שע מיידן...

הינטער דער געדיכטקייט פונם נעפּל, וואָס האָט זיך רק אויף זייער מזל געשטעלט, און וועלכער האָט אויף אַ טריט בלויז פאַרהוילען פון זיך — האָבן טאַקע די לייט מער באַרוט געקענט ליגן אינ'ם וועלדל; מער באַהיט — די קינבאַקן זאָלן זיך נישט הינטיש־געפאַלן געבן אַ טרייסל, וועלפיש אַ צוק, און אַ קלונג מיט די הוילע צעבראָכענע ציינער:

— מ'וועט זיי נאָך דאָ באַלד אויך, אין דער ווילדערניש פון צווישן די פעלדער און וועלדער דערטאַפּן, און צעטראָגן...

און דער שלאָף האָט זיי דעריבער מער זיכער גענומען, איינ־גענומען; ווי די קליינע קינדער — באַלד גענומען כראָפּען, כראַ־פּען מיט דער שווערקייט פון בערן; שלאָפנדיק פרייער האָבן זיך די קופּקעלאָך צענומען, מאַנכע: ווי שכל'דיק, אינגאַנצן אָפּ־געוועקט, און אַנדערע, פאַרקעהרט, זיך נאָכמער איינס־אויפ־ס'אַנ־דערע אַריבערגעלייגט, צונויפגעדרייט ווי איין לייב־און־לעבן, און עפּעס אין דער פינסטערקייט געהאַט ס'אויסזען, כ'ווייס, פון בינטלאָך אינגעווייד, וואָס מ'האָט דאָ ערגעץ אַרויסגענומען ביי בהמות פון די בייכער נאָכ'ן שעכטן, און וואָס הינט זאָלן דאָס אַרומגריזשענדיק האָבן פאַרשלעפּט, זייענדיק זאַט, איבערגעפרעסן — אויף הפקר געלאָזן...

שפּעטער אַ ביסל האָט זיך דאָ געבערענגט צושלעפּן אַ יונגערמאַן מיט אַ ווייבל — אַ סך מער איידעלער, און בלייכער אויך; זיי האָבן אודאי געמוזט גיין איינאייינעם מיט די יעניגע, וואָס זיינען פריהער דאָ אַהער אָנגעקומען, און זיך אומבאַמערקט געהאַט אָנגעקניפּט ער־גע׳ץ נאָכן אָפּגיין פון צוואַנציקסטן אָדער הונדערטסטן ווי־אָרסט, און

אויף אַזוי פיל בלויז געהאַט אַ שייכות צו זיי, — וואָס די איינע צרה האָט זיי אַלעמען אַרויסגעטרייסלט פון די אַלטגעבאַקענע היימיש־אויסגעוואָרימטע לעבער זייערע; און נישט בלויז אפשר צופעליק, נאָר בכיון, שוין נאָכאַלעם, ווי יענע אַלע וועלן שלאָפן — אַנגעקומען אַהער, זיך צוגעלייגט אונטער אַ בוים, די ביינער אויסצוגלייכן...

נישט לאַנג, מיט אַ מעת־לעת צוריק, זיינען זיי נאָך, דער איינגענער מאַן מיט׳ן ווייב, ווי די אַלע אָרומיקע, וואָס זיינען דאָ געלעגן ווי געה׳הרג׳עט — געווען ביי זיך, אין זייערע שטובן, אויפן דאָרף; און דאָס יונגע בלייך־פאַרזאָרגטע ווייבל, וואָס איז נישט תמיד געווען בלייך און פאַרזאָרגט, נאָר פאַרקערט: לעבעדיק־אויפגעלייגט, כאַפּ־לאַפּ, געפּלאַפּט, געשוווימען, אַזוי פריילאַך, זאָרגלאָז געהאַט אַריבערגעשווימען און איבערגעקומען: טעג.. וואָכן... הדשים... און באַלד יאָרן מיט אים...

דאָס אומרואיקע, פון דער נאַטור קאַפּריזנע ווייבל, האָט זיך אַליין כמעט מיט אירע אייגענע הענט ס׳אומגליק גענומען; אַ גרויסער פּלאַטער־קאָפּ, — האָט זי נאָך פון פריער אַ סך מאָל אָפּגעטאָן אַזעלכע שטיקלאַך, ביי וועלכע זי האָט זיך געקענט נענוג האָבן צו קאָפּן; נאָר ביי קלייניגקייטן אַז זי האָט געפעלט — האָט נישט אַזוי פול אויסגעמאַכט, ס׳אויסגעקומען פּאַפּעריק; פאַרקערט: ווייל ס׳האָט זיך אַזוי געמאַכט, מיטן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס קאַפּויר, — האָט עס איר גערעגט, געמאַכט שטייף, אַמביציעז, עקשנות׳דיק, און צום סוף, אונטערגעבנדיק זיך, גערויטלט:

— כ׳וואָלט געגאַנגען שווערן, ס׳וועט נישט זיין אַזוי...

דאָס מאָל איז זי אויך נאָר געבליבן אויפ׳ן דאָרף, בלויז צוליב אַ קאַפּריז, ווייל ס׳האָט איר, פּראָסט, אַנגעשפּאַרט צו זיצן; ס׳איז שוין קיין לעבעדיקער הונט נישט געווען, און ווער ס׳האָט געקענט זיך געהאַט אָפּגעטראָגן פון אַ גוטע מינוט, מיט גאַנצע ביינער; די אָרומיקע הייזלאַך זיינען שוואַרץ, חושכ׳דיק, אַנגערויבערט, צונעסמאַליעט נענוג — געלעגן טיף אין דר׳ערד איינגעזונ־

קען; ציטנווייז זיך אזוי געהויבן ווי אויסגעשפרייטע פלאכטעס אויפ'ן ווינט, געקרעכצט ווי קליינע קראנקע קינדער פון היץ; ס'האט עפעס אזוי געארבעט מיט זיך, ווי א זעג קריצט מיט די שטאלערנע ציין, ווען זיי קענען נישט אדורכבייסן א פעטן פאראיי־ליקטן סענק; מילא, איז א חדוש, אז דער מאן, דער אייגענער מאן האט איר אנגעהאלטן, און ביי איר דורכאויס געוואלט צעברעכן ס'עקשנות:

— ביז וואר־ווייט קלערסטו דאס אזוי ארייגזיצן?... ביז דער הימל וועט דיר אויפ'ן קאפ ארפפאלן?...

ניין; האט זי מער געגלויבט דעם יונגיטשקן, מאגערן ווי א שטעקעלע — אפיצירל, וואס איז ביי זיי איינגעשטאנען; ס'יונ־גיטשקע אפיצירל האט נאך געהאט די מוטערס מילך אויף די ליפן, — און פון זיין בקיאות אזוי גוואלטיק געהאלטן, ווי ער וואלט ריכטיק געווען די ערשטע האנט, און ס'וואלטן נאך א סך אנדערע, א חוץ איר — אויף אים געזעצט; קוקנדיק אויף זיין זעלנערישע רואיגקייט, פארווארפן דעם מאנס טענות, און מערקווערדיק — ארומגעפלויגן, די אייגענע פארשייטע קאץ, פלאפל־דיק־צאפלדיק, שפילנדיק־הוליענדיק, — אזוי ווי ס'וואלט גאר קיין שום סכנה איבער איר קאפ נישט געווען; און נאכמער מערקווערדיק: געוואלט כאפן די אייגענע זעלנערישע רואיקייט, און אפגעשעפט פונ'ם צעקראכענעם, אפגעשטאנענעם מאן, ביי וועלכן די קינבאקן טרייסלען זיך באלד נאריש ביים שוואכסטן בריל, און די אויגן ווערן גרין־געל, באקומען אלע מיתה־משונה קאלירן ווען א גראנאט ווערט צעשפליטערט.

— כא־כא... ס'וואלט נישט געשאט גאר, מ'זאל אים זען ארויסצוקריגן א קליין ביסעלע ווייטער... אין גרוב, טאקע.... וואלט ער אפשר געווארען מער שטייפער, מער מענטש...

אויף וויפל, מ'שטיינס געזאגט, זי האט אונטער דעם פאר־שטאנען, דעם מענטש....

און זיך געכאַפּט, ווי אַלע מאָל, געוויינטלאַך, ביי גרויסע קליי‏ניגקייטן — אַז זי האָט שלעכט געטאָן; און אַז ס׳איז געווען אומבאַרעכנט, אומבאַליִיגט, ווי ביי אַ קליין צופּיעשטשעט קינד, וואָס איז צופיל און משוגע איינגעגלויבט אין אירע נאַרישקייטן — און זיך נעבאַך געוואָלט אַרויסכאַפּן, אַרויס, אין לופטן כאָטש, טאָקע נישט מער ווי אין לופטן, ווייל ס׳זיינען שוין מער קיין וועגן נישט געווען; זיי זיינען פון צופריער, איידער זי האָט זיך געהאַט מיישב געווען, — געכאַפּט און באַשפּינען געוואָרן מיט בליי פון די קליינע, גראָב־בייכיקע הויביצער, וואָס האָבן ברייט איבער זיי געהאַט אויפגעמאַכט די מיילער...

— אַ ?... האָסט גוט געקענט זיין זיכער מיט אים ?.. אַ ?.. ס׳איז געווען צוליב וואָס צו שטעלן אַלץ אין קאָן ?... — איז ער אַרומגעגאַנגען איבער דער שטוב, און זיך אַראָפּגערעט פאַר צרות פון הארץ.

אַרום האָט זיך די ערד געהויבן, געוויגט, שטיקער געוואָרן אָפּגעבראָכן, אוועקגעטראָגן; לייבן האָבן זיך געריסן, געשפּאַרט צום גיין, און דער הימל — זיך געבויגן אונטער זייערע טריט, זיי געפאַלן צו די פיס; קאַפּיטעס פון פערד האָבן הייזער אוועק־געקאָפּעט, די שטיקער זייערע, צעשפּריצט ווי שוים מיט די נאָז־לעכער — — זייערע צעפלאַשעטע גרזשיוועס האָבן געפלאַמט — הענט זיך פון אומעטום געצויגן — — — לאַנגע, דאַרע, בראַנע הענט, אויף וועלכע די אָדערן זיינען געווען אָנגעצויגן און אויפגעלאָפן ווי גראָבע שטריק, שטיקער געשפּאַנען, פונקט ווי די קערפּער ביי זיי וואָלטן ערגעץ בעדאַרפן מיט גרויס עקשנות הייזער אוועקשלעפּן; און אַ מורא׳דיק, משונה געריטש ווי ביים קייקלען חזרים — האָט זיך פון טויזנטער העלזער געריסן : ר־ר־ר־ר, און זיי פאַרשריגן, נאָכמער פאַרטונקלט איר ס׳קול, וואָס האָט

גערופן אים, דעם איין־איינציקן, דעם מאַן, אין מיטן ראַנגלען זיך מיט וועמען דאָרטן, אין דער פינסטער, וואָס זי האָט נישט גע־קענט בייקומען...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

א מין געדיכטע פינסטערניש, א קלעפּיקע, וואו און אין וועל־כע ער איז געהאַט פאַרגאַנגען איבער די אויערן, און זיך ב'קיין שום אופן נישט געקענט ארויסקאַפּן, נאָר־וואָס דער ווינט אין שטוב, א מארכה, דער צוג־ווינט וואָס האָט זיך אזוי וואוילעריש לאַבוזוואַ־טע געפּיפן: ז־ז־ז... פון דער אויסגעבראָכענער טיר פאַרביי דעם אויסגעריסענעם פענסטער, — האָט אים, אָנכאַפּנדיק פאַר די האָר, איינמאָל, א צווייט מאָל, געשטעלט אויף די פיס; ס'ערשטע, אויף וויפיל זיין צעהיצטער קאָפּ האָט אים אויסגעטראָגן, געוואָלט דער־שמעקן דעם ווייב'ס סוף, ווי זי האָט דאָ אָפּגעשניטן, און אַנטאַפּנ־דיק איר ליב, וואָס איז ערגעץ געלעגן אריינגעהאַקט אין בראַכ־וואַרג, — זיך איינגעדרייט אין א קנויל און יעמערלאַך ארויס־געלאַכט:

— א ?.. איר גבורה ?.. קעגן הונגעריקע וועלף זיך געוואָלט שטעלן... חיות בייקומען...

אין דרויסן האָט זיך נאָך אַלץ געהאַלטן אין ברעכן ; דאָ־דאָרט, ווייט־אריבער, הויך־ארונטער, איז עפּעס אראָפּגעפאַלן נאָך, זיך א קאַפּוירגעהויבן, ווי נאָכווייען פון א שווער האָבן, — אָבער דערמיט שוין, ווייזט אוים, געזעגנקט און זיך געלאָשן ; יעדער ציטער איז געווען ווי ביי א גוסס'ן ליב, וואָס גיט זיך נאָך א ריר, איידער ער ציט־אוים די פיס מיט אַלעמען ; וואַרימע ווינטן האָבן זיך שוין געהאַט ארויסגעלאָזן, ווייניק־וואָס נאָך אפילו געקענט גע־זונט מאכן, אָבער דערוויילע געהיילט, געגלעט, אָפּגעווישט און דערקוויקט...

און אין דעם חושך, בשעת ס׳האָט ערגעץ־וואו נאָך אַ שלעפּנגע־טאָן, פאַרביסן, הין־און־צוריק, און אַ ווייסער פּאַס פייער האָט זיך אַ צאַפּלגעטאָן איבער ברייטע טיילן פון חרוב׳דיקע שטרעקעס: צעבראָכענע, צעשאָבערטע הייזער, צעטראָטענע פּגרים; ביי די פּאַסן ליכט האָט ער געזען אויף ליגן צעקנייטשט ס׳ווייב, ווי זי האָט זיך געוואַלגערט אַ ביסל נישט שיין איבער די קישנס אויף דער ערד, וועלכע דאָס לאַבוזוואַטע פאַרשייטע ווינטל האָט אָנגעבלאָזן ווי די באַלאָנען; ס׳אַנטיכע איז אויף איר לייב געווען צעריסן, צעפּליקט און צעפּיצלט, און אויפ׳ן פּנים־אירן איז גע־ווען צעשמירט אַ גרימאַס, יענער גרימאַס וואָס ביי אַ מענטש, וועלכן מ׳האָט אויסגעשניטן אַ שטיק פלייש פון לייב, און הויבט ערשט־אָן נאָכן אויפקומען פון שלאָפּגעטראַנק, אויף ריכטיק באַנעמען און פילן די יסורים...

צוליב אַ צעצויגן געוויין פון אַ קליין פּיצל קינד, האָט ער אויפ־געמאַכט די אויגן, דער מאַן, און מיט גרוים חדוש געזען: ס׳איז טאָג, אַ גראָער, עטוואָס נאָך רויער טאָג; די נאַכט האָט זיך אפילו דעמאָלט נאָך נישט געהאַט מיט אַלעם אָפּגעטאָן, און נאָך עפּעס געהאַלטן אין איין אַראָפּרינגען פון די הימלען — אָבער די טיפקייטן האָבן שוין אַרויסגעקוקט פון איבעראַל: קלאָ־רע... לויטערע... ס׳איז קיין שפּור ניט מער געווען פון נעפּל... און טאַקע דערפאַר האָט די ביטערע מורא, — אַז מ׳קען נאָך דאָ ווערן דערזען פון מיילן־ווייט אַרום, שוין ס׳ביסל גולים געהאַט אויף די פּים געשטעלט, און זיי אונטערגעטריבן:

— אין וועג אַריין, רירט.. חבר׳ט אייך נישט מיט׳ן וואַלד, וואָס איז אין אַזאַ צייט אַ גרויסע סכנה; דער בוים האָט אַ חוץ בלעטער, פּירות, אויך אַן אייגנשאַפט צו דינען פאַר אַ תליה, אויף וועלכן מ׳קען גרינג אויפגעהאַנגען ווערן...

זיי האָבן זיך אָפּגעטראָגן. געבליבן ליגן איז דער מאַן, וואָס האָט, ווי איינער וואָס האָט נישט מער וואָס אָנצווערן, —

גענוג לאַנג געדולדיק געוואָרט אויפֿן ווייב, וועלכע האָט אויך באַ־דאַרפֿט אויפֿמאַכן די אויגן, און זיי נאָך אַלץ נישט געהאַט אויפֿ־געמאַכט, ביז ער איז ענדליך געוואָרן אומרואיק, און איר גענו־מען וועקן:

— דו שלאָפֿסט טאַקע אַזוי געשמאַק?...

האָט זי נישט גערעט.

— מ'וואָלט אפֿשר אויך באַדאַרפֿט אַרויס פֿון וואַלד, ס'איז נישט מער קיינער אין אים געבליבן...

האָט זי גענומען שלינגען די שפּייעכטס, וואָס האָט זיך איר אַזוי פֿיל געמאַכט אין מויל, און אַראָפּגעלאָזט אין קעל אַריין; זיך שטיל אַזוי געזונקען מיט אָפֿענע אויגן, וואָס האָבן זיך באַלד אויפֿגעמאַכט און שאַרף געקוקט אויף דער וועלט, אויף דער אויפֿ־געקומענער וועלט, וואָס האָט קוקנדיק גענומען עלטער ווערן מיט רגע'ס, מינוטן, — די שיינע אַרומיקע וועלט..

ער האָט אים דערשפּירט, דעם בליק אירן, וואָס האָט זיך אַריינגעשניטן אין דער וועלט, — אַזאַ רואיקער, אור־אור־ווייטער, קדמונ'דיקער, פֿון פֿאַר דער וועלט באַשאַפֿענער און אַריבער דער וועלט פֿאַרגייענדער, — און שוין גאָר נישט מער געקלערט איבער דעם ברעקעלע, פּשוט מענטשלאַכע שטיקעלע פֿאַרדראָס וואָס איבער איר שטענדיקער און ליידיקער אַמביציע, דורך וועלכער ס'איז דאָרטן צעבראָכן געוואָרן אַזאַ יונג ליכטיק לעבן, ווי עס ווערט צעבראָכן אַ לעבעדיקער קוועלעדיקער שטראָם וואַסער — וואָס כאַפּט זיך אַרויף אויפֿ'ן ראָד פֿון אַ וואַסער־מיל; ער האָט שוין נישט מער געדיינקט אויך פֿון אַוועקצוגיין אַזוי גיך, ווייל פֿאַר די פֿריערדיקע מורא דאָ צו בלייבן אַליין איז ער געבליבן פֿאַרשעמט, און ס'האָט זיך אים גאָר נישט אויסגעוויזן מער קיין מורא צו זיין.

— ווי שייך, וועלן נישט נאָך די אַוועקגעגאַנגענע אידן, מיט וועלכע זיי האָבן אייגנטלאָך נישט געהאַט צווישן זיך גאָר — די וועגן באַלד ווייטער פֿול ווערן מיט אַנדערע אַזעלכע אידן, וואָס זיינען מסתמא שפּעטער אַרויס, גייען איצט אַרויס, אָדער וועלן נאָך

שפּעטער אַרויסגיין פון די מקומות אַרום, אויפ'ן גאַנצן שטח, וואָס ס'פייער האָט אַרומגעכאַפּט און האַלט נאָך אין איין אַרומכאַפּן... אַזוי וועלן זיי נאָכדעם גיין מיט אַנדערע... און גאָרנישט זיין אַליין....

ס'יונגע ווייבל איז נאָך אַלץ אַזוי נאָכאַנאַנד געלעגן, וואָלקנ־שווער, גאָר נישט די אייגענע, פעדער־לייכטע, קעציש־פלינקע, — אירע אויגן זיינען נאָך אַלץ אַזוי אָפן געשטאַנען, נישט אַהין, נישט אַהער, — צוגעהאַקט, און בלויז ווי דורך אַ נס נישט אויסגע־רונען; צווייי ווייסע, פולע, לענגלאַכע פלוימען, און מיט דער פאַרב פון פלוימען; נאָר איר האַרץ, דאָס אייביק מענטשלאַכע האַרץ וואָס בלוטעט אויף יעדע וואונד, — האָט זיך געהויבן, שוין גאָר נישט ריטמיש, נאָר געפּאָכעט ווי אַ בלאָזאַק; ס'איז זיך דאָרט עפּעס אַנגעלאָפן מיט אַלע וועגן און פון אַלע קליינע און קלע־נערע אָדערלאַך, — דאָס אומיטלבאַרע געוויין, ס'גרויסע געוויין פון אַן אַנגעווייטאָקטער נשמה, און ס'איז געוואָרן אַ קוואַל, יענער גרוי־סער קוואַל וואָס שטאַרקט זיך, גייט איבער, און ברעכט אָט־אָט אויס אין יענעם געוויין, וואָס גייט דורך אין דער ברייט און אין דער לייגג פון דער וועלט.

— אַ... מיין מאַן?.. ווער וועט מיך אַצינד ריינוואַשן פאַר דיר, מיין מאַן?...

— — — — — — — — — — — — — — — —

ס'איז שוין געווען שפּעטער טאָג, אַז זיי האָבן זיך אַרויסגעקליבן פון וואַלד; דער הימל האָט זיך ניך, אין גרוים איילעניש געלייטערט, געוואַשן, און אַלץ אַרום, די גאַנצע לעבעדיקע וועלט האָט זיך אַזוי שיין מכין געווען פאַר אים; די פויגעלאַך, די ערשטע, אַ — הא. האָבן אים שוין געוואוסט אַזוי פרי און באַצייטנס צו חנפה'נען אויף די אייבערטשע ביישטימאַלאַך, און געטרילערט:

— לאַנג לעבן זאָלסטו טאָג, שיינער, ליכטיקער טאָג, וואָס דו האָסט זיך צוגעאיילט צו קומען, נאָך איידער די גלעע, כיטרע

וועוערקעם האָבן באַוויזן אונז די העלזער אויפצוריים... לאַנג לעבן זאָלסטו דערפאַר, טאַג...

זיי זיינען געגאַנגען אויפן וועג, און מיט די שמאָלע סטעזש־קאַלאַך, וואָס האָבן זיך אַזוי צעקרימט אַריינגעדרייט צווישן די פעלדער, צו וווייטע אָפּגעלעגענע ישובים, — זיינען אַלצאַינאַיינעם אַראָפּגעקומען אידן, פאַר׳חושכ׳טע, דערשלאָגענע, האָבנדיק אויפן פּנים די ביטערע מורא פאַר דעם אומגעריכטן צאָרן, וואָס איז זיי אַראָפּגעפאַלען אויף די קעפּ; נישט ריידנדיג און זיך נישט קענענדיג געגאַנגען אַוועק, און אַלץ מיט דעם אייגענעם אויסגעשפּראָכענעם וועג, וואָס האָט זיי באַדאַרפט ברענגען צו אַ שטאָט, וועלכע ס׳פייער האָט נאָך דערוויילע נישט געזאָלט האָבן אַרומגעכאַפּט; און זיי האָבן גאָרנישט געשפּירט ס׳גיין אויף דעם אומענדלאַך לאַנגן וועג, ווי ער וועט ביי זיי איינגעשרומפּן, נעמט זיך אַלץ מער אויס, און אַז נאָך איטלאַכן באַרג־אַרויף און באַרג־אַראָפּ — האָט זיך אַלץ נענטער צוגערוקט אַ שטאָט צו זייערע פּיס; די פרעמדע מויערן האָבן זיי אָנגעקוקט גאָר אָן חדוש, אַזוי ווי זיי וואָלטן שוין נישט געווען פון די ערשטע; און דאָס פּנים ביים יונגן ווייבל איז בלייך געווען, דאָס ציטערן מער דראָבנע, פּונקט ווי דאָס אומ־נאָרמאַלע ציטערן פון אַ שפּינדל אין אַ זייגער.

זי האָט זיך אַ ווײַלע אָפּגעהאַלטן, אַזוי ווי נישט שטאַרק קיין חשק געהאַט צו דער שטאָט, און עפּעס מורמלענדיק מיט די ליפּן קוים־קוים אַריינגעגאַנגען אין איר, אָנגעשפּאַרט אינם מאַנס אַקסלען, גראַד ווי איינער אַ מענטש, וואָס גייט אונטערן שנייד־מעסער, און מ׳ברויכט אים אויסשניידן אַ געוואוקס פון בויך...

ער האָט באַלד, נאָך אינ׳ם אייגענעם טאָג, געקראָגן אַ שטוב, דער מאַן, פאַר זיך מיט זיין ווייב; פון ליבן זיסן דאָרף, געוואָרן אַריינגעהאַקט אין סוף שטאָט, פאַרוואָרפן אין אַ העק, אין אַ קליין

שטיבעלע אויף אַ בוידים, וואָס אונטער אַ דאַך, ביי אַ שלאַג־באַן פון אַ שאָסע, וועלכן — עטלאַכע געטאָפּלטע ליניעס האָבן אַדורכ־געשניטן...

דורכן פענסטערל פונ׳ם שטיבל האָט זיך גוט געזען דער פּלאַנט אונטן, וואָס האָט זיך אויסגעשפּרייט; רעלסן, ראַמ־פּעס, פאַרברענטע בנינים, וואו און צווישן וועלכע ס׳זיינען געקראָכן מענטשלאַך ווי ווערימלאַך, און עפּעס אַזוי שאָטנדיק, סודות׳דיק מיט פאַרטיק־צוגעגרייטע ווי אָפּגעשטימטע צייכנס רעגולירט די אייזערנע וועגן, אָפּגעהעקלט וואַגאָנען, אָפּגעהעקלט, צעוואָרפן און צונויפגעשפּיליעט...

אויפגעשטעלט און צענומען צוגן, — באַנען גאַנצע...

אין שטוב האָט עס זיך זייער שלעכט אָפּגערופן; דער שווע־רער אומרו פון פּלאַנט האָט זיך דאָ געוויגט, און אָנגענעבן אין דרימל עפּעס העכער און שטאַרקער, ווי ס׳גערויש פון אַן אַלטן פאַרצייטיקן זייגער; ס׳פּייפן פון די מאַשינען און בוצן, וואָס האָבן געשפּאַנט די וואַגאָנען, האָט זיי שוין צום איבעריקן אַ מאָל נ׳טויט געמאַכט; ס׳יונגע ווייבל איז עפּעס נאָכאַנאַנד געווען אַזוי ווי זי וואָלט נישט געקענט קומען צו זיך, און וואָס דער מאַן איז נישט אַלץ צו איר צוגעשטאַנען, און איר געוואָלט איינריידן:

— זי זאָל אביסל אראָפּ פון פינסטערן בוידים, אויף וועלכן זי ליגט, און ארויסגיין זען אַ וועלט פאַר די אויגן...

איז זי געבליבן טויב, און אים ווי געלאָזט ריידן צו דער וואַנט; געבליבן טויט־פאַרשוויגן, ווי ס׳לשון וואָלט איר געוואָרן אָפּגענומען; צום טויט־אָפּגעלאָזן, משונה־באַוואַקסן, און מיט אַ געל וואַקס פּנים; איר האַרץ האָט נישט מער אָנגעקוואָלן פון יעדן קליינינקן ברעקעלע, און די גרויסע לוסטיגקייט ביי איר איז עפּעס צעפאַלן געוואָרן אויף דראָבנע ברעקעלאַך ווי קייקעלאַך קוועק־זילבער, וואָס צעלויפן זיך אין פיצלאַך, בראָזגעלאַך, און מ׳קען זיי מער נישט כאַפּן, מער נישט צונויפנעמען...

ס'האָט אים, דעם מאַן, ווייגעטאָן פאַר איר, און ער האָט עם גוט אויסגעקריינקט; איר אומרו האָט אים אין שטוב נישט געלאָזט זיין, און ער איז אַרומגעגאַנגען אין די גאַסן, וועלכע האָבן זיך שווער באַוואויגן מיט די וועגענער, אָבאָזן, וואָס האָבן זיך פון דאַנעט, פון דעם איינענעם פּלאַץ אָנגענומען מיט קוילן, אַמוניציע און עסנוואַרג, — און זיך אַוועקגעשלעפּט צו יענעם אָרט, פון וועלכן ער מיט נאָך אַ סך אַנדערע זיינען אַוועק.

די שטאָט דאָ איז געווען זייער נאָנט צו יענעם אָרט ; דאָ זיינען געזעסן די שטאַבן, די הויכע גענעראַלן, און ווי געניטע דאָקטוירים אָנגעגאַנגען מיט'ן חולה; דאָ אָפּגעצויגן און דאָרט פאַרשטאַרקט ; געמינערט ביי איינעם און דעם צווייטן דערלייגט ; אויף אַזוי פיל נאַטירלאַך, ווי מ'האָט געהאַט דערפאַר אַ לעבעדיקן חוש, און דער שכל האָט מחייב געווען, אָדער מ'האָט באַקומען אָנצוגעהערן, און סתם דערשמעקט וואו ס'איז נישט מיט אַלעמען...

און אים, דעם שטיקל מאַן, וועלכן ס'איז דאָ אויסגעקומען זיך אַזוי לײדיק אַרומצודרייען אין דער דאָזיקער לויפנדיקער שטאָט, וואָס האָט אין זיך געהאַט דעם גאַנצן אימפּעט פון דאָרטן, פון יענעם אָרט, און אַליין אויך כמעט ווי איבערגעלעבט אַלע איהרע פיבערן — איז מיט גאָרנישט ניט אָנגעגליט געוואָרן פון דער הויכער טעמפּעראַטור, אין וועלכער זי פלעגט אַמאָל אַריינפאַלן, און נישט אַנדערש אויך געווען, ווי ווען ס'האָט זיך געמאַכט שטיל, אַזוי שטיל, איבערנאַטירלאַך שוין...

ער האָט אויף אַלעם אַלצאיינס געקוקט, ווי נישט אים מיינט מען, — און אויף זיין פּנים איז די ווייכקייט געוואָרן געשטויעט, מיט פאַלדן פאַרצויגן, גראָד ווי אַ פעלץ אויף דער מילך, ווען מ'נעמט איר אַראָפּ פון אויוון, נאָכ'ן אָפּקאָכן זיך, און הויבט זיך נאָר־וואָס אָן אָפּצוקילן ; ער איז אַליין אויך אַזוי געוואָרן אָפּגעלאָזן, פויל־נאַכלעסיג צו אַלעם, באַוואָקסן,

אַ פינסטערע בריאה, וואָס האָט זיך פון ערגעץ אַפגעריסן, און טראָגט זיך אַרום, נישט זיין עסק — וואו און ווען: נאָך דער האַלבע נאַכט, בייטאָג, און אויף וועלכע וועגן...

ס'פנים זיינס איז געווען אַ מסור, אָבער ס'האָט אים דאָ נישט געהאַט פאַר וועמען צו מסר'ן; ווער איז דאָ זיין געווען, און וועמענס — ער?... די קאַלטע שטיינער פון ברוק, די חשכ'־דיקע מויערן, אָדער די מענטשנ'ס?... ווער זיינען דאָ די מענטשן געווען?... אַן אָנגעלאָף, אַן ערב־רב, אַ צומישונג, פון האַלב ווילדע, ווייט פאַרוואָרפענע, פעלקער...

און ס'האָט זיך גאָר קיינמאָל נישט געפונען עמיץ פון די אַלע, וואָס זאָל אים אָפּשטעלן אין מיטן גיין, טיף אַריינקוקן אין די אויגן, און פרעגן:

— מענטשל, ווער ביזטו?... און ווי קומסטו דאָ אַהער?... איז ביי דיר ערב שקיעה, אָדער דיין זון האָט זיך שוין געזעצט, און דיר אונטערגעגאַנגען?... און ס'איז ביי דיר שוין אַ מדבר, אַ מדבר שממה, אַ ברייטע אומגעהויערע וויסטעניש...

נאָר ניכער פאַר אַלעם געקענט, ווען ער האָט זיך פאַר אַ רגע לענגער אָפּגעשטעלט אויפ'ן ראָג פון אַ גאַס, — אים אַ שטופּטאָן בייז, און פאַראַכטליך:

— הע, וואָס שטייסטו, אַ גאַפּ, און קוקסט אוים נאַראָנים אויף די וועגן? ס'איז קיין אָרט נישט דאָ צו שטיין, פאַרשטעלן מענטשן דעם וועג, וואָס די ערד ברענט זיי אונטער די פיס!..

ס'איז עפּעס אַזוי פשיקרע און וואונדערלאַך, אַז פון וואָס איינער אַנטלויפט, און ער זאָל זיך נישט וועלן אויסבאַהאַלטן בחדרי־חדרים, אויסדרייען אויף וועגן און אונטערוועגן, אַוועק איבער ימים — וועט עס אים אַמאָל, אַמאָל אַנטקעגן קומען; ער מעג ווי־נישט־ווי זיין זיכער, און ס'וועט אים מיט טויזנט אויגן נאָכקוקן,

לויערן, און ווען־נישט־ווען צו האַנט קומען; פּלוצלינג, אומגעריכט, נישט ווימן, ווען און ווי אַזוי, און וואָס ס׳האָט אים צו טרעפן, — אים אויפן קאָפּ אַראָפּפאַלן...

און אין דעם אופן באַדאַרף מען אויך פאַרשטיין די געשיכטע, ווי ס׳האָט זיך געפירט מיט דעם מאַן.

דער מאַן פון זיין ווייב איז געווען קליינקעפּלדיק, אַזוי ווי ס׳אַרט פאַר די געהירן וואָלט פון לכתחילה, ביי אים ענג געווען, און זיך נישט געקענט אַזוי רירעווודיק־ברייט, בריוח צעוואַקסן; דוכט זיך, אַ מענטש מיט׳ן פולן כאַראַקטער פון גרויסן אַרט, און מיט דער אייגענער מורא, וואָס ביי אַ האָז — געציטערט פאַר יעדן ברעקעלע, וואָס האָט אויף זיך געטראָגן דעם צייכן פון אַ גרויסע שטאָט; שרעקלאַך מורא געהאַט פאַר דעם פרעכן, פאַרשייטן, וואָס קוקט אַרויס פון די אויגן ביי פרויען, וועלכע וואַקסן זיך בכלל אויס צווישן די שווערע גמאַכן, אויסגעפּלאַסטערטע גאַסן, לייד דיקע בולוואַרן, און ענגע פאַר׳חלש׳טע שווינדזיכטיקע גערטנער.

ער האָט נישט געוואָלט נעמען קיין ווייב דאָרט, און אַוועק איר זוכן ערגעץ אין אַ קליין שטעטעלע, אַ דערפל זאָל זיין, נאָר אַזוינע וואָס זאָל זיין ביז אין אַ געוויסן גראַד — סאָליד; לעבעדיק, באַוועגלאַך טאַקע און — צוריקגעהאַלטן וואו מ׳באַדאַרף, מיט אַ מאָס, מיט טאַקט, און באַשיידן; מער — זיין פרייד, די גוטע זיסע הויז־פרייד, ווי דער גאַנשימער, לאַמפּנציטער, אויפגעבלאָזענער בליאַסק פאַר זייטיקע פאַרבייגייער און אַ שטיק קנאה — פאַר פאַריסענע גרויסע אויגן.

און אַ זעלכע האָט ער אויך אין איר געהאַט; אַ קוואַל פון ענערגיע, אַ צאַפּלדיק קנוילכל, אַ שטיקל קוועק־זילבער, וואָס רוט נישט, שטילט נישט, און איז נישט מער בלויז ווי די הויז־פרייד, זיין נשמה־ליכט און הויכער איידעלער באַגער...

ער, דער מאַן, וואָס האָט אַזוי געווייכט ס׳גרויסע אַרט, מורא געהאַט אַז דער ברייטער פאַרנעם, דער אימפּעט און מיטרייס

פון מיליאָנען גרויסע און דראָבנע געשעענישן — זאָלן איר נישט פאַרבלענדן, אויפרייצן, פאַרבילִיקן, אַז זי זאָל אָנהויבן קוקן ערנסט אויף דער גוזמא פון אויפגעבלאָזענע קלייניקייטן, — האָט מיט אַ זעלטענער צופרידנקייט זיך געזעצט ווערן אַ טרוקענער שרייבער דאָרטן אויפן דאָרף, האַרט הונטער'ן וואַלד, וואו ער האָט מיט פליים געציילט, גערעכנט די קוביקן, געלאָזט אַרויסציען דאָס גע־הילץ, אַבי זיין שטיקעלע פרייד זאָל נישט ווערן געמינערט, אומגעענדערט, אָפּגעהיט און אפשר אַזויערנאָך באַוואַכט...

ער האָט ווייניק, גאָר ווייניק זין געהאַט פאַרן דאָרף, וועלכעס איז דאָך נאָר אייגנטלאַך בלויז געווען אַ מין פאַרהיטונג, אַ שטייגל אַזאַ, — וואָס זאָל נישט לאָזן ס'ווייב אַריינפאַלן אין דער אומבאַ־גרעניצט־אָפענער וועלט ; אַליין — אַ גלגול פון אַן אַלט געמיט, וואָס האָט נישט געהאַט קיין שום געפיל פאַר אַ לעבעדיקע זאַך ; נישט מיר, נישט דיר — אַ מענטשל, ביי וועלכן ס'דאַרץ האָט נאָר קיינמאָל נישט, אַ חוץ פון ווייב, — אָנגעקוואָלן פון גאָר : נישט פון די פייגעלאַך וואָס האָבן אַזוי שיין געזונגען אויף זיין פענסטער ; נישט געוואָרן מיטגעריסן, שאַל־פּראַל, אינאיינעם מיטן אויפקומען פון דער ליכטיקער וועלט, איבער טאָל און באַרג, וואַלד און פעלד און זיך אונטערגעטונקען איבער'ס קאָפּ און פאַרגעסן געוואָרן פון זיך אַליין אין שטראַלנדיקער זוניקער לייִדיגקייט ; אָדער גאָר געוואָרן איינגעשרומפּן, זיך צוזאַמענגענומען, געוואָרן גאָר נישט, ווען ס'האָט זיך אַלץ אָפּגעטאָן, פאַרגאַנגען, אַז די זון האָט אויפגעהערט וואַרימען, געגומען ווערן קעלטער, און די שוואַלבן נידעריקער גיין צו די וואַרימע וואַסערן ; ער איז געווען אַוועק פון דער וועלט, פון דער וועלט וואָס אין דרויסן אַרום אים, און זיך געהאַט אויסגעמישט אינאיינעם מיט אַלעם וואָס אין די דלת אמות פון די שטיקלאַך שטיבלאַך ; די מינעלאַך וואָס האָבן געשפּילט אויף איר פּנים, — זיי זיינען געווען זיין זומער, זיין פרילינג, הערבסט און ווינטער...

אַזוי, איז זיך געווען שטיל ביי אים, שטילע מנוחה, טיק־טאַק, טיק־טאַק, — האָט געפּלאָסן ס'לעבן ווי דאָס אומאויפהערלאַכע קלאַפּן פון שפּינדל אין אַן אַלטן פּאַרצייטיקן וואַנט־זייגער; אַ לעבן, וואָס איז געווען אויסגערעכנט ווי ס'האַלץ אויפן קוביק, און באַשטימט נאָך די שעה'ן: פּאַר פרישטיק, מיטאָג און אָוונט־ברויט; צוגעשניטן לויט אַן ענגע מאָס, אַ פּאַרטיקע, — נאָכ'ן מוסטער פון אַנדערע, אַזעלכע ענלאַכע לעבענס, וועלכע מ'קען. אויב מ'וויל נאָר — אומבייטן, זיך אויסקלייבן אין אַ זשורנאַל אָדער אין אַ פאַרשריבן בוך אַזוי ווי אַן עסן, וואָס ווערט צונויפגעשטעלט אין אַ קאָך־בוך, אַזאַ אָדער אַזאַ...

און אַזוי האָט זיך אים געלעבט, טאָג־אויס, טאָג־איין, נישט העלער און נישט טונקעלער, שטורמישער אָדער איינגעהאַלטענער — הונטער'ן וואַלד דאָרט, אויפ'ן דאָרף וואו ס'רחבות פון די פעלדער און פון דער וועלט בכלל איז לאין ערך גרויס, — און האָט אין איר פלאַכקייט, ווער ווייסט, אויב נישט געהאַט דערגרייכט דעם טיפסטן, העכסטן שטאַפּל, ביז, אויב ס'איז אים באַשערט געווען, — דאָס קליינע ביסל גאַל אויסצוטרינקען; און דער ביטערער וואָרים וואָס איז זיך ס'רוב מתקנא, ווען עמיץ אַ מענטש לאָזט מיט וואָס ס'איז באַנוגן — האָט זיך פאַר דאָס מיט אים אָפּגערעכנט אויף זיין שטייגער, אויסגעגעסן אַ שטיק, זאַפטיקזים שטיק לעבן, און אַרויסגעשטאַרטשעט די געלע פוילע ציין:

— כי־כי־כי... האָסט דיר אייביק שוין אַזוי געוואָלט האָבן?.. אַן אַ געלעכטער, דיר אַזוי געוואָלט האָבן?... כי־כי... כאַ־כאַ...

ס'מענטשל האָט באַקומען דעם קלאַפּ איבער'ן קאָפּ, אמת: אַ שווערן קלאַפּ, — האָט ער געברויכט מסוגל זיין אים צו קענען אויסטראָגן, זיך דערהויבן איבער אים, און נישט צו לאָזן, ער זאָל זיך אַזוי איינפרעסן, און אים פאַרצערן ס'לייב ווי אַ ראָסט; ער האָט על פּי שכל באַדאַרפט זיין מער געלייטערט, און קוקן

העכער אויפֿן לעבן, ווערן געשווינטער, באַוועגלאַכער מיט אַלעם, און דער מח זאָל גיכער אַרבעטן, די אויגן אין קאָפּ נישט שטיין, נעמען אַ יאָר, ביז זיי וועלן זיך איבערדרייען פֿון איין ווינקל אין אַנדערן.

און אַז ער איז נאָכדעם אוועק פֿון דאָרף, וואו ער האָט גענאָסן דאָס שטילע טריפֿנדע לעבן, וואָס האָט אַזוי פֿאַמעלאַך געטריפֿט ווי טראָפּנס האָניק פֿון פֿעטע בוימער, — זיך דאָ גאָר קיין עצה נישט געקענט געבן אין דער פֿאַרשאָלטענער שטאָט, אין וועלכער ער האָט זיך גאָר נישט געגאַרט, אויב ער איז געווען איינגעגלויבט, דאָס די ריכטיקע צרות וועלן זיך דאָ ערשט אַ שיט־טאָן אויף זיין קאָפּ; ער האָט באַשיינפּערלאַך געמוזט צוזען ווי ס׳פֿאַלט פֿון איר שטיקער, פֿון דעם ווייב זיינעם, און געווען אַזוי אומבאַהאָלפֿן, נישט געקענט איר דערהאַלטן, אַז זי זאָל זיך נישט צעפֿאַלן, ווערן אַ הויפֿןביינער.

— נו?.. און אַז ס׳איז געווען אַזוי? — האָט ער גע־טענה׳ט — איז דאָך שוין אויך גענוג! וואָס ווילסטו דיר צום איבריקן נאָך נ׳טויט מאַכן?... דער רוצח האָט גע׳הרג׳עט, דער מלאך המות געשאָכטן, נו?..

ער וואָלט שוין געווים געווען באַשטאַנען אויף איר, אַזוי ווי זי איז, אַלץ פֿאַרליב גענומען באהבא, און זיך אָפּגעווישט די ליפּן, נאָר ווי?... ס׳זאָל זיך וויינקסטנס אָפּהאַקן דערביי, און זיך נישט מער פֿאַרשלעפּן, ווערן אַ קריינק; אַז זי זאָל זיין שטאַרק, און נישט שפּירן די יסורים וואו ס׳זיינען אפילו יסורים פֿאַראַן; און נישט ווי זי האָט געוואָלט — אוועק גאָר צו אַזאַ הויכע מנוחה, וואו ס׳זיינען בכלל קיין יסורים נישטאָ, אפילו ווען מ׳ליידט גענוג שטאַרק...

ס׳ווייב איז צו אים, אַלץ איינס, — ווי גאָר נישט געווען; אוים ווייב, אַ נעבעכיקער טאָג, אַ בוידים, — ס׳האָט איר מער אַ פּנים קיין חשק נישט אָנגענומען; כאָטש ווי ס׳האָט געשיינט, זאָל זי יאָ עפּעס זיין מיט אַלעם, ווייל זי האָט דאָך פֿאַרט געקענט

אפזיצן טעג גאנצע, כאטש א פאר'חלום'ט־דערשלאגענע, פון יענער וועלט דערופענע, און קוקן צום פלאנט מיט אזוי פיל פארשטענ־דעניש פאר יעדן ברעקעלע און זשארקעלע וואס ווערט דארטן אפגעטאן, פונקט ווי מ'קוקט זיך צו מיט גרויס געניטקייט צום שאכברעט, איבער וועלכן ס'האבן זיך פארמאסטן צוויי גוטע שפילער...

און ער האט גענומען וויינען די שטוב, אינגאנצן ווי ר'וואלט אין איר דארט קיין וויב נישט געהאט; זיך ארומגעדרייט אין גאס, נישט קיין חלוק — וואו, וואו די פיס האבן אים נאר ארומגעטראגן, און זיך די הויט פון לייב אראפגעגעסן:

— וואס ר'האט דאן געהאט צו זיין אזא לעקיש, א שמענדע מיט עסיק, — נישט געזאלט קענען צעברעכן ס'עקשנות פון וויב, אז זי זאל באצייטנס אוועק, ביז ס'וועט איר נישט האבן כ'לעבן געקאסט...

דער קאפ איז אים, דרייענדיק זיך אזוי, פארשטייט זיך, גע־ווארן גערירט, און ער האט זיך נישט איינמאל ארייננגעדרייט צווישן די פערד און וועגן, פון אונטער וועלכע מ'האט אים קוים מיט צרות און אנגסטן ארויסגעשלעפט; דער אנטרייבער האט געמוזט איינ־ציען מיט אלע כחות די לייצן פון די פערד, שעלטנדיק מיט טויטע קללות:

— וואו דאס קריכט... אזא משוגענער קאפ... וואו דאס קריכט...

און אז ער פלעגט בלייבן שטיין, צוריק בלייבן שטיין אויף זיינע אייגענע פיס, — דענסטמאל ערשט קומען צום שכל, און זיך באזינען א קלייניקייט, וואס האט זיך אים אויסגעוויזן פאר א גרויסע זאך...

— אומעטום און אויף יעדן טראט ווערן מענטשן אזויערנאך צעטרעטן — די אנטרייבער קוקן זיך אפילו נישט אום, ס'ארט זיי גאר נישט; און ביי אים האט ער זיך דאס אזוי צערעסן דעם

לעטניק, דער אנטרייבער, געמאַכט אַזעלכע גוואַלטן און אַזוי גע־שריגן: „מ'זאָל אים ארויסנעמען פון אונטער די רעדער"... אַזוי געשאָלטן אין טאַטן אַריין... כי־כי... איז דאָס אים נישט אויף צו להכעיס?...

איינמאָל אין אָוונט, ער איז געקומען אַ היים נאָך אַ גאַנצן טאָג אומוואַלגערן זיך אין דער טומלדיק־צעגראַבענער שטאָט, וואָס האָט גראָד עפּעס מער געפיבערט, מער זיך געהויבן, געבורטשעט, און נישט איינמאָל פון זיך געמאַכט אַ בייגל, זיך איינגעדרייט אין דרייען; און אין דעם אָוונט געקומען אַהיים, וואו ס'האָט, לויט זיין באַגריף — באַדאַרפט זיין אַ קאַפּיטשקע שטילער, און געפונען די שטוב, אַזוי ווי זי וואָלט געזעסן אויף אַ הייסן זודיקן קעסל; אַריינשטעקנדיק די נאָז האָט ער זיך אפילו, וואָס דוואָרעט, גלייך געוואָלט צוריקכאַפּן, פּונקט ווי איינער וואָס מאַכט־אויף די טיר על פּי טעות צו אַ פרעמדע שטוב, נאָר — זעענדיק דאָס באַקאַנטע פּנים פון זיין אָפּגעפרעמדט ווייב, איז ער שוין אַזוי, לאָז מיך־געמאַך — אינגאַנצן אַריינגעגאַנגען און מיט אַלעם אין איר געבליבן.

אין דרויסן איז דער פּלאַנט ממש געפלויגן אין דער לופטן; מ'האָט אים נישט אַנדערש ווי אַ משוגעת געהאַט אָנגעכאַפּט, אַ ווילד משוגעת; דער דאָזיקער פּלאַנט וואָס איז געווען דער הויפּט־שפּייכלער פון קוילן, אַנטוכץ און עסנוואַרג, און פון וואַנען ס'האָבן נישט אויפגעהערט ציען די לאַנגע אומצאָליקע, שווער קריכיגע און לייכט פליענדיקע אַבאַזן, צום אויסגעשפּרייטן פראָנט, און מיט די אַלע גוטע זיבן זאַכן אים ברייט גענערט פאַר אַ לאַנגע צייט; אויף דעם פּלאַנט איז איצט אָנגעפאַלן אַזא צומישונג, פּונקט ווי ער וואָלט פאַר דעם אייגענעם פראָנט, פאַר וועלכן ער איז לכתחילה באַשאַפן געוואָרן, און אים געטריי געדינט מיט לייב און לעבן — מיט איינמאָל אינגאַנצן איבריק געוואָרן, אָדער איבער אַ נאַכט שוין מער גאָר קיין פראָנט נישט געהאַט...

מ׳האָט געריסן פון די ראַמפּעס, פון די סקלאַדעס, מאַגאַזינען, אויפגעלאָדן וואָס מ׳האָט נאָר געקענט, נישט קוקנדיק, אויב מ׳וועט האָבן עפּעס אַ נוצן דערפון — אין די לאַנגע אויסגעשטרעקטע באַנען, וועלכע זיינען געוואָרן אונטערגעשטעלט און האָבן געשריגן, געליאַרעמט ווי די קליינע קינדערלאַך, ווען זיי דערשפּירן עפּעס אַן אומגליק, און געוויינט פּשוט:

— זיי ווילן דאָ מער קיין רגע נישט שטיין; און נאָר אַנטלויפן...

פּאָר אַ רגע האָט ער זיך, מ׳קען נישט זאָגן — גוט געפילט. און אויסגעזען צו זיין שטאַרק דערהויבן, וואָס ס׳האָט זיך אַלץ אַזוי מיט איינמאָל אויפגעטרייסלט; שוין לאַנג, צו לאַנג געווען שטיל, און ס׳האָט אויסגעזען, ווי ס׳זאָל זיך שוין געוועזן האָבן אַזוי איינגעשטעלט אַ לעבן אַזאַ, אונטער דער בלייענער שווערקייט פון קוילן, בייטשן און קלעפּ, — און אין דער געהויבנקייט אַזוי אַרומגענאַנגען, זיך אויסגע׳טענה׳ט, ס׳ווייב זאָל אויך אפשר עפּעס דערגיין.

— ס׳האָט זיך דאָך אָפּגעריסן, און ס׳איז געקומען אַ צעמישונג אויף זיי; אַן אימה ופּחד, אַ וויסט קדחות...

אָבער אַזוי ווי ס׳ווייב איז אַלץ איינס ווי פריער ווי ווען ס׳איז געווען שטיל — געזעסן, אַ שטיק תם, אַ טויבער חוש און נישט געהאַט קיין שום ברעקל געפיל פּאָר גאָר; און ס׳האָט איר נישט גערעגט, פאַרשאַרפט נ׳שכל, שפּיציק געמאַכט די אַנגעצויגענע הויט איבער די האַרטע אַרויסשטאַרצענדע קינבאַקן — אַזוי איז ער אַרומגעגאַנגען אין דער שטוב, אַלץ איינס ווי ער וואָלט געווען אַליין אין איר, לחלוטין נישט מיט קיינעם; שפּירנדיק זיך מיד, אויסגעוויינטלאַך מיד, אַזוי ווי נאָכ׳ן אויסגיין פון טויזנטער מיילן וועגס, האָט ער זיך מיט שכל אויסגעטאָן און אַריינגעלייגט אין בעט; אפילו נישט באַלד איינגעשלאָפן, אָבער די אויגן האָבן זיך פונדעסטוועגן פאַרמאַכט, און אויפגעמאַכט, און צווישן דעם דאָזיקן מין שלאָפן און אויפזיין — האָט נאָך אַלץ פאַרנומען דעם

אויבנאָן ביי אים די פֿירכטלאַכע מהומה, די אויפֿטרייסלונג, און נע־האָט דאָס געפֿיל, אַזוי ווי ער וואָלט ערגעץ געזעסן אין אַ פֿאַרמאַכט קליין חדר׳ל, דלת על דלות, — פֿון אַ שיפֿל, וואָס האָט זיך אַזוי געהוידעט אויף און אָפּ אויף די גאָר הויכע כוואַליעס פֿון צעשפּילטן ים, און זיך מיט אים דאָס אויפֿן קאָפּ געשטעלט... ס׳האָבן אים געריסן שטיקער פֿון קאָפּ די בלינדע קולות פֿון פֿלאַנט, און ער האָט עפּעס אַזוי ווי יאָ געדענקט און נישט געדענקט אין אים, און ניבער פֿאַר אַלעם, — געמיינט:

— דאָס צענדליקער און הונדערטער מענטשן מוזן דאָ האָבן צו טאָן מיט אַ ווילד שטאַרקן בופֿלאָקס, פֿאַרן זיך דאָס אַזוי מיט אים און קענען אים נישט בייקומען...

שפּעט, קעגן טאָג, איז ער איינגעשלאָפֿן; אוועקגעפֿאַלן, — אַזוי ווי מ׳וואָלט אים, ריכטיג, דער׳הרג׳עט; געשלאָפֿן טעמפּ, אָן שום זיסן אָדער ביטערן געפֿיהל, אָן ברעקל חלום, גאָר נישט אַנדערש ווי ער זאָל זיין טויט, מיט אַלעם טויט, — און אַ פֿאַר־שטיקט ברומען פֿון אַלטע דערבייזערטע הויביצער, ווי די פֿאַרלוי־רענע ווייטע בילן פֿון הינט אויף אַ דאָרף, — האָט אים אויפֿגעוועקט, און, אויפֿסניי נישט געדענקט גאָר אין דער שטאָט, אַז זי האַלט זיך אין איבערקערן, און אין דער גרויסער סכנה וואָס ס׳שטייט איר דערביי פֿאַר, זי זאָל אָן שום איינזען — באָמבאַרדירט ווערן... ער האָט דאָ ערשט צו זיין גרויס וואונדער מיט אַ מאָל דערפֿיהלט ס׳ווייב, זיין ווייב, וועלכע איז פֿאַר אַלע מאָל געווען אַזוי ווייט, אָפּגעפֿרעמדט — ווי זי ליגט נאָנט פֿון אים; גאָר נאָנט, באַרירנד, און ער איז שוין, איבער אַ רגע, געווען אַזוי וואַכנדיק, און אַזוי קלאָר ביי די געדאַנקען, ווי ער וואָלט גאָר נישט ניט אויפֿ־געקומען פֿון שלאָף פֿון פֿאַר אַ רגע, נאָר אויפֿגעווען פֿאַר אַ לאַנגע צייט; דער מח האָט געאַרבעט רעגלמעסיק ווי אַ שרויף, און ער האָט דורכאויס געוואָלט וויסן:

— צו זי האָט זיך נישט בכיון דערנענטערט צו אים, מורא־האָבנדיק אין דער מהומה פֿאַר עפּעס עהנלאַכעס וואָס זי האָט שוין

איינמאָל אַדורכגעמאַכט, ווען ס'האָט זיך אַלץ אַזוי אויפגעטרייסלט, אָדער : ס'איז גלאַט אַזוי, אַ צופאַל...

ס'איז אים געוואָרן ווארים אין אַלע גלידער ; דער קאָפּ — פאַרטרונקען פון פרישע, קלאָרע שטראָמען, אַזוי ווי זיי קומען־אָן לויטער און קלאָר באַגינען, אין קוואַל ; זיינע הענט האָבן זיך אויסגעבויגן ווי די בייטשן, די פיס אויסגעקרימט ווי ביי אַ הירש ; אַ פרייער שפּאָגל־נייער כח האָט אים אַדורכגענומען, יענער כח וואָס נעמט אַ־דורך די ערד פריהלינגס צייט, ווען ס'הויבט אָן צו יערן אין איר ; ס'האָט זיך פון דער טיפעניש אָפּגעריסן אַ פאַרלאַנג ביי אים, אַ שטומער ווייטאָק, וואָס האָט נישט קיין לשון, קיין אויסדרוק און קיין שום גליכן — ביי אַ חיה ; אַ ווילן — אַ טיפער, אַ דורשטיקער...

און דאָס ווייב, וועלכע איז נאָך אַלץ אַזוי געלעגן ווי אַ שטיק האָלץ, אַן אונטערגעזעגטער בוים, און נישט גערירט מיט קיין אבר, נישט באַוועגט מיט קיין ברעם פון אַן אויג, — האָט זיך מיט איינמאָל געגעבן אַ וואָרף אַרויס, אויסגעקרימט די דאַרע פינגער מיט די אָנגעוואָקסענע נעגל ; די שוואַרצאַפּלען — צעצויגן ווי די שמאָלע שפּעלטעלאַך ביי אַ קאַץ ; און אינגאַנצן זיך אַ קאָפּוירגעבויגן, ווי געוואָלט אַרויסקריכן פון איר מאָגערן, ביינערדיקן קערפּער, פּונקט ווי זי וואָלט ערשט ריכטיק באַקומען אַן אַנונג וואָס מ'האָט צו איר געטאָן, ווען ס'האָט אַזוי ווי איצט אויסגעזען : קורצע, גראָב־בייכיקע הויביצער האָבן געבילט, האָו... האָו... און געמיינט אודאי, ס'ברויכט זיך איבערחזר'ן... די אייגענע גרויל־קייט... אַזוי האָט זי גענומען אַרומשפּרינגען, קריכן אויף די גלייכע ווענט און זיך דראַפּען ; געוואָרן אַזוי אויפגעטרייסלט, פּונקט ווי דאָס שטילע משוגעת וואָס איז אין איר געווען ערגעץ פאַרוקט, — וואָלט אַרויסגעריסן זיך העליש ווי אַ פייער, פון די טיפסטע ווינקעלאַך, און איר אַרומגעכאַפּט, בראַנדיק אָנגעצונדן, אַזוי אַז מ'קען זיך שוין פריער נישט אָפּלעשן, ביז מ'ווערט פאַרברענט אויף אַ שטיק קויל...

ער איז אוועק פון שטוב. אַרויס, קודם, זיך אָפּקילן, צו זיך קומען א ביסל אויף דער לופט. איז ער צוביסלעך אַזוי געשטאַנען, און ס'האַרץ ביי אים האָט צוביסלעך אַזוי גענומען אָפּפאַלן, אָפּפאַלן, אַזוי ווי ס'צעפאַלט זיך נאָכ'ן איבערברעכן אויף שטיקלעך א גאַנץ געהייז, א שווערער גמאַך, און ס'בלייבט נישט מער פון איר ווי א פאַרלאָשענע קופּע ערד, א באַרג שטיינער, א הויפן גראָז.... שאַבער...

ס'איז דענסטמאָל געווען קרוב צו טאָג. אויפן הימל האָבן זיך געשלעפּט וואָלקן, קריכנדיקע, שווער, שלעפּענדיק־פויל, אַזוי ווי מיט א שווערע עלטער אויף זיך און נאָך א שווערן וועג פאַר זיך: ס'האָט דין געטריפט פון זיי, געשפּרייעט, געמאַכט אַלץ גראָלאָך אויסזען, פייכט שפּירן, און זיין בלאָטיק־פאַרשפּריצט, בלאָטיק־צוגע'חזר'ט...

פון די אַרומיקע הויפן, מאַרקן, פּלעצער, האָבן נישט אויפגעהערט צו רירן די איינגעזעסענע וועגן. די אָבאָזן: קיכן, פּאַלאַטקעס, געצעלטן — זיי האָבן זיך ווי דורך א כשוף אַזוי געשיקט צוזאַמענגעלייגט, איינגעפאַלן ווי געפּלאַצטע באַלאָנען, און אויף איין וואָגן הינטער'ן אַנדערן זיינען זיי אַרויס פון שטאָט, אין לאַנג אויסגע'סדר'טע שנורן, ווי א שמאָלער פּאַס זיך אַראָפּגעוויקלט פון א ראָד, און געלאָזן הינטער זיך רויע צעפּאַרעטע שטיינער פון האַריקע מיסט און וואַרימע פערדסליינע. דאָס נאָנטע און גאַנץ אָפּטע בילן פון די הייזעריקע הויביצער האָט אויף זיי אָנגעטריבן א מורא, גראַד ווי זיי וואָלטן געשפּירט לאַנגע אויסגעצויגענע בייטשן פּאָכן איבער די קעפּ; און וואָס מער זיי האָבן זיך געוואָלט אַרויסדרייען, נאָך גיכער זיך פאַרדרייט, זיך פאַרהאַקט...

די גאַסן זיינען געווען אָפּגעשטאָרבן, טויט; די רייכע, אויסגעשטאַטע פענסטער פון די לוקסוס־האַנדלען — באַהאַלטן אונטער רויע ווייסע ברעטער, מיט וועלכע זיי זיינען געוואָרן פאַרקלאַפּט; קיין מענטשן האָט מען נישט געזען אויף די טאָג־שיין; ס'איז געווען א ריין מיליטערישע באַוועגונג, ס'האָט געשטראָמט מיט

מיליטער פון פאַרשידענע שאַטירונגען, אין דער גאַנצער ברייט און פאַרנעם פון שטאָט. עס איז געגאַנגען, זיך געשאָטן, שיטער, גע־דיכטער, דאַ איילנדיק ווי נאָכגיכער אנטקומען צו ווערן און דאַ איינגעהאַלטן — אַזוי ווי מיט דער כונה, כאָטש אָפּגעשעניטן צו ווערן פון ערגעץ אַזוי ווי מ׳גייט און שטייט מיט אַלעמען, און אינגאַנצן שוין מער נישט קענען אַרויס... און איינער איז זיך געגאַנגען, ווי נישט אים מיינט מען, — דאָס מענטשל, אַ ציווילער מענטשל, זיך מיטגעשלעפּט פאַרזאָרגט מיט די איילנדיקע און באַרוט מיט די איינגעהאַלטענע, וואָס איז אַלץ פון שטאָט נישט אַרויס; און בעת אַלע אַנדערע האָבן זיך דערווייטערט, אַוועקגעקומען, — האָט ער זיך אַלץ אינאיינעם געדרייט אין דעם פאַרכשופ׳טן דריידל, ווייל ר׳האָט פשוט געמיינט, ס׳וועט פיליכט אַזויערנאָך אויף אים גיכער קומען אַ טויט; קומען אומגעריכט, פון זיך אַליין, ער זאָל נישט ברויכן צו טאָן קיין האַנט, — פון הימל, פון אונטער דער ערד, אַ גרויסע זאַך מ׳זאָל באַוויזן אויסצעציען די פּוס אין דעם אָפּ־גאַנג?... אַ שטיק שראַפּנעל, גלאַט אַ באָמבע זאָל אויפרייסן, אַ דין איידל פלינק קיילכל, אָדער ס׳גרינגסטע גאָר — מיט אַ שטאָרץ פון אַ דישעל, וואָס זאָל אַרויסזעצן ס׳האַרץ, און מ׳זאָל מאַכן אַ קאָזשעליק, פאַרשפּאָרן מער זיך אויפצוהייבן פון דר׳ערד.... ס׳וועט זיך אַ סך אָנזען מיט אַ מענטשל מער אָדער ווייניקער...

שפּעטער, אַז די געדיכטקייט האָט זיך אויסגענומען, ס׳איז געוואָרן מער ליידיק, מער פּוסט, איז ער געגאַנגען אין אַ גאָס, אויף וועלכע ס׳איז ווידער געווען אַזוי שטיל; זיך דערשלאָגן אין אַ ווינקעלע, וואָס האָט אַזוי צו זאָגן, — גערוט, און די ליבע שטילקייט האָט אים ממש דערקוויקט; ער האָט זיך אָפּגעשטעלט, צוגעשפּאַרט מיט די פּלייצעס אין אַ סלופּ פון אַ לאַמטערן, און זיך אַזוי געשטאַנען במנוחה, אָפּגעצויגן אַ ביסל נ׳אָטעם.

— אַ טייערע זאַך, ס׳איז שטיל.. וואָס וואָלט געשאַט, ס׳זאָל שוין מיט אַלעם זיין אַזוי שטיל?...

און גלייך האָבן אַ פּאָר הענט, וואָס האָבן באַדאַרפט זיין אַזוי שטאַרק און האַרט אויסגעאַרבעט ווי אַ ברעט, אים צוגעקלעמט ביים קאַרק און שיעור נישט די קרענגעס צעבראָכן.

— וואָס טוסטו דאָ, הונט איינער, ביי אַ פּאַרק אַמוניציע? — האָט זיך יענער געריסן דעם גאָרגל.

און שוין איז ער געפלויגן ווי אַ שפּענדל; נאָכדעם ווי ער האָט זיך געהאַט אַרויסגעקליבן פון דעם אָנגעוועיעטן קאַשמאַר, דערפיהלט די געזונטע באַכעס וואָס יענער האָט אין אים אַריינגעלייגט — אַזוי האָט ער גייענדיק זיך באַטראַכט, ווי אויך צו להכעיס אים גיין:

— ווארים ס'האָט אַ סך געפעלט, יענער זאָל אים אַריינגיאָגן אַ היים קניידל?... און ער זאָל נישט בלויז אָפּקומען מיט עטלאַכע זעץ. אַ שמעק טאַבאַק דאַרט!... וואָלט אָן אַנדערער, וואָס חלש'ט אַזוי פאַר'ן פּיצל לעבן — אויך אַזוי גלאַטיק אָפּגעשניטן?...

ס'האָט זיך דערווייל געמאַכט נאַכט, און דער הימל איז געוואָרן רויט, קופּער־רויט, זיך געגומען גיסן ווי צעשמאָלצענער בראַנז; וואָלקנס זיינען אָנגעקומען, צעברענטע, מיט גראָע, אַש־גראָע גרזשיוועס, ווי זיי וואָלטן זיך דאַרטן קוים מיט צרות אַרויסגעראַטעוועט פון דער שריפה; זיך אַרויסגעכאַפּט איינציקע, און אין געדיכטע קופּעס, סטאַדעס גאַנצע קי, לעמער, וואָס מ'וואָלט געטריבן מיט רציחה, נישט אוועקרייסנדיק פריער ביז זיי האָבן נישט דערפיהלט די בראַנדוואונדן פון פייער...

ער איז דאָ פאַר אַ ווייַלע שטיין געבליבן אויף אַ מאַרק, — אַ טויטער מאַרק, נישט מער די אַלע טישלאַך, ביידלאַך, פאַרשידענע סטאַציעס, פונקטן, לאַזאַרעטן; און די טויטע שטילקייט האָט דערמאָנט אין אַ יריד אויף אַ בית עולם, וואו מ'איז געווען אַזוי שטאַרק פאַרטאָן אַרום אַ בר־מנן, און אַזוי גיך ווי מ'האָט אים זיין רעכטס געטאָן, האָט אים איטלאַכער נאָכגיכער פאַרלאָזן. און ס'איז צוריק געבליבן אַזוי שטיל אויף אים ווי אָן אים.

דאָס הייזעריקע בילן פון די הויביצער האָט זיך פּלוצלינג

גענומען אַפּרופֿן נאָנט, אַזוי ווי פון הינטער זיין רוקן; און אַ בלינדע גבורה, אַ שטומפּע אומזעבאַרע, אַזוי ווי פון אַ סטאַדע געטריבענע אָקסן, — האָט זיך גענומען שפּאַרן, אַריינשפּאַרן בלינד, און וועגן און שטעגן, איבער אַלעם און גאָר נישט; דאָס אַ מאַליקע גיין און שפּאַרן זיך, וואָס ס׳איז אים שוין גאָר נישט פרעמד געווען, נישט קוקנדיק — אויב מ׳ברויכט הייזער אוועקשטופּן, גאַסן גאַנצע — ס׳זאָל קיין מניעה נישט זיין, און דאָס גיין ביי וועמען ווערן אַפּגעהאַלטן... אַזוי האָבן די אויגן זיך אים אָנגעצונדן, גענומען בליצן העל שטראַלן, און אַ שטראַליקער געלאָפּן אַ היים, אַזוי ווי גאָר נישט מער געווען געקריינקט — איר אָנזאָגן די גוטע בשורה:

— אַז ס׳האָט זיך ענדלאַך דאָרט איבערגעבראָכן; און אויף יענעם אָרט טאַקע, וואו זי איז צעטראָטן געוואָרן...

ער איז אַריינגעקומען אין שטוב, — האָט אים אָפּגעקילט די פינסטערע שטילקייט; ס׳איז געווען אַזוי שטיל, אַזוי ווי דער פּלאַנט אפילו וואָלט שוין אינדרויסן מער גאָר נישט נים געווען, אוועקגעבאַפּט געוואָרן, נאָר אַ ליידיק טיף ברייט פעלד; און אַז די רויטע הימלען האָבן אָפּגעלויכטן די שטוב, — האָט ער געזען ליגן ס׳ווייב, אַזוי־איינען ווי אַ מאָל דאָרטן אויפן דאָרף, — צעקנייטשט, צעקנאָדערט און צענויפגעדרייט, און צוויי טרערן האָבן זיך גענומען שפּאַרן ביי אים פון די אויגן, זיך אַרויסגעקייקלט, און געלאָזן אַזעלכע צוויי זילבערנע שלאַדן אויף די באַקן, ווי אַ זומערפייגעלע לאָזט איבער נאָך זיך אויף אַ גרין בלעטל...

אַ שווערע נאַכט

שפּעט נאָך האַלבע נאַכט, ברענט ס׳לעמפּל העל אַרויפגעדרייט. די שאַרפע ליכטיגקייט בלענדט העל איבער אַלעם, וואָס ס׳איז צע־שטעלט אין די ווינקלען, ביי די ווענט, אין מיטן שטוב, מיט וואָס זי איז נאָר אויסגעפּוצט און צוגעקליבן...

ווינציק איז ס׳מעבל, אַלט־אידישלאַך, אָפּ־בלאַקירט און פאַר־עלטערט; אַ יאַשינאָווער אַלמער, אַ ספרים־שיינקל מיט פאַר־גלאָזטע שויבן, אַ קליין טישל מיט קינדערשע צאַצקעס און אַ פּאָר הויכע מצבה־בעטן, גראָבע בולט׳ע קריצונגען, און אויף גראָבע געטאָקטע פיסלאַך, שטאַרק שוין אָפּגעניצט, אָפּגעריבן די פּאָליטור, כאַט, — און אָנגעוואָרפען מיט בלאַנקע, שניי ווייסע איבערבעטן, וועלכע בלאַנקען זיך אַזוי הויך און לופטיק פון פריש־איינגעשיטן פוך, ווי די באַלאָנען.

פיינעלע ליגט אין בעט, ס׳אויסגעוויינטע כלה־מיידל, אויס־געכאָוועטע — אויף טרערן, אָפּגעשפּראָכענעם בוימל, און אָפּ־געריבענע מטבעות; זי זעט זיך קוים אַרויס, כמעט פאַרפאַלן ס׳איז דער מאָגערער צאַרטער מיידלשער קערפּער אונטערן באַרג בעט־געוואַנטן, נאָר וואָס דער קאָפּ־האָר בלויז שווימט איר אַרום אויף די קישנס, פאַרשפּרייט ווי אַן אָפּגעשטאַנענע שוים; ס׳פּנים׳ל איר׳ס איז בלייך, די בעקלאַך — אָנגעצויגן, אָפּגעצערט, גראָד אַזוי ווי זי וואָלט ערשט געהאַט איבערגעקומען עפּעס אַ שווערע קריינק, און ציילט שוין די טעג ווען ס׳וועט איר אײנגאַנצן בעסער ווערן, אַז זי זאָל שוין קענען אויפשטיין און זיך מיט אַלעם אַרויס־קלייבן פון בעט; זי ציט לייכט נ׳אָטעם און האַלט דערביי פעסט צוגעמאַכט די אויגן, פונקט אַזוי ווי זי וואָלט עפּעס מורא געהאַט אַרויסצעווייזן פאַר ווער, אַז זי שלאָפט נישט, און פון ליגן ווידער, אויפזיין, קרימט זיך נאָכמער איר פּנים׳ל אַזוי

קינדיש־פאַרשמאַכט, נישט ווייניקער באַלד ווי פון דער זאָרג, וואָס טסט איר לייב, און פאַרצערט איר.

— מאָרגן איז איר חופּה־טאָג; גייט זי, ריכטיקער, ברויך זי גיין אונטער דער חופּה, און דאָ געשיט גאָר קיין נס נישט, קיין צופאַל מיט איר, ס'זאָל ווערן אָפּגעהאַלטן, נאָר אַלץ ארום גייט דערצו, פירט אונטער, קלייבט זיך אויף, פונקט ווי אַ רייע מענטשן דערגיין ענגער, געקייטלטער און נענטער צום שפּיץ פון אַ באַרג, — דעם שפּיצבאַרג פון איר לעבן און פאַרגיין...

פריער, ביז ס'האָט נישט געהאַלטן דערביי, האָט זי נאָך ווי־ ס'איז נישט אַ שמייכל געטאָן, אַ שטייגער ווי ביי איינעם, וואָס קומט אין פנים אריין דער ערשטער אָנבליק פון אַ קריינק, וואָס נעמט זיך איינעמען ערגעץ פאַרבאָרגענערהייט אין לייב; און נאָכ־ דעם, ווען מ'האָט שוין, נישט אויף קיין געלעכטער, אָפּגעשמועסט זמן חתונה — אזוי האָט זי שוין גענומען קוקן אין הימל אריין, הילפלאָז, צעטראָגן, ווי אַ פאַרלאָרענע, וואָס האָט שוין יעדן בטחון צו מענטשן פאַרלוירן, זיי אויפגעהערט גלויבן, און נאָר רק גע־ בעטן:

— באַווייז, הימל, אַ נס, מאַך עפּעס אַזעלכעס ווי דו קענסט: אַן ערד־ציטערניש, למשל, אַ צעטרייסלונג... ס'זאָל אין דער צייט גאָר קיין טאָג נישט ווערן, איננאַנצן ארויסגענומען ווערן פון סדר העולם, נאָר פאַרבלייבן, נאָכדעם ווי ס'ברויך ווערן ליכטיק, נעמען שאַריען אויף טאָג — וויטער נאַכט, נאָכאַנאַנד פינסטער, נישט מער —קיין טאָג, זי זאָל דאַרפן גיין מיט אים צו דער חופּה...

אַצינד איז זי דאָס דאָ, די פינסטערע נאַכט, וועלכע ליגט איבער אַלעם, און נאָך איר ברויך קומען דער טאָג, דער לעצטער — וואָס וואָלט איינגנטלאַך נישט באַדאַרפט קומען; נאָר די אייגענע נאַכט זאָל זיך פאַרציען, כאָטש נאָך אויף אַ מעת־לעת, פירנצוואַנציג שעה איננאַנצן, און ס'וועלט אָנהאַלטן אין דעם אייגענעם חושך; פאַר דער גאַנצער צייט איז איר בקשה נישט מקוים געוואָרן, און ס'איז קיין נס נישט געשען; צוביסלאַך איז זי דערגאַנגען צום

טאָג, וועלכער איז אַזוי אַלע מאָל פּינקטליך געקומען, צו דער מינוט, צו דער רגע, אויף דער האָר, געבוירן און פאַרלוירן געוואָרן; האָט זיך די וועלט דאָ איינגעהילט אין פינסטערניש, דאָ אין תכלת; דאָ אָנגענומען אַ שטראַלנדיק געזיכט, דאָ — אַ רחמנות'דיק פאַרוויינט אויסזען... און אויף איר פּנים האָט זיך די זאָרג צע־לייגט, עס גרין געמאַכט, און קיינער נישט פון הויז, אַזוי גוט דער טאַטע, די מאַמע, האָבן געקענט וויסן וואָס ביי זייער קינד איז נולד געוואָרן...

— טאָכטערשי, וואָס האַלסטו אַראָפּגעלאָזט די אויגן צו דער ערד?...

— טאָכטערשי, זאָג: וואָס ס'גריבלט דיך?...

אָבער זי האָט זעלטן עפּעס געזאָגט; נישט געקענט פּועל'ן ביי זיך אַראָפּצורײדן פון האַרץ; ס'רוב פאַרשוויגן, אַזוי ביזן לעצטן טאָג; געוועזן אַ שטילע, אַרומגעגאַנגען מיט שטילע טריט, און קוים האָט זי זיך יאָ אָפּגעשטעלט אויף אַ רגע, עפּעס באַטראַכטן. עפּעס אַרומקוקן, — אַזוי האָבן זיך די אויגן — גענומען פייכטן, און זי איז גלייך פאַרזונקען אין אַ טיפן אומעט, ווי אַ שטילע, גע־פּרואווטע, שווער־געפּייניקטע, צום טויט פאַרמוטשעטע אידישע טאָכטער, וואָס קען נאָר ריידן פון איר אומגליק מיט די אויגן...

אַ גראָבע פעטע מומע, מיט אַ פאַרשווימען שמאַלץ־פּנים, צוליב וואָס די אייגלאָך האָבן זיך קלענער אַרויסגעזען ווי מ'ברויך, — איז זיך זייער גראָב מיט איר באַגאַנגען; אַלע רגע אויפגע־וועקט ס'אָרימע מיידל, נישט געלאָזט איר אָפּאָטעמען, זיין אַ רגע מיט זיך אַליין, אַז זי האָט זיך געמוזט רויט־אָנצינדן פון חרפּה און בושה, פייגעלע...

— זע נאָר, די יחסנ'טע; מיינט טאַקע — די ערשטע קודם אַ חתונה! שטייט — אַ גולם־נאַר, און שפּירט נישט די פליגן וואָס שטעלן זיך איר אויף דער נאָז...

איר מאַרק־מויל האָט פאַרטשעפּעט ס'מיידל, ווען אירע פאַר־פעצטע הענט האָבן רואיק און נאָכאַנאַנד אָפּגעמאַכט די געשאָב־

טענע גענז אויף דער באנק; אונטערגעפּאטשט די געפּאשעטע ביילעקס, און פארמרוזשעט די אייגלאך ביים טאַפּן ס׳פּעטס פון גרויס מתיקות, — און שוין תחלת נאכט איר גענומען טרייבן:

— גיי, לייג דיך שלאָפן, פייגעלע; אַ כלה־מיידל ברויך זיין אויסגערוט... אויסגערוט...

אין איר קול האָט דאָן, גראָד דאָן — געשטעקט לויטער אייטלקייט, ממש — זייד, וואָס ס׳איז גאָר נישט געווען זיך צו ריכטן ביי איר, האָט פייגעלע פונדעסטוועגן עס נישט געקענט סובל זיין, ווי די זיסקייט אירע וואָלט איר געאיבלט צום ברעכן, און ס׳איז נישט אַנדערש אויסגעקומען ווי ביי אַ שטיל, גוט־געהאָרכזאַם קינד — ווען זי איז אהערצו אריין, אין שטוב; נישט אפילו באַלד געגאַנגען שלאָפן, און מיט איר ווילן, נאָר זיך ערשט אוועקגעזעצט ביים פענסטער, געכאַפּט פון ליכטיקן דרויסן, וואו די זון איז מרה־שחורה׳דיק פאַרגאַנגען אין רויטן, אַנגעטאָן די וועלט אַ מאַסקע פון אַ טויטן, און ס׳הערצעלע האָט זיך איר אַ צאַפּלגעטאָן:

— נישט: ווי איר מרה־שחורה?... איינמאָל כאָטש זיך געטראָפן גלייך, זי מיט דער זון; די זון וויל נישט אונטערגיין, און איר איז אויך אַזוי אַ שאָד אונטערצוגיין...

די באָבע, זיצנדיק ביים אויוון, און ערשט איצט איבערגעך׳ חלומ׳ט אויפן וואָר פון אירע טעג און יאָרן, ווי ס׳זיינען מקוים געוואָרן די ברכות, וואָס מ׳האָט איר ביי חופה־פירן צוגעוואונשן: „זי זאָל עס ביי אירע אייניקלאך דערלעבן...“ האָט זיך באַלד אַ הויבגעטאָן פון איר איינגעזעסן אָרט, און ווי פאר עפּעס פּאַרכ־ טיקעם, הייליק־ציטערנדיקעם, — איר גענומען הכנעה׳דיק וועקן:

— צייט צו גיין שלאָפן, אוצר...

האָט זי זיך געכאַפּט: „אפשר טאַקע צייט“, און אַראָפּגעַ־ וואָרפן ס׳בלוזקעלע, גענומען שנירעווען אַ שוך, קנעפּלען, אויפ־ בינדן בענדלאך, אויף וואָס אַלץ ס׳אַנטוכץ האָט זיך ביי איר גע־

האַלטן, און אירע הענט האָבן דאָ באַלד גענומען אַפּפאַלן, ס'טאָן — זיך לעשן, ביז זי איז ווידער אַ מאָל איינגאַנצן און מיט אַלעמען אָפּגעשטאַנען.

— די זון, די זון, יענע וויל נישט אונטערגיין, און זי וויל נישט אונטערגיין...

האָט זיך ביי דער באָבע אַ שמייכעלע אַריבערגע־כאַפּט, איבער די צעקנייטשטע איינגעשרומפּענע פאַלדן, און פּרעפּלדיק שטיל, אָן ציין, ווי געאַנט פון איר חתונה־נאַכט: „נאַרישע מיידלאַך...“ זיך אַליין גענומען איר אויסטאָן, צוביסלאַך ס'אָנטוכץ אַראָפּגעצויגן, און אַריינגעלייגט אין בעט אַ נאַקעטע, צו־וויגנדיק איר:

— גיי שלאָפן, פייגעלע, שוין דיין תענות הויבט זיך באַלד אָן, כאור הבוקר, און כח ברויכן דיינע ביינדעלאַך האָבן...

און פייגעלע האָט ווי אַ קינד זיך געלאָזט איינדעקן, איינ־טוליען צווישן די קישנס גראָד אַזוי ווי ס'וואָלט אין דרויסן גאָר אַ געזונטער פראָסט געהאַט איינגעפרוירן די ערד, אָדער אַזוי ווי זי וואָלט ריכטיק געווען נאָך אַ קריינק, און נאָך אַלץ קיין כח ניט געהאַט מיט זיך אַליין אומצוגיין; די באָבעשי ווידער, האָט זיך פרום די הענט געוואַשן, אָוועקגעזעצט אַנטקעגן איבער אויפן אַנדערן בעט, בשכבות, — זיי געווישט, געווישט, און פאַרציענדיק די ברע־מען ווי אָן אַלטע טויב איבער די אויגן, שטיל און גאָטפאַרכטיק פרום געבעטן:

— זע, באַשעפער, דער וואָרצל איז נאָך גענוג יונג און פריש, — גיב אים ס'ביסעלע זאַפט, וואָס אים קומט; ס'ביסעלע חיות; גיב בורא, טוי, פאַרן יונגן קעפּל...

האָט פייגעלען פאַרקלעמט ביים הערצעלע, און מיט איינמאָל אַזוי פיל רחמנות באַקומען אויף דער גוטער באָבינקע, אַז זי האָט, ווען זי וואָלט נאָר געקענט — אַרויסגעשפּרינגען פון בעט, איר אַרומגעכאַפּט, און אויסגעקושט איטלאַכעס ביינדעלע באַזונדער:

— באַבעשי, באַבעשי, וועט דער זאַפּט מיינע וואַרצלען פּע־טער מאַכן?.. און דער טוי מיין קאָפּ אויפפרישן?...

ס'האָט געקענט זיין שפּעט, און גוט שפּעט, — און אין דער אַנ־דער שטוב איז נאָך אַלץ מיט אַלעם נישט געווען אָפּגעשטאָרבן; אַ קליין אָדערל האָט געקלאַפּט: טיק־טאַק... טיק־טאַק... אַזוי נאָרמאַל, רעגלמעסיק — אַ סימן: דאָס גרויסע גערויש איז נישט מיט אַלעם טויט, נאָר אָפּגעשוואַכט ביז גאָר־גאָר, און אַז מיט די ערשטע רגע'ס אויפן גראָען טאָג — וועט עס זיך געוויס דערכאַפּן, צוביסלאַך, און צוריקקומען אַזוי הויך, אַזוי שטאַרק, און אפשר מיט נאָכמער שטאַרקייט פון פריער; דערווייל איז שטיל, נאָר דאָס איינטאָניקע צאַקען פון האַק־מעסער וואָס וויל נישט ווערן אנטשוויגן, און ציט, און ציט, האָט זיך איינגע'עקשנ'ט קעגן גאַנצן קלאַפּערגעצייג פון טעלער, גאָפּל־מעסער, עפּעס ווי ס'וואָלט דאָ געוואָלט זיין ס'איבערשטע פון שטייסל, און באַווייזן אַ בריה'־שקייט, אַז ס'ווערט קיינמאָל נישט מיד און שטייט נישט אָפּ פון האַקן... און זי פאַרבייסט די ליפּן, פאַרקריצט די ציין, רייסט זיך און וואָלט גערן ארויסגעשפּרונגען פון בעט, אָנגעכאַפּט די קעכן דאָרט פאַר די האַנט:

— וויבל, וויבל, איר וואָלט אפשר אויפגעהערט? אויף אַ האַלבע שעה, אַ פערטל שעה, צען מינוט, פינף, אַ רגע, אַזוי, אַ — אַ — אַ — אַ — אַ — — — — — —

— הע? דוכט זיך: געשלאָפן... לאַנג?... אַ מינוט אפשר, און פּילייכט אַ שעה?

ס'האַק־מעסער איז טאַקע פאַרשוויגן.

און ס'איז שטיל. אבסאָלוט שטיל — און נאָך ערגער, וואָס די שטילקייט מאַטערט, ס'אַ קבר שטילקייט! אָך, ס'זאָל זיך עפּעס אַ רירטאָן, אויף אַ רגע, אַ קלאַפּטאָן אויף אַ האָרעלע, אַ

פּאַכע: טיאַך־טיאַך, דער טיק־טאַק פֿונ׳ם איינגעמעם האַרץ זאָל זיך אַזוי צעשרייען הויך און אָפּהילכן ווי די קלעפּ אין עפּעס גאָר אַ גרויסן גוואַלט־גלאָק...

זי שאַרט אַראָפּ ס׳בעטגעוואַנט, און בלייבט ליגן האַלב אויפֿ־געדעקט; די ליכטיקייט שפּילט אויף איר קלאָר־אויסגעוואַשע־נעם לייב, געהייליקטן גוף, כשר־געריייניקטן; איבער די אויערן אונטערן וואַסער זי איז געווען, — האָט זי געהערט — האָבן ווײַ־בער הויך אויפֿן קול פֿון אויבן גערופֿן: „כשר... כשר...“ און זי איז גלייך אויפֿגעשטיגן פֿון גרוב, גאַנצע קוואַלן האָבן זיך פֿון איר אַראָפּגעטראָגן — מיט אַ וואַרע ביי די הענט אַרויסגעצויגן, און אין ליילאַכער געהילט, אין קלאָר־געפּרעסטע, שניי־ווייסע ליילאַכער.

— פֿאַר דיר, מיין אומעט־טריבער, הייליק איך מיך דאָס, טובל איך מיך זיבן מאָל אין זיבן ריינע וואַסערן, און אַ כשר׳ע וועל איך דיר זיין, אַ כשר׳ע... פֿאַר דיר...

אַ הויכער איז ער, אַ שטאַרקער און אַ זיידענער יונגערמאַן... זיידנס אין די אויגן, — מאַרע־זייד; און די ברעמען, — זיי גלעטן דיך ווי סאַמעט; פּוכיק־ווייך די באַקן, פֿאַרביק־רויט, און מיט אַ צאַרט געוועב די נאָז־לעכער, אַ מיידלש געשטאַלט אינגאַנצן, אַ שטיק עלאַסטישע פֿרויענבאַוועגונג...

ס׳האָט, נישט אַנדערש, ווי אַ טעות געהאַט דער מלאך מיט אים; ער האָט מסתמא עפּעס אַנדערש געמיינט, און אין דער לעצטער רגע זיך געכאַפּט:

— ס׳וועט זיין אַ בן־זכר...

נאָר די נאַטור, אַ פּנים, איז שוין צו שפּעט געווען איבער־צואַנדערשן; און דער ווילן איז שוין פֿאַרבליבן — אַ פֿרויענלאַכער, צאַרטער, ווייבלאַכער, דאָס געמיט — אַ לייכטעס, שוועבענדיקס, אַזוי ווי ביי אַ שמעטערלינג, וואָס זשומט.

זש־זש־זש־זש...
פון מאַרגנפרי,
גלי
אין זונענשטויב;
און אויב
ס'פעהלט דיר אָטעם אוים,
גיי צו אים אוועק אין שוים...

— וואָס זיינען דיינע אויגן אזוי פינסטער און טריב, בלייבער קאָפּ? זאָג מיר, איך דיך, דיין כלה גייט אוים פאר שרעק...
שטיל.

— אייל דיך, זאָג... אויף דיין פנים ליגט א שווערער וואָלקן, פיל שווערער ווי ער ליגט אויפן הימל, אין רעגן־צייט....
זאָגט ער:

— זאָלסטו וויסן: כ'קער דיר נישט אָן מער, כ'קער נישט אָן מער זיך אליין, — וואָרים כ'בין א קינד פון גרויען פעלד, פון זון־און־רעגן, ברוי־און־קעלט...

נעמט ביי איר ציטערן די ברעם ווי א שוואַרץ געוועב, פלאַ־מערן ווי א זומער־פייגעלע מיט די פליגעלאך:

— אין ס'אַרא הפקרות, קינד, קומסטו אריין?...

— ס'איז נישט קיין הפקרות, מיין טייערער, ס'האָט איר ליכט, איר רייץ, איר זון, איר כשוף, איר צויבער, איר אומעט און איר טרויער...

און זי הערט זיך איין ווי א לייכטזיניק קינדעלע, וואָס לאָזט זיך איינריידן אויף די געשטאָרבענע מאַמעשי, אַז זי איז בלויז אוועקגעפאָרן פאר א ווײַלע, און וועט באלד און גיך קומען צוריק; זי ווייסט שוין און פארשטייט, דאָס זי איז גרוים געוואָרן אויף א ביטערע צייט, ליכטיק גרוים און פול מיט שמעקנדיקע ריחות; א ליכטיק לעבן וויל זי, איר רייפע טראַכט מאָנט שוין, נאָר איר באַשערטער מוז דערווייל ליגן אין פעלד, מוז ליגן, האָבן א שטאָ־

לערן האַרץ, און קענען אויסשטיין די גרויסע יסורים, פאַרטראָגן די שווערע משאות, וועלכע לייגן אים־צו, פאַרשטיינען אים פּשוט...

זיצט זי אויפן שטיין, קוקט צום הימל מיט גרויס געוויין, זעט: ס'כמורעט זיך פונדעסטוועגן עפּעס אויס, ס'ליטערט זיך, ס'רייניגט זיך ,און ס'ווערט ליכטיקער, שטראַלנדיקער; פלעקן צע־שווימען, פלעקן צערינען, ליכטיקע פּאַסן שלאָגן אַרויס, זוניקע שטראָמען פליצן, פאַרפלייצן, און די ערד, — די ערד, הויבט שוין אָן צו שמעקן מיט זעלטענע ריחות, טרוקענע צווייגן — צו טריפן, שאָלן זיך שפּאַלטן; ס'שטעקן די פיש אַרויס די פּיסקלאַך פון די וואַסערן און שלינגען: בלאַ... בלאַ... די וואַרימע רעגנטראָפּנס... און זשאַבעס ווייזן זיך אויך, פרישינקע, גרינע זשאַבעלאַך, מיט צאַרטע הויטן, ציען זיך אויס אויף די בייכער, ביי די טרוקענע, נישט באַגראָזטע ברעגעס, קוואַ — — — קוואַ — — — —

און די מענטשן, די מענטשן קריכן שוין אַרויס פון די באַהעלטענישן, ווי נאָך אַ גרויסן שלאַקס רעגן — אַ מבול, נאָך אַ פאַרפלייצונג, אַ דערטרינקונג; די בלייכע באַקן ווערן רויט, טריבע אויגן — קלאָר, יונגע מיידלאַך צוואָגן זיך אויפסניי די גאָלד־געלאָקטע קעפּ־האָר; און כלי זמרים שאַרפן שוין די סמיטשקעס, ציען ווייטע טענער, לעבעדיק־פרייל־אכע; „מזל־טוב דיר, כלה!... מזל־טוב, דיר חתן!...“ נאָר זי איינע קוקט אַליין די ווייטע וועגן אויס, און מיט יעדן טאָג ווערן אירע אויגן מער גרויס, קלאַפּט איר האַרץ מידער, לייגט זי זיך צו דער ערד אַנידער, באַ־גראָבט ס'פּנים אין די הענט, און קלאָגט ביטער פאַר די ווענט:

— שוין זשע, ווייסט איר נישט, הימלען, וואָס ס'האָט גע־טראָפן מיט אַ מאַן, כ'וועל אייך זאָגן די סמנים: אַ הויכער, אַ שלאַנקער, מיט אַ פרויענגעזיכט, דער קאָפּ־האָר באַוואַקסן געדיכט, אויגן אין בלאָען געפּאַסט, אין גיין און אין ריידן, דוכט זיך: אַ פאַנטאַסט; איר רעדט צו אים און ער ענטפערט אייך נישט גלייך, כאַפּט זיך ערשט שפּעטער און ענטשולדיקט זיך פאַר אייך...

ס'ווערט נאַכט, און איר בליק הייבט נאָך פון פריען פרי־

מאָרגן איבערן דרויסן, איבער די מויערן, וואָס בלענדן אַלע פאַר־נאַכט, יעדעס מאָל ווען די זון דרייט זיך אוים צו זיי, איידער זי פאַרגייט.

ס'איז שטיל. אָטעם־שטיל. מ'הערט ווי א פייגעלע פליט... ס'אויער פאַרנעמט א טויב געראויש... זי זעט: א מענטש גייט, גייט איינגעבויגן, הינקט און שטעלט זיך אָפּ, הויבט דעם קאָפּ אויף, קוקט ברייט און טיף, און פרעגט:

— דערקענסט מיך נישט, דיין בלייכן חתן מיט די בלאָע אויגן?...

זי קוקט אים טיף דערשראָקן אין די אויגן, און זאָגט:

— ניין, נישט בלאָ זיינען דיינע אויגן, נאָר שוואַרץ און פינסטער ווי דער תהום...

— זיינען זיי דאָס שוואַרץ געוואָרן פון די נעכט וואָס אויפן פעלד, מיין טייערע, און געביטן די קאָליר; דערקענסטו נישט אויך דיין חתן אין דעם יונגן, הויכן שלאַנקן מענטש, וואָס איז גלייך ווי א בוים?...

— ניין; מיין חתן איז טאַקע אַזוי געווען, ווי דו זאָגסט: הויך און שלאַנק ווי א בוים... אָבער פאַר מיר שטייט א מענטשל איינגעבויגן ביז צו דר'ערד, וואָס דער הויקער אויף די פּלייצעס מוז אים דאָס אַזוי אראָפּבייגן...

— איז דאָס פון ליגן אין גרוב, טייערע מיינע, אַזוי פיל טעג, יאָרן, און פון רעגן און ווינט — געוואָרן אַזוי אויסגעקרימט; נו, דערקענסטו מיך נישט אין קול, וואָס האָט דיך אַנגעלאָקט און געקלונגען ווי דאָס שענסטע געזאַנג אין דיינע אויערן?...

— ניין; דאָס קול ביי דיר איז א טרוקענער, א האַרטער, און קלינגט אָפּ אַזוי ווי מ'וואַרפט א שטיין אין בלעך...

— איז דאָס פון שרייען, טייערע מיינע, פון וועלן איבער־שרייען דאָס געשריי פון שיסן, פון גראַנאַטן אויפרייסן, שראַפּ־נעלן פּלאַצן; אָבער דאָס אַלץ באַדאַרף דיך נישט אָפּשרעקן, וואָרים ס'פעלד האָט מיר נישט מער ווי איינגעבויגן צו דער ערד, ארויס־

נעצווינגן די העלע קאָליר פון די אויגן, צוגענומען די מראה פון פנים, פאַרענדערט ס׳קול, און נאָכאַלעם דאָך געבליבן דער אייגע־נער, נישט מער ווי איבערגעגאָסן אין אַנ׳אַנדער כלי, אין, וואָס דוואָרעט, אַ צעבראָכענע כלי, — אָבער מיט דעם אייגענעם האַרץ, גוטן ווילן ,און זעלטענע מעלות, וואָס נאָר דו אַליין האָסט זיי גע־וואוסט אויסצורעכענען...

פאַלט זי אויפן פנים און וויינט:

— וואָרים, כ׳וויים, אויב ס׳פעלד האָט דיך נישט מיט אַלעם איבערגעבימן ?... דיך געמאַכט אחזריות׳דיק, בייז און פאַרביסן, ווען דיין ליבע איז אַזוי צעקאַליעטשעט געוואָרן און רואינירט ?...

ווי ס׳רייצן אויף חלומות און צעטראָגן ,אויב זיי זיינען אַזוי באַרקרימט, שלעפן זיך נאָך נאָכן עק פון אַ לויפנדיקן צוג, וואָס פליט ערגעץ אוועק פון אַ פייער, און וויל זיך ראַטעווען איבער ברענענדיקע בריקן; וואַרפן אַראָפּ כהרף־עין, אין טיפן אָפּגרונט, און הויבן אויף תיכף ביז הינטער די וואָלקן; ווי שלעכט האָט זיך געמוזט פילן דאָס אָרימע מיידל, ווען זי איז אַזוי געטראָגן געוואָרן ווי אַ פאַרמאַכט פעסל איבער די הויכע כוואַליעס פון אַ צעשפּילטן טייך; און נאָר דער איינער חלום ?... מיט אים איז זי שוין פאַר־טיק ?... כע־כע... וואו איז שוין דאָס מיידל אין דער דאָזיקער נאַכט נישט אויסגעוועזן ?... אין ס׳אַרא אויסגעשפּרייטע מדבריות, וועלדער, — און וועמען שוין אַלץ נישט געזען ?... אירע פאַר־שטאָרבענע ברידערלאַך, שוועסטערלאַך, — ווי זיי האָבן זיך גע־נומען פאַר די הענטלאַך און איר אַרום געמאַכט אַ ראָד, זיך געשפּילט מיט איר, — זי האָט זיי דאָך אַזוי פיל געהאַט !.... איר מאַמע איז דאָך צוזאַמענגעפאַלען פאַר צרות, וואָס קיין איין קינד האָט זיך ביי איר לענגער נישט געקענט דערהאַלטן ווי ביז אַ יאָר, אַ האַלב יאָר, אַנדערטהאַלבן יאָר אויך, און אוועקגעשטאָרבן...

— אָבער אַ קאַליקע איז ער דאָך געבליבן, דער חתן אירער, —

דאָס האָט איר שוין דער חלום נישט איבערגעטריבן; היינקען הינקט ער גאַנץ שיין אונטער; אויף דער מלחמה געווען און אַ מתנה אהיים געבראַכט: אַ פרעמד שטיקל פוס, אונטערגעשטוקעוועט ביז צום קנעכל, און אַ קליינע אויסגעפּאַשעטע קוליע, וואָס איז סך הכל אַביסל גרעבער פון אַ שטעקן, נאָר אָפּגעטאָקט, פּאָלירט, ריין...

ער זאָגט:

— ר׳ברויך זיך נאָר לאָזן צו מאַכן אַ שטיקל פוס, אַזוי וועט ער שוין נישט ברויכן האָבן די קוליע אויך; קענען אָנטאָן אַן עלעגאַנטן שוך, באַשטעלן איין פּאָר פּאָר בײדע פיס — גלייך, אויף איין מאָס, און דער וועט נאָך קענען זיין מער נעט, מער צוגעשניצט, און מיט מער לאַק, רייץ, נאָר ס׳גאַנצע אומגליק וואָס ר׳וועט אין אים קיין מאַכט נישט האָבן...

זאָגט זי:

— כאַ־כאַ־כאַ! יענעם וועט עס אויסגעצייכנט קענען אָפּ־נאַרן, אָבער זיך אַליין ס׳היטל פון קאָפּ אראָפּ׳גנב׳ענען?...

זי שפּירט אַ ווייטאָק אין פוס און זעצט זיך אויף; זיצט רואיק, שטיל, געלאַסן, און הערט זיך איין: פון דער אַנדערע שטוב הערט זיך אַ מיד כראָפּן, — דאָס האָבן זיך טאַטע־מאַמע צוגעלייגט, פאַרהאַוועט, פאַרקאָכט, פון אָנלויפן זיך אַ גאַנצן טאָג, זיך אַוועקברייגגען:

— אַ קליינקייט?... ס׳אַראַ נחת?... דאָס איינציקע שטיקל טעכטערל דערלעבט מיט מזל צו דער חופּה צו פירן!...

און ליגן איצט, ווי אויף אַ ווײַלע אַוועקגעפאַלן איבער וואָס ס׳איז, אַ שטיין, אַ ביין, וואָרים אין זייערע בעטן ליגט זי דאָס איצט מיט דער באָבע, פּאַר כבוד וועגן, — שלאָפן זיס, טויט־מיד; און אַרום זיי שטייט אָנגעשטעלט, שטיין שטויסן טעלער־אָנגעבריינגט; אַנדער געשיר, וואָס ס׳איז אָנגעבאָרגט געוואָרן ביי שכנים, קרובים, סתם מענטשן — און ס׳איז נישטאָ קיין אָרט מער וואו זיך אויסצודרייען, אַ טריט צו טאָן, אַז מ׳זאָל נישט אויף עפּעס ארויפקריכן, אויף עפּעס אָנטרעטן...

אויף אלעם ליגט דער צייכן פון צערודערטקייט, צעטראגנקייט, נישט גאנצקייט; ס'איז אלץ אזוי אומבאשטימט, אויסגעמישט, אנגעוואָרפן אין אייגעם, און טראָגט דעם כאראקטער פון איילעניש, כאפ־לאפ, פון פארטאָן זיין, און אוועקגעוואָרפן פון דער האנט, אזוי, צוליב א אומגעריכטע זאך; צוליב די נאכט, א שטייגער, וואָס האָט זיך אריינגעמישט און געשטערט, אפּגעשטעלט דעם גאנג פון טאָן, נישט אויסגעזעצט, — אויב איין זאך איז שוין דריי פירטל אפּגעטאָן און האָט נאָך באדארפט א גלעט, ס'זאָל שוין זיין כשר מיט אלעמען, און פארקערט, גאנץ פון אָנהויב, ערשט מיט דער האנט זיך צוגערירט; און דאָס, אויף אזוי לאנג — ביז ס'וועט נאָר צוריק ווערן טאָג, אזוי גיך וועט זיך שוין מסתמא צוריק נעמען רודערן און הוידען אין די ווינקעלאך ביז צו די לעצטע הכנות פארנאכט, ווי לאנג זי האָט נאָך א מיידל צו זיין; ס'וועלן זיך צוזאמענקומען געסט, איר אין כלה־שלייער פארהילן, און וועלאָן אנטאָן, אויפן כלה־שטול זעצן...

ס'לעמפּל ברענט אזוי נאכאנאנד העל ארויפגעדרייט, אזוי ווי מ'וואָלט עס אומישנע געלאָזט לייכטן; די ליכטיקייט באגיסט די שטוב, די העל־געקאלכטע ווענט, אז ס'ארט איר אזש אין די אויגן, וועלכע נעמען ביי איר פינטלען; זיי מאכן זיך דערפון צו און מאכן זיך דערפון אויף; די ברעמען שליסן־אָפּ די אויגן און שווארצע רעדער גייען־אויף, נעמען זיך דרייען פייל פון בויגן, שפריצן מיט פונקען.

— אוי, וואָס איז דאָס?... מאמעלע, היט מיך, נעם מיך צו דיר!... באָבעשי?... קליינע קינדערלאך מיינע, געשטאָרבענע ברידערלאך מיינע, זייט מגין אויף מיר. נעמט'ס מיך דאָך אין ראָד אריין, כ'בין אייער שוועסטערל דאָך!. פארשעמט מיך נישט...

הארט הינטערן אויוון קריכט ארויס א קאָפּ, בלויז — א קאָפּ; פריער רודערט זיך עפּעס א ביסל, רודערט זיך, און ס'ווייזט זיך נאכדעם דער קאָפּ, א פירעקנדיקער מיט א פירעקנדיקע נאָז, פירעקנדיקע נאָז־לעכער, א פירעקנדיק מויל, פון וועלכן ס'איז ארויס־

געשטעקט, נישט אַהין־און־אַהער, — מער, אַ פּירעקנדיק שטיקל צונג, אַ צאָל די גרעב...

— אַ בלויזער קאָפּ?... אָהן לייב און לעבן?...

ער שאַרט זיך, דער קאָפּ און זי רוקט זיך אַוועק; רוקט זיך; דער בחור פאַרשטייט די קונץ פון נאָכקריכן, און גייט איר טאַקע נאָך, לייגט איר, כמעט אַ פולשטענדיק טויטע אַוועק אויף דער ערד, זעצט זיך צו איר אויפן האַרץ, נעמט די ברוסט־וואָרצלען אין מויל אַריין, און זייגט ביי איר ווי אַ זמאָרע; איר ווייסט פון אַ זמאָרע?... זי וויל שרייען, מאַכן וויניקסטנס מיט די הענט, זיינען די הענט ביי איר אָפּגענומען, געליימט, קען זיך מיט אַלעם נישט קיין ריר טאָן, ביז זי שטריינגט זיך אָן און גיט מיט איבערנאַטיר־לאַכע כחות זיך אַ וואָרף, און בלייבט שטיין, אינגאַנצן וואַכנדיק, נאַקעט־גאָל, אין איינעם העמד, די פיס — בלאַנק, שטייף, יונג־געבוירן, פריש־געוואַקסן, הירשן־פלינק, קוקט אין פענסטער וואו ס'איז נאַכט, שטילע, קלאָרע נאַכט, — ס'וואָלט איר אודאי אַזוי גוט געווען, ווען זי זאָל אַרויס מוטער־נאַקעט אין דער מוטער־נאַכט אַריין, ס'וואָלט קלאָרער געוואָרן דער קאָפּ, און ליכטיקער מסתמא, די נאַכט, העלער. אַזוי ווי מיט אַ שטערן, אַ געפאַלענעם שטערן; זי וואָלט געווען אַ שטערן צו דער ערד, פאַר איר געלויכטן פון עק ביז עק־וועלט, דערפרייט מיליאָנען הערצער, געהיילט קראַנקע, פאַרוואָרלאָזטע ברואים, געוואָרן די טרייסט פאַר געפאַלענע, דער ליכטיקער אויפגאַנג אויפן פינסטערן הימל; די אויפגעשטאַנענע, געהייליקטע מאַריאַ, צו וועלכע אַלע קניען, בעטן און שטאַרבן געהאָלפענע פון אירע מיט'ליידנדע בליקן...

אַ רגע, און ס'גערגעלע איבערן גלעזל פון לאָמפּ, אויפן באַלקן, וואָס איז אַזוי ווי אַ זון־גערגעלע וואָס מ'ברענגט אַריין אויף דער וואַנט מיט אַ קליין ברעקל שפּיגעלע, — פאַרנעמט איר זייער; קוקט ווי ס'ציטערט גראָד אַנטקעגנאיבער נ'פלאַם פון לעמפּל, וואָס שטייט אויפן שיבער — און וואָלט געווען ס'שטיק חיות, ס'לעבן פון פלעמל, זיך אַרויסגעצויגן פון דאָרט, באַזעצט אונטערן

כּופּיט; שטעל אונטער די האַנט — איז עס אויף דער האַנט; לייג אונטער וואָס דו ווילסט, איז עס אַלץ אויף וואָס ס'זאָל נישט זיין; נישט מער — פאַרדריי ס'לעמפּל, גייט עס אַוועק, אַזוי ווי די נשמה פון אַ לעבעדיקע זאַך, וועלכע ווערט גאָר נישט, ווי באַלד ס'ברעקעלע ליכט, ס'נשמה'לע גייט אויס...

ס'גיט איר אַ טרייסל, אַ שווידער; די הויט אויפן לייב איז שוין גוט געריַנצלט, און האָט שטאַרק חשק זיך אַרייַנצוכאַפּן אין בעט; נאָר דאָ שטעלט זיך איר דער שאָטן אין וועג, און זי האָט זיך מורא אַ ריר צוטאָן פאַרן שאָטן, וועלכער איז אַזוי הויך און לאַנג, באַנגט זיך אָן ביי די שפּיצן־פינגער אירע פון די פיס, און לייגט זיך אויס אַרום אַ האַלבע פּאָדלאָגע, די גאַנצע וואַנט, ביז אַ העלפט אין באַלקן אַריין...

— כע?... זי איז גאָר נישט אַזוי הויך, אַזוי גרויס און לאַנג ווי גרויס, הויך און לאַנג ס'איז דער שאָטן?... מ'זאָגט: הושענה רבא ביי נאַכט, יום־כּפּור, זעט דער מענטש נישט זיין שאָטן — אויב ס'איז אים נישט באַשערט אויסצולעבן ס'יאָר: ס'איז טאַקע קינדעריש, און זי האָט דערפאַר געקענט מורא האָבן קליינערהייט; אָבער ווען ס'האַרץ שרעקט, איז אַ קינדערישע מורא פאַר אַ דערוואַקסענעם אויך נישט קליין; און ווי זאָגט מען: הושענה־רבא, יום־כּפּור? מיט וואָס איז די חתונה־נאַכט ערגער פאַר יום־כּפּור אָדער הושענה־רבא?...

שטייט זי טאַקע אַזוי, האָט זיך מורא אַ ריר צו טאָן, ווייל טאָמער רירט זיך נישט דער שאָטן, אַזוי ווייסט זי שוין, אַז דער טויט שטייט הינטער דער טיר, היט איר, קוקט נאָר אויס ס'זאָל זיך עפּעס מאַכן מיט איר, עפּעס אַ וואַזשנע קריינקל, אַ דערצינדונג, אַ שלעכטע פאַרבינדונג, אַ בייז־אויג, קאָפּ־ווייטאָק, אַ שניט אין פינגער, באַין ברירה, ר'זאָל זיך קענען צורירן....

און אַזוי ווי דאָס צינגל פון אַ וואָגשאָל, וואָס וואַקלט זיך הין־און־צוריק, אַזוי צאַפּלט זיך איר פּיסל, ביז עס באַוועגט זיך

אויף א האַרעלע, גים בלויז א ציטער, און א קינדערשע פרייד באַפּאַלט איר, זי פּאַטשט צוזאַמען ביידע הענט:

— יאָ, ביים שאַטן האָט אויך דער פּוס א ציטערגעטאַן, ס'איז איר שאַטן, איר שאַ־אַ־אַ־אַ־אַ־טן!

— — — — — — — — — — — — — — — —

און די באָבע האָט זיך אויפגעכאַפּט; ס'געשריי, א פּנים, האָט איר ארויסגענומען פון דעם געשמאַקן, זיסן שטיקל שלאָף, און זי קוקט, גלויבט נישט די אויגן וואָס זיי זען: פייגעלע אין מיטן שטוב, צעשפּרייט די פיס, — נעמט זיי אהין, נעמט זיי אהער, אזוי פאַרטאַן, אזוי פאַרהאַרעוועט, אזוי ווי זי וואָלט מיט פיל פליים עפּעס געמאָסטן און נישט געקענט דערמעסטן... און קנייפּט זיך אויס שטיקער פלייש פון די גע־רינצלטע באַקן:

— א כלה?... טאַטע־פּאָטער אין הימל!... ס'קען א כלה אזוי אין איר חופּה־נאַכט, איז דאָך נישט גוט מיט איר...

רייסט ערשט פייגעלע אויף די אויגן, קוקט טיף אין דער באָבעשי'ס דערשראָקען פּנים, און פאַלט באַזינען אויף איר האַרץ, האַלזט איר ארום ווי א קליין קינד, איידער ס'גייט שטאַרבן, אונטערטעניק און מיט אזוי פיל געבעט:

— באָבעשי, פאַר דיין שטויב זאָל איך אוועקגיין, אויב כ'האָב עפּעס געמיינט, און אויב דו וועסט מיר דאָס האָבן צו פאַר־דענקען, באָבעשי!...

די באָבע האָט איר אריינגענומען צו זיך אין בעט, און לאָזט איר נישט מער אליין; און אַלט מענטש טאַקע, א זקנה, — דאַר אויסגעטריקנט לייב, מאָגער, הויט־און־ביין, אָפּגעציטערט, איינגעשרומפּן, קאַלט; און ס'איז איר ענג אינאיינעם מיטן יונגן בלוט, ס'פאַרברענט דער אָטעם, ס'יונגע לייב גליט איר אזוי, זי

איז שוין גאָר נישט געוואוינט דערצו, נאָ, ווייל זי איז מלא שרעק פאַרן יונגן מענטשל — נעמט זי דאָס גהנים פאַר ליב, און ברע־נענדיק און בראָטנדיק זיך, בעט זי נאָך פאַר איר...

— ממיני מיכאל משמאלי גבריאל...

פייגעלעס לייב היצט, אין קאָפּ בליצט: זי וועט ברויכן זיין באַנאַנד מיט איר חתן, אַזוי וועט זי מורא האָבן צו קוקן אויף יענעם אָרט וואו ס'איז צוגעשטוקעוועט דאָס שטיקל פוס; דאָרטן וואו ס'לאָזט זיך אויס דער אמת'ער פוס, ס'ווערט איבערגעהאַקט דער לעבעדיקער שטראָם, און פאַלט גאָר נישט אריין אין דעם צוגעגאַרטעלטן שטיקל, אַזוי דאָס ס'איז גאָר נישט נייטיק...

און גייט אויס...

איז נאַכט, די אומגעבעטענע נאַכט דאָס געקומען, און אַלץ האָט זיך אָפּגעשטעלט; די טישן זיך געדעקט מיט אַ זעל־טענער געשיקטקייט; די טעלער אנגעפילט מיט די ליבע עסנס, די וויינען זיך צעגאָסן אין בלאַנקע געפעסן, די כלי זמרים זיך צוזאַמענגעקומען, און גלייכן אָפּ, נעמען איין, בעטן אויס, אַזוי ווייך; די פידלען בעטן זיך... טראָמפּייטן רייסן איין... און דער באַס קלאָגט זיך: בוה... בוה... ס'ברענען די בליצלאָמפּן, ס'לייכטן די שפּיגלען, גלאַנצן, גלימערן... ס'זייד רוישט, טאַפּט, אַטלאַס, — שוואַרץ־ווייס, בלאָ־רויט, גאָלדגעשטיקט, ווייבער גייען — האָפּ־האָפּ, מ'האָט שוין דער כלה מיט מזל צעפלאָכטן דעם צאָפּ; די שווערע פּיס גייען גרינג, און מאַנסבילישע שווערע הענט פּלעסקען צו, די שוואַרצע בערד, פּעך־שוואַרצע בערד רודערן זיך נאָר, און די גראָבע קולות באַסעווען־מיט: שאַ־שאַ־שאַ־שאַ־שאַ־שאַ — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

מ'פירט די כלה פאַרביי — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — מ'גייט צו דער חופה — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

אין א ליכטיקע לבנה־נאכט. — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

אונטער גאָלדענע שירות מיט געפלאָכטענע הענט, צעפלאָקערטע הבדלות, פירן איר די גראָבע פעטע ווייבער מיט געקרויזנטע שטערן־טיכער, זילבערנע ברוסט־ב־רעטלאך, — טראָגן איר אין לופטן, הויבן איר אונטער נאָר צו דערלאַנגען אין גערטל — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

אין גערטל שטייט דער עולם, זיינען די חופה־שטאַנגען אויפ־געשטעלט, און הינטער איר אין א ווייסן קיטל ווארט דער מענטש, א קליין פיצל מענטשל, מ'זעט גאָר דערפון קיין גוף נישט, און מ'הערט גאָר קיין קול נישט... ס'מוז אודאי זיין דער מענטש פונם פירקאַנטיקן קאָפּ, צו וועלכן מ'פירט איר אזוי במתופים ובמחולות, מיט געזאַנג, טאַנצנדיק ; די אונטערפירערקעס שווימען מיט איר, שוועבן, און קומען דאָ באַלד־אָן מיט איר אויפן ריכטיקן אָרט, — אזוי גיט זי זיך אוואָרף, א הייב אין דער לופטן, און נעמט שפרינגען, אריבערשפרינגען איבער אַלעמענס קעפּ, טאַנצן און דרייען זיך ווי אַן אָפּגעריסענער פליגל פון א ווינט־מיל, און קלאַפּן איבער די קעפּ :

— ניין... כ'גיי נישט צו אים...

די חופה־שטאַנגען פאַלן־איין, דאָס מענטשל ווערט כחרף עין, — אויס מענטשל, און פון גאַנצן צעשפרייטן עולם ווערט א־קופּע, א געפּערלאַכע, וואָס וואַרפט זיך אזוי ווי זי וואָלט אריינגעפאַלן אין ס'פאַזמען — מיט טויזנט הענט, טויזנט פיס, גליט מיט טויזנט אויגן, שרייט מיט טויזנט העלזער, רייסט זיך : „הע־בע־מע, האַלט איר, דערהאַלט איר, די כלה...“ און זיי אַלע זוכט דער באָס אי־

בערצושרייען, וואָרנען גאַנץ ערנסט : „בוה... בוה... בוה... די כלה איז נישטאָ...“ און דער טרומיים, אַזוי ווי פון יענער וועלט שאַלט : „טראַ־טאַ־טאַ — — — — די כלה איז פאַרביי“ — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —

העלער, אויפגעוואָרפענער טאָג...

ס'בעט שטייט אַרויסגערוקט אין מיטן שטוב, און פייגעלע ליגט אַרומגעבונדן נ'קאָפּ ; די טאַטע־מאַמע קוקן צוטומלטע, און צענעמען די הענט אַלצאינאײנעם :

— זיך געווען ריכטן אויף אַזאַ צרה?...

— אויף אַזאַ אומגליק ?...

די איינע באָבע, וואָס איז דוכט זיך, נאָך אַ מאָל אַזוי אַלט געוואָרן איבער דער נאַכט, — מאַכט מיטן מויל, רעט אַזוי ווי פון אַ קבר אַרויס :

— ס'אַ נאַכט... אַ נאַכט... איידער מ'האָט איר געקענט איינעמען... געשלאָגן, גע'הרג'עט, געקראַכן אויף די גלייבע ווענט...

און זי הערט, פייגעלע, און וואָלט זיך גערן אָנגערופן, געוואָלט אַרויסשרייען, אָבער די צונג איז איר ווי אַ שטיק האָלץ, די קעל — צוגעשנירט, נאָר־וואָס דער מח האַקט, די שלייפן רודערן, און די אויגן פינטלען שאַרף...

די קאפריזנע

אויף א האלב שטילע גאס, אין א שטארק געבוים הויז, באלד אויפן ערשטן שטאק, גלייך ווי מ'פארמאכט הינטער זיך די שווער־פארגלאזטע הויז־טיר, — האט אן עלעקטריש קנעפל געבעטן פאר זיך אויפמאכן די טיר צו א שטילע ריינצוגעקליבענע וואוינונג.

א יונג פאר פאלק, וואס נישט לאנג פון נאך דער חתונה, האט זיך דא א ביסל פויל געלאנגווייליקט, און געשפילט מיט די טעג ווי איינער וואס ציט־אויף פערל אויף א שנירל.

דער מאן, א דראבנע מענטשל, און נישט קיין איבעריק גע־זונטער, האט זיך געשפיגלט אין ווייב, וועלכע האט פול געמאכט די שטובן, און ארומגעשפרונגען מיט אזוי פיל פרייד און הנאה פון איר לעבן; ס'הארץ פלעגט אבער א פיקטאן, ווען ס'איז אים אויסגעקומען צו זיצן שטארק איינגעטוליעט מיט איר, זיך אריינ־קוקן אין די אויגן, און וועלן דערביי אויסנארן ביי איר אזוי פארשעמט א סוד פון אונטערן הארץ.

— עטעל, ווילסט האבן א קינד?

און ס'ווייבל האט זיך שוין דא אזוי קינדיש פארקרימט, קינ־דיש צעשמייכלט, זויער, און באלד אראפגעלאזט די אויגן ברוגז, געהויבן מיט די אקסלען, נאריש, תמ'וואטע געציקט, מיט וואס, ס'קען זיין, זי האט זיך אפשר געשעמט אזוי אפן ארויסצוזאגן, און מיט א פול מויל:

— ניין... כ'וויל נישט... אזוי גיך שוין?...

זיין פנים ווערט מאט, און די גאנצע שוואכקייט נעמט אין דעם ארויסזעצן, פונקט ווי ביי איינעם וואס באקומט א קלאפ, און ס'בלוט לויפט ביי אים אפ פון די באקן; ס'איז עפעס קענ־

מיק: ער ליידט דערפון, ס׳טוט ערגעץ ווי, און נישט ער וויל דאָס טיפער אָנרירן, אָבער ער קען דאָס נישט אינגאַנצן פאַרשווייגן אויך, — קווינקעלט ער זיך אַזוי פאַר איר:

— עטעל, ס׳איז דיר נישט לאַנגווייליק מיט די שטובן צו זיין א גאַנצן טאָג אליין?...

— ס׳איז מיר טאַקע יאָ לאַנגווייליק, — זאָגט זי — נאָר קיין קינד וויל איך פונדעסטוועגן נישט האָבן...

און באַלד נאָך אַזאַ קורץ אַראָפּריידן זיך פון האַרץ, אַז דער פאַרזאָרגטער מאַן פלעגט זיך נעמען איילן צו דער אַרבעט אוועק, און צולייגן די ליפּן צום שטערן פון זיין יונג צעפּיעשטשעט ווייבל, אַזוי האָט זי אים שוין צוריקגעהאַלטן מיט א שטיל ציטערדיק געבעט, אַזוי ווי זי וואָלט געפילט, אַז זי האָט אים געקריינקט דערמיט.

— וועסט מיר נישט אָנטאָן קיין עגמת-נפש, אַז כ׳וועל דיך בעטן: וואָס גיכער קומען א היים, דו וועסט דיך אָפּקומען... דו ווייסט דאָך אַזוי גוט, ווי גרויס ס׳איז מיר דער טאָג אין די אויגן, אַז דו ביזט נישטאָ?...

אויף וואָס ער לאַכט:

— יאָ, טאַקי, אין די אויגן פון א יונג ווייבל נאָך דער חתונה, אַז זי וויל זיין אליין, אָהן א קינדעלע...

זי בלייבט שוין דערנאָך אליין איבער. ליגט אין בעט, און קען אפשר אַזוי אָפּליגן א שעה, און צוויי... נישט אומקוקן זיך מער אויף גאָר, און שוין טראַכטן איבער א יונג פּיצל קינדעלע, וואָס שוועבט ערגעץ צווישן די וואָלקן, פאַרטאָגס.

און ווייסט גאָר אליין נישט, אַז אירע ברעמען פאַלן אַראָפּ, איבער די אויגן, פאַר עפּעס א שטילע ציטערדיקע מורא... זי דרעמלט אויף איבער א רגע איין, און ס׳גיט איר באַלד עפּעס א טרייסל — אַזוי שפּרינגט זי שוין אַרויס, נעמט אויסליינגערן אירע גלידער, אויפוועקן ס׳פאַרשלאָפענע בלוט און זוכט זיך צו צעשטרייען.

די שטוב נעמט אויפלייכטן אונטער אירע הענט. און אַז דער

מאַן קערט זיך אום שפּעטער אַהיים, אַזוי נעמט זיין האַרץ, וואָס איז פאַרדערווײַלע געוואָרן אַזוי אָפּגעלאָשן, — זיך פרייען, און פאַרגעסט שוין אין אַלעם וואָס ס׳שמערצט אים, נעמט שמייכלען נאַרישלאַך, באַהערשט מיט איר לוסטיקייט.

— טאַקי גאָר נישט דיר אומעטיק, ניין?...

— דו זעהסט דאָך!... — האַלט זי אין איין רוימען און אַרומפּליען.

— און דו מיינסט דיך לאַנג אַזוי צו לאָזן באַנוגן דערמיט?... אַ?...

— כ׳קלער...

— אפשר דיר מאַכן היימלאַך?... באַקלער דיר?...

— כ׳וויל מיר נישט באַקלערן...

— נאַר?... אַזוי אָפּקומען די טעג מיט די ליידיקע שטובן, דאָס וועט זיין דיין לעבן?...

ס׳ווייב האָט געלייקנט. ס׳איז איר יאָ באַנג געווען. אָבער זייַ חשק — האָט אויף איר אָנגעוואַרפן אַ מורא... ס׳קינד האָט איר געשראָקן... און אַזוי ווי זי האָט זיך עפּעס נישט געקענט גע־פינען, ס׳האָט איר פאַרט געפעלט עפּעס אַזעלכעס, וואָס זאָל איר מיט אַלעם פאַרפילן ס׳זיסע לעבן, און נאָכמער אפשר — צו פאַרטרייבן דעם מאַנס מחשבות, האָט זי פאַר היימליכקייט אויסגע־קראַצט פון ערגעץ אַ קליין פּיצל הינטל מיט אַ צוגעפּלאַטשט נעזל, און דערמיט אים מהנה געווען.

— זעסט, וואָס כ׳האָב?... אַ הינטל!.. אַ הינטל!.. און דו פרייסט דיך גאָרנישט?...

דער מאַן האָט זיך געפונען שטאַרק געטראָפן, געווען גע־קריינקט; ס׳האָט זיך אים אויסגעדוכט, ווי זי וואָלט געוואָלט פאַרבייטן דאָס לעבעדיקע צאַפּלדיקע קינד, וואָס ברויכט זיך אויס־שטיין אין אירע גערערים, — אויפן מאוסן חיה׳לע, אויפן הינטל...

ביי יעדן מינעלע, סיגה׳לע, וואָס ס׳הינטל ווידער האָט ארויס־געוויזן — האָט א קוואַל מיט געלעכטער ארויסגעפּראַלט פון איר יונג צאַפּלדיק הארצעלע.

— מאַפּס׳... מאַ־פּ־ס... ס׳האָט דאָך אזוי פיל חן, ס׳הינטעלע...

אירע געלעכטערן האָבן געהילכט איבער אַלע שטובן — זי האָט געשעפּט נחת; ער, ווידער, איז געוואָרן באטריבט, און טיף, אינווייניק־טיף זיך געשפּירט באַליידיגט; און זיצנדיק וואו־דאָרט ביי דער ארבעט, אריבערגעבויגן איבער די ביכער, האָט אים דאָס קלערן נאָכמער אריבערגעבויגן, צעקנייטשט דעם שטערן, פארעל־טערט ס׳פּנים...

א טונקעלער אומעט האָט זיך צעלייגט, און אָנגעהאַלטן אין שטוב, מיט זיין אריינקומען. און דער שטילער קאַפּריז צווישן דעם מאַן און זיין ווייב, וואָס האָט זיך פון פריער געהאַט צעשפּילט אין א לייכטער שטיפעריי, האָט שוין עפּעס גענומען אויסזען ווי אַן ערנסטער ברוגז, וואָס קען זיי דערווייטערן פון זיך אויף גאַנצע טעג...

— ווילסט דורכאויס ס׳הינטל?... אזוי ליב איז עס דיר, און איינגעבאַקן אין הארץ, אז דו ווילסט שוין מער נישט וויסן פון א קינד?...

דאָס ווייבל שטייט פארשטייפּט, פאריסן ס׳נעזל, ווארפט נערוועז א פרענז פון גארטל, וואָס שלייפט ארום איר טאַליע, און זאָגט מיט אזוי פיל קאַפּריז:

— כ׳ווייס נישט, וואָס דו ווידער האָסט געוואָרפן אזא אומ׳חן אויפ׳ן הינטל...

און צו אָוונט, ווען די פאַרהאַנגען לאָזן זיך געדיכט אראָפּ אי־בער די פענסטער און די שטוב ווייסט נישט מער גאָר פון דרויסן

וואָס צו זאָגן... ס'ווערט אזוי פינסטער צווישן די ווענט דאָ, אזוי פאַלט זי אריין אין זיינע אָרעמס, מיט אזוי פיל שטומקייט און רחמנות אין אירע אויגן.

— זיי דאָך נישט אזוי שלעכט צו מיר, מיין מאַן...

זיינע גלידער גלייכן זיך אויס, די הענט ברעכן זיך צוזאַמען ארום דיביינער פון איר מאָגערן לייב, און ס'האַרץ נעמט זיך ביי אים טיף־באַוועגן, ארויף און אראָפּ, ארויף און אראָפּ...

— וויל יאָ... וויל יאָ... זיי נישט איינגעשפּאַרט...

אויף די הינטערשטע טרעפּ פונם אייגענעם הויז, וואָס פאַרקירעווען זיך אין קעלער, — האָבן פאַרקערט מענטשן; און דאָס ווייב, אַז זי פלעגט ארונטערגיין פון שטוב צו דער גאַס, און האַלטן אראָפּ־געלאָזט די אויגן, איז איר אַ סך מאָל אויסגעקומען צו זען אין דער צעעפענטער טיר, אַ פרוי; אַ דיקע, מאָוס'ע פרוי, מיט ברייטע, גראָבע פיס, אַ צעלאָבערטע, און וואָס האָט זיך אַ סך מאָל גע־קייקלט אויף איבער די טרעפּ, און זיך אָנגעשטויסן מיט איר, ביים ארויסגיין; און עפּעס האָט איר ווען־נישט־ווען אקלאָפּגעטאָן אין האַרץ, ווען ס'איז איר אויסגעקומען זיך אָנצוקוקן מיט איר, כאָטש זי האָט ווייניק פון איר געוואוסט, און אפילו קיינמאָל נישט געהאַט נאָך מיט איר זיך צונויפגערעדט.

יאָ. זי האָט געוואוסט: ס'וואוינען מענטשן אין קעלער. און אַז זי, די גראָבע מויד, ברויכט אודאי זיין אַ טאָכטער פון אַן אַלטן גאַסנקערער, אָדער — אַ ווייב פון אַ געזונטן, שטאַרקן, אַרבעטס־מענטש; ווייל זי אַליין האָט אויך געשיינט אזוי געזונט צו זיין... און אויף וויפיל זי האָט זיך געשראָקן פאַר איר, איז עס געווען דערפאַר, ווייל זי האָט עפּעס אין איר געשפּירט ס'אייגענע וואָס מ'שפּירט געוויינטלאָך, צו אַ פרוי, ווען זי איז אין אַנ'אַנדערע צייט...

טרעפנדיק איר, ווען זי איז גראָד געווען אינאיינעם מיטן מאַן, איז איר באַפאַלן אַ שווערער אַנגסט:

— זעסט ? די מויד, אָדער, — דאָס ווייבל וועט אודאי האָבן א קינד...

דער מאַן האָט אין אַזאַ רגע איר נאָר געקענט צוריקהאַלטן ; און אפשר בכיון אַדורכגעלאָזן די פרוי פריער אין גאַס אַריין, אַזוי ווי דערמיט געוואָלט אַרויסווייזן צו איר זיין ערגעבנקייט, און צוטיילן כבוד...

אין גאַס ערשט אויף צעפּליימן פרעגן :

— ווי קומסטו דערצו, אַז זי זאָל האָבן א קינד ?...

— ס'דערקענט זיך נישט אָן איר ?... — שווידערט זי.

ביים מאַן נעמט שמייכלען א האַלב פּנים מיט צופרידנקייט :

— אויך גוט, אַז ס'געפינט זיך נאָך אַזוינע, און שעמט זיך אפילו נישט דערנאָך אַרויסצעווייזן אין גאַס אַריין...

און אַז זי שווייגט, רעדט ער ווייטער :

— און נאָכמער : ס'געפינט זיך גאָר קיינער נישט, זעסטו, וואָס זאָל איר דאָ וועלן אַריינקוקן אין די אויגן, פרעך, א שמייכל־טאָן, נאָר — מ'טרעט נאָך פאַר איר אָפּ אַנ'אָרט אויפן טראָטואַר...

דאָס ווייב שווייגט שוין אים נישט מער, און שרייט־אָן אויף אים :

— ביזט איר מאַן אודאי מקנא, יאַ ?...

— און ווי מיינסטו, כ'בין אים נישט מקנא ? — קוקט ער איר אין די אויגן, עפּעס אַזוי ווי מיט א בקשה...

— אַזוי ? — פאַרקרימט זי ס'נעזל, — האָסטו א ברירה... איך וועל מיך נישט לאָזן אָפּריידן...

— אַזאַ חרפּה איז עס, מיינסטו ?

דאָס ווייב רעדט נישט מער ; און מ'גייט נאָך דערנאָך גאַס־איין, גאַס־אויס, אָבער שוין ווייט נישט אַזוי געמיטלאַך, ווייט נישט אויפגעלייגט... איר שטערן קנייטשט זיך, ס'איז קענטיק : ווי זי טראַכט שטילערהייט איבער דער פרוי, וועלכע האָט זיך נאָר אויף איר אומגליק דאָ באַזעצט אונטן אין קעלער, אַז זי זאָל אים זיין א דאָרן אין אויג, איר מאַן...

דאָס ווייב איז געוואָרן ברוגז אויפן מאַן. דערפאַר, ווייל ארויס־גייענדיק איינמאָל פון שטוב, שוין א גוטע האַלבע שעה נאָכדעם, ווי ער האָט איר געקושט אין קאָפּ, און געזאָלט האָבן אוועקגע־גאַנגען צו דער ארבעט — האָט זיך פּלוצלינג אויפגעמאַכט די טיר פון קעלער, און איר מאַן איז פון דאָרט ארויסגעקומען; א שטן: האָט ער פּונקט באַדאַרפט ארויסגיין פון דאָרטן, גראָד ווען זי האָט נאָך עפּעס־וואָס, א קלייניקייט, געוואָלט אראָפּגיין אין גאַס אריין, — און גלייך ארויף, איר אין פּנים אריין; דאָס איז געווען אַזוי אומגעריכט און צופעליג, אַז זי איז געבליבן שטיין נאָר כמעט צו פאַלן אין חלשות; ער ווידער האָט זיך געפונען דערמיט אין אַזאַ פאַרלעגנקייט, אַז ר'האָט זיך גאָר נישט געקענט ארויסהעלפן...

ס'האָט איר פאַרקלעמט ביים האַרץ. די נישט ארויסגערעדטע חרפּה — באַדעקט ס'פּנים, און אַזוי ווי מיט ערבּיטערונג וואָס האָט זאָגאָר טונקעלער געמאַכט איר שטימע — האָט זי ביי אים ער־שטוינט געפרעגט:

— ווי קומסטו אין קעלער אריין?

ער האָט נישט געהאַט וואָס צו זאָגן; און נאָר מיט די אויגן געזוכט ערגעץ ארויסצובאַקומען זיך, פּונקט א שטייגער, ווי זי וואָלט אים געווען געכאַפּט מיט א פרעמד ווייב אינאיינעם, — וואו ס'איז נישטאָ קיין שום פאַרענטפערונג...

— ווי קומסטו אין קעלער אריין?... ביזט דאָך שוין פון א האַלבע שעה, און מער אפשר, — אוועק צו דער ארבעט?

דער מאַן האָט זיך דאָך ווי־ס'איז געפונען, זיך אויסגע־דרייט מיט א תירוץ, און ווי־נישט געקענט נאָך אוועקגיין, שפּירנדיק אַז ס'ווייב וועט שוין זיין דאָ אויף אים אש להבה, נאָך דער מעשה...

און דאָס ווייב האָט טאַקע נישט גערוט; אריינגעפאַלן גלייך אין קעלער מיט א ברען, ווי צו שונאים, וואָס ווילן פון איר אפּריידן דעם מאַן, — און געציטערט פאַר כעס און אויפרעגונג:

— צו וואָס האָט איר דאָ געהאַלטן מיין מאַן, זאָגט מיר! גיכער!...

קיינער פון די קעלערדיקע ברואים האָט זיך אויף איר, די פּאַריסענע, דאַר־פּיסלדיקע ווייב, נישט אומגעקוקט; ביז איר שרייען האָט אויפגערודערט אַ בערגעלע שמאַטעס, און דער קאָפּ פון אַנ־אַלטע, אפשר — הונדערט יעריגע זקנה, האָט אַ ניכטערע גע־שאָקלט מיט די צעיורענע גאָמבע:

— ס'האָט אים קיינער נישט דאָ אריינגענומען, און גע־האַלטן; וואָס שרייט איר אַזוי...

איר כעס האָט נאָכמער געוואַקסן און געברענט צוליב דער גלייכגילטיגקייט פון דער פרוי, וואָס איז דערביי געזעסן אַזוי צעלייגט אויף אַ נידריק פיסנבענקעלע, געגייט אַ זאָק, און עפּעס אַזוי בייזוויליג איר אָנגעקוקט, אָן איין וואָרט.

— וואָס האָט דאָ מיין מאַן געטאָן? — האָט זי זיך גע־צאַפּלט, און ס'האָט אויסגעזען, ווי אַ פאַרשטיקט געוויין האַלט זיך אין ארויסרייסן ביי איר, פון אונטערן האַרץ...

— וואָס אייער מאַן האָט דאָ געטאָן? — האָט די פרוי צע־עפנט ס'מויל ציין, און ארויסגעלאַכט ווי פון אַ פּאַס, — זיך געקומען נאָכפּרעגן: ווי אַזוי כ'וועל מיין מאַן האָבן אַ קינד?...

און דאָס געוויין וואָס האָט פון פריער געהאַנגען אויף אַ האָר, האָט זיך ארויסגעריסן ביי איר, — פאַרלאָזנדיק דעם קעלער.

:

דער מאַן, אַהיימגייענדיק, האָט שוין געוואוסט, אַז ער האָט אין ווייב זיינעם זיך איינגעקויפט אַ שונא; און אריינקומענדיק אין שטוב — נישט געקענט איר אָפּרייסן פון דער קאַנאַפּע, וואו זי איז טאַקע זייט דאַן געלעגן, כמעט נישט אָנגעטאָנענערהייט, נישט פאַרקעמט, און נאָר געהאַלטן אין איין וויינען ווי אַ קליין קינד...

— וואָס איז דיר? און איבער וואָס ווילסטו זיך ס'לעבן נעמען?... ווייל כ'בין געווען ביי זיי אין קעלער?..

האָט דאָס ווייב ערשט אַרויסגעקייכט מיט אַ געוויין, אַזוי ווי ס׳וואָלט זיך געהאַט אָנגעקליבן ביי איר אונטערן האַרץ, און נישט געהאַט דעם גאַנצן טאָג פאַר וועמען אַראָפּצעוויינען.

— וואָס, דו גייסט שוין אין קעלער אַריין צו איר, אינטער דיין ווייב׳ס וויסן ?...

— וואָס האָסטו אַזוי מורא, אַז כ׳גיי ?... ס׳וועט חלילה, קיין שום שלעכטס נישט ברייגנען; זי האָט אַ מאַן, אַ טרעגער, אַ שווער אויסגעהאָרעוועטן מענטש.

— אַזוי ?... און צו וואָס גייסטו ווידער צו איר ?... פּועל׳ן אפשר : כ׳זאָל מיך פּאַרזעצן אין איר ?... יאָ ?..

דער מאַן נעמט איר קוים איין, זעצט זי אַוועק צום טיש, גלעט איר לאָסקאַווע די האָר, צענעמט זיי מיט די פינגער, אַזוי ווי מיט אַ קאַם, און וויל איר אַזוי ווי ברוגז׳ערהייט דערווייזן :

— נאַריש קינד, וואָס דו ביזט... כ׳האָב אַריינגעבליקט דער־פאַר, ווייל ס׳האָט מיך פאַרקלעמט ביים האַרץ... האָסט געזען : אַ נידריק שטיבל... דער מאַן — אַנ׳אויסגעאַרבעטער מענטש ; און ביי מיר — אַזעלכע העלע ליכטיקע שטובן, צאַפּלט שוין דאָרט עפּעס ביי וועמען און דערפרייט ס׳האַרץ, און ביי מיר איז אַזוי פּוסט אומעטום...

דאָס ווייב טוליעט זיך... שפּאַרט צו, קענטיק, פאַר רחמנות, איר קאָפּ צו זיין האַרץ און פאַרזינקט אַזוי אויף אַ לאַנגע ווײַלע... עס ווערט דורך דער צייט טונקל אין דרויסן, און במילא — טונקל אין די שטובן; קיין האַנט שטרעקט זיך נישט אויס צו מאַכן ליכטיק. זיי רירן זיך נישט. אין ביידנס הערצער קלאַפּט עפּעס שטאַרקער, ווילדער... אַזוי, אַז ווען זיינע הענט הויבן איר אָן אַרומצופלעכטן ווי האַרטע טרוקענע צווייגן, — בלייבט זי כמעט ווילנלאָז, צעפאַלן, נאָכגיביק...

און ס׳בליצט ביי אים אויף אַ שגעון אין קאָפּ, דער שגעון וואָס די פרוי אין קעלער ווייסט נישט פון אַזא עקשנות, און האָט היינט אינדערפרי אַזוי גראָב און נאַריש אים אויסגעלאַכט :

— אייער ווייב האָט די דעה איבער אייך !...

דאָס ווייב דערשפּירט: דער מאַן צעפּלאַקערט זיך, ווערט פלאַמיקער, און ווייסט, ס'וועט איר קיין שטיק געזונט דערפון נישט צוקומען; עס וועלן זיך באַלד נעמען צעגליען אירע גערערים... אַזוי נעמט זי זיך עפּעס צאַפּלען, אַפּווערן, בייסן זיין לייב אַזוי שאַרף מיט די ציין, אַז זיי ווערן איר אַזש היילק אין מויל...

זי איז געוואָרן ברוגז... אַראָפּגעלאָזט ס'קעפּל, און נישט געקענט אים מער קוקן, דעם מאַן, אין די אויגן...

אים האָט אַ געלעכטער געשטיקט:

— נאַריש ווייב, וואָס דו ביזט... מיינסט טאַקע: אַז דו האָסט ערשט חתונה געהאַט מיט מיר?...

— און דו מיינסט: אַז כ'הויב שוין מאָרגן אָן צו טראָגן?...

און כאָטש זי האָט גערעדט אַזוי זיכער, און מיט חוצפּה זאָגאַר, האָט איר דאָך ס'האַרץ געקלאַפּט דערביי, ווייל זי איז געוועזן אין הוילע שרעק:

— אויב זי טראָגט שוין ווירקלאַך נישט?...

געוואָרן נערוועז. ביי יעדע קליינינקייט זיך געוואָרפן, געדראַקט פון דער האַנט, געבראָקט, אָבער ווען דער מאַן האָט אויפגעהויבן נ'קאָפּ, אַריינגענומען אירן אין זיינע הענט, און פינסטער אַריינגעקוקט אין אירע אויגן:

— הער, עטעל, טראָגסטו, — זאָלסטו ווידער קיין קונצען נישט מאַכן, בעט איך דיך...

האָט זי זיך טאַקע דערשראָקן פאַר זיין קוק, און ווייכער געוואָרן... ס'האָט איר פאַר אַ צייט אַזוי ווי געמאַכט פאַרגעסן אין אַלעם, און מיט אַ גאַנגע צערטלאַכקייט זיך שוין נאָכדעם געפלעגט וואַרפן צו אים, אים אַרומכאַפּן אין דער טונקלקייט וואָס צווישן די ווענט, און זיך לאָזן כמעט אויף הפקר אין זיינע אָרעמס:

— טו מיר, מיין מאַן, וואָס ס'האַרץ דיינס גלוסט...

האַלט ער איר ביי זיך; און אַז זי וואַרימט זיינע גלידער, אַזוי זעט ער אַ ליכטיקייט, אַ געקרוינטע ליכטיקייט אויף זיין קאָפּ; אַ פריילאַכקייט, — וואָס מאַכט פול אַלע ווינקאַלאַך; אַ געזאַנג. — ווי ס'רוישן פון פליגעלאַך ביי אַ קליין מלאכ'ל...

און ווערט ער איבערגעוועבט פון אַ שטראַל וואָס פאַלט אַריין פון די גאַסנלאַמפן, — איבער די ווענט, און הויבט איר אויך אָן אָנצוזען, אַרויסשיילנדיק זיך אַזוי שלאַנק און בלאַנק פאַר זיך — ווערט ער שוין גאַנץ ניכטער, לעבעדיק, „האַצי, האַצי, ווייבעלע מיינס...‟ מאַכט ליכטיק, און בלייבט דאָ גאַנץ אונערוואַרט צוריק פאַרגליווערט פאַר אירע אויסגעוויינטע אויגן.

— וואָס, עטעל, דו האָסט געוויינט?...

באַהאַלט זי שעמעוודיק און באַ'חנ'ט ס'פּנים הינטערן קישן, — ער זאָל דאָס נישט זען ביי איר, אין דער אויפגעהעלטער ליכטיקייט; און ער פילט אָבער ווי די טרערן אירע קוילערן זיך איבער די באַקן, וואַרימע טראָפּנס — נעמט ער אָפּשטיין פון אַלעם וואָס ר'האָט געוואָלט, און פּרואווט איר דערמינטערן:

— אויב דו האָסט אַזוי מורא, עטעל, וועל איך דיך ווידער נישט נייטן; ס'איז נאָך גאָר נישט אַזוי לאַנג נאָך אונזער חתונה!...

און גלעט איר צערטלאַך איבערן קאָפּ:

— האָסט נישט וואָס צו וויינען, זיך אָוועקצוברייננגען.. וואָרים, אַז דו וועסט דיך וועלן אָפּנאַרן נאָך מיט אַ יאָר, אָדער צוויי — וועל איך דיר נישט לאָזן באַקומען, מיינסטו?...

זי שפּרינגט פון דער הויט... ס'פּנים שטראַלט... זי ווערט צוריק לעבעדיק, אויפגעלייגט... שטיפעריש... אַ יונגע ציג... יאַרפט זיך צו אים אויפן האַלז... און אַזוי בוינזאַם, שלאַנגיש, מיט אַזוי פיל פייער קלעטערט זי איבער אים, און גלעט אים:

— אַזוי זעסטו, האָב איך דיך ליב... אַזוי זעסטו, האָב איך דיך ליב...

איר פרייד האָט אים אַ קליין ביסעלע פאַרטויבט; און ביים וועקגיין אינדערפרי, ס׳איז אים אויסגעקומען זיך צו באַגעגענען מיט דער טיר פון קעלער, און ווער רעדט, אַ מאָל נאָך אַרויפגיין אויף דער פרוי, וואָס איז שוין דאָן געווען אין די פולע חדשים — איז ער געבליבן טרויעריק, און נישט ווילנדיק זיך אָפּגעשטעלט, אַראָפּגעלאָזט די אויגן צו דער ערד, און געטראַכט:

— אַזאַ אָרים הויז, און ס׳ווייב וויל גאָר נישט אָנטאָן קיין גוואַלד איבער זיך!...

פאַר דאָס האָט ביים ווייב זיינעם, פאַרקערט, — געזונגען ס׳הארץ; ווי אַ זומער־פייגעלע האָט זי געזשימט אַ גאַנצן טאָג איבער די שטובן, און זיך געשפּילט מיט שטראַלן זון־שטויב... און ווען איר האַרץ האָט זיך שוין געהאַט גוט צעשפּילט, און דער מאַן, — האָט זי געזען, — איז אַזוי רואיק, גלאַט, אַזוי ווי ר׳וואָלט קיינ־מאָל נישט גע׳חלום׳ט פון גאָר — האָט עס איר פּלוצלינג אַ קלאַפּ־געטאָן איבערן קאָפּ, פאַרשווינדלט אין די אויגן... אַ צוק... און זיך איבערגעשראָקן אויפ׳ס טויט:

— איז זי שוין נישט אַמאָל אין עסק?... טאַקע דערפאַר ווייל איר מאַן איז איצט אַזאַ שטילינקער, ווי אַ קליין וואַסערל. און לאָזט איר אינגאַנצן און מיט אַלעמען צורו?... צורו?... נאָר פון יענע טעג ווען זי איז געווען אַזוי געפאַלן ביי זיך, און נישט געקענט אויסשטיין זיין ברוגז?... זיינע קאַפּריזן?... האָט זי עפּעס נישט אַמאָל גע׳ירשנ׳ט פון אים?...

איר פּנים איז פּלוצלינג און מיט אַמאָל געוואָרן פאַרגעלבט, אונטער די אויגן — טונקל, אויפגעהערט צו אָטעמען אַזוי ברייט, און זיך געשפּירט ווי אַ פויגל, וואָס האָט זיך געלאָזט כאַפּן אין שטייג...

און אַז דער מאַן איז דאָס מאָל איר געקומען אונטער די אויגן, — האָט זיך אים ס׳הארץ גענומען וואַרפן, און צאַפּלען, די אויגן געלאָפן פון די לעכער, עפּעס אַזוי ווי ר׳וואָלט זיך מער נישט געקאָנט געפינען:

— עטעל... וואָס זאָגסטו?... ס'איז ערשט בלויז אַ קלער ביי דיר?... נישט: דו ביזט מיט אַלעם זיכער?... ע־עט־על?...

ס'ווייב איז בייז... זי לויפט... אַ בייזע אומרו שטעקט אין איר... ס'יאָגט איר אַריין און אַרויס... און ווען זי זעט די פרוי, וואָס אין קעלער, — פאַרשטעלט זי זיך ס'פּנים.

— וואָס, אַזוי וועל איך אויך אַמאָל אויסזען?...

און שטייט צו צום מאַן:

— קום ערגעץ, און מ'וועט פאַרטאָן... ס'איז נאָך פרי.. פון אָנהויב...

גיט ער איר אַ מעסט־אָן, מיט דעם בליק פון צוקינפטיקן טאַטן, וואָס וואַכט אויף ביי אים:

— ווי?... ווילסט דער'הרג'ענען?... נו, האָסטו אַ ברירה!..

און ס'לשון ווערט ביי איר אָפּגענומען...

א שטילער, פאַרצווייגענער ברוגז...

אויף די ליכטיקע טעג קוקט זי מיט אומעטיקע, טריבע, האַלב אויסגעווייינטע אויגן; און אין די כמורנע טעג — ליגט זי ווידער אַריינגעגראָבן אין בעט, וויל זיך נישט אָנטאָן, נישט פאַרקעמען. עפּעס אַזוי פאַרלעגן... אַרום וואַקסט דער שימל, און זי טראַכט נאָר אַריין אין זיך — פול מיט כעס.

— יאָ... ער האָט מיך אַנגעקריגן, מיין מאַן?...

און דער מאַן, — אַ שטאַרקייט פילט אָן זיינע גלידער, ער דרייט זיך אַרום אין הויז, זיך פילנדיק ווי אַ ברייטער טאַטע און האָט אויף אַלעם אויסצוזעצן:

— שוין?... מער קיין שטוב נישט?... און קיין ווייב נישט?...

פּרוואווט איר אפילו אויפמינטערן, און ווען זי שליידערט זיך, קאָפּעט אים אַוועק, — אַזוי אַרט עס אים אויך נישט מער, גייט עס אים נישט שטארק אין לעבן; ער ווייסט: ס'ברויך אַזוי זיין... זי זאָל וואַרפן... שליידערן... און אַז זי וועט שוין שפּע־טער אַנדערש ווערן... זי זאָל נאָר האָבן... בשלום אויסגעבוגדן ווערן... ווערן אַ מאַמע...

און ער גייט זיך נעלאָסן, גלעט זיך דאָס שאַרף־אויסגעראַזירטע גלאַטע פּנים, רויכערט ברייט, מיט דער פולער שטאַרקייט פון אַ מאַן, וואָס שפּירט — ער איז שטאַרקער געוועזן פאַרן ווייב, און אויסגעפּירט איבער איר...

לאַכט ברייטלאַך:

— כ'זע שוין, ס'וועט פון דיר זיין אַ הייסע מאַמע...

זיצנדיק ביי דער אַרבעט, לאָזט עס אים אָבער נישט אייג־רוען... איז אים די מינוט אַ יאָר... ער קלערט שטאַרק איבער:

— אַזאַ ווילדע קאַץ, ביז דאָס וועט ווערן אַ מוטער, וואָס דאָס קען איבער זיך אָנטאָן?... אַז, זיי האָבן דאָך קיין שכל נישט!... און ער מוז איצט האָבן אַן אויג אויף איר...

און אַזוי גיך ווי ער קומט אין שטוב, זעט איר ליגן אויף דער קאַנאַפּע, ווען אפילו — פאַר'חושכ'ט, אַזוי ציט ער שוין פריי אָפּ נ'אָטעם, און ס'האַרץ הערט אים אויף אַזוי צו זעצן...

ער באַרואיקט זיך אָבער נאָך נישט, און גייט איבער די שטובן, קוקט מיט חשד אויף אַלעם, שמעקט מיטן נאָז ווי אַ שמעק־הונט; שאָקלט אַדורך צווישן די סלויאַקלאַך אין דער קיך, און גיט אַ לעק די ברעקלאַך געמאָלענעם פעפער, פּאַפּריקע, מוש־טאַרדע, אויב ס'שפּירט זיך נישט דאָרט קיין אַנדערער טעם...

און טיילמאָל שטייט ער צו צום ווייב, קענטיק: בלויז אָפּ־צוקומען פאַר איר, און גלעט איר קאָפּ:

— וואָס, ביזט טאַקע אַזוי ברוגז אויף מיר?...

זי ענטפערט נישט.

— טו דיך אָן, און קום אין גאַס אַריין...

און זי רירט זיך נישט.

ברענגט אים דאָס עקשנות איר'ס ארויס פון די כלים, און נעמט ברומען גראָב, אונטער דער צונג, אזוי — דאָס זי שטייט־אויף כמעט קעגן איר ווילן, נעמט עפּעס אויף זיך, און קלייבט זיך מיט אים צו גיין.

— יאָ... איצט קענסטו נאָך פועל'ן ביי מיר, אָבער שפּעטער, מיינסטו, — וועל איך אויך קענען גיין מיט דיר, ווען דו וועסט וועלן?...

און זיי גייעןביידע ברוגז'ע, גייען איינפּיסיק ארונטער מיט יעדע טרעפּ, און ווען זיי קומען צום טיר, — גיט זיך פּלוצלינג ארים ארויס א געוויין פון קעלער, א געוויין פון א קליין־ברעקעלע קינד...

און זיי בלייבן ביידע שטיין... אָפּגענומען די פיס, קענען זיך מער נישט אוועקרירן פון אָרט:

— עט־על!...

אירע אויגן בלישטשען, ס'הארץ, זעט מען — נעמט זיך ווארפן, און באלד גיט זי זיך ארים פון זיין האנט, און א שפּרונג איבער אַלע שטיגן, פּאַלט איבער דער טיר פון קעלער, און קוקט... קוקט אויף דער פרוי וואָס שטייט אזוי שלאַנק און האָט פון זיך אויסגעטאָן ס'קינד... איר קערפּער איז שוין איצט גלייך ווי א בוים... די האָר — פּארקעמט אין א לאַנגן צאָפּ, ליגט איבער די פּלייצעס...

און זי ציטערט, דאָס ווייבל, ברענגט קוים ארויס פאַרן מויל:

— וואו האָט איר ס'קינד?...

די פרוי קוקט אויף איר, ס'פּנים — צעשמייכלט:

— איר ווילט זען מיין קינד?...

און באַווייזט איר אין קישן א רויט שטיקל פּנים'ל, וואָס קרימט זיך, און מלאַסקעט מיט די ליפּעלאַך...

אזוי גיט זי דאָס א כאַפּ, נעמט קושן די רויטע ליפּעלאַך, און שפּרינגט דערמיט... טאַנצט... וויגט עס אין דער לופטן...

און פרייט זיך, מיט טרערן אין די אויגן :

— אזא קינד וועל איך אויך האבן ?.. אזא קינדעלע ?...

— און אזא קינד האב איך נישט געוואלט האבן ?...

און פארשטייט נישט, וואס ס׳האט זיך דא אזעלכעס מיט איר געטאן...

און טיר שטייט דער מאן, קוקט אויפ׳ן ווייב, וועלכע ס׳האט אזא טיפע פרייד ארומגענומען, און ס׳פנים שיינט אים :

— כ׳האב געוואוסט, אז זי וועט זיין א הייסע מאמע, נאר כ׳האב נישט גערעכנט : אז דאס זאל נאך זיין פריער איידער זי וועט געבוירן...

די ערשטע צייט

ס'יונגע ווייבל האָט זיך באַלד נאָך דער חתונה אָפּגעקילט; איר היים פלאַטערן, וואָס איז געווען ענלאָך ווי ביי אַ טויב, האָט זיך צוביסלאַך געלאָשן, און דאָס גיריקע חלשן צו זיין אינאיינעם מיטן מאַן, זיך אַרומכאַפּן מיט אים, לאָזן אויסקנעטן מיט אים אַזוי ווי פון איין שטיק טייג, אַבסאָלוט פאַרפאַלן ווערן אין אים און מיט אים, — האָט אָנגעהויבן אָפּצעפּאַלן און זיך אָפּטיילן; און זי איז באַלד געבליבן כמעט ווי ענטוישט, מער אויסגעניכטערט, מער אויסגעלייטערט, און מיט ריינערע אויגן געקענט אַריינקוקן אין דער פאַרנעפּלטער פאַרגאַנגענהייט, זיך איבערלייגן מיט אַ קלאָרן ישוב־הדעת:

— אַז, ס'איז מער געווען דער בלאַסק, דער שימער, ס'חלשן, ווי ס'דערגרייכן...

און פונקט ווי די פאַרבן אויף די פעדערן פון אַן אַלטע, פאַרעלטערטע פּאַווע, זיי ווערן גראָער, מאַטער — אַזוי האָבן די פלאַמען אין אירע באַקן זיך פאַרענדערט; איר בליק האָט אַצינד אַרומגעשוועבט אין שטוב, אויף די אַלע קליינע פאַרצעלייענע קעפּלאַך, וואָזאַגען, וואָס זי האָט באַקומען צוגעשיקט צו דער חתונה, דאָס איינציקע וואָס פלעגט איר אַצינד נאָך דערמאָנען, אַז זי האָט געלעבט אַ מאָל אין אַ מיידלשע צייט, וועלכע וועט שוין פאַרבלייבן אַ סימוואָל, אַ גאָלדענע ערינערונג.

זי האָט זיך אַצינד געפילט אַזוי איינזאַם, אָפּגעריסן פון אַלע חברטעס, נאָכן אָנקומען צום מאַן, וועלכער האָט באַדאַרפט אויספילן מיט זיך די פוסטקייט אירע, פאַר יענע אַלע יונגנד־מיידלאַך; איר פאַרזיסן די טעג, — אַז זי זאָל ערשט אָנהויבן בליען ווי אַ יונגע רויז, זיך שפּיגלען אין דער ליכטיגקייט פון דער גאָלדענער זון; צו איר מאַן, דעם יונגן בלייכן שאָטן, צו וועלכן זי האָט געשפּירט

אַ שטאַרקע ליבשאַפט פון פריער נאָך, און זיין בלייכקייט איז געוועז אין אירע אויגן אַזוי ווי ס'בלייכקייט פון די הימלען; צו דעם מאַן, האָט איר איצט, נאָכן ערשטן ביסל צוזאַמענלעבן — פאַרשידענע פרעמדע געפילן באַהערשט, ווייטע, אומהיימלאַכע, און זי געמאַכט ציטעריק ווי אַ שוואַלב, קאַפּריזנע ווי אַ קינד...

אין דער פרי, ליגנדיק אין בעט, פלעגט זיך איר שוין לאַנגווײַלינען, ביז צום ברעכן; דאָס פּנים צעקנייטשט, האַלב־אויסגעווייקט, געלב — פלעגט זי דערזען אין דער גרויסער שפּיגל־טיר פון דער וועש־שאַנק, וואָס איז געשטאַנען צופוסנס פון די בעטן; אַז איר מאַן, דער בלייכער שאַטין, גייט אַוועק אַרום ניינע — בלייבט שוין שטיל אין שטוב, ליידיק, און זי קען אָפּליגן צייטן אומגעשטערט, נישט אָנגעזען פון קיינעם, ס'זאָל קיינער נישט באַאומרואיקן איר ליידיקן קאָפּ; שפּעטער — אַרויסשפּרינגען ראַפּטום פון בעט, נישט ווייסנדיק צומאָלט אַז זי ליגט נישט מער, און אַז זי גייט אַרום איבער אַלע דריי אָפענע שטובן, פון שלאָף־שטוב ביז אין דער קיך, אָפּשטעלן זיך סתם, זיך פאַרהאַלטן דאָ אויף אַ רגע אָהן שום סבה, און באַלד ווייטער גיין אָן אַ צוועק; נישט באַמערקן די ריינקייט און די לויטערע שטילקייט וואָס ליגט אויסגעגאָסן אויף אַלעם, פון אַ קליין שפּילקעלע ביז צו אַ גרויסע מאַסיווע קרעדענס־שאַנק, פאָרצעליי־געפעס, און מיט איינמאָל אַזוי ווי אין עפּעס זיך דערמאָנען, און כאַפּן אויף דער גיך זיך אָנטאָן, פאַרטיק ווערן איבער אַ רגע, אַזוי ווי עפּעס אַ נייטיקע זאַך וואָלט איר געטריבן, און וואָס זי קען נאָך חלילה, פאַרשפּעטיגן, אַז זי זאָל זיך אַזוי פאַרגעסן; לענגער פלעגט זי האָבן צו טאָן מיט די האָר, דאָ האָט זי זיך שוין נישט געקענט העלפן, און די לעקלאַך מיט די הערלאַך זיך געמוזט קרייזלען ביים טואַלעט־שפּיגל, זיצנדיק דערביי אין אַ העל־זייַדענע אונטער־האַלקע, פאַרלייגט אַ פוס, אַז ס'גראָבע פלייש האָט זיך שרעקלאַך צעשפּרייט אין צעצויגענעם זיידענעם שיטערן זאַק; אויפפרישן זיך די באַקן, זייי געבן די ריכטיקע קאָליר, אָנבייסן

די ליפּן רויטליכער, די אויגן צוגעבן עטוואָס גלאַנץ, און שוין אַזוי אַוועקגיין אַ פּאַרטיקע מיט אַלעם, אין גאַס אַריין שפּאַצירן...

זעלטן, אַז זי האָט אַדורכגעלאָזט אַ שפּאַציר; ס׳איז שוין ביי איר געווען, ווי אַ שטיק לעבן — כאָטש צוויי־דריי מאָל זיך אַדורכצוגיין איבער דער גאַס, און נאָכדעם קומען אַהיים, גע־ווינטלאָך, צום מיטאָג; ביים מיטאָג איז זי שוין ווידער גע־זעסן אין אַ לייכטן דורכזיכטיקן פּעניואַר, נאַקעט די הענט ביז אַרי־בער די עלנבויגן, און פון די עלנבויגנס, העכער — ברייטע גלח׳יי־שע אַרבל, צוליב וועלכעס ברייטקייט מ׳האָט אויך צום איבריקן אַרויסגעזען די האַנט ביזן שאָטנדיקן ווינקל; דער קאָפּ האָר — יאַפּאַניש אַרויפגעדרייט מיט אַ שפּיז, אַזאַ אַרט סאַלאָן־פריזורע, וועלכע האָט זיך צו דער צייט פריש און פייכט געהאַלטן פון קעלנער וואַסער, און פאַרשמעקט איר גוף, אים צוגעגעבן אַ זעלטן צאַרטע פרישקייט; און געגעסן האָט זי מיט טאַקט, איבער־געליינגט, — געשניטן פּעניצלאָך מיטן מעסער, צוהאַלטנדיק מיטן גאָפּל, דאָס געקייט פויל אויף די באַק־ציין, און מער געקוקט אויף די פּאָלירטע מאַניקור־נעגל, אויף די גערייניקטע קינסטלאָכע ציין, — אַנטקעגנאיבער אין שפּיגל, ווי מיטן עסן גופא זיך אָפּגע־געבן...

מיטן מאַן האָט זי דענסטמאָל קנאַפּ גערעדט; ס׳האָט זיך עפּעס געפילט צווישן זיי אַן אַנגעצויגנקייט, און ס׳האָט דאַן אויס־געזען, אַזוי ווי מ׳וואָלט אַלע מאָל באַדאַרפט האָבן אַ דריטן מענטש, וואָס זאָל קענען אַדורכברייגען צווישן זיי, אַזעלכעס וואָס הייגגט אין לופטן, און האַלט דעם ברוגז; זי האָט נישט געקוקט צו אים, גראָד ווי זי וואָלט זיך אין עפּעס געפילט שולדיק קעגן אים נאָך פון דער חתונה־נאַכט, אַזעלכעס וואָס זי קען אים נישט אַרויס־צאָלן, און וואָס דעם מאַן קען זיך אַפילו נישט חלום׳ן אויפצומאָנען ביי איר...

עפּעס האָט איר, דער פרוי, נישט אָנגעהויבן באַלד שמעקן דאָס פרויען־לעבן; און פּונקט אזוי ווי ס'האָט איר פריער געריסן, און זי האָט דורכאויס געוואָלט אריבעריאָגן יענע צייט, אַז זי זאָל וואָס גיכער זיין פון הינטן, — האָט עס איר באַזונדער נישט גע־שמעקט אַצינד; פון דרויסן האָט זיך אפילו אַלץ אומגעביטן: זי געפינט זיך אין דריי ליכטיקע באַקוועמע שטובן, און קוקנדיק אויף די שטאָרן, וואָס זיינען בלאָס־בלאָ פון די פיאָלעטע, מאַט־רויטלאַכע אָוונטן — רייסט זיך נאָכמער איר האַרץ, און דער־שפּירט ערשט ריכטיק איר גרויסע מיידלשע בענקשאַפט, וואָס ציט זיך פאַר איר אין דער טיפער אומענדליכקייט; און ווי אַ ראָזע ערינערונג שווימט אַרויף עפּעס אַ גאָלדענער פאַרלאַנג פון מיידלשע באַהאַלטענע באַגערן, וואָס איז גלייך צו האַלב־צייטיקע קאָרנפעל־דער, נישט דערשטאַנענע נאָך, און בלויז טיילווייז באַגילדטע...

זי האָט זיך אין מאַן נישט גענאַרט, אין דעם בלייכן שאַטין, אין דעם לאַנגן אויסגעצויגענעם, וואָס מיטן שמאָלן געזיכט און דאַרע זשעברעס, וועלכע מ'האָט געקענט אָנציילן ביי אים אויפן לייב, ווי ביי אַ כאַרט; ער איז נאָר געווען אַ קליין ביסעלע טרוקן, אָן אַ ברעקל פּאָעזיע, אָבער דערפאַר מיט זייער פיל נאַטירלאַכער גוטסקייט, און איר צעטראָגנקייט האָט אים נישט ווייניק שלעכט געשטימט, ער זאָל ברויכן אַרומגיין אָן אַ קאָפּ; ס'האָט אים נישט געלאָזט איינזיצן ביי אַן אַרבייט, במנוחה אַראָפּשלונגען אַ ביסן ברויט, אַז זיין בליק זאָל זיך נישט דערביי פאַרטיפן אין איר, און אַלצאַינאַיינעם פרעגן:

— כ'וויים גאָר נישט, וואָס ס'עסט איר אַזעלכעס און גראָבט איר אונטער, אַזוי ווי אַ וואָרים גראָבט אונטער אַ בוים; ס'אַראַ פּנים זי האָט, וואָס דער וואָלקן גייט קיינמאָל דערפון נישט אַרונ־טער, נאָר מאַכט עס באַטריבט ווי דעם הימל אין רעגנדיקע טעג, — לויטער רעגנדיקע טעג אין איר פּנים...

זי פלעגט נאָר דעמסטמאָל קריינקליך שמייכלען, אומנאַטיר־לאַך שמייכלען, זוכן אַ תירוץ, אַן אויסרייד פון דער וואַנט

און ווידער נישט קענען זיך אויסריידן מיט אים; אַ מאָדנע שע־מעוודיק געפיל האָט איר אַרומגענומען אין אַזעלכע מינוטן, ווען דער מאַן איז צוגעשטאַנען צו איר, איר געפּייניגט מיט די זיס־נאַרישע רייד, אַז זי האָט שוין געמוזט זיך פאַרשטעלן ס׳פּנים מיט ביידע הענט, אָדער באַהאַלטן דעם גאַנצן קאָפּ אירן אין אַ פאַלע פון קלייד, און זיך קווייקלען מאָדנע קינדיש:

— כ׳וויים אַליין נישט...

אַ נישט, איינגאַנצן גאָר אַוועקגיין פון טיש, אַראָפּלאָזן די פאָר־האַנגען, כ׳זאָל זיין טונקעלער אין שטוב, און זיך אויסלייגן אויף דער העל־דעסעניִרט־פּלושענער אַטאַמאַנע, זיך אויסשפּרייטן און צעגעמען די פיס אין אַזאַ אופן, וואָס זי וואָלט זיך אפשר געשעמט צו טאָן מיידלוויז, און זיך צושמייכלען:

— ווי נאַטירלאַך ס׳איז אַזוי, ווי באַלד מ׳האָט נאָר חתונה, און מ׳איז מיט אַ מאַן איינאיינעם...

אין איר צעטראָגנקייט האָט זיך געשפּירט אַ לייט־מאָטיוו, איינ־אונ־דער־זעלביגער, וואָס האָט זיך אַ דורכגעצויגן, ווי אַ פיינער שטריך אין איר גאַנצער באַנעמונג און אָרט לעבן...

באַלד, נאָך אַ פּאָר טאָג זיין מיט אים נאָך דער חתונה, האָט זי זיך שוין אַנדערש דערשפּירט, געזען: אַז ס׳איז נישט גלאַטיק מיט איר, אַזוי ווי זי וואָלט זיך שוין באַצייטנס געהאַט אָנגעשטעקט מיט עפּעס פון אים, און דאָס פּנים אירס האָט זיך פאַרטונקלט; עפּעס אַזוי אומגעריכט, אומגערן, און אָן וועלכער־ס׳איז איבער־לייגונג, און אַ קליין ביסעלע צופרי, האָט זיך איר אויסגעדוכט, — אַז זי האָט נאָך לעת־עתה, נישט געוואוסט, ווי זי זאָל דאָס פאַר־שטיין... און געוואָרן צעטראָגן, זיך פאַרלוירן, אַראָפּגעפאַלן פון איר קוראַזש, וואָס אַלע אַרום און אַרום דער חתונה האָט איר געהאַט פאַרשאַפט. און שוין אַזוי גיך נישט מער געקאָנט קומען צו זיך; זי האָט גענומען זוכן סמנים אויף איר קערפּער, מיט יעדן טאָג אַלץ מער געזוכט, געוואָלט עפּעס שפּירן, אָבער דערווייַלע נישט געשפּירט

נאָר ; כאָטש זי האָט גוט געוואוסט, אז ס׳וועט ערשט אָנהויבן צאַפּ־
לען ביי איר, לעבן, — אין די העכערע חדשים און אז עס אנטוויקלט
זיך דערווייל עפּעס בלויז ביי איר אין די געדערים, ס׳נעמט זיך
צונויף פון א פלעק, א רויע אומבאַשטימטע זאַך, וואָס וועט זיך
שפּעטער פאָרמירן אין א געשטאַלט, באַקומען א חיות און געבן
א ריר : פּיק... פּיק... דערווייל שלאָפט נאָך אַלץ דאָרטן, נישט
מער ווי ס׳וועורעם, ס׳האַלט אין ווערן, אַזוי מיט איטלאַכן טאָג,
מיט יעדע שעה, רגע און אויגנבליק : און דאָס איינציקע וואָס
ס׳גיט איר אָנצוגעהערן איז, — וואָס זי ברעכט אראָפּ ס׳עסן,
ס׳דריקט איר כסדר אונטערן גריבל ביים הארץ, און האָט דערי־
בער די איינציקע מעגלאַכקייט זיך צו באַקלאָגן :

— זי שפּירט קיין טעם נישט אין עסן, אַזוי ווי ס׳וואָלט
נישט געווען ריכטיק דערזאַלצן...

ס׳האָט איר אפשר נישט אזוי שטארק געאַרט ס׳טראָגן, ווייל
זי האָט דאָך פריער געוואוסט, און זיך דאָס באַלד פאַרגענומען, אז
זי האָט חתונה דערויף, און אז זי קען נאָר העכסטנס אָפּשלעפּן א
חודש, נאָך א חודש, און אז פריער צו שפּעטער מוז דאָס זיין
אומפאַרמיידלאַך ; נישט מער, וואָס ס׳האָט זיך אַזוי נ׳אָגלע
געמאַכט, פלוצלינג, גראַד ווען זי האָט זיך נישט גערעכנט, און
אפשר נאָך דערווייל נישט געוואָלט, איז ביי איר אויסגעקומען, —
אז ס׳מוז עפּעס נישט זיין מיט אַלעמען ביי איר, און אז ס׳וועט,
מסתמא, זיין א פאַרזעעניש ; א קינד מיט א קעפּל פון א חזר׳ל,
אָדער גאָר מיט פיסלאַך פון א פערדל, מיט קאַפּיטעלאַך, אָדער
ס׳מינדסטע שוין — א פלאַם אויפן באַק, א מייזל אויפן שטערן,
א שראַם, א בעלמע, אָדער גאָר אַן אַנדערן חסרון, — וואָס זי
ווייסט נישט פון אים...

זי איז געלאָפן, אין געהיים, מיט דער גאַנצער שרעק וואָס איז
אויף איר אָנגעפאַלן, צו ווייבער, און מיט אראָפּגעלאָזענע אויגן, פאַר־
שעמט, — אַזוי ווי זי וואָלט געווען א מיידל ; מ׳האָט איר געזאָגט:
זי זאָל שטארק זיין אויסגעהיט ביי די מינדסטע באַרירונג אויף

איר לייב, באַוואוסטזיניק אָדער נישט באַוואוסטזיניק, וואָרים דאָס קלענסטע ביסל וויסן, דערשרעק, באַגעגעניש — קען זיך ווירקלאַך באַלד אָפּרופן אויפן פּיצעלע קינד; און זי ווייסט שוין ווי אַ גע־ניטע צו דערציילן פון פרויען, וואָס האָבן זיך אין דער צייט אָנגע־כאַפּט ביים פּנים, זעענדיק אַ פייער — האָבן זיי געהאַט אַ קינד מיט אַ פלאַם אויפן בעקל; און אַנדערע, וואָס האָט זיך אַזוי אַרו־מעט פאַרזען אין אַ הויקער... אַזוי, אַז ס׳איז גאָר פון פאַרלירן זיך, און נישט וואָס זי האָט אָנגעהויבן אַזוי פרי צו טראָגן, און פונדעסטוועגן האָט זי זיך נישט געקענט באַרואיקן, איינס מיט ס׳אַנדערע צוזאַמענגענומען און זי איז געווען אויף צרות; מער ווי זיכער: אַז זי איז אָנגעקליידט מיט, נאָט דער לעבעדיקער ווייסט, וואָס פאַר אַ באַשעפעניש; און דעריבער נישט געקענט, ווען אפילו זי וואָלט געוואָלט — זיין פריי, יונג, צעלאָזן, און במילא שטאַרק אויסגעהיטן מיט איטלאַכן טריט...

— כ׳וויים, קינדעלע, אַז דו ביזט אין אַזאַ צייט, — נו, ברוּיכסטו זיין צעטראָגן?... קאַרג פרויען זיינען גלייך מיט דיר, און גאָר נישט אַזוי קאַפּריזנע?... — האָט ער זיך פאַר איר גע־קלאָגט:

— יאָ, — זאָגט זי, — אָבער אַזוי פרי שוין... דערמאָן זיך...

און אַזוי ווי זי האַלט זיך דאָן אָן זיין אָרעם, האָט די געוואוינהייט זייט זי האָט אָנגעהויבן צו טראָגן — זיך צוהאַלטן גייענדיק אין גאַס אָן זיין אָרעם; דריקט זי אים נערוועז, האָט מורא זיך רעכט אומצוקוקן; אָבער דאָ טרעפט זי זיך גראָד ווייל זי וויל נישט, מיט אַ שטיינערן געטל ערגעץ אויף אַ ראָג־גאַס, און זעט ווי עס שטייט אַזוי איינגעמויערט און פאַרקרימט: „לאָז־מיך־געמאַך“... אויסגעבויגן, נאָר אַראָפּצופאַלן... אַזוי גיט זי נאָך פעסטער אַ נעם־אַרום דעם מאַנס האַנט, און מורמלט:

— זעסט: אַ יוזל... אַ יוזל...

ער הויבט אויף נ׳קאָפּ, זעט: איר פּנים איז אַזוי בלייך, טויט־דערשראָקן, פרעגט ער:

— איז וואָס, קינדעלע, שרעקסטו דיך אַזוי, — אַ יוזל?...

רעט זי נישט מער, נאָר פינטלט אַזוי מיט די אויגן, און גייט ווייטער מיט אים ; און ביז ער קען זיך עפּעס רעכט דערשלאָגן, וואָס־ווען, דער יוזל קען איר שלעכטס טאָן, אַזוי באַגעגנט זי זיך שוין ווידער מיט עפּעס אַ קליין מענטשעלע, אַ ליליפּוטל, אַ הויקערל, וועלכעס גייט זיך אַזוי לייכט, גרינג, מיט דראָבנע טריטעלאַך, מיט אַן אויסגעגלאַנצט שמעלצנדיק פּנים׳ל, און דריקט שוין צוזאַמען מיטן גאַנצן כח די האַנט זיינע, שפּרינגט שיעור נישט פון דער הויט אַרויס :

— אַ הויקער...

איז ער נאָכמער פאַר׳חדוש׳ט און פרעגט פאַרוואונדערט נאָכמער פון פריער :

— איז וואָס אַרט דיך, אַ הויקער?...

זי קען נישט ריידן, וואַרים איר בליק לויפט נאָך אַרום צווישן דער מענגע מענטשן, זי זוכט דעם הויקער, כאָטש זי וואָלט אים גערן נישט געוואָלט זען, — און באַגעגנט זיך, מעשה שטן, מיט אַ נעגער, מיט אַ שוואַרצן, שמייכלענדיקן נעגער וואָס איז אַזוי עלעגאַנט אָנגעטאָן און פאַרפּוצט, נאָר מיט אַ קויל־שוואַרץ־פּנים, — און הויבט אינגאַנצן אָן צו ציטערן, צו פלאַטערן, אַז ער כאַפּט איר אונטער׳ן אָרעם זי זאָל איינפאַך נישט אומפאַלן.

— וואָס האָסטו אַזעלכעס געזען, זאָלסט זיך האָבן אַזוי דערשראָקן, קינדעלע?

— אַ נעגער! — שטאַמלט זי — אַ שוואַרצן...

— נו, איז וואָס גייט דיך אָן דער שוואַרצער?...

— דו פרעגסט נאָך : וואָס?... — ציטערט זי מיטן גאַנצן קערפּער, און קען נישט קומען צו זיך — הייסט : ב׳קען דאָך זיך פאַרזען אין אים!...

— האָסטו מורא, דו זאָלסט זיך נישט פאַרזען? — ציט ער פרייער אָפּ נ׳אָטעם.

— כ׳ווייס ? אין אַזאַ צייט ?... מ׳זאָגט : ס׳האָט אַ סך דערצו... און דו וואָלסט דיך נישט געשראָקן, ווען איך וואָלט געהאַט אַ קינד מיט אַזאַ שוואַרץ פּנים׳ל און שוואַרצע הענטלאַך?...

אויף זיין בלייך פּנים, דעם מאַנס, האָט געשפּילט אַ קרייגקלאַך צעצוייגענער שמייכל ; ער איז געזעסן האַלב אָנגעשפּאַרט אין דער ווייכער שטול, און דער פּאַרלייגטער פּוס האָט, קענטיק פון זיך אַליין, זיך באַוואויגן.

— האָסטו טאַקע מורא, פּאַר אַ פּאַרזעעניש ?... און אַ גע־לעכטער, מורא : זאָלסט נישט האָבן אַ קינד מיט אַ קעפּל פון אַ פערדל ?...

זי האַלט די אויגן אַראָפּגעלאָזט צו דער ערד, אַזוי ווי זי וואָלט אים נישט געקענט קוקן אין פּנים אַריין, און איז פּעסט ביי זיך, אָפּגעמאַכט :

— וואָרים, ס׳קען גאָר נישט געמאָלט זיין, מיינסטו ?...

— כ׳ווייס נישט, אויב יאָ — זאָגט ער אָפּגעהאַקט — און אויב ס׳האָט ערגעץ געזאָלט טרעפן: אַ פרוי זאָל האָבן אַזאַ באַשע־פעניש, ווי אַ קינד מיט אַ קעפּל פון אַ פערדל, פּיסלאַך פון אַ חזיר׳ל, אַזוי ווי דו האָסט דיר אין קאָפּ אַריינגענומען....

זי לאָזט זיך נישט איבעררייידן, און ווערט אַלץ מער צע־טראָגן ; האָט אַראָפּגענומען די בילדער פון די ווענט, אַריינגע־שטעלט און פאַרשטעקט די גיפּסענע קעפּלאַך אין דער שאַנק, און דרייט זיך אַרום אין די שטובן, וועלכע זעען אויס אַזוי ווי זיי וואָלטן קיינמאָל נישט געוועזן דערוואויסט ; ביי אים צעשמייכלט זיך אָפּט ס׳פּנים, פּאַר עגמת־נפש, פאַרשטייט זיך, און יעדעס מאָל, ווען זי באַגראָבט עפּעס אַנדערש, ס׳זאָל איר נישט זיין אין די אויגן, — זוכט ער אַלץ מער איר אויסצורייידן :

— ס׳אַ נאַרעלע דו ביזט... מיינסט : כ׳מאַך מיר עפּעס ?... ס׳פּאַלט מיר גאָר נישט איין !... כ׳ווייס : ס׳איז מיט אַלע אַזוי... ביי אַן ערשטלינג, וואָס איז דער חדוש ?.. ס׳איז ביי דיר פון אַלע

יאָרן געוועזן פארשלאָסן, און איבער וואָס דו האָסט אַ מאָל בלויז געקענט קלערן, — לעבסטו עס אצינד איבער אין דער אמת'ן — וואָס איז דער חדוש, אז דו ביזט אביסל אראָפּ פון וועג ?... נישט מער, דו וועסט צוריק ווערן אַ מענטש, אז דו וועסט אויסטראָגן... איבערקומען... און... זען...

זי הערט אים ווי די וואַנט ; נאָר וואָס פאַר די לעצטע טעג איז ביי איר עפּעס געקומען צו קריכן אַ מחשבה אין קאָפּ אריין, אז זי ברויך נאָר נישט אויסוואַרטן ביזן סוף, ביז זי וועט האָבן, נאָר קען נאָך פריער, א סך פריער אויך דערגיין, וואָס ס'טוט זיך ביי איר אין די געדערים, און נעמט שוין, אויף דעם סמך, צו־שטיין צו אים, דעם מאַן, און אויספרעגן אים :

— דו קענסט מיר נישט זאָגן : אויב אַ פארזועניש מיט אַ קעפּל פון אַ חזירל, קען לעבן ?...

— פרעג מיך עפּעס גרינגערס ! — דרייט ער זיך אוועק פון איר, מיט פאַרדרוס.

— ניין, — קלעפּט זי אין אים — כ'וואָלט דאָס דורכאויס געוואָלט וויסן...

— וואָס ? — שטייט ער אומבאהאָלפן, און צענומען מיט די הענט.

— אויב אַ קינד מיט אַ קעפּל פון אַ חזיר'ל, קען לעבן ?...

— שטייט זי איבער אים.

— וואָס וויים איך ? — קוקט ער איר מיט געבעט אין די אויגן.

— און אויך מיט פיסלאך פון אַ פערדל ?...

— ווילסטו, איך זאָל דיר דאָס זאָגן?...

— וואַרט ! — האַלט זי אים אָפּ, — ווען דערפילט מען ס'קינד אין בויך ?...

— דאָס זעסטו, איז שוין גיכער אַ זאַך...

— נו, זאָג...

— ברויכסטו ביי מיר פרעגן ?... איך בין געניט אין די זאכן ?... גיי, פרעג יעדע פרוי, וואָס האָט נאָר געהאַט אַ קינד, וועט זי דיר דאָס זאָגן...

— און דו ?...

— כ'ווייס ?... — קען ער זיך נישט אַרויסהעלפן — מ'זאָגט: אַז אויפן פינפטן חודש, מ'לייגט צו די האַנט צום בויך, שפּירט זיך ווי ס'גיט אַ פּיק...

— אויב אַזוי ?... — צעשטראַלט זיך איר פּנים, — וועל איך דאָך שוין באַלד אינגיכן וויסן ; וואָרים ס'איז דאָך אומ־מעגליך, אַז אַ פאַרזעעניש זאָל לעבן...

און זי ציילט, רעכנט, — אַלע טאָג ציילט זי און רעכנט ; נאָך איטלאכן מיטאָג ציילט זי, איז פאַרטאָן בייטאָג און בייינאַכט מיטן רעכענען די טעג ; קען אַפּליגן שעה'ן לאַנג, ביי אַ פאַרהאַל־טענעם אָטעם און זיך נישט געבן קיין ריר, און איז פאַרנומען מיטן זוכן לעבן. אויב זי דערשפּירט נישט עפּעס אַ הויך, אַ בלאָז, אַ ווינקל אין בויך ; אַ סך מאָל גיבן זיך ווי געוויינטלאַך, די געדע־רים אַ טרייסל, און זי מיינט : זי האָט שוין אָנגעטאַפּט ס'לעבן פון פּיצל עופה'לע מיט דער האַנט, אָבער אַז זי בלייבט אין אַ ווייל־ע אַרום אָפּגענאַרט, אַזוי ווערט זי אומרואיק : ס'וויל נישט לעבן ביי איר... זי טראַגט אַ שטיין אין בויך... און די שווערקייט אויפן פּנים רוט דורכאַנאַנד, פּונקט ווי די וואָלקנס חשון־צייט, אויפן הימל ; אין איר גיין און שטיין, טאָן — שפּירט זיך די אָנגע־שטרענגטקייט ; ס'ציטערן, ס'פלאַטערן, קומט אומגעריכט, ווי אָנ־פאַלן ; זי פילט זיך גאָר נישט ווי אַ פרוי אין דער צייט, וואָס ביים ערשטן מאָל, פלוצלינג, נאָכן איבערלעבן די גאַנצע מיידלשע יוגנט, — ס'הויבט אָן בליען ביי איר, אומגעריכט, זי ווייסט נישט פון וואַנעט און ווי אַזוי, אויף אַ וואונדערלאַכן אופן גאָר ; און דאָס אינערלאַכע, דאָס פרויענלאַכע אין איר באַקומט אַן אַנ־דער ווענדונג, אינהאַלט ; איר קערפּער בויט זיך איבער, פאַר־

לירט צוביסלאַך די יונגע מיידלשע פאָרמען, ווערט אינגאַנצן אַן אַנדערער ; מער — צעלאָזענער, צעשווימענער...

און אַז זי וועט האָבן אַ פאַרזעעניש, דאָס איז שוין ביי איר געווען פעסט אַריינגעהאַקט אין קאָפּ; זי האָט נאָר נישט געוואוסט, און זיך נישט געקענט אויסמאָלן, ס׳אַ שטייגער מין באַשעפעניש דאָס וועט זיין ?.... צי מיט פיסלאַך פון אַ פערדל, קעפּל פון אַ חזיר׳ל, אַ קערפּערל פון אַ קינד אויף פיר פיסלאַך, — פון אַזעלכע אויסטערלישע ברואים ווייסט זי געגוג ; און וויפל זי האָט זיך נישט געבראָכן נ׳קאָפּ, געזוכט סמנים, איז אַלץ פאַר איר געבליבן אַ סוד, דער אייגענער סוד וואָס ס׳איז פריער אוממעגלאַך צו דערגיין ביי אַ טראָגן :

— אויב ס׳קינד וועט זיין אַ אינגל אָדער אַ מיידל?...

זי האָט זיך געוואָלט דערמאָנען אין אירע באַגעגענישן פון פאַר דער לעצטער צייט, אויף וואָס אַ שטייגער, — זי האָט זיך לעננער געקענט האָבן פאַרקוקט ; האָבן ווי אויף צו להכעיס — פאַר איר אַלערליי קאַליקעס געוויימלט, מאָדנע ברואים, פלעדערמייז זיך געטשעפּעט, שאָטנס אויף די גלייכע ווענט געקראָכן, אַזוי דאָס זי האָט נישט געהאַט פאַר זיך קיין שום מוסטער פון אַ קאַליקע אויף וועלכן זי זאָל באַשטימט האָבן לעננער געקוקט ; און ווייסן : אַזעלכעס מער וועניק וועט ביי איר זיין...

זי האָט שוין דערנאָך צוליב דעם אינגאַנצן אויסגעמיידט די גאַס, און זיך ווייטער ווי איבער דער שוועל פון איר שטוב — נישט גערירט ; אָבער ס׳זיצן איינע אַליין, און די ליידיגקייט פון אַלע שטובן, האָט זיך באַזונדער זייער שלעכט אויף איר אָפּגערופן ; הוריות זיינען געקראָכן אין קאָפּ, אַנשיקענישן, אומגעבעטענע... און נאָך שפּעטער — שוין מיט אַלעם זיך אָפּגעהאַלטן פון אַרויסקוקן דורכן פענסטער, וואָס גייט אַרויס צו דער גאַס ; ווייל, עטלאַכע מאָל, וואָס זי האָט צענומען די גאַרדינען פון דעם איינאיינציקן גאַספענסטער, און זיך נאָר פאַרקוקט אונטן־אַראָפּ, אַזוי

האָט זיך עפּעס אַלץ־אײן־אײנעם און ווי אויף צו להכעיס אַדורכ־געוואָרפן אַ הויקערל, אַ קלײן רירעוודיק מענטשל, טאַקע אַפילו אַן עלעגאַנטל, מיט אַ קורץ פּראַקעלע, און פּיצלאַך לאַקירטע שיכ־לאַך, אַז מ׳האָט קוקנדיק דאַרויף נאָר געקענט שמײכלען : „ווי ס׳מענטשלט זיך, ס׳קלײנע...“ זײַן פּנים׳ל איז געווען שוואַרץ, אַפילו נאָכן פּעטן געדיכטן, אויסראַזירן ; די שוואַרצקייט האָט געגלאַנצט ווי באַשמירט מיט פּאָמאַדע, און אַזוי ווי ס׳וואָלט זיך געשמאָלצן אויף דער זון, דאַרויף עפּעס צעגאָסן געוואָרן, אַז ס׳האָט גישט ווילנדיק געמוזט שטאַרק עקלן...

אָט דאָס הויקערל טרעט נישט אָפּ פון איר פענסטער, כאָטש ער האָט זאָגאַר קײן אײנציק מאָל פאַר זײַן אַריבערקלײבן זיך פון יענעם טראָטואַר אויף איר, — נישט אויפגעהויבן די אויגן צו איר, געקוקט צו איר, איז זי יעדנפאַלס געווען מער ווי זיכער, אַז ער פאָרעט זיך דאָ נאָר רק איר צוליב... אײנמאָל שטעלט ער זיך אָפּ אין מיטן גײן, פאַרנעמט זיך אַ טריט צוריק און דרייט זיך ווידער באַלד אויס, נעמט גיך און דראָבנע צוריקגײן, ווי ער וואָלט זיך דערמאָנט אין עפּעס אַ פאַרגעסענע זאַך, און ס׳האַרץ נעמט איר קלאַפּן :

— אָט־אָט, קוקט ער שוין אַרויף צו איר, זײ זעען זיך, און... שוין... אַזאַ הייקערל וועט זי באַשטימט האָבן...

אָבער ער האָט נישט אַרויפגעקוקט און אויף איר פּנים שײַנט אַ גליקלאַכער שמייכל, אַ קורצער, ווי אַ זונעלע אין אַ טריבן טאָג... אירע אײגלאַך גלאַנצן־אויף און ווערן באַלד טריב...

אין שטוב איז אומעטיק־שטיל, ס׳הערט זיך ס׳זשומען פון אַ פליגעלע ; אַ זוניקער זייל ליגט פון פענסטער־אויס און שטעכט זיך אַריין ווי אַ שפּיז אין דיוואַן ; ער ציטערט, רויעט, ווי אָנגעפילט מיט לעבעדיקע מיקראָבן... און זי זיצט אַזוי, מיט אַ פּוסטן קאָפּ, ביז זי פאַרלירט זיך מיט אַלעם, קומט אַוועק אין דער אַרומיגער ליידיקייט, צעגייט זיך ווי אַ שטיקל אייז אין וואַרים וואַסער ; בלויז ס׳אײנע האַרץ פּאָכט, און די לונגען בלאָזן זיך אָן ווי אַ

לעבעדיקע זאַך, — ווייטער איז זי אינגאַנצן טויט, די פּיס אָפּ־געשטאָרבן, די הענט — אָפּגעשטאָרבן, דער גאַנצער גוף ליים, און נאָר־וואָס אין בויך בלויז, דוכט זיך אינווייניק — רירט זיך עפּעס... ס׳רירט זיך... פּיק... אַ פּיסעלע — גערירט... אַ הענטל זיך גע־וואָלט אויסגלייכן, און אַזוי ווי אַ פליגעלע אַ דראַפּעגעטאָן אויף אַ האָרעלע, אַ געדאַנק — — — — — — — — — — — — —

— — — און זי שטייט שוין אויף די פּיס, שטייט גלייך, זיכער און אָנגעשטריינגט; ס׳פּנים פאַרכאַפּט; און מיט אַ מאָדנע גריי־מאַס פון טיפע ענטציקונג, פאָלקאָמע פאַרגעסענהייט, — איז זי אַריינגעטאָן אין זיך, מיט אַלע חושים הערט זי, און וויל נאָכ־אַמאָל דערשפּירן, און נישט צופעליק, נאָר נאָכאַמאָל טאַקע — אַזוי ווי ס׳האָט זיך גערירט ביי איר צופריער — אָנגעהויבן לעבן פון זיך אַליין, דורך אַ וואונדערליכן אופן; אָבער אַזוי ווי זי שפּירט שוין מער גאָרנישט, — נעמט זי גלייך אויסלייגערן די גלידער, ס׳פּנים זיך צו לייטערן, און זי קומט ערשט צום שכל, ווערט גאַנץ באַוואוסטזיניק, פאַרשטייט אַצינד:

— ס׳איז גאָר אַן אומעגלאַכע זאַך ס׳זאָל שוין לעבן, ווען ס׳איז נאָך קיין פולע דריי חדשים נישט; און ס׳איז נאָך נישטאָ קיין קינד מיט אַלעם ביי איר...

זי גייט אַוועק איבער דער שטוב, און מיטן ערשטן טריט, נעמט זי אַ טרונק וואַסער, און אַז זי שפּירט זיך נאָך אַלץ ס׳האַרץ נישט, אַזוי נעמט זי די אויפגעשניטענע לימענע פון טיש אַראָפּ, בייסט איר טיף איין מיט די ציין, אַז די הויט פון לייב ווערט אויף איר געריכצלט פון דער זויערקייט, און נעמט ציטערן, שפּילן מיט די ציין; לייגט זיך אַוועק אויף דער אָטאָמאַנע, אונטערשפּאַרנדיקביידע הענט הינטערן קאָפּ, ציט אויס די פּיס, וועלכע בלייבן ליגן צוזאַמען, ווי אַ צווילינג; ס׳לייכטע באַטיסטענע שטוב־קלייד פאַלט איר אַריין צווישן זיי, און ס׳קומט אויס אַזאַ לאַנגער טיפער צווישנשייד.

וואָס העכער צום לייב — אַלץ שמעלער, ענגער און געדיכ־טער; זי באַטראַכט אירע פּיס, דעם גאַנצן קערפּער, וועלכער איז אייגנטלעך פון דרויסן גאָר נישט צו דערקאָנען, און באַהאַלט אין זיך אַ צינד, עפּעס רעשטלעך פון אַ באַשעפעניש; און ווען די דאָזיקע רעשטלעך, — טראַכט זי — וועלן זיך אויפקלייבן, צו־נויפנעמען, און אָנהויבן וואַקסן אין אירע געדערים, — אַזוי וועט מסתמא דער בויך ביי איר מיטוואַקסן, זיך צוביסלעך אויפהויבן, צעציען, ווערן העכער, פולער, קיילעכדיקער, אַז ס׳וועט זיך גאָר אָנגיין אַן עקל פאַר אים... מען מוז זיין זייער מאוס, דוכט זיך איר, — ווייל אָנטאָן זיך דענסטמאָל ווי מ׳ברויך איז שוין אומ־מעגליך; די טאַליע איז מער נישטאָ, און מ׳זאָל זיך ווידער נעמען איינשנירן אין קאָרסעט, קען ער צו שטאַרק צודריקן ס׳לייב און מאַכן אַ תל פון פּיצל עופה׳לע...

אַ שטיל וויינענדיק געזאַנג לאָזט זיך דאַן פון אונטן הערן, פון הויף־צו, עפּעס אַ לאַנגער, אויסגעצויגענער, קלאָגנדיקער מאָ־טיוו, וועלכער גיט איר אַ שטאַרקן ברי; און זי שפּרינגט אויף, פאַלט ארויף אויפן פענסטער, זיך אינגאַנצן פאַרגעסנדיק, און דאָ דערזעט זי עפּעס אַ מענטש מיט אַ קליין מאַלפּעלע, מיט וועלכן ער גייט אַ פּנים בשותפות בעטלען; דאָס מאַלפּעלע טאַנצט משונה אויף אַ שטריקל, שפּרינגט, ברעכט זיך: האָפּ... האָפּ... און דער מענטש פון דער מאַלפּע איז אָפּגעריסן, ארומגעבונדן די פּיס מיט שמאַטעס, אַזוי ווי ער וואָלט געקומען צוגיין פון אַ ווייטע מדינה, — זינגט דאָס אַזוי אומגליקלאך, און וויינט זיך אויס ס׳האַרץ...

ס׳ווערט איר שרעקלאך נישט גוט צוקוקן. די פּיס הויבן איר אָן ציטערן, און זי לויפט אוועק, וויל זיך ערגעץ באַהאַלטן, פאַרשטעקן, און פאַלט אַריין אין דער אַנדער שטוב, אַ שטיס משוגעגע; אויך דאָ דערגייט דאָס זינגען, און זי בלייבט שטיין, די אויגן קריכן איר פון קאָפּ, זיי ווערן גרין, נאָר ארויסצושפּרינ־גען; און — — — — ווי זי גיט איבער אַ רגע אַ ריס אויף

די טירן פון דער שאַנק, באַגראָבט זיך צווישן די קליידער, דרייט זיך איין ווי אַ בייגל, קאָרטשעט זיך איינגאַנצן צוזאַמען ווי אַ קליין פּיצל קינדעלע, צוגעלייגט פון די אייגענע קליידער, אויף וועלכע ס'האָבן געפּלאַצט די הייזנערס, איר אָראָפּגעפאַלן איבערן קאָפּ, איר צוגעדעקט און געבליבן ליגן, אַ באַרג...

אַזוי איז גוט, ס'איז שטיל, און זי הערט נישט מער דאָס זינגען, זעט נישט די מאַלפּע — אָבער פאַרדאָס דערשפּירט זי אַצינד עפּעס אַ ווייטאָק אינווייניק... יסורים... ס'כאַפּן ווייען... זיי קומען איינער אונטער דער אַנדערע, נאָך קליינע ווײַלעס, און וואָס עפּטער — שטאַרקער, רייסנדיקער, רייסן זיי איר אָפּ די לונג־און־לעבער, ס'הארץ מיט די בעביכעס, און זי קריכט שוין אַרויס קוים מיט צרות פון דאָרטן, אין איין טויט־שרעק, פּרוּווט זיך גלייכשטעלן, אָבער אַ קורטש האַלט איר צוזאַמען, האַלט אויס־געקרימט די פיס; זי דערשפּירט אַ פייכטקייט אויפן לייב, ס'ווערט איר הייס, ס'שווידערט, אַ טויט־שווייס באַגיסט איר, און קוים וואָס זי דראַפּעט זיך נאָך צו ווי־ס'איז צום בעט, וויסנדיק: „זי האָט זיך צורעכט געמאַכט... דער'הרג'עט..." נעמט קרעכצן, און איינ־איינעם מיט די ווייען, וואָס נעמען ביי איר שטאַרקער, און צעלייגן איר, שרייט זי אויף העכער, פאַרצווייפלטער...

— — — — — — — — — — — — — — — — —

אַז דער מאַן איז געקומען אוונט־צייט אַ היים — האָט ער די שטובן נישט דערקענט; דעם ווייב'ס בעט איז ווי אַרייגגעפאַלן אין עס־שטוב, און מענטשן האָבן זיך געדרייט אַריין און אַרויס, פרעמדע מענטשן, וועלכע ר'האָט נאָך קיינמאָל ביי זיך נישט געזען, — ווי ביי זיך אין דער היים.

זיי זיינען אויף אים אָנגעפאַלן:

— פאַרוואָס ר'האָט די פרוי געלאָזט אַליין אין אַזאַ צייט?..

— מ'זאָל נישט געווען באַצייטנס דערזען, וואָלט ער שוין מער קיין ווייב נישט געהאַט...

איז ער געוואָרן טויט, און זיך גענומען בעטן, מ׳זאָל אים זאָגן:

— וואָס ס׳טוט זיך?...

האָט מען אים באַרויִקט:

— ס׳איז אויף אַ מאַפּלינג, גאָר נישט קשה...

לעבן

— — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

ס'איז שוין געווען שפּעט אין דער נאַכט, און די ליכטיקייט אין זאַל, וואָס האָט געשטראָמט פון טויזנטער ליכטער — האָט געשניטן די אויגן, זיי צוגעקלעפּט; די יונגע פלאַטערדיקע מיידלאַך זיינען אָפּגעשטאַנען ווי די פישלאַך, וואָס מ'נעמט אַרויס פון וואַסער; געווען מיד, און נאָכמער מיד — די לייכטע פיסלאַך זייערע, וואָס זיינען געוואָרן שווער, פול־אָנגעגאָסן, זיך געבויגן אונטער די קני; און זיי, די מיידלאַך, האָבן זיך ענדלאַך גענומען לייכט און לופטיק אַריינלייגן אין די העל־שרייענדיקע מאַנטלען, פאַרנעמען אַ היים; און אין דרויסן, וואו זיי זיינען אַרויס — האָבן די שווער־באַזעסענע אויטאָמאָבילן ווי אַ היים געבראַכטנס זיי אויפגעכאַפּט, און מיט איינע נאָך דער אַנדערע זיך אָפּגעריסן, אַוועקגעטראָגן אין דער פינסטער צווישן די טונקעלע הייזער וואָס ביי ביידע זייטן פון די גלייכע און צעדרייטע וועגן...

אויך ס'יונגע כלה־מיידל האָט זיך ציטעריק צונויפגענומען, מיט אַ שעמעוודיקן בליק זיך צוגעזעגנט מיט אַלע מיידלאַך, ווייבלאַך און טאַטע־מאַמע — בתוכם, און זיך זעלבסטשטענדיק אַריינגעלייקט אין די ווייכע קישנס פון דעם אומרואיקן אויטאָ, וואָס האָט זיך שוין קוים געקאָנט דערוואַרטן אויף איר; זיך צוגעטוליעט מיט אַזוי פיל מורא צום יונגן קרעפּטיקן בחור'ל, מיט וועלכן זי איז ערשט איצט אַליין אַוועק, שוין צו בלייבן מיט אים... די בעקעלאַך אירע האָבן געפלאַמט, די קניען געציטערט, דער קאָפּ זיך געוויגט, שלעפעריק, לאַשטשענדיק־ווייך געוויגט... און ס'הערצעלע האָט נאָך עפּעס געלעכצט, געווען זיס פאַרשמאַכט; אַלע ווילע זיך איבערגעגעבן צו אַ לייכט דרימעלע, וואָס האָט געקענט ווי אַ דין

ווידן שנירעלע שפינוועבס פון א שפין ווערן איבערגעריסן, ווען דער ברייטער אויטאָמאָביל האָט זיך א הוידלגעטאָן ערגעץ אויפן וועג, וואו ער האָט זיך געהאַט צעלאָזן, און מיטן גאַנצן אימפּעט געלאָפן...

— העלאָ! — האָט דער מאַן אויסגערופן פיל פרייד, זיך שפּעט אויפכאַפּנדיק אין זיין טונקעלן שלאָפצימער — אַזוי פרי ביזטו שוין ארויסגעקראָכן פון בעט, יונג ווייבעלע מיינס?...

ס׳יונגע ווייבעלע איז שוין פון א צייט געלעגן אין דער אַנדערע שטוב, געלעגן מאַכטלאָז, הפקרות׳דיק צעוואָרפן די פיס, און ווי ערשט אויסגעאָטעמט די לעצטע ווייען אירע... געפילט אַזאַ חלשות׳דיקייט אויפן האַרץ, א נודנעקייט, דאָס ביי זיין אריינקומען, האָט זי פאַר זיין בליק שעמעוודיק באַגראָבן ס׳פּנים׳ל, און נאָ־רישלאַך אים אָוועקגעשטופּט:

— גיי, גיי, כ׳וואָלט געוואוסט דו האָסט אַזאַ שלעכט האַרץ, וואָלט איך גאָר נישט געווען חתונה געהאַט מיט דיר...

ער האָט געלאַכט.

אין שטוב האָט א צינד נאָכן האַלבן טאָג, אויסגעזען ווי ס׳זאָל נאָך זיין גאָר פרי; אויף אַלעם איז נאָך אַזוי ווי געלעגן דער טוי פון פריען טאָג, וואָס האָט אין ערשטן פרימאָרגן נאָך זייער חתונה, געוויינטלאַך דאָ, — א ביסל שפּעטלאַך אויפגעמאַכט די אויגן...

דעם יונגנמאַנטשיקל האָט געשפּראָצט די פאַרב אין פּנים, די באַקן — געבליט, און אַרומשפּרינגענדיק ווי א ציג אַרום איר, דעם ווייכן באַשעפעניש, האָט ער אויף דער גיך ווי ר׳וואָלט קיין אַנדערע אַרבייט נישט באַקומען, זיך גענומען צונויפטראָגן און אָנ־שטעלן צו אירע פיס דאָס זילבער־וואַרג, דאָס אַלץ וואָס זיי האָבן באַקומען צו דער חתונה געשענקט, און ווי א קינד מיט צאַצקעס — זיך געפרייט:

— ווי געפעלט דיר עפּעס דאָס שטיק זילבער?.. און ס'אַנ־דערע?... דער רויטער טינטער?...

ס'יונגע ווייבעלע איז נאָך אַלץ אַזוי ווי פריער געווען אַנגע־ברוגז'ט, — און די ליכטיקע שטיקער זילבער האָבן איר אויף קיין האָר נישט דערפרייט: זי האָט זיך אפילו געפּוילט צו רירן; איר ווייכער גוף איז געווען שווער, וואָגיק, ווי אַ פייכטער שוואַם, וואָס איז פול געוואָרן אַנגעזאַפּט פון ליגן אַ גאַנצע נאַכט אייפן רעגן; אירע אויגן זיינען געווען טריב, אַ שטיק נעפּל, יענער נעפּל וואָס ווערט אַזוי אָפט אין פרילינג, ווען ס'וועטער בייט זיך מיט דער שעה; די ערד ווערט ווייכער, וואַרימער די לופט, און ס'הויבט אָן צו טריפן מיט זאַלבן, שמעקן מיט ווײַרויך...

האָט ער איר גענומען אויף די הענט, צוגעטראָגן צום אָפענעם פענסטער, און איר געוואָלט דערפרייען:

— ווי געפעלט דיר עפּעס דער געגנט?... אַ שיין אָרט דיר אָפּגעזוכט?...

האָט זי יאָ צוביסלאַך זיך גענומען אויפהייטערן; דער ליכטיק־געבענטשטער „נעיבאָרהוד" מיט זיינע גרינע הייזלאַך, שפּילנדיקע זומער־פייגעלאַך — האָט איר טיף אויפגעוועקט; ס'האָט איר גע־נומען ציען דאָס אויפגעפּראַלטע לעבן אין דער ברייט־אויפגעוויקל־טער וועלט, ס'הערצעלע צוריק גענומען פּישטשען, די יונגע ביינדאַלאַך — צו קנאַקן, און זי איז באַלד אַליין געוואָרן ווי אַ זומער פייגעלע, וואָס וואָלט דאָ אַריינגעפלויגן דורכן אָפענעם פענסטערל, און גענומען אַרומזשומען.

— ווי שיין ס'איז אַלץ דאָ, מיין מאַן... ווי שיין ס'איז אַלץ דאָ...

און די פרישע, ווייבליך־געבוירענע פרייד האָט ערשט גענומען פלאַטערן ביי איר ווי ביי אַ יונג פייגעלע, וואָס דערשפּירט די וואַרימקייט פון ערשטן שטיקל זינדל אונטער אירע יונגע־פליגעלאַך, נאָר כאַפּנדיק אויפן אויג די שלאָפשטוב, וואו ס'בעט איז נאָך געשטאַנען פון ביי־נאַכט, — אַנגעוואָרפן, צעלייגט, צערודערט.

אזוי איז זי גלייך ביי זיך אראפגעפאלן און צוגעשפארט צום יונגנמאנמשיקל, זיך קינדיש גע'חדוש'ט ווי אויף גאר א גוואלדיק־גרויסע זאך :

—ווירקלאך, כ'בין שוין מער קיין מיידל נישט?...

— כ'בין שוין מער קיין מיידל נישט?...

איר מאן, ס'יונגנע קרעפטיקע בחור'ל מיט די רויטלאכע האר, און שווערע טרייסלענדיקע שטיקער פלייש אויף די הענט — איז געווען זייער א היציק בחור'ל; שוין שפעטער אפילו, גאר שפעטער, האט נאך אלץ, איין גאט ווייסט פאר וואס, — ס'בלוט נישט אויפגע־הערט צו זיין אזויווארים, און לויפן אין זיינע אדערן; און פון גרוים חרפה, וואס ער ווערט גאר נישט זאט — געזוכט א תירץ זיך צו פארענטפערן פאר איר :

— ס'איז נאר דערפאר, וואס דו ביזט אזוי שיין, מיין ווייבעלע, אזוי יונג...

און נישט בלויז פאר דער צייט, וואס מיט איר זייענדיק, נאר אויך פאר די גאנצענע טעג וואס ער האט געמוזט ערגעץ אנגיין מיט א „שאפ" — איז ער אויך אזוי צעטראגן געווען, זיך אפט פארגעסן, געמאכט טעותים, אז אלע האבן אויף דעם סמך פון אים אנגע'חוזק'ט :

— ס'יונגע ווייבל האט אים נישט־קשה צעדרייט...

אין אוונט, א היימקומענדיק אין זיין ליכטיקע היים, וואס איז פול געווען מיט די גוואלדיקע אויפטועכצער פון זיין יונג ווייבעלע — האט אים ס'הארץ גאר, גאר אנגעקוואלן, און זיך געקענט נאריש מאכן פאר איר, פיעשצענדיק זיך :

— אך, ווען כ'קען דיך אזוי האבן א גאנצן טאג ביי זיך...

לאכט זי :

— זע, דו זאלסט זיך ארויפארבייטן, און אליין גיין אין „ביזנעס" פאר זיך, — וועל איך קענען צו יעדע צייט קומען צו דיר...

זי איז געווען זייער מילד, ס׳יונגע ווייבל, און עפּעס ווי אויס רחמנות אים אַזוי צוגעלאָזן צו זיך; געלאַכט, ווי ס׳יונגע מאַנטשיקל ערגערט זיך, דראַפּעט זיך אויף די גלייכע ווענט, און שמייכלענדיק מכלומר׳שט אויף אַ געלעכטער זיך פון אים אָפּגעווערט:

— גיי... גיי... כ׳בין נישט איצט אויפגעלייגט צו דיר...

און נאָכאַלעם, פּאַרט אַ מאַן — אים טאַקע דערפּאַר נישט געקענט בייקומען, און זיך געמוזט לאָזן... און ערשט נאָכדעם ווידער הארציק לאַכן פון אים, ווען ער פלעגט בלייבן ווי גע־ווייגטלאַך, ליגן אַזוי מאַט... שוין אָהן כח און ווידער נישט זאַט... נאַריש שלאָגן איבער׳ן פּנים, אים צוטיילן פּעטשלאַך ווי אַ קינד וואָס טוט אַזוינס וואָס מ׳באַדאַרף נישט.

— נאַ... נאַ... נאַ דיר... דו ווילסט נאָך?..

— דו ווילסט נאָך?....

ס׳יונגע ווייבעלע, מ׳קען נישט זאָגן, איז געווען זייער אַ שיינע, אַ שלאַנקע, אַ מאָגערע, פּונקט מיט אַלעם ווי מ׳באַדאַרף, — און פון פּאַר דער קליינער צייט וואָס נאָך איר חתונה, — גאָר נישט געהאַט פאַרלוירן פון איר ריין קערפּערלאַכער געשיקטקייט; און אַזוי ווי זי איז געווען מיידלווייז, — שלאַנק, בויגיק, אַזעלכע איז זי אויך געווען דערנאָך — פון די שפּיצפינגער פון די פיס, ביז צו די אַקסלען; און דאָס וואָס זי האָט געהאַט צו טאָן מיט אַ מאַן, איר אייגענער מאַן, מעג זיין, — האָט זיך דערווייל גאָרנישט נים אָפּגערופן אויף איר; און פּונקט ווי זי האָט פריער אָפּגעהיט איר צאַרטן קערפּער — האָט זי ערשט איצט נאָכגיכער געהאַט די מעגלאַכקייט אים אָפּצוהיטן...

יעדן פרימאָרגן, ווען זי איז נאָך געלעגן אין בעט, און דער מאַן איז שוין געווען אוועק, — האָט זי אים שוין נעגלייכט, דעם קערפּער; אָפּגעווישט וואו אַ קנייטשעלע; געוואוויגן, געבויגן, גע־שטרעקט אין דער לענג און אין דער ברייט; מורא געהאַט, איר

קערפער זאָל עפּעס נישט נעמען אויף זיך, נאָר אַלץ זיין אַזוי לאַנג, אַזוי דין, — האָט זי געמוזט ווערן נאָכמער איבערקלייבעריש אין עסן, און פּייניקן איר לייב...

דער מאַן האָט דאָס נישט געוואוסט; אָבער דערנאָך האָט אים שוין יאָ עפּעס גענומען גיין אין נאָז אריין, און בלייבן פאַר'חדוש'ט, זיצנדיק מיט איר ביים עסן.

— פאַר וואָס עסטו נישט דאָס ברויט מיט פּוטער, נאָר אַזוי, טרוקן?... — פרעגן ערשטוינט.

האָט זי נישט געוואָלט אויסזאָגן, נאָר שמייכלענדיק באַהאַלטן דעם סוד, דעם סוד פון וואָס איר שיינער קערפּער קען נאָך מאוס ווערן.

— כ'עס נישט גערן קיין פּוטער, — זאָגט זי.

— און צום פלייש האָסטו אויך, ווי כ'זע — אַ שוואַכן אַפּעטיט?...

האָט זי יאָ אָפּגעביסן אַ שטיקל, דאָס פויל געקייט, און צום סוף דאָס אויסגעשפּיגן.

— ס'איז צו פעט, ס'פלייש...

פון פאַר דער קליינער צייט וואָס פון נאָך זייער חתונה, האָט זי, כ'יונגע ווייבעלע, זיך קאַרג־וואָס געהאַט אויסגעלעבט פון אירע מיידלשע באַקאַנטע; זיך נאָך לייכט געקענט מיט זיי מיטכאַפּן אויף אַ „רייט" און געווען אויסגעקאָכט אין אַלע זייערע שמד־שטיק...

דאָס ארויסגיין פון פאַפּאַ'ס און מאַ'ס היים, וואו זי האָט געהאַט איר קליין באַשיידן צוגעקליבן שטיבעלע, — אין דעם זעקס „רומיקן־פלעט" — האָט איר גאָר קיין פיצל מי נישט געקאָסט; פאַפּע האָט שוין געזאָרגט ס'זאָל אַלץ זיין צו דער באַשטימטער צייט און „אַפּ־טו־דייט", די מעבל און אַנדערע קאָסטבאַרקייטן; און זי איז דאָך בלויז, ווי זי האָט זיך דאָס איינגערעדט — אין זיי אריין, אין די שטובן, און אין זיי געבליבן, רק צוליב די

צערטלאַכקייטן פון דעם יונגן קרעפּטיקן בחור'ל, איר מאַן, ער זאָל ווייניקסטנס שפּירן אַ לעבעדיקן וואַרימען אָטעם צווישן די טויטע שטיקער „פּאַרניטשור".

און אין די דאָזיקע, זוניקע, העל־ליכטיקע שטובן, פלעגט נאָכאַלעם אויך נישט איינמאָל אויף איר אָנפאַלן אַ בענקעניש; און דאַס, ס'רוב, זיצנדיק אַליין נאָכן האַלבן טאָג אין דער ליידיקייט פון דעם גאַנצן „פלעט"־שטובן, אַזוי לאַנג און ווייט אַוועק פון איר אויפשטיין און מאַנ'ס פאַרשווינדן, און נאָכאַמאָל אַזוי ווייט און לאַנג, ביז ער וועט דאַרפן קומען צוריק; אין די דאָזיקע נאָכמיטאָק שעה'ן. ווען ס'האָט זיך דאָ גאָר נישט באַוואויגן, אַלץ אַרום איז געווען אָפּגעשטאַנען, קיין בלעטעלע זיך נישט גערירט. אַ צווייגעלע דורך אַ פייגעלע זיך נישט איינגעבויגן, — איז איר די לאַנגווייליקייט אַזוי שווער געווען בייצוקומען; און זיך געמוזט אַרויסכאַפּן פון דער לופּטיקער געפּאַנגענשאַפט אירע, און אַוועק ווי אַמאָל, מיידלוויז, צוריק צו די מיידלאַך...

קיין יונגע פרויען פון איר'ס גלייכן, וואָס האָבן זיך געזאָלט מיט איר אַרומכאַפּן גלייך נאָך דער חתונה, — האָט זי אין דער משפּחה נישט געהאַט; דער מאַן האָט אפילו יאָ געהאַט אַן עלטערן חתונה־געהאַטן ברודער, האָט זי טאַקע די פרוי יענע, די איינע שוועגערן אירע, — נישט געקענט פאַרטראָגן; קודם כל, איז דער עלטערער ברודער אַליין נישט געווען דאָס וואָס איר מאַן, כאָטש פון איין טייג געקנאָטן; און זיין פרוי — עפּעס געהאַט אַזאַ זיסלאַך קוויטשיק קול'כל, גערעט אויף דער ביישטימע, אַז ס'האָט זיך איר נאָר אויסגעדוכט, דעם יונגן ווייבל, אַז ווען וואָס יענע זאָל נישט ריידן, מעג זיין פון „דרעסעס", פון „דזשולערי", פון „פּאַרניטשור", איז עס נאָר בלויז אַן אָנשטעל, ווייל זי מיינט באמת גאָר עפּעס אַנדערש, וואָס זי וויל ביי איר אַרויסקריגן, מיט אַ מיין, אַ פאַר־דאַכט:

— אויב ס'מאַכט זיך עפּעס נישט ביי איר?..

און אויך אויף די אַנדערע יונגע מיידלאַך, וועלכע זיינען נאָך געווען מיט איר אַזוי אויסגעקאָכט, אַ מעשה פלא — האָט זי אויך געהאַט אַן אויג, דאָס זייער גאַנץ חבר'ן זיך מיט איר, איז אויך אַ שטיק נאָר דערפאַר, וואָס זיי ווילן אַרויסקריגן פון איר:

— אויב ס'איז טאַקע אַזוי ווי זיי מאַלן זיך דאָס אויס מיידלוויין?...

— ס'איז טאַקע אַזוי?...

— אַזוי און אַזוי?...

צווישן די אַלע מיידלאַך, ביי וועלכע ס'האָבן זיך אַזוי קריינקלאַך געריצט די געבליטן, קוקנדיק אויפן יונגן ווייבל; שמייכלענדיס זיס־אויפגעציטערט מיט די אַקסלען, זיך דערמאָנענדיק אין עפּעס ענליכעס, מעגלאַכעס און אומפאַרמיידלאַכעס — צווישן די דאָזיקע אַלע מיידלאַך איז אויך געווען איינע, אַן עלטערע, פאַרשוויגענע מיידל, וואָס האָט איצט, אַליין אפשר נישט אויסנזייענדיק גאָר, — געזוכט איר אָנצודריקן די גאַל, נעמען די לעבער; און ווען ס'איז זיי אויסגעקומעןביידע באַנאַנד צו זיין, האָבן זיי זיך איינס ס'אַנדערע די הויט אַראָפּגעגעסן; ס'עלטערע מיידל האָט דאַן אין איר געגנוואַרט אַנגעשטרענגט געאָטעמט, ס'גאַנצע בלוט האָט אין איר געאַרבעט, געשלאָגן אין פּנים אַריין, און ס'יונגע ווייבל, ווידער, איז ביי זיך געווען געפאַלן, פּונקט אַזוי ווי יענע אַ שטייגער — זאָל זיך האָבן אַרומגעטראָגן מיט אַ פּרעטענזיע אויף איר מאַן; און אפשר גאָר אַזוי געברענט פון אייפערזיכט, וואָס זי, די יונגע קאַץ, לעבט שוין באַצייטנס מיט אַ מאַן, און יענע די עלטערע, סאָלידע מיידל — מוז נאָך דערווייל פאַר־שווארצן אירע טעג און נעכט ביי זיך, אין ענגן חדר'ל, און זוכן צו פּטר'ן די קלעפּיקע לאַנגווייליקייט מיט שווערע ביכער...

ס'אַלטע, בטבע, רואיקע און פאַרשלאָפענע מיידל, פלעגט זיך אומוואַרפן ווי אַ געבונדענע אין אַ שטייג; זיך רעגן באַהאַלטע־נערהייט; און ס'יונגע ווייבעלע, פאַרקערט, פלעגט ווידער אַלע

ווײַלע ארויסקומען מיט אן אנדערע פרייד; מיט א געוויסע צע־רײַצטע, צעלאָזענע יונג־ווײַבערישע פאַרשײַטקייט, וואָס נאָר אין די האָניק־חדשים; און קוקנדיק אויף איר, אויף דעם יונגן ווײַבעלע, האָט זיך געשפּירט, ווי יענע ווערט עפּעס אומגעשליידערט אויף א זעלבע מיני־כוואַליעס, וועלכע מוזן אזוי און נישט אנדערש ווי אזוי — ארויסקוועלן בײַ איר... א מאָל מיט דעם אומרואיקן ווארפּן פון א פוס; א מאָל — מיט'ן צאַפּלען פון די הענט, מיט בלאָע שאַרפע בליצן פון די אויגן, און סתם מיט א הילכיקן קוויטשיקן געלעכטער, וואָס קומט פון דער העלער הויט, בײַ דער מינדסטער קלייניקייט...

ס'אלט־פאַרעלטערטע מיידל ליגט אוועקגעלייגט ווי א דין פלאַך ברעטל אויף דער קאַנאַפּקע, די פּיס — שטײַף, ס'פּנים אויס־געלאָשן ווי ס'אַש אויפ'ן פּאַפּיראָסל וואָס זי רויכערט.

— ווייסט, — זאָגט זי, איר אנמעסטנדיק פון אויבן ביז אַרונטער — ווען דו זאָלסט מיר אפילו נישט זאָגן, אז דו האָסט חתונה געהאַט, וואָלט איך עס אויך גלײַך געוואוסט, קוקנדיק אויף דיר...

— וואָס זעט מען דאָס אויף מיר? — וואונדערט זיך ס'יונגע ווײַבל.

— אין בלויזן זיצן אפילו... — קוועלט בײַ איר אָן ס'האַרץ אויף יענערס געפאלנקייט.

— ווי אזוי זיץ איך?... — תמ'עט ס'יונגע ווײַבל.

— א מיידל זיצט גאָר נישט אזוי... — וואַקסט ס'האַרץ בײַ דער אלטער מויד.

ס'יונגע ווײַבל פּרואווט זיך צונויפנעמען, אָבער דאָס קומט איר גאָר שווער־אָן, צוליבן גיפט וואָס די אלטע מויד לאָזט אין איר ארײַן.

— א, דו זעסט?... ווען דו זאָלסט אפילו וועלן זיצן אנדערש, וועלן שוין די פּיס דײַנע נישט אזוי פאַרשלאָפן אראָפּהענגען ווי בײַ אן אומשולדיק מיידעלע, וואָס האָט גאָר קיין שום אנונג נישט.

און זיך אזוי צענעמען אָן שום מיין...

און דאָס אַלטע מיידל ציט דערביי אזוי, אין־לשער, אוים אירע לאַנגע מאָגערע פיס, — וויל זיך געווים באווייזן מיט דער זעלטענער שלאַנקייט פון איר מאָגערן קערפער; מיט די אויסגע־גאָסענע ליניען וואָס איר אַלט לייב האָט, און איז זיי געווים אויך באשערט צו האָבן, נאָר נישט אנדערש ווי ביי א שטיין, וועלכן כ'האָט אזוי צום ערשטן און לעצטן מאָל, און נישט אנדערש ווי אזוי, — אויסגעהאַקט, ער זאָל זיך שוין מער קיינמאָל נישט ענדערן, ביז'ן טויט אריין...

זאָגט זי:

— נאַ... קוק מיך אָן... קענסטו דאכטן א מאָל נאָך אזוי שלאַנק צו זיין?...

גיט זי א שפרונג־אויף, ס'יונגע ווייבעלע, א געביסענע; נעמט דין גיין, דראָבנע, אויף די שפיץ־פינגער, ציקנדיק מיט די אקסלען, און באַווייזט אויף אַלערליי ארטן די יונג מיידלשע נעשפּיצטקייטן פון איר קערפער.

— נו?... און אז כ'האָב שוין חתונה געהאט, בין איך אפשר נישט די אייגענע?..

שמייכלט זי אפילו נישט, ס'אַלטע מיידל, נאָר וואָס די אַלע פארזעסענע יאָרן אירע, וועלכע זי איז העכסט ווארשיינלאך פאר־יעסן צוליב די אייגענע מורא, דאָס איר קערפער זאָל נישט פאר־לירן די שלאַנקייט; די אַלע פארזעסענע יאָרן אירע, קוקן ארוים דורך די שמאָלע צוזאמענגענומענע שפּעלטלאך פון אירע מאַטע אויגן, און ווארפן אויף איר אָן אָן אימה.

— אזוי?... ביזט גלייך?.. שלאַנק?.. ווארט־זשע, כ'וועל זען שפּעטער, ווי דו וועסט מיט א יאָר שפּעטער, אז דו וועסט אזוי זיין צוגעלאָזן צו דיין מאַן — אויסזען?... אויב דיין יונג שיין לייב וועט נאָך אזוי יונג און שיין זיין?...

ס'אַלטע מיידל, קען זיין, האָט זיך אפשר נישט איבערגענומען, וואָס כ'יונגע ווייבל הוליעט אַרום ווי אַ שמעטערלינג, נאָר גיכער טיפ־באַדויערט די איינגעבוירענע פון גאָט געבענטשטע שלאַנקייט אירע, וואָס וועט אונטער דער לאַסט פון מאַנס דורשטיקע פאַרלאַנגען, פאַרלוירן גיין ערגעץ, ווי ס'צאַרטע יונג־פרוייליכע איז ערגעץ ביי איר פאַרלוירן געגאַנגען...

און געלערנט מיט איר, געקנעלט...

— דערווייטער דיך פון אים... מייד אים אויס.. ס'אַ שאָד דיין שיין לייב... דיין ליכטיק גיין און שטיין...

און דאָס יונגע ווייבל, וועלכע דער ביטערער חשד האָט פון צופריער נאָך, כמעט אַזוי ווי פון זיך אַליין, אַ קליין ביסל בלויז געהאַט אָנגעהאַלטן, — איז מיט איינמאָל געוואָרן אויפגעוועקט, און אַרומגעכאַפּט פון אַ ברייטע נאַטירלאַכע מורא; און נאָך יעדן מאָל וואָס זי איז אויפגעקומען אין דער פרי, נאָכדעם ווען דער מאַן איז געהאַט אַוועק, — שוין נישט מער אַראָפּגעשפּרונגען יענע זאָרגלאָזע, הויך־לאַכנדיקע יונגע פרוי, וואָס האָט פול געמאַכט מיט איר לאַכן די שטובן; נאָר, גיכער זיך געקענט ראַפּטום אַ וואָרף־אַרויסטאָן פון בעט, אַ נאַקעטע, — ווי זי האָט ליב געהאַט צו שלאָפן; מאַכן צוויי־דריי שפּריין, און בלייבן שטיין אַ דערשראָ־קענע, אַ ווילדע — וואָס ווערט אויפגעוועקט דורכ'ן ביטערן צווייפל, שטיין אַזוי, צעוואָרפן דעם קאָפּ האָר... און נאָכדאַכטן:

— וואָס ר'האָט דאָ ווידער געטאָן מיט איר, יענע נאַכט, דער מאַן?..

די נעכט אירע ווערן שווער. דער קלעפּיקער קערפּער זיינער וואָס ליגט נאָנט ביי איר אין שכנות, ווי אַ געדייענדער באַרג — שטיקט, פאַרכאַפּט נ'אָטעם; און נאָר אינדערפרי, ווען דער טאָג כאַפּט אים אַרויס — אָטעמט זי גיכער אָפּ; אַ גאַנצן טאָג נאָכדעם, ווי לאַנג זי איז אַליין, האַלט זי דעם קאָפּ אויפגעהויבן, לעבט און לאַכט,

נאָר אז ס'קומט פּאַרנאַכט, ווען די זון זעצט זיך, — נעמט ז זיך פּאַרענדערן; ערוואַרט זי ס'אַנקומען פון מאַן, דעם יונגן קרעפּטיקן בחור'ל וואָס מיט די שווערע הענט, — מיט מורא; דער יונגערמאַנטשיקל, ווייסט זי דאָך, איילט זיך דערפאַר אזוי גיך א היים, ווייל ער איז אינגאַנצן באַנומען מיט די ריחות פון איר וואונדערליך שיין לייב, מיט וועלכן ער קען זיך גאָר נישט אָנזעטיקן; ער עסט ס'עסן, ווייס זי — ר'קוקט אויפן מעבל, לייענט ס'בלאַט צייטונג, און פילט אין אַלעם דעם ריח פון איר לייב. — ר'האָט דאָך פאַר איר דאָס אַליין געזאָגט; גלייך, נאָכן עסן שטייט ער אויף פון טיש, מערקווערדיק־זאַט, איבערגעגעסן, וואונדערלאַך־באַרוישט, און נעמט אזוי ווי אין א זיס שכרות, אָוועקשאַרן די שטולן; איז אזוי לעכערלאַך אומבאַהאָלפן ביים אָוועקרוימען און צעשטעלן די בענקלאַך, וואָס שטייען אים אזוי ווי א שכור די הייזער, נישט אין ריכטיקן וועג, — וואונדער'נדיק זיך נאָר:

— צוליב וואָס מ'האָט דאָס באַדאַרפט אזוי צו צעשטעלן די בענקלאַך?...

זי ווייסט שוין זיין מיין, און פאַרנעמט זיך לכתחילה אין א ווינקעלע, ער זאָל גאָר נישט באַמערקן און דערקענען אין איר... נאָר ווען די ראָלעטן לאָזן זיך אראָפּ ווי ברעמען איבער ליכטיקע אויגן — אזוי וואַקסט זי זיך אויס, דאָס דאַרע־קוואַרע באַשעפעניש, און דרייט זיך אינגאַנצן איין ווי יענער פייכטער וואָרים אין דער האַרטער ביינערנער מושל, אז מ'נעמט זיך צו אים צו רירן...

— גיי אָוועק! — זאָגט זי, — וואָרים כ'בין נאָך נישט מיט אַלעמען...

דאָס איז אפילו ביי אים שוין א גיים; נאָר אזוי ווי ער שפּירט זיך דערווייל נישט, שמייכלט ער זאַט, צופרידן, און קען נאַריש־זיס, עטלאַכע מאָל איר איבערפרעגן:

— וואָרים דו האָסט דיר ווען א מאָל דען אזוי שטאַרק נאָכגעקוקט?...

גלייכט זי זיך מיט איינמאָל אויס, וואַקסט זיך גרויס אויס, שלאַנק און שיין, און זעט אויס ווי עפּעס אַ געשטראָפטער מלאך, וואָס האָט צוליב אַ חטא באַדאַרפט אַראָפּפאַלן אויף דער זינדיקער ערד, דאָ אָפּקומען; און מיט דער קאַלטער לבנה בלייכקייט וואָס ביי יענער פאַרעלטערטער מיידל אין די אויגן — קוקט זי אויף אים, בעטענד און אָפּשרעקנד...

— גיי אַוועק, כ׳בעט דיך...

ביים יונגן קרעפּטיקן בחור׳ל, איר מאַן, האָט זיך עפּעס גענומען רירן אויף די געהירן, און געהאַט ס׳געפיל ווי אַ פליג קריכט דאָרט, קריכט שווער, מיט גרויס סכנות נפשות, קלעפּט זיך מיט אירע דינע פיסלאַך צו דער זעלטענער פעטקייט, וועלכע זי מוז מיט יעדן ריר אַוועקרייסן, פּשוט...

ער האָט געקוקט אויף זיין יונג בליענד ווייב, און אין זיינע אויגן האָבן זיך גענומען צוביסלאַך אויסברייטערן די שמאָלע אַפּלען ווי ביי אַ קאַץ, ביי וועלכע מ׳וויל אַרויסרייסן דאָס בלוטענד־זאַפטיקע שטיק פלייש פון מויל...

— וואָס?... — האָט ער גאָר נישט געקענט פאַרשטיין — זייט ווען דאָס אַזוי?... ווי לאַנג?...

— ס׳קען זיין פון אַ צינד, — איז זי געבליבן איינגעשפּאַרט, — זאָלסטו זיין מיט מיר ווי פריער פאַר דער חתונה, און נישט אַנדערש...

און איר הערצעלע וואַרפט זיך, גיט זיך איטלאַכן הויב, איט־לאַכן צאַפּל, מ׳זעט: ווי ס׳צאַפּלט זיך אַ שטיק יונג לעבן, וואָס וויל נישט אונטער גיין, אַלט ווערן...

ביי אים ווערט ס׳פּנים אויסגעצויגן, און באַקומט אַלע זיבן קאָלירן; די ליפּן נעמען זיך איין, אַזוי ווי די ציין וואָלטן זיך אין זיי איינגעביסן; ער קען נאָך אַלץ נישט וויסן, ווי אַזוי ס׳האָט זיך פּלוצלינג ביי איר דאָס אָפּגעריסן; באַטש ווייט, ווייט ביי אים אין אַ קליין ווינקעלע פון מח, האָט זיך אים אַלע מאָל

אויסגעדוכט, אז דאָס אַלץ באַדאַרף נישט מער זיין ווי אויף דער־ווייל, און אזוי נישט זיכער דערמיט, ווי ס׳וואָלט אים נישט גע־קומען; און יעדנפאַלס זיך איצט אַנטקעגן געשטעלט, טאַ־קע דערפאַר, וואָס ער האָט זיך שוין געהאַט אזוי איינגעלעבט מיט איר, דאָס ווען אפילו ס׳האָט נישט מער געזאָלט זיין ווי אויף א באַשטימטע צייט, — שוין דערמיט זיך געפילט אזוי תקיף. ווי ער וואָלט געהאַט פאַר אַלע מאָל א חזקה אויף איר... און ברייט גע׳טענה׳ט, שטאַרק זיך אויסגע׳טענה׳עט:

— ס׳וועלן דיר נישט אָנגיין די אַלע וואוילערישע שטיק... ס׳איז דיר עפּעס אונטערגעפלויגן... ניין... חתונה געהאַט — מוזטו זיין א ווייב מיט אַלעמען...

זי איז שטייף, ס׳קעפּל פאַריסן, און האָט נאָך דאָס עזות, די העזה, זיך צו שטעלן אויף דעם־יענעם, באשר בכן, וואָס דער מאַן ווערט ס׳רוב אין די צייטן פון נאָך דער חתונה ווייבעריש, און פאַר־פלאַפּלט זיך געוויינטלאַך, געטרויט זיך פאַרן ווייבל פונקט ווי פאַרן גלח, — פון אַלע קליינע און אומוויכטיקע עבירה׳לאַך וואָס ער האָט אויפן געוויסן פון די יונגע און היציקע יאָרן, ווען מ׳איז אזוי נישט איינגעשטעלט, אזוי נישט געזעצט...

שטעלט זיך דוקא גראָד אויף די שוואַכקייטן יענע, און מיינט אפשר מיטן גאַנצן האַרץ וואָס זי זאָגט:

— ער זאָל זיך ווייטער אזוי זיין ,ווען אפילו מיט איר, — ווי בחור׳וויז; און באַין ברירה, ווי דענסטמאָל, אז ער וועט נישט קענען אויסקומען — זיך גיין ערגעץ וואו אַפּזוכן וועמען, און זיך נאָכגעבן די מינוט, די רגע, ביי יעדער איינע, נישט קיין חלוק, וואו און אויף ס׳אַרא אָרט ער זאָל זיך מיט אזעלכע צונויפטרעפן; צופע־ליק, פון דער גאַס אַראָפּ, אָדער אַפּגערעט, — אבי זי זאָל זיך קע־נען דורכדעם אָפּהיטן פון אים, וואָס מיינט: דערהאַלטן איר רייץ... איר יונגקייט...

ס'האָט עפּעס געשפּילט ביי איר, ביי דעם יונגן ווייבל; דאָ, אַריינקוקנדיק אין זיינע אויגן, וואָס פאַרציען זיך מיט אַזאַ הויט — ווערן איבערגענומען ווי צו אַ שטומע צונג, וואָס ליידט, און גלייך אַרויספאַלן פון איר אַמביציעזער שטייפקייט בלייבן אַנמעכטיק אין זיינע אָרעמס; פאַר דאָס נאָכדעם צוריק אויפפלאַמען מיט גרויס ווייטאָק, און זיך אָפּעסן ס'האַרץ:

— זע נאָר, ווי זי האָט זיך דאָס געקענט לאָזן אַזוי, צוליב אַ נעבאַכדיקן בליק...

און נעמט, אַ משוגענע, — שטרעקן די פיס, זיי מעסטן אין דער ברייט, נאָכזוכן אַ שלאַד אויף איר קערפּער; זען: אויב ער ווערט שוין נישט מיט דער מינוט ברייטער... צעקראַכענער... הויבן די ברוסטן, — אויב זיי ווערן נישט פולער, שווערער; און שפּע־טער, זי קומט אַרויס פאַר דער טיר, גייט זי גלייך אַרויף אויף אַ וואָג —זיך אָפּוועגן; גייט ווייטער, און ס'קומט איר אַנטקעגן אַ צווייטע וואָג — גייט זי ווידער אַרויף זיך אָפּוועגן; אַזוי, פון איין וואָג אַראָפּ אויף דער אַנדערע אַרויף; און מער ווי יסורים פון זיי האָט זי נישט; וואָרים, ווען איינע ווייזט איר מיט אַ האָרעלע מער — ווערט איר שוין ס'בלוט געמינערט.

— אַ פונט ווייניקער ווי אַ לויט — מער, זאָל זיין...

פטר'נדיק די צייט ביים וועגן זיך — כאַפּט זי זיך שפּעטער, אַ קאַצענער קאָפּ, אַז זי האָט וועמען אויף זיך געלאָזט וואַרטן; נישט חלילה, דעם מאַן, נאָר טאַקע דאָס אַלטע מיידל מיט וועלכע זי ברויכט זיך נאָך היינט זען... און ביז זי דערלעבט קומען צו איר, — וויל שוין יענע פון גרויס קריינקונג, מיט איר נישט ריידן; אָבער אַזוי ווי זי דערציילט איר נאָר, ווי זי האָט איינגעקלעמט דעם מאַן אירן, אַז ער דרייט זיך אַרום ווי אַן אָפּגעשלאָגענער האָן, איז בלאָ אונטער די אויערן — אַזוי גייט שוין יענע מיט איר אַרויס, פאַרנעמט זיך מיט איר צום ים, געוויינטלאַך... און דאָ, אויפן ברעג, צו וועלכן דער ים וואַרפט זיך מיט גרויס אימ־פּעט, — גייען זיי ביידע שטיל, אַרטיק, אָרעם צו אָרעם, טויטלאַך

אַנגעפּודערט די פּנים׳ער, רויט אָנגעשמירט די ליפּן; וויגן זיך אַזוי גלייך, געשיקט, מיט זייערע עלאַסטישע קערפּער, אַז ס׳באַקומט זיך דער איינדרוק, ווי דאָס זאָלן גאָר נישט זיין קיין מענטשן, נאָר פּאָרצעלייענע פּופּן, וואָס מ׳האָט אָנגעדרייט אויף דראָטן:

— אַזוי פיל און אַזוי פיל זאָלן זיי האָבן צו גיין; און אַז ס׳וועט זיך אויסנעמען — וועלן זיי פאַרגעווים בלייבן שטיין, אויסגעקנאָטענע פיגורן פון גיפּס, אָן יעדן וואַרימען אָטעם...

ביים אַלטן מיידל גייט דער ברוגז אַראָפּ פון פּנים, און זי ווערט וואַרימער צו איר, נענטער, פרייט זיך אַזוי, — וואָס ס׳איז איר געלונגען אַרויסצופירן ס׳יונגע ווייבל, פּונקט ווי אַ פרומע שוועסטער פירט אַרום אַ זינדיקע...

ס׳יונגע, געזונטע בחור׳ל האָט זיך געצאַפּלט אין די ליכטיקע שטובן, ווי אַ פריש אַרויסגעכאַפּטע פישעלע אויף דער ערד, — אָבער ס׳יונגע ווייבל האָט זיך שטאַרק געהאַלטן ביי ס׳איריקע, און זיינע רחמנות׳דיקע בליקן האָבן נאָכער שוין גענומען אָנטרעפן אויף קאַלטע אויגן...

זי האָט אַפילו איצט, זיינע פטור זייענדיג — גיכער גענומען שפּירן דעם עול פון הויז; גיכער געררוימט, און ווען ער האָט געזען ווי זי פּלייסט זיך, ניט אָוועק איר גאַנצע ענערגיע אויף אַ לאָדע נאַרישקייט, וואָס איז נישט ווערט די רייד, — האָט ער ביטערלאַך געשמייכלט:

— וואָס מיינט זי, דער נאַר, מיט דעם מיך צו פאַרגיטיקן?...

ס׳בלוט איז אים געוואָרן פעט אין די אָדערן, און זיי האָבן גענומען הויך אָפּשטיין אויף די ווייסע הענט זיינע, ווי די קישקעס... דער קאָפּ איז אים געוואָרן שווער צו דערטראָגן; די שלייפן האָבן געהאַקט; ס׳פּנים, — מאַט, ווי פון אַן איינגעגעסענע וואונד; ער האָט זיך נאָכאַנאַנד אַרומגעטראָגן מיט האַרצווייטאָק, אַזוי ווי פון אַ שטענדיקן מום, אַ מאוס, וואָס מ׳קען נישט זיינע פּטור ווערן...

און איינמאָל, אוונט־צייט, ווען ער איז געוואָרן פריי, — האָט עס אים שוין איבער אַ גוואַלט נישט געלאָזן גיין מער אַ היים:

דער שטערן האָט זיך אים געקנייטשט פון עפּעס אַ מעגלאַכער מחשבה, און באַוואוסטזיניק זיך געלאָזט פאַרטראָגן פון די פּיס אין נידריקן שטאָט־טייל, וואו ער האָט אַ מאָל בחור'וויז, — געוואוינט; אָפּגעפרישט דאָס אָרט, וואו ער האָט פאַר אַ סך יאָר געגעסן אָונטערברויט צו דער צייט; כאָטש ס'האָט אים נישט קיינער דאָ דערוואַרימט מיט קיין שמייכל, מיט אַ ברייטן ברוך־הבא, ווי ס'גיט זיך מיט אַ מענטש, אַ גאַסט, וואָס מ'האָט אים נישט געזען פון פאַר אַ לענגערע צייט, ווייל דאָס אָרט איז שוין, ווער ווייסט, וויפיל מאָל געהאַט איבערגעגאַנגען אין אַנדערע הענט, און נישט געטראָפן מער קיינעם פון יענע אַלע מענטשן וואָס האָבן אים אַזוי גוט געקענט...

האָט ער זיך דאָך, וועט איר, פאָרט נישט דערמאָנט אין דער מעגלאַכקייט, אַז ס'ווייב זאָל אים ערגעץ וואו אויסקוקן, ווי אויך אין דער ליכטיגקייט פון די שטובן, — וואו ער זאָל ברויכן אויספּעלן; ער איז פון אַלעם וואָס איז צו אים געווען אַזוי נאָנט — געווען אַזוי ווייט אוועק, מיט גאָר נישט צוגעבונדן פון נעכטן, און צום באַדויערן — מיט אַלעם אָפּגעווישט, וואָס ס'האָט ווירקלאַך געקענט זיין, אויב זי וואָלט זיך געווען אָפּגעגעבן צו אים, ווי אַ ווייב...

אָפּגעגעסן, איז ער אַרויס אין דרויסן, זיך אויסשטעכנדיק פּויל די ציין, און נייגעריק געקוקט אויף די געדיכט־באַוואוינטע הייזער; און דאָ זיינען אָנגעקומען די מיידלאַך, אַ שרעק — נאָך אַלע די אייגענע מיידלאַך, מיט וועלכע ער פלעגט זיך אָפּשטעלן ריידן פאַר יאָרן אַ הער, אין די בחור'שע צייטן; זיי האָבן קענטיק, דאָ נאָך געוואוינט, אודאי דערפאַר ווייל זיי האָבן געפירט אַזאַ דערוויטערט אָפּגעשטאַנען־לעבן; ער געדיינקט, ווי נישט איינע פון זיי פלעגט זיך אַ מאָל פאַרגעסן, אָנשפּאַרן מיטן אַקסל אָן אים, און מחשבות'ן, זיך פאַרטראַכטן:

— ס'איז אפשר באַשערט, ער זאָל זיין איר מאַן ?...

דערזעענדיק אים איצט, האָבן זיי זיך נעבאָך אוועקגעדרייט; ־ייסנדיק עפּעס פון אַ דריט און אַ פערט מויל — פון זיינע גדולות,

האָבן זיי געמיינט, אַז די בלויזע נייגעריקייט האָט אים געטריבן און אַראָפּגעבראַכט אַהערצו־צו; ווי מ׳קומט אַ מאָל פֿון גרויס וואויל־טאָק, אין רייכן שטאַנד, — אַ קוק טאָן אין דער געוועזענער אָרימ־קייט אַריין, זיך צו וועלן דערמאָנען אָן איר, כדי איר דערמיט נאָכמער צו פֿאַרגעסן; די בלאַסע שמייכלען אויף זייערע בלייכע באַקן האָבן אים דערמאָנט אָן דער קרייגקלאַכקייט פֿון אָפּגעגאַרטע מיידלאַך, ביי וועלכע מ׳קען זיך מער קיינמאָל נישט מיטן לעבן אויסקויפֿן...

— איר ברויכט מיר נישט נאָכטראָגן קיין בייז האַרץ, ס׳האָט זיך אַזוי געמאַכט, — זיי געפּרואווט געבן צו פֿאַרשטיין — וואָרים, ס׳איז נאָך נישט נאָכאַלעם אַזוי ווי איר מיינט?...

און די מיידלאַך, וואָס זיינען פֿון לכתחילה באַלד נישט געווען אַזוי שטאַרק איינגעגלויבט אין זיינע גליקן — איז שוין איבער אַ רגע געהאַט אַרויס פֿון קאָפּ, וואָס זיי האָבן אַ מאָל פֿון אַ דריט און אַ פֿירט מויל געזאָלט הערן איבערזאָגן, און זיך ערשט רעכט מיט אים אַרומגעכאַפּט; מיט דער אויפֿגעהעלטער פֿרייד פֿון אַלטע איבערגעשטאַנענע מיידלאַך, ווען זיי טרעפֿן אָן אויף אַן אַלטן היימישן מענטש, וואָס מ׳האָט אַמאָל גאַנץ ערנסט וועגן אים גע־טראַכט...

און זיך געפֿרייט:

— כע־כע... ער איז נאָך, פֿיליי‌כט, נישט מיט אַלעם אויס־געשפּילט, דער בחור...

ס׳יונגעמאַנטשיקל וואָס מיט די גראָבע הענט און רויטלאַכע האָר, האָט טאַקע אָנגעהויבן מער און מער צו פֿאַרלאָזן די היים, ס׳יונגע געשיקטע ווייבל, און זיך גענומען ווייזן אין דער נידעריקער שטאָט־טייל, ביים וואַסער, — אויסקוקן די אָרימע מיידלאַך פֿון אַמאָל און מיט וועלכע ער איז ערשט געוואָרן אַזוי היימיש...

און אויפֿ׳ן ערשטן שטאָק, דאָ ערגעץ אין אַ הויז, וואו ער איז אַמאָל אַריינגעקומען צו איינע אַ מאָס׳ע, ווי געוויינטלאַך צע־

פאַלענע מיידל, מיט קורצע, גראָבע פּיס; איינע פון אַ סך, וואָס האָט שוין אויפגעהערט צו וואַרטן אויף עפּעס גוטס אין איר לעבן, און איז תמיד גרייט אויף וועלכן אופן ס'זאָל נישט זיין, זיך אָפּצונעמען אַ קליין חלק'ל פון אַ גרוים — אַבי אירע יאָרן זאָלן נישט האָבן צום איבעריקן פאַרשווינדן מיט גאָר נישט...

ביי די איינע מיידל האָט ער זיך געוואָלט איינבעטן, און דער גוטער יאָר ווייסט, צי ער איז שוין אויף אַזוי ווייט געווען פאַר־נאַרט, אָדער געפאַלן ביי זיך, אַז ר'האָט נישט געזאָלט זען, ווי אירע אויגן האָבן אויפגעלויכטן מיט זיין קומען; זי האָט געלאַכט מיטן גאַנצן האַרץ, ווי דאָס בחור'ל איז פאַרשעמט און האַלט אַראָפּגע־בויגן ס'קעפּל; וואָרים נאָך מיט יאָרן צוריק, אַז ער פלעגט קומען, האָט זי אים שוין, צוליב איר הויכע עלטער און מאוסן קערפּער, — נישט אַוועקגעשטופּט; עס איז איר נישט געקומען גאָר אויף די געדאַנקען, אַז ער שעמט זיך איצט, ווייל ער האָט שוין אַ ווייב; ס'קען זיין, דאָס איר אייגן פאַרפינסטערט לעבן, וואָס איז אויסגע־גאַנגען און פאַרלאָשן געוואָרן אין דעם וויסטן שטובעלע, — האָט דאָס אַזוי מיטגעבראַכט, אַז זי זאָל זיך גאָר נישט וויסנדיק מאַכן, און אים נאָך אפשר גאָר דאַנקבאַר זיין, בענטשן יעדע איבעריקע שעה וואָס ער ווילט איר, און דערפרייט איר... זי האָט אים געלאַסקעט, דעם יונגענמאַנטשיקל מיט די רויטלאַכע האָר, וועלכע זיינען אים אַלע מאָל געלעגן פאַרשווייסט אויפן שטערן, נישט האָבנדיק נאָך דאַמאָלט קיין אָנונג, דאָס ער קען איר נאָך דערפאַר אפשר ליב באַקומען... ווירקלאָך ליב באַקומען... און זיך בלויז באַנוגן געלאָזט, געווען איבערגליקלאָך מיט די געציילטע מינוטן, וואָס אַ מאַן, אַ שטאַרקער, געזונטער, פול־בלוטיקער מאַנסביל, האַלט איר אין זיינע אָרעמס אריינגענומען...

ס'בחור'ל האָט זיך דערפילט יום־טוב'דיק, אויף אַ מדרגה, דוקא אין דעם ברודיקן לאָך פונם טענעמענט־הויז, וואו ס'האָט געשלאָגן מיט אַ שרעקלאַכן געשטאַנק פונם „יאַרד“, און אַ זויערע־ריח פון פאַרזייצטע איבערבלייבעניש, האָט אָפּגעדרייט די נאָז;

דער קאָפּ איז אים געווען קלאָר, דער שטערן אויסגעלייטערט, ס'האָט אים צוריק גענומען אַ חשק צו לעבן... צו לאַכן... זיך הויך אויס־צולאַכן...

האַרט די בלייכע זאַמד־ברעגעס ביים ים, זיינען אין די אויגן פון די הייסע טעג געגאַנגען מענטשן; געגאַנגען אַרטיק, מיט אָפּ־געמאָסטענע טריט, זיך נישט איינגעבויגן צוליב עפּעס־וואָס דאָרט. ס'האָט זיך זיי געקענט פאַרוואַלגערן אונטער די פיס; און נישט איינגעקוקט זיך, ווען דער ים האָט זיך פון ערגעץ אַלצאײנאײנעם אָפּגעריסן, און געוואָרן צוגעטראָגן מיט אַזעלכע גבורה'דיקע כוואַליעס, צו זייערע פיס; און צווישן זיי, די מענטשן, געוויינטלאַך. ס'יונגע ווייבל מיט דעו אָפּגעבלאַקירטער מויד; נישט געגאַנגען דאָס מאָל פאַר תענוג, נאָר אומרואיק זיך באַוואויגן, און גאָר נישט ווי איר שטייגער — זיך געטרייסלט, געשאָקלט ווי אַ דאַר פינ־גערדיק בוימעלע, הערבסט־צייט, ווען דער ווינט קריגט עס אַריין אין זיינע הענט, און נעמט עס אַזוי מסוכנ'דיק וויגן, אָט־אָט, ביז צום איבערברעכן... ס'האָט איר געדאַרט דער קאָפּ פאַרן יונגנ־מאַנטשיקל, וועלכער האָט שוין, זי ווייסט גאָר נישט פאַרוואָס — אויפגעהערט פון פאַר דער לעצטער צייט איינגאַנצן אַ היים צו קומען; און אָנגעשטרענגט, ווי ס'האַרץ וואָלט איר געזאָגט, אַז ער ברויכט זיך ערגעץ דאָ וואַלגערן אין די זאַמדן, וואו מ'קומט פון אַלע ווינקעלאַך פון דער גרויסער שטאָט, — געקוקט; גע־שלונגען מיט די אויגן יעדע ענלאַכקייט פון אַ מאַן וואָס פון זיין הויך, וואוקס, ביז ס'האָט זיך פאַר איר ענדליך אויסגעשיילט דער קערפּער — דער פולער אויסגעטאָקטער קערפּער זיינער, — ער איז געווען איינגעדרייט אינאייגעם מיטן גראָבן מיידל, — און ס'האַרץ האָט זיך איר שיעור נישט אָפּגעריסן פאַר צרות:

— וואָס איז, דו ווילסט שוין מער נישט וויסן פון מיר?...

ער האָט זיך גאָרנישט אָפּגערופן, און זי האָט איבער דער איינער רגע פאַרשטאַנען איר בראָך: אַז זי איז איצט געבליבן

אליין אין דעם וועלטל, איינע אליין, וואס וועט באלד זיין צוגלייך מיט יענעם אלטן פארזעסענעם מיידל, וואס מיט איר אפגעשלא־סענער טראכט, וועלכע קיינער וועקט נישט איבער ; זי וועט קענען ווי זיי בלויז הנאה האבן פון די זיידענע פינגער, דינע גע־שליפענע נעגל, נישט מער... און פארביטערט, אזוי ווי די גאנצע וועלט וואלט איר נישט מער איינגעגאנגען — זיך גענומען רייסן, רייסן פון דער אלטער מויד, וואס האט באקומען ס'אויסזען פון א שפין אין אירע אויגן... און מיט א טיפע חרטה צום מאן, וואס זי האט אים געהאט צו פארשאפן אזוי פיל פיין, — געבעטן :

— קום אהיים... כ'וועל זיין צו דיר וואס דו ווילסט...

ער איז געלעגן איינגעדרייט ; ס'הארץ האט זיך ריזיק גע־הויבן, און ס'צער — ביי אים ארויסגעברומט ווי ביי א טויב פון די אויגן...

דער גערוועזענער

מייק, דער געזונטער יונג מיט די ברייטע פּלייצעס, און רויט בלוט־שפּראָציק פּנים, — האָט צופעליק פאַרלוירן אין פראַנקרייך די פּיס; דאָס אָפּשניידן איז די פּיס ביז העכער די קני, — האָט, קענטיק, נישט אַזוי שטאַרק געאַרט דעם אויבערשטן טייל קערפּער זיינעם, ווייל ער האָט נאָכער גאָרנישט ניט געהאַט פאַרלוירן פון די שטיקער פלייש, וואָס האָבן זיך געוואָרפן אויף זיינע הענט, אַרום די ברוסטן, און נידעריקער פון די פּלייצעס, ביים רוקן; דאָס לייב איז געבליבן אַזוי אייגן געדיכט אויסגעקנאָטן, קרעפּטיק, און אין פּנים האָט נאָכמער געשפּאַרט דאָס בלוט פון די באַקן.

ס'האָט אים גיכער מער געאַרט, וואָס ער וועט באַדאַרפן אָן די פּיס קומען צום ווייב, אַ היים; דאָס ווייב זיינס איז געווען אַ ווילד אומרואיק שטיק געמיט, ביי וועלכער ס'בלוט אַליין האָט געפּאַרבט די באַקן פון איר פּנים; די טעג ביי איר האָבן נישט געדרעמלט ווי די קליינע כוואַליעלאַך, אויף אַ פאַרשלאָפן טייכעלע, נאָר פאַרשריגן געוואָרן מיט דעם מעכטיקן אימפּעט פון אויפגעוועקטע מורא'דיק־צושפּילטע כוואַליעס; ס'האָט זיך ביי איר געכוואַליעט די ברוסט, הייסבאַוואויגן, און ווען זי האָט געוואָלט אַזעלכן ווי זי אַליין איז, — האָט זיך איר געמאַכט דער רויטער מייק מיט די לאַנגע פּיס, וועלכן זי האָט ערגעץ דערטאַפּט „אויפ'ן דאָק", וואו ער פלעגט אַראָפּקומען פון די שיפן, און אים ברייט אַריינגעלאַכט אין פּנים:

— אַזאַ גבורה'דיקן יונג וואָלט איך טאַקע נייטיק באַדאַרפט האָבן פאַר אַ מאַן...

און אַז ער זאָל ברויכן קומען צו איר אַ היים אָן פּיס, האָט אים ווילד געמאַכט; באַטש זי אַליין איז אים אַ שטיק שולדיק געווען, וואָס ער האָט גע'פּטר'ט די פּיס; ס'וואָלט אים נאָר קיינמאָל נישט

איינגעפּאַלן זיך אַוועקצושלעפּן דאָרט אין דר'ערד אַריין, ווען נישט זי, דאָס הייסע שטיק בלוט מיט איר משוגענעם קאָפּ, וואָס האָט אים אַרויסגעטריבן, מיינענדיק: ס'איז קוני־אייזלאַנדער „מאַרדי־גראַ", וואו מ'שטעלט זיך אויפ'ן קאָפּ, ס'ווערט ליכטיק אין די אויגן, דאָס לייב שטייף ווי אַ ברעט, די האָר שטעכיק און שאַרף, ס'גלוסט זיך נאָר צו געבן אַ וואַרף, אַ פּלי אַרויף ערגעץ אין דער פינסטערער הויך אויף אַזאַ קליין וועגעלע, לופט־דע־לופּ, און באַלד — אַ פּאַל אַראָפּ, אַז די גדערים אין בויך זאָלן זיך איבערדרייען...

אַז זי האָט דערבליקט ווי ער האָט זיך אַריינגעשאַרט אויפן בלויזן אונטן, — האָט זיך איר פּנים אויסגעקרימט, ס'מויל געוואָרן אַרונטערגעדרייט, און די אויגן אַרויסגעזעצט פון קאָפּ.

— פאַר אַזאַ לייט האָבן זיי דיך געמאַכט, כאַ?...

און מייק, ביי וועלכן דער קערפּער האָט כמעט ווי גאָרניט געהאַט געליטן, וואָס די פיס זיינען ביי אים געוואָרן אָפּגעשניטן, און נאָך אַ קליין ביסל אפשר געהאַט דיקער געוואָרן — האָט איבער דער איינער רגע זיך שוין געפילט אַזוי געקריינקט וואָס ער האָט זיך געהאַט מיט אַזוי פיל הכנעה פון אַן אָרימען דערשלאָגענעם הונט, אַריינצושאַרן אין שטוב; און זיך גלייך אָהויבנעטאָן אויפן אָרט, ווי דאָ עפּעס געוואָלט באַרכאַפּן, פּאַרטיליגן דעם אָנגעהויערן שטורם וואָס האָט געהאַלטן אין אויסברעכן ביי איר, דערמיט וואָס ער האָט זיך אַליין אַ כעס'געטאָן, נאָך איידער זי האָט געקענט קומען צו זיך, און איר דערלאַנגט מיט דער פולער ביטערקייט, וואָס ביי אים אויפ'ן האַרץ:

— כוואָלט דיר אויך באַדאַרפט אָפּטאָן ס'אייגענע, פאַרשייטער רויב־פויגל; נעמען אַ האַק און דיר דערלאַנגען דיינע צוויי הענט, אַז דו זאָלסט ווייניקסטנס ברויכן אָנקומען צו מיר, נאָך אַ טובה...

און זי האָט אַראָפּגעבויגן ס'קעפּל.

שפּעטער, אַז ס׳האָט זיך איבערגעבראָכן בײַ איר, בײַ דעם יונגן שטיק בלוט, און באַקומען צו פֿילן, אַז דער קאַליקע האָט אים נאָך מיט אַלעם נישט אָפּגעטויט; אַז ס׳איז נאָך געבליבן בײַ אים אַן אַ שיעור מעגלעכקייטן, וואָס קענען איר גאַנץ אָרנטלעך אויפֿרייצן, — האָט זי אים צוביסלעך געגומען נאָכקומען, און דערווײַל זיך געלאָזט אײַנלעבן מיט דעם איבערגעבליבענעם שטיק פֿון איר מאַן, אויף ווי־ווײַט זי איז נאָך געווען ווײַט פֿון אַן אַנדערן, וועלכן־ס׳איז געזונטן, צווײַ פּיסיקן מאַן...

ער, וואָס האָט זיך דאָס נישט צוגעגלויבט, און ס׳שטייט זיך, נישט געטרויט, — האָט איר אָפּגעהיט מיט דער גאַנצער אימה, וואָס בײַ אַזאַ שטייגער קאַליקע, וועלכער מוז האָבן ס׳קדחות פֿאַר זײַן שיין ווײַב, זי זאָל זיך חלילה, נישט צופֿיל פֿאַרקוקן אויף וועמען, און איר כּסדר געהאַלטן אין דער מורא:

— זי זאָל זיך שעצן גליקלעך, וואָס זי קומט בלויז אָפּ דערמיט פֿאַר איר חטא, און דרייט איר באַלד נישט ס׳קעפּל אַרונטער...

און אַזוי ווי זי האָט זיך געפֿילט שטאַרק דערשלאָגן, נישט געזען פֿון אים, לאַ־די וואָס ער איז געווען אַ קאַליקע — קיין פֿריי אויג, נישט געקענט אויפֿהויבן נ׳קאָפּ, האָט ער געפּרואווט גאָכלאָזן ס׳שטריקל, און איר אויסריידן, פֿייערלאַך:

— זי זאָל זיך נישט אַזוי שטאַרק נעמען צום האַרץ, וואָס ער איז אַזוי שלעכט צו איר, — ס׳איז פֿאַר ליבשאַפֿט, ווײַל ער האָט איר אַזוי שטאַרק ליב, מוז ער זײַן אײַפֿערזיכטיק; און אויב זי לײַדט, ווײַל זי וועט שוין מער קיינמאָל נישט האָבן אין אים דעם רויטן מײַיק, וואָס האָט אַזוי פֿלינק ווי אַ קאַץ געקלעטערט אויף די מאַסט־בוימער פֿון די שיפֿן, וועט ער פּונקט ווי פֿריער אַלץ־איינס זען איר צו פֿאַרשאַפֿן דאָס גרעסטע פֿאַרגעניגן...

ער האָט נאָך אַפֿילו נישט רעכט געוואוסט, מיט וואָס אַ שטייגער ער וועט איר דאָס אַזוי באַגליקן, — איז ער שוין געווען אַזוי אײַנגעגלויבט, פּונקט ווי ער וואָלט נאָך געווען בײַ זײַן ריכטיקער

גבורה פון אמאָל; און אז ער איז אַרויסגעקומען אויפן גאַס, האָט אים ס׳פּנים גלייך געגומען פלאַמען, צוזעענדיק ווי אַנדערע אָן פּיסיקע קאַליקעס, לאָזן זיך אַרומפירן אויף וועגעלאַך, און זוכן מיט דער הילף פון עפּעס א שפּילקעסטל, די בלויזע אָפּגעשניטענע פיס זייגען אודאי ווייניק, — אַרויסצוקריגן א פּעני ביי וועמען; אים האָט געטריבן ס׳משוגעת צו זען דאָס ווייב מלכות׳דיק, — אַזוי האָט ער זיך גיך אָפּגעקערט פון דעם דאָזיקן זייער געמיטלאַכן שנאָרן, פון וועלכן מ׳קען זיך קוים אליין דערנערן בצמצום; ער איז נאָך לעת־אתה — זיך געטראַכט — חוץ די פיס וואָס פעלן אים, מיט אַלעמען, געזונט, — אַזוי האָט ער זיך גיך געכאַפּט צו א פּאָר באַרשטן, און א לאָזגעטאָן מיט האַסט דאַון־טאַון, איבער די „קאָרנערס", אַרומשפּרונגען ווי א רוח, אָפּרייסן די פּאָלעס, און שרייען מיט א לייבן־קול:

— כ׳מאַך פון אַלטע שיך, נייע; פּאָר איין ניקעלע מאַך איך פון אַלטע שיך, נייע...

דאָ אויף די „קאָרנערס", וואו ער האָט זיך פּאָר א גאַנצן טאָג אַרומגעוואַלגערט, האָט ער אויך א סך מאָל אָנגעטראָפן אויף יענע פריילאַכע „באָים" פון די געוועזענע; און דערפאַר וואָס ס׳האָט זיי ווירקלאַך, קען זיין, געוואָלט פּאַרקלעמען אויפן ביטערן גורל פון דעם געזונטן לעבע־יונג; און נאָכמער אפשר וואָס ס׳האָט זיי דערמאָנט אין די אייגענע געפאַרן, פון וועלכע זיי זייגען נאָר על פּי נס ניצל געוואָרן, — האָבן זיי מיט גרוים גדולה זיך געלאָזט פוצן ביי אים די שיך, און זיך גערן נאָכגעפּרעגט:

— ווי ס׳גייט אים?

— און ווי ס׳לעבט זיך אים?

מער פון אַלע האָט אין אים געקלעפּט איינער פון די געוועזענע, מעקס, א טעקסי־דרייווער, וואָס איז אמאָל ביי אים פון א זייט געלעגן אין די „קעמפּס" און זיך דאָ אויך אומגעוואָרפן מיט זיין מאַשינדל אויף די „קאָרנערס"; פון גרוים מיטלייד צו אים, האָט זיך דערוועקט דאָס גוט־ברודערשאַפט פון די שלעכטע צייטן,

ווען מ׳האָטביידע אינאיינעם אמאָל אָרנטלאַך געטאַפּט א וואַנט, — און געזוכט אים מיט עפּעס דורכאויס א טובה צו טאָן, ארויס־צוהעלפן...

מייק האָט דערווייל נישט שלעכט אויסגעמאַכט. ער האָט זיך אויסגעטויגט צו דער מלאכה. לייכט און גרינג ווי דער אַמאָליקער שד אויף הינערשע פיסלאַך צו די מאַסטן, — האָט ער זיך אומגע־וואָרפן, און אז מעקס האָט אים עפּעס געפרעגט, האָט ער דוקא ליב געהאַט זיך צו באַקלאָגן:

— ס׳וואָלט נישט געווען שלעכט, ברודערקע, ווען כ׳וואָלט נישט געהאַט דאָס איטאַליענישע קליינוואַרג, וואָס קריכט מיר אין די לעבער...

און באַהאַלטענערהייט געשאַרט דאָס געלט.

פאַר׳ן אוועקשלעפּן זיך א היים, — אריין אין א "דריידגודס־סטאָר", זיך געהייסן אראָפּגעבן א שאַכטל ייִדענע זאָקן, עטלאַכע שטיקלאַך וועש זיידענע, און דאָס ברייגנגען צום ווייב א היים מיט אזוי פיל אַמביציע....

— וואַרט, וואַרט, דו וועסט נאָך ביי מיר, דערפאַר וואָס כ׳האָב קיין פּיס נישט, — גיין אין גאָלד...

מעקס, דער טעקסי־דרייווער, וועלכער האָט זיך באמת פאַר אים געבראָכן ג׳קאָפּ, האָט איינמאָל, צוזעענדיק ווי יענער יאָגט זיך אזוי נאָך א פאַרדינסטל, איז אזוי פאַר׳חושב׳ט, שוואַרץ ווי די ערד, — געגעבן א שטעל־אָפּ ס׳מאַשינדל, אים אריינגענומען, זיך געלאָזט גיין העכער אַפּ־טאַון, און אים באַלד אראָפּגעלאָזט ביים וואָקזאַל.

— דאָ, „באָי׳לע“, איז ס׳ריכטיקע אָרט, אויב דו ווילסט עפּעס מאַכן מיט׳ן שוכ־פּוצן; בהנם דיינע כחות, וואָס דו וועסט דאָרט צום איבעריקן פּטר׳ן אויף די קאָרנערס...

דער קאַליקע האָט זיך צוגעזעצט, ארומגעקוקט, און איידער־נאָך וואָס, נישט־ס׳איז־עפּעס, פון גאָר גע׳חלום׳ט, — איז שוין נאָך

גיכער אויף אים אָנגעפאַלן אַ גראָבער פּאַליסמאַן; אַ שווער־אָנגעפּרעסטענער נפש מיט אַ פאַרגאָסן פּנים שמאַלץ, און ביי אים שיעור נישט דאָס איבעריקע איבערגעבליבענע שטיק לייב־און־לעבן געוואָלט צעטראָגן...

— וואָס ווילסטו דאָ טאָן? — זיך ממש צעריסן.

— מאַכן אַ פּאָר סענט! — האָט דער קאַליקע געמורמלט.

האָט זיך ביים פּאָליסמאַן אויפן פעטן שמאַלץ־פּנים אויסגעגאָסן אַזאַ ברייטער חוזק, אַז מ'האָט געקענט מיינען: די הויט וועט זיך אויף דעם צעגיין, דאָס גאַנצע שמאַלץ אויסרינען, און ס'וועט שוין מער קיין פּנים אויף דעם אָרט נישט זיין...

— וואו?... דאָ?... וואו די רייכסטע און פאַרנעמסטע לייט קומען?...

און שוין האָט דער האַלבער קערפּער פון שוכפּוצער זיך גענומען קייקלען איבער די טרעפּ, אַזוי האַסטיק פליען, און מיט אַזאַ אימפּעט, אַז ס'האָט זיך געדוכט: ס'איז שוין איצט געקומען זיין סוף, ס'וועט שוין מער געוויס פון אים קיין שריד ופליט נישט בלייבן; און בלויז דורך אַ נס, אָדער פון דער איבערנאַטירלאַכער גבורה וואָס האָט געשטעקט אין דעם געזונטן שטיק קערפּער, זיך דערהאַלטן — און געבליבן ליגן גאַנץ צופּוסנס פון די שטיגן.

— וואו?.... דאָ?... — האָט נאָך אָפּגעקלונגען דער בום ווי פון אַ פאַס.

און ער האָט זיך ערשט איצט דוקא נישט גערירט, דער קאַליקע; געשלאָגענערהייט געלעגן, אַזוי ווי אַ פאַר'משפּט'ער צום טויט, וואָס ווייסט: מ'קען אים מער ווי איינמאָל פאַר דעם זעלביקן חטא נישט אומברענגען... און פונקט ווי פריער, ווען ס'איז אים גאָר אין קאָפּ נישט געלעגן דאָ צו בלייבן זיצן, אַזוי האָט דער טויט־קלאַפּ אין אים אויפגעוועקט דאָס באַוואוסטזיין, אַלע זיינע חושים, וואָס האָבן, שטאָל־און־אייזן, אים צוגעהאַלטן, און שוין מער נישט געלאָזט אוועקרירן... דערהאַלטן דאָס אָרט — האָט ער פאַרשטאַנען, הייסט: דערהאַלטן ס'ווייב; ווייל נאָר דורך אַזאַ

אָרט וואָלט ער געקענט איר פאַרגעניגן טאָן, אַפּוואַשן די אומצו־פרידנקייט פון איר פּנים, זי זאָל נישט וויסן באַלד מער קיין חלוק פון א געזונטן מאַן, ביז א קאַליקע...

דער גראָבער פּאַליסמאַן, וועלכער האָט א פּנים, אין מיטן פאַלן, ווען מייק איז געפאַלן, — דערזעען: ר׳האָט געשלאָגן א קאַליקע; א בריקגעטאָן מיט א משא פון צוויי הונדערט און עטלאַכע פופציק פונט, אַזוי פיל ווי ר׳האָט געקענט וועגן, — אין דער אויבערשטער העלפט פון א קערפּער, וואָס האָט גאָר קיין פיס נישט, — איז ער שטאַרק אראָפּגעפאַלן ביי זיך, און פאַרשעמט א פרעג געטאָן, ווי לחלוטין נישט מער געדיינקט אין דער מעשה׳רע, וואָס יענער האָט בדעה געהאַט אָפּצוטאָן.

— וואָס איז דאָס געווען מיט דיינע פיס?...

— מיר זיי אָפּגעשניטן אין פראַנקרייך, — האָט ער ארויס־געבורטשעט, און נאָך אַלץ אזוי געלעגן ווי א שפּל׳דיקער הונט, וואָס מיינט דערמיט צו דערוועקן רחמנות אויף זיך.

ביים פּאַליסמאַן האָט עפּעס ערגעץ א פּיק געטאָן, נישט ווייסנדיק וואו, און נישט נאָר וואָס זיין האַנט האָט זיך מער נישט אויפגעהויבן אים צו שלאָגן, נאָר א קריינקלאָך געפיל האָט אים באַ־נומען, צוגעשנירט די ליפּן הינטער די פאָדערשטע ציין: „גיי, זיי א נביא און ווייסט, אז יענער האָט זיך נישט באַזעצט מיט פיס, וועלכע ר׳האָט געזאָלט האָבן פאַרלייגט פון אונטן, נאָר טאַקע א קריפּל..." און זיך אָפּגעקערט כמעט מיט אן עקל צו זיך אליין, און אים שוין געלאָזט זיצן, מיט דער דעה — בלויז א „דזשאָב" צו מאַכן, ביז ר׳וועט זיך ארומזען, וואָס ר׳האָט מיט אים צו טאָן אין אן אנדערן וועג...

מייק האָט זיך נישט געלאָזט צוגלויבן, אז ער איז דאָ געבליבן זיצן; די מאַרמאָרנע ווענט, די מאַרמאָרנע שוועלן פון דער פּרעכטיקער וואָקזאַל־געביידע וואָס זיינען עטלאַכע מאָל איבערן טאָג געוואָרן געוויישט אין נאַסע טיכער דורך שווארצע נעגערס, — האָבן

געלויכטן, געברענט, און געפינקלט מיט זייער מאָזאאיק, ווען די זון האָט זיי אָפּגעלויכטן.

און ס'האַרץ איז אים שיעור נישט צעשפּרונגען געוואָרן פאַר פרייד; ער האָט גאָר אָנגעקוואָלן, וואָס ער איז אַ קאַליקע:

— ווייזט אויס, אַז דאָס וואָס ר'האָט גע'פּטר'ט די פיס אין פראַנקרייך, איז נאָך יאָ עפּעס ווערט, אויב דאָס האָט איבער אַ רגע געקענט מאַכן אַפּהענטיק אַזאַ גבורה'דיקן פּאָליסמאַן, יענער זאָל ווערן טויב און בלינד, נישט זען ווי ער זיצט און הערן ווי ער שרייט, רייסט זיך אויס דעם האַלז: „כ'מאַך פון אַלטע שיך, נייע"...

כאָטש ער האָט נאָך דערווייל דאָ גאָר קנאַפּ געמאַכט; געהאַט, נאַכאַלעם, ס'גוטע קדחות, — האָט עס אים נישט אַזוי שטאַרק געאַרט; דאָס שטיקל אָרט איז, אמת, נישט געווען איינגעוועגט צו האָבן אַ שוכפּוצער, און ס'גאַנצע ווינקעלע — ווען־אַמאָל געזאָלט דאָס הערן שרייען; דער גאַטונג מענטשן: פרויען אין רייכע, פאַרבי־קע מאַנטלען, זיידענע קליידער, צאַרטע, דינינקע שיכעלאַך, און מענער, — שטרענג פאַרטאָגנענע געשעפטסלייט, וואָס פלעגן דאָ־ארומעט אָנקומען און פון דאַנען אוועקפאָרן; אָדער סתם זיך אַזוי דרייען, אויסגיין צוליב פאַרגעניגן, — האָבן דוכט זיך, פון תמיד אַזוי ריין געבלאַנקט, געווען אָנגעקראַכמאַליעט־שטייף; און איז ביי וועלכן אָדער וועלכע — עפּעס דאָרטן ארום אויף אַ האָר פון פאַסאָן, זיך געמאַכט אַ קנייטשעלע, אַ פּאָלדערלע, — האָבן דאַרויף געוואַרט אַזעלכע רייכע מיט גאָלד און זילבער אויסגעשטאַטע „פּאַרלאָרס", וואו מ'האָט אפשר דאָס קנייטשעלע נישט מיט ווייניקער פליים און ערנסט געזוכט צו פאַרטאָן ווי אַ דאָקטאָר אַ כירורג איבער אַן ערנסטע וואונד...

מענטשן פון אַן אַנדערן כאַראַקטער זיינען זעלטן דאָ געקומען, און די דאָזיקע האָבן דעם שוכפּוצער נישט באַמערקט, נישט געקענט באַמערקן, ווען אפילו ער האָט זיך נישט ווייניק געריסן דעם האַלז, זיי נעלעבערט די קעפּ; מ'האָט געזען, ווי ער שטריינגט זיך

אַז מיט אַלע כּחות אַזוי הויך צו שרייען, — אַז מ׳זאָל אים דערזען; ס׳גאַנצע בלוט קומט אים אין פּנים אַריין; זיין מויל שלאָגט ממש, ווייל דערשלאָגן די רייבע, דעליקאַטע, זעלטן־איידעלע געשלעכט און שטרענג פּאַרטאָנענע געשעפטסלייט, ווען ער באַט זיי אָן אַזאַ גליק, אַ ווילדע מציאה:

— זיי מאַכן פּאַר איין ניקעלע פון די אַלטע שיך, — נייע...

און זיי גייען פאַרביי טויבע, באַפאַלן אים נישט אין די טויזנטער, אין דער צאָל ווי זיי זיינען עס דאָ, און רייסן זיך צו אים פון אומעטום: פון אונטן, פון אויבן, איבער דער הויכקייט פון אַלע טרעפּן; און ס׳ציען זיך נישט זייערע פיס, שטרעקן און צאַפּלען זיך ווי די שלאַנגען, ווי די הונגעריקע שלאַנגען אַרום זיין האַלז, הענגען אים אַראָפּ איבערן פּנים, איבערן קאָפּ, — בינטנווייז, און צעטראָגן אים, צעלייגן אים:

— מיר אַ „שיין“ צופריער...

— מיר אַ „שיין“ צופריער...

אַזוי, איז ער שטאַרק געוואָרן געפאַלן ביי זיך, ביטער ענטוישט, און די אויערן האָבן אים גענומען אַראָפּהענגען ווי ביי אַ געשלאָגענעם כאַרט; און אַזוי ווי ער האָט זיך פריער געריסן ווי אַ שכור, באַזויפן פון פרייד, צו מעקס׳ן, אים געלעגן אויפן האַלז:

— מעקס׳ל, דיר וועל איך די ביינדעלאַך דיינע אויסקושן...

— מעקס, דו ווייסט מיר האָבן ס׳לעבן ביי איר אָפּגעשווינט, ביי מיין ווייב...

איז ער געוואָרן פאַרטרויערט און געהאַלטן אין איין באַקלאָגן זיך:

— כ׳האָב מורא, מעקס, כ׳זאָל מיך נישט האָבן דאָ באַגראָבן...

מעקס האָט אים גענעבן צו פאַרשטיין:

— ס׳אָרט איז נישט בלויז גוט, נאָר קען גאָר נישט בעסער זיין; די צרה איז: וואָס עס איז נישט איינגעטרייט צו האָבן

אַ שוכפוצער, און מ׳ברויכט אים נאָר איינאַרבעטן... דער סאָרט מענטשן דאָ האָט עס נישט געזען נאָך, פאַרשטייסט? און זיי ברויכן דיך נאָר זען... בלויז דערזען...

מייק אַליין האָט דאָס אויך געוואוסט, אָבער ער איז אָפּ־געפאַלן פון חשק צו די שפּעטערדיקע גליקן; געמוזט אָפּפאַלן, ווייל ער האָט נישט קיין כח געהאַט אויסצושטיין פון ווייב, וועלכע האָט אים געגעסן ווי אַ שטיק זשאַוור; אַז ער האָט באַדאַרפט קומען אהיים ליידיק צו איר, האָט ער געשפּירט טעם־טויט...

— כ׳וויל נישט וויסן, וואָס דו וועסט מיך שפּעטער רייך מאַכן — האָט זי געזאָגט — אַז כ׳האָב אַ סך מער געהאַט ווען דו האָסט געאַרבעט דאַון־טאַון, ווי־ווען דו ליגסט איצט דאָרט אויבן,ביים וואָקזאַל...

ווייניק דאָס ווייב, האָט ער נאָך געהאַט אַ צולייג־עפּעלע, די פּאָליסלייט; איז ער נאָך נישט איינגאַנצן מיט זיי געווען שוה־בשוה; בלויז פון זיי מנוחה געהאַט, געווען זייערע שוואַרצע פּטור, — ווען מ׳האָט אים נישט אַרויסגעזען פון אונטער די פיס, וועלכע האָבן זיך אונאויפהערליך געשאָטן איבער די טרעפּן; קוים אָבער האָט דאָס איבער אַ רגע, ווען ס׳זיינען קיין צוגן נישט צוגעגאַנגען — זיך איינגעשטילט, און דער הויכער צוגאַנג צום וואָקזאַל, פלעגט איבער אַלע טרעפּ בלייבן גענצליך ליידיק; דער גאַנצער מאַסיוו־פון־שטאָל־אויסגעגאָסענער בנין האָט אַזוי פאַריסן ברייט ווי אַ חצופה אַרויסגעשטאַרצט איר ברוסט, — האָט ער דאַן, דער מאַוס׳ער קריפּל אונטן, אויסגעזען ווי אַ וואָרים, אַ מאַוס׳ער ברודיקער וואָרים, וואָס זאָל נאָר מיט זיין קלוגן פאַרשטאַנד זיך דאָ האָבן אַוועקגעלייגט אין אַ זייט פון „סטריט“, כדי ער זאָל מער זיכער זיין און באַוואָרנט מיט׳ן לעבן; מיט׳ן איבעריקן איבער־געבליבענעם שטיקל קערפּער, אַז ס׳וועט נישט צוטראָטן ווערן פון די אויטאָמאָבילן, וואָס לויפן אַזוי הינטיש פאַרשייט און יאָגן זיך אָן שום איינזען...

די פאַרגליווערטע, ווי פון טשוגון־אויסגעגאָסענע פּאָליסלייט, וועלכע האָבן נישט געקענט צוזען די מינדסטע עולה פון וועלכן ס'איז אריסטאָקראַטישן הויז, אַז אַ שטויבעלע זאָל ערגעץ־וואו דאַרויף פאַלן; און אַ שטיקל שפּענדל, וואָס האָט נאָר צופעליג זיך געקענט פאַרוואַלגערן פון די שמוציק אומריינע גאַסן — זאָל דאָ בלייבן ליגן אַ רגע, — זיי האָט דאָס געקאָסט געזונט; זיי האָבן זיך אַזוי געפילט קעגן דעם ריזיקן וואָקזאַל מיט אַלע איבעריקע שכנ'שע, גדלות'דיק־פּאַריסענע הייזער, וועלכע האָבן זיך גע־מאוסט מיט אים, ווייל ער האָט אויף אַ האָרעלע פּילייכט פּאַר־טונקלט זייער גלאַנץ; זיי, די פּאָליסלייט, האָבן זיך אַזוי געפילט בנוגע די הייזער, דערמיט וואָס זיי לאָזן אים אַזוי זיצן, פּונקט ווי יענע פּרויען, וואָס זינדיקן באַוואוסטזיניק קעגן זייערע מענער...

און וואָס איינער האָט געפּרואווט צו אים צושטיין:

— גיי, זוך דיר ערגעץ אַנדערש־וואו אָפּ אַן אָרט; מ'וועט דיר נאָך אַליין באַהילפיק זיין אין דעם...

האָט עס אים גענומען וואָרפן, דעם קאַליקע, אַז מ'האָט גע־קענט מיינען, — די שווערע קריינק וואָרפט אים דאָס אַזוי.

— כ'בין שוין גענוג אויף אַנדערע ערטער אויסגעריסן געוואָרן, און מ'גיט מיר דאָ אויך קיין האָניק נישט צו לעקן...

כאָטש, זיין עקשנות איז שוין נאָכאַלעמען ווייט געווען גע־בראָכן; און ביים שוואַכסטן געבייזער פון וועלכן ס'איז פּאָליסמאַן, אָפּגערעדט: פון אַ קלאַפּ — וואָלט ער זיך שוין געוויס נישט געוועזן אַקעגנגעשטעלט, ווייל דאָס גאַנצע זיצן זיינס איז שוין מער נישט געווען ביי אים, ווי אַ ריין אָפּקומעניש; בלויז איינער, מעקס, דער כיטרער טעקסי־דרייווער, וואָס האָט אים איטליכס מאָל, ווען יענער האָט זיך שוין־שוין געוואָלט צונויפנעמען און איינפּאַקן די כלים, — אָנגעטראָטן ווי אַ הונט אויפ'ן קאָפּ און געוואָלט פּשוט ממית'ן:

— ליג דאָ, הונט איינער, ביים די שטיינער...

און אים אזוי פיל פאַרגרינגערט, מייק'ן, וואָס ס'איז שוין טאַקע אויך געווען אַ גוטסקייט — וואָס ער איז אים טאָג־טעגלאַך געקומען צונעמען פון וואָקזאַל, און אָפּגעפירט אהיים; און דאָס האָט אים אויף אַזוי פיל אויסגעמאַכט, פונקט ווי ער זאָל אין גילדענעם־גוטן אַליין גיין, אויף זיינע אייגענע פיס, אַ היים; אָפּגערעדט: אַז ס'איז אים געווען אַזוי ביטער אויפ'ן האַרץ...

ס'וואָלט אים באַשטימט נמאס און אָפּגעמאוסט געוואָרן, מיט מעקסל'ס גליקן, און מי יודע: אויב נישט געלאָזן ס'טייערע אָרט מיט האַק־און־פּאַק, ווען נישט די וואָקזאַל־לייט גופא וואָלטן זיך, פון דער העלער הויט — אַ נעם געטאָן צו אים; די וואָקזאַל־לייט — פּשוט'ע, באַהאַרצטע מענטשן, וואָס זיינען אַליין געווען זשעדנע אין אַ פּעני, האָבן זיך עפּעס אַרומגעזען ווי דער קאַליקע ליגט און מאַטערט זיך, גייט אוים ווי אַ ליכט; די דאָזיקע לייט. וואָס זייער עובדא איז אָפּצוהיטן די צונג, זיי צו באַפּאַלן און צו צעטראָגן נאָך איידער זיי האָבן זיך רעכט אָפּגעשטעלט און געהאַ־מעוועט די צעלאָזטע רעדער; און שוין אַרויסלויפן מיט די פּעק אַזוי ווי ביי אַ שריפה — זיי אויפלייגן אויף די אויטאָמאָבילן, און דאָס אָפּשיקן אינאיינעם מיט די בעלי הבתים דערפון, אין די האָטעלן...

די דאָזיקע לייט, נאָכגיבער ווי זיי האָבן געפּאַקט אַ מענטשל, אַריינגעקוקט דעם אָנגעפאַרענעם אין די אויגן, און געוואָלט כאָטש אין אַ הונדערט־טסטל פון אַ סעקונדע דערגיין, וואָס יענער באַדאַרף אַלץ אויף דער מינוט צו האָבן:

— פון אַ ווייב?

— אַ באָד?

— אַ ציגאַר?

— אַ בלאַט ציימונג?

אַזעלכן ווידער נאָך אַ „שיין" אויף די שיף, ניט מער אוועקגע־פירט אין דעם זעלטן רייך־אויסגעשטאַטן שוף־פאַרלאַר, וואו אַ

נעגער האָט אים אויסגעקנאָטן די לעדער פון שוך אויפ'ן פוס, זיי אים הינטיש אויסגעטאַפּט און אויסגעלעקט, נאָר מיט'ן גאַנצן האַרץ צוגעפירט צום געזונטן, שטאַרקן און אָנפּיסיקן שוכפוצער, וואָס אויף די טרעפּ:

— גיב דעם מאַן אַ „שיין", ווי דו קענסט...

און אַז מ'האָט גענומען שלעפּן צו אים, אויף אים אָנווייזן מיט אויסדרוקפולע בליקן: „אָן פּיס און וויל לעבן פון דער אַרבעט, זיך נישט אָנלייגן אויף בעטלערייי..." האָבן די מענטשן, ראשית: טאַקע נישט אַזוי שטאַרק מקפיד געווען; ס'איז זיי נישט געווען אין לעבן, דאָס אייגענע דורכאויס צו וועלן האָבן געמאַכט ערגעץ אַנדערש־וואו; און אויב יאָ, האָבן זיי כאָטש אַראָפּגעלאָזן ביים בלויזן „שיין" אויף די שיך, וואָס איז נישט געווען אַזוי מיט אַלע באַקוועמלאַכקייטן, ווייל זיי האָבן שוין דערפאַר געהאָלפן אַ ווייסטן קאַליקע...

אַז ס'האָט זיך געמאַכט צו טאָן, מ'האָט גענומען שטיין ביי אים אויף קעפּ, פיס האָבן זיך גענומען שטרעקן, וואַרטן אומגעדולדיק ביז זיי וועלן די זכיה האָבן אָנצוקומען צו אים, — אַזוי איז ער שוין ממילא געוואָרן אַן אַנדערער; דאָס ביטערקייט — זיך פון אים אָפּגעטאָן, און ער איז געוואָרן הייטערער, מער מענטש, און שוין נאָר אינגיכן געקענט אַהיימקומען צום ווייב מיט פינקלדיקע אייגלאַך, איר דערלאַנגען עפּעס אַן אַנטיקל...

— אַ ?... זעסט: אַ מאַן, אַ קאַליקע ?...

און ביים ווייב, האָט זיך גראָד איצט, האָבנדיק פון אַלעם גוטן, — גענומען צוברענגען אַ מאָדנע נעדיכט פייערל; גראָד ווען ס'האָט איר געקוקט איבער'ן מויל, האָט זיך עפּעס גענומען רייסן ביי איר, קאָכן דאָס יונגע געזונטע בלוט, אַזוי ווי דורכאויס געוואָלט אַריינפאַלן צו אַ נעניטן באַוועגלאַכן מאַן אין די הענט...

און לעת אתה, נישט געוואוסט: מעקס שטייט איר אונטער די פּלייצעס...

אז מייק איז געוואָרן אויפגעריכט, און ניט געשפּירט נאָך דער־ווייל דעם ווייבס אויפגעוועקטע ליידנשאַפטן; ס׳איז אים נישט געקומען אין קאָפּ, אַז דוקא איצט זאָל זי, פון צו־גוט־גיין — נישט זיין מיט אַלעמען, האָט שוין אים גופא קודם געגומען נאָגן אַ ווייטאָק; יענער רים אין הארצן, וואָס ער האָט שוין יאָ אזא גאָלד־גרוב, און מוז זיין אזא ווימטער קאַליקע; פאַרגעסנדיק לחלוטין: אַז נאָר אין דעם זכות איז ער דאָ געבליבן זיצן, שאָרן גאָלד, וואָס ס׳וואָלט נישט מעגלאָך געווען ווען ער זאָל זיין מיט צען קעפּ און ניין פּאָר פיס... דער ווייטאָק האָט זיך נאָך שטאַרקער צעברענט, אוים קנאה צו זיינע גוטע ברידער, די געוועזענע, צו וועלכע ס׳האָט ארויסגעשפּראָצט אַ לוי־טערע שנאה, אַ ווילדע פשיקרע שנאה, ווי ביי אזא שטיינער קאַליקע, וואָס ווייסט, אַז ער האָט אַ ברירה געהאַט ווי יענע אַלע, וואָס האָבן זיך פּילייכט ערגער פון אים געשלאָגן, — עס נישט צו זיין; און אזוי ווי פריער — ארומהוליען און האָבן די ליכטיקע וועלט, נישט דאַרפן קריכן ווי אַ פאַרשאָלטענע חיה אויפ׳ן בויך, פּויזשען אויף אַלע פיר...

און אזוי גיך ווי ס׳האָט זיך וועלכער פון זיי געוויזן, איז געקומען ארויסהעלפן — האָט דאָס ערשט אויסגעזען אזוי חוזק, ווען זיי ווילן אים שמעלצן די זיפּ מיט אַ ניקעלע; און שוין ווייט נישט מער אריינגעלייגט דעם גאַנצן כח אין זיי, נאָר אַפּירטאָן מיט רוגזה הין־און־אַהער איבער׳ן שוק, אים אָפּגעווישט, אָפּגע־לעקט...

— גייט מיר אין גאָט׳ס דר׳ערד אריין, כ׳ברויך אייך נישט געניייטיג האָבן; גייט, ברעכט די קעפּ, — ס׳בעט אייך נישט קיינער קומען...

ער האָט זיך אפילו געזוכט צו מעקס׳ן; וואָס ברויכט מען מער — מעקס, וואָס זאָל אים נישט געווען אָנטרעטן אויפ׳ן קאָרק: „דאָ ליג, הונט איינער...״ וואָלט ער דאָך געווען, אויב נישט אויף צרות, — אַלענפאַלס, נישט אזוי שיין ארויפגעאַרבעט; און דעם

דאָזיקן מעקס אפילו איז ער געוואָרן אַ שונא, אַ דם־שונא, און ווער ווייסט: אויב נישט צוליב אים — אויף די אַנדערע אַזוי פיינט געהאַט בתכלית השנאה; און דער גאַנצער כעס צו זיי האָט זיך דורך אים געגומען; ווייל דאָס געקריינקטע ווייב זיינס האָט שוין צו דער צייט געהאַט באַוויזן אַריינצושפּריצן אירע גיפטן אין זיין בלוט, און עפּעס אַזאַ געמישט סם־המות׳דיק געפיל פון אומגעטריי־קייט צו אים — איז געוואָרן פּאָלצייטיק, און ס׳הארץ האָט אים געזאָגט, אַז דער יונג מוז דאָ האָבן שטעקן אַ יד אין איר אומצו־פרידנקייט; און אַז די גאַנצע אומרואיקייט אירע וואַקסט אפשר אַרויס צוליב דעם יונג, וועלכער שטייט איר ווי אַ דאָרן אין אויג, זייט ער האָט אָנגעהויבן אַריינקומען צו איר אין שטוב...

און יעדן אוונט, ווען דער יונג פלעגט אים קומען צונעמען אַהיים, האָט ער זיך כּאָטש געשטילט מיט די טויטע קללות, וואָס ס׳האָט אין אים אַריינגעלייגט:

— ביזט אַ הונט, מעקס; ס׳ערגסטע באַשעפעניש אין דער וועלט ביזטו, מעקס; כ׳וואָלט דיך כּאָטש נישט געקענט, ס׳אַרע טריפה׳נער ביין דו ביזט...

און אויסדריקלאַך געמיינט אים צו דערגיין די יאָרן, נישט בלויז ער זאָל זיך האָבן צו באַלעקן דערפאַר, וואָס ער קומט אים צהיימנעמען, נאָר טאַקע אויף פאַרלירן דעם חשק מער דאָס צו טאָן...

מילא, האָבן יענע גוטע ברידער, די געוועזענע, אַז זיי האָבן דערשפּירט זיין כעס צו זיך, עוקר געווען, אָדער בעסער געזאָגט, זיך אויפגעהערט צו ווייזן פאַר־אים און אים געלאָזט לויפן ווי אַ משוגענעם הונט; צו קריגן באַצאָלט מיט שטיינער פאַר גוטס — זיינען זיי קיין בעלנים נישט געווען; נאָר מעקסל, דער טעקסי־דרייווער, וועלכער האָט זיך געהאַט איינגעלעבט מיט אים, און נישט אַנדערש געדענקט, ווי דער חברה־מאַן עסט זיך אויף, וואָס ער האָט נישט די פּיס, און ווער ווייסט, אויב נישט דערפאַר וואָס ער איז שוין טאַקע געווען אַזוי צוגעלאָזט צו זיין ווייב, — האָט

זיך נישט געמאַכט פון זיינע קללות; און וואָס מער יענער האָט געשאָלטן, גיכער אים געהאָלפן פאַרנעמען, גיכער אריינגעפּאַקט אין מאַשינדל, און צום איבריקן, אים געזוכט צו פאַרשטופּן ס׳מויל מיט א גראָבן ציגאַר.

— ליג דאָרט אינווייניק און פּיפּקע, וועסטו ווייניקער קענען שעלטן...

זיך אָפּשטעלנדיק מיט אים ביי זיין היים, — אים נאָך איינגע־שפּאָרט אָן ארבעט: יענער זאָל זיך ברויכן דראַפּען, קלעטערן עט־לאָכע שטאָק שטיגן, דערמיט וואָס ער האָט אים א כאַפּגעטאָן פאַר׳ן אָרעם איוף די פּלייצעס, ארויפגעטראָגן אין שטוב, און אָפּגעלייגט ווי מ׳לייגט אָפּ א זייטל פלייש אויף א ביינקל; און פאַר די קללות, פאַר די חרמות, וואָס ער האָט פון אים ארייננעכאַפּט — אים אויסגערעט פאַר׳ן ווייב:

— אוי, איז דאָס א הונט מיט אויערן, ווי מען מאַכט מיט אים, טויג אים נישט; הערט ער אַלץ נישט אויף צו געבן אין טאַטן אריין; צו דאָס זאָל זיין א טבע אזא ביי אַלע קאַליקעס, — די כאַליערע ווייסט זיי...

ס׳האָט דעם קאַליקע פאַרוואָרפן צוזעענדיק, ווי ס׳ווייב זיינ׳ס מרעפּט זיך אין אַלעמען גלייך מיט מעקסן, פאַרשטייען זיך, ווען מען ברויכט, אי אויפן וואונק, און אי אז זיי זיינען צעלאָזן, הפקרות׳דיק, — מיט אָפענע, עזות׳דיקע העויות, נאָכקרימעניש, וואָס מ׳קען באַלד פלאַצן אויפ׳ן אָרט, דאָס צוזעענדיק...

מעקסל איז שוין פון פריער אין זיינע אויגן געווען א מאוס׳ער יונג; נישט אזוי ווייט א מנוול, ווי סתם א ביליגער נפש, ביי וועלכן די שענסטע זאַך וועמענ׳ס האָט געקענט זיין אזוי שפּאָט ביליג, ר׳זאָל דאָס אָן א ברעקל געפיל לאָזן צוטרעטן פאַר גלאַט גאָר נישט... ער האָט געוואוסט דאָס זיין מאַשינדל איז כמעט א באַ־וועגלאַכע זינדיקע נעסט אין די פאַרוואָרפנסטע ווינקעלאַך, ארום

די ים־ברעגעס, און אַז ער טוט אָממיינסטן „ביזנעס“ ביי נאַכט, אַריינעמענדיק אין דעם אַ האַלב אויסגעלאָשן מיידל, אַ פּלאַפּער, און רופט שעלמיש ווי אויף עפּעס רעכטס אנדייטנדיק, — צו די „באָים“ וואָס אויף די „קאָרנערס“.

— ביליג, באָים, ביי אַ געלעגנהייט אַ „ראַיד“ נאָך קוני־איילאַנד...

און זיך נישט געקענט שענקען, וואָס ר'האָט אים לכתחילה באַלד געוויזן אַ גאַנג־וועגעלע צו איר; וואָס ר'האָט זיך גענומען לאָזן אָפּפירן פון אים אַהיים, און אַזוי נאָך אַליין אפשר אים געגעבן אַ צוטריט...

ער איז נאָכאַנאַנד געלעגן ביים וואַקזאַל, געלעקט די פיס, זיי צורעכט געמאַכט, און דאָ האָט דער קאָפּ זיך אים געבראָכן, שיעור נישט געשפּאָלטן זיך פון איבערקלערן:

— דער שוויים מעג, הייסט עס, פון אים אַזוי רינען, אַז דאָס ווייב זאָל פון אַלעם האָבן, און דאָרטן, ווייסט דער גוטער יאָר, אויב זי גייט נישט גאָר אויס נאָך אים, דעם טעקסי־דרייווער?..

און אין די צווישן שעה'ען, ווען ס'זיינען קיין צוגן נישט געווען, און ממילא — אויך נישט וואָס צו טאָן; ער האָט נאָך געקענט זיצן אַ ווײַלע ליידיק, פאַרלייגט די הענט; און די אייגענע באַנבאַדינטע, מיט אים צוגלייך — זאָלן סתם שטיין, ווי איבעריקע; האָט איינער פון זיי, אַן אַלטער סימפּאַטישער נעגער מיט אַ שמייכלדיק צופרידענעם פּנים, וואָס האָט זיך בשעתו, ווען דער קאַליקע איז נאָך געלעגן אין געהאַקטע וואונדן, געווען אויף גרויסע געברענטע צרות — אַזוי צעריסן פאַר אים, ערשט געוואָלט מהנה זיין, וואָס ר'וועט גלאַט אַזוי שטיין, כדי ס'זאָל זיך יענעם צומאָלט נישט לאַנגווייליקן, — מיט אים אויס'טענה'ן; אַזוי ווי מ'רעדט מיט איינעם, בשעת ס'גייט אים גוט, וויפיל געזונט, כח און בלוט דאָס האָט אָפּגעקאָסט; און דערביי דערמאָנט די פאַרדינסטן פון זיינע קאָלעגן די געוועזענע, וואָס האָבן אַזוי פיל איינזען געהאַט

מיט אים, געליבט מעקסל'ען ביז'ן טאָג אריין פאַר זיין גוטסקייט, וואָס יענער קומט אים אָפּנעמען יעדן אוונט אהיים.

— ס'איז נישט קיין קליינע זאַך, באַי; נישט יעדער איינער וואָלט דאָס באַלד געוואָלט טאָן: נישט קיין משפחה, קיין אייגע־נער — און שווינט דיר אָפּ ס'לעבן...

איז דער קאַליקע, דער שיכּפּוצער געוואָרן ברוין און בלוי; כ'האָט אים אויסגעדרייט הענט און פיס, אויסגעקרימט ס'פּנים, אזוי ווי א ווינט וואָלט אים פאַרוועיעט.

— נישט בחנם, דזשאַרדזש... כ'וועל דיר שווערן דאָס ער פירט מיך נישט בחנם אָפּ אהיים...

מעקס ווידער, אז ער קומט אין זיין שטוב, ביים אָפּברייננען איר דאָס שטיק אומגליק אהיים, — אזוי ווייסט זי שוין דעמסטמאָל, דעם מאָן צו להכעיס — צו שטיין אין א קורץ קליידל א זיידנס, אַז די פּולקעס פון די פיס זאָלן זיך צאַפּלען; און דאָס זאָל אויפ־קאָכן די בלוטן ביי דעם וויסטן קאַליקע, ער זאָל זיך דאַרפן וואַרפן אויף איר:

— פאַרדעק ס'לייב, מרשעת...

— באַהאַלט די פיס...

ווייסט מעקסל קיין חכמות נישט, און דערלאַנגט איר גלייך, אז דער מאָן זאָל כאַטש צוזעצט ווערן — וואוילעריש א יאָג מיט דער ברייטער האַנט זיינער, איבער דער נאַקעטער פּלייצע...

— עך, שוועסטערל, ווען כ'האָב דיך אזוי, א שעה פאַרטאָגס, נעבן „שעפּסהעד־בעי", אָדער ערגעץ אַנדערש־וואו, אין מיין מאַשינדל...

דעם קאַליקע טאַטשעט זיך די שוים פאַר'ן מויל; זיינע באַקן ווערן פול, און דער איבערגעבליבענער קערפּער וואָס פון די פיס, — נעמט זיך וואַרפן, אונטערהויבן מיט אַזאַ כח, אַזוי ווי ר'וואָלט אים גערן געוואָלט, אויב ר'זאָל נאָר קענען — צעמאָלן, מאַכן פון אים א באַרג ביינער...

— גיי, ווער געשאָסן, מעקס... גיי פריער אין דר'ערד אריין, איידער דו זאָלסט דאָס דערלעבן... שלאָג דיך אָן מיט דער פאַר־שימלטער טעקסי דיינער אין א סלופ, פאַל מיט איר אראָפּ פון דער בריק אין „איסט ריווער", און דערלעב נישט מער צו קומען, מיך אָפּפירן אהיים...

ביי מעקס'ן אויפ'ן פּנים שפּילט א שמייכל — איר שמייכעלע, און ער שאַרט אים אראָפּ פון זיך, ווישט אים אָפּ גאָר אָן שום אָנשטרענגונג.

— ביזט א פערד, כ'זאָל אזוי לעבן! ווארים, איך וואָלט דיך טאַקע אזוי שטאַרק, מיינסטו, געוועזן אָנגעהאַלטן ביים וואָקזאַל, ווען כ'וואָלט געוואוסט, — דו האָסט אזא קאַנאַריקל זיצן אין שטוב...

דער קאַליקע, מייק, האָט געקייכט פון איר רשעות; מורא געהאַט זיך אַרויסצורירן פון שטוב, און דאָס טייערע ווייבעלע, אַז זי האָט דערשפּירט מעקס'ן, — האָט אויף איר די הויט געברענט, דער גאַנצער קערפּער גע'חלשט, געצויגן, צו אים זיך געשטו־עקט.

ליגט ער אָבער איבער איר, דער הינטישער מאַן, וויל איר נישט אָפּטרעטן, — וואָס טוט זי? נעמט זיך מכלומרשט אַרויפּ־שלעפּן א פּאָר אַלטע אויסגעדרייוולטע זאָקן אויף די פיס, און נעמט דער'ביי באַלד וויינען ווי א ביבער, זיך באַגיסן מיט טרערן.

— זעסט כאָטש, אין וואָס פאַר א זאָקן איך גיי?... זעסט?.. און דו באַשרייסט מיך: כ'האָב שוין גענוג... ווילסט דיך נישט אַרויסרירן מער...

זי האָט אויך באַלד אונטער דער האַנט אָנגעגרייט א לעבערדיק העמדל, וואָס זי שלעפּט אויף זיך קוים אַרויף מיט מי־און־מאַטער, אזוי, ס'זאָל זיך דאָס איבעריקע צעקריכן אויף איר לייב, און קלאָגט דערביי אזוי יאָמערליך, אזוי ווי די וועלט וואָלט איר ממש אונ־טערגעגאַנגען.

— נישט קיין רעכט העמד אויפ'ן לייב, און ער האָט שוין קיין חשק נישט מער צו גיין פאַרדינען...

ער פּרואווט איר דערמאָנען:

— אַז דאָס העמד איז נאָך פון פאַר אַ יאָרן; די זאַכן — נאָך עלטער; און אַז זי האָט זיך שוין נאָכדעם געקויפט איינמאָל אַ טוץ זיידענע העמדער ביי „גימבעל־בראָדערס“, און אַן אַ שיעור זאַכן איבעראַל אין אַלע געוויינלאַכע „סטאָרס“...

— וואו האָסטו?... ווען דאָס אַזוי?... — נעמט זי אויפגעדרעגט, כמעט היסטעריש, ציען אַלע שיפלעדער, — ס'האָט זיך דיר געמוזט חלום'ען! דו האָסט מיר גאָר קיינמאָל נישט אַזוי פיל געלט געגעבן, איך זאָל אויף דעם אַלעם האָבן, און אפשר גאָר קיינמאָל נישט אַזוי פיל פאַרדינט, כ'זאָל קאָנען אויף דעם אַלעם האָבן!...

ווערט אים שלעכט אויפן הארץ, דעם קאַליקע, און ער שלעפּט זיך אַוועק מיט גרימענגיש אין בויך פון שטיין און אויס'טענה'ען זיך מיט איר; און באַלד ווי ער ליידיקט אָפּ די שטוב, זי פאַרשטייט, אַז ער ברויכט שוין אודאי זיין ביים וואַקזאַל, אַזוי זיצט זי שוין ביי מעקס'ן אין זיין מאַשינדל, און עס צעשפּאַרט איר פון געלעכטער:

— קוים וואָס כ'האָב געקענט זיינע שוואַרצע פּטור ווערן, דעם משוגענעם הונט...

זי איז אָנגעטאָן אין די דינסטע זיידענע קליידער, אין די פיינסטע זאַכן, טייערסטע וועש, אָפּגעמאָלן הערליך ס'פּנים, רוי־כערט אַ ציגאַרעטל, און פלאַטערט.

— פאָר, מעקסל, פאָר אויף די גוטע ערטלאַך, פון וועלכע דו ווייסט!...

קענען אָוונט. זי ווייסט: אַז זי ברויכט שוין צו דער צייט זיין אין דער היים, און ס'הארץ טראָגט איר נישט אויס צו הוליען.

— כאָטש ס'האָט איר גענוג געצויגן דוקא נאָר ביי נאַכט אַפּירצו־קומען אין די בלענדיגע סאַלאָנען; ווען מ'קען זיך, ראשית,

אַנדערש אָנטאָן, האָבן אַ וואונדערליך פּנים אין דער בלענדינגער ליכטיגקייט פון די אַלע קאָלירטע לעמפּלאַך; און נאָכאַמאָל אַזוי שיין, פּאַרפירעריש און אימפּאָזאַנט זיין, זיצנדיק מכלומרשט פאַר־שטעלט מיט די פאַלשע צווייגלאַך פון אַ דין ביימעלע, ביי אַ טישל, פאַרלייגט אַ פיסל, אַרויסלאָזנדיק דעם רויך, — ער זאָל זיך שלענגלען גלייך אין די אויגן...

קעגן אָוונט, אַז זי האָט נאָך דערוויילע געפילט אַ באַדערפעניש צו פאָרן אַ היים, — האָט זי זיך איינמאָל איינגעשפּאַרט:

— מעקס, דו פאַרסט אָפּנעמען דעם מאַן מיינעם, נעם מיך מיט, כ׳בין אַ בעלן צו זען ווי אַזוי דער קאַליקע מאַכט אַזוי פיל געלט...

איז מעקס אויף איר געוואָרן אָנגעצויגן.

— ס׳פעלט דיר נישט מער, ווי נאָר די חיה זאָל דיך זען ביי מיר, אין מיין מאַשין...

— האָב איך גאָר מורא! — האָט איר געגומען שפּאָרן, — ר׳וועט מיך אפשר וועלן שלאָגן, כע־כע... ער מיינט: כ׳מוז נאָר זיין צוגעבונדן צו אים, און כ׳טאָר די ליכטיקע וועלט נישט אָנזען?..

מעקס האָט נישט קיין חשק.

— כ׳וויל נישט — זאָגט ער — ער זאָל אין מיר אַריינבאָ־כען מיט זיין פינסטערע גבורה; ווארים, אַז ער נעמט אין מיר אַריינלייגן בלויז אויף אַ געלעכטער, שפּיר איך מיר אויף די זייטן נישט...

דאָס יונגע באַשעפעניש איז געווען שטאַרק אויפגערוימט; ס׳האָט זיך איר נאָך געטרייסלט דאָס לייב, און געכאַפּט אַ ציטער פון זיסן פאַרגעניגן; דאָס קעפּל, — געדרוישט, געווען אַרנטלאַך פאַר־דרייט נאָכ׳ן אַריינגיסן אין זיך די הייסע געטראַנקען — אַזוי — האָט זי שוין באַלד נישט מער געדיינקט פון אים גאָר, דעם קאַליקע, אַז ער זאָל נאָך גאָר זיין איר מאַן, און אַזוי ווי בלויז פון נייגיר צום געוועזענעם, — אים געשפּרונגען אין די אויגן, פון אים געריסן שטיקער...

— פאַר־צו, מעקסל, פאַר...

אַזוי האָט מעקסל, וואָס איז סיי־ווי געגאַנגען מיט זיין מאַשינדל פון די העכערע גאַסן, נישט ווילנדיק עס אַ קירעווע געטאָן, און שוין געבליבן שטיין ביים וואָקזאַל, וואו ער האָט אויסגעשריגן צום שוכפוצער, דעם קאַליקע :

— העי, פערד, כ'האָב דיר געבראַכט אַ גאַסט; דיין ווייבל וויל דיך זען...

דער קאַליקע איז געווען פאַרוואָרפן מיט אַרבעט. זיך גערים פון איר, נישט קיין חלוק, אין דעם דאָזיקן טאָג ווי אין אַלע אַנדערע טעג — ווי אַ הונט פון דער קייט; און גראָד אוונטצייט, ווען ער האָט שוין געוואָלט זיין פריי, גע'חלשט אַהיים, האָט מען אַזוי ווי אויף צו להכעיס אים געמאַכט — ס'זאָלן מער צוגן אַריינקומען, און מער מענטשן זיינען איבער אים געלעגן, אים באַלאַגערט, גע־וואָלט צעטראָגן — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — האָט ער דאָס דערהערט מעקסלען.

און אַזוי ווי ר'וואָלט דערפילט דעם סוף, זיין סוף, — זיך אַ וואָרפגעטאָן, אַ דורכגעשטופט פּאַר אַן אויגנבליק פון צווישן די אַלע פיס, וואָס האָבן אומגעדולדיק זיך גערירט ווי ביי יונגע פערד־לאַך, — און באַלד דאָרט געבליבן הענגען גאָר אַן אַ זייט, אין דער טיר פון דער אָפענער טעקסי; אַזוי הענגען ווי ס'הענגט אַ בינטל פלייש אין אַ זאַק, אין אַ טאָרבע, אויף אַ טשוואָק...

— ווי קומסטו צו מעקס'ן אין דער מאַשין, בעסטעד!

אויף איר פּנים איז געלעגן אַ שמייכל, וועלכער האָט, נאָכ־דעם ווי ער האָט זיך אַזוי אויפגעקאָכט — אַזוי איינגן געלאָסן גערוט; זי האָט זיך אפילו נישט געוואָלט שטערן די באַקוועמלאַכ־קייט פון דעם אָרט ליגן, ווי זי איז געלעגן : פאַרלייגט אַ פוס, דער קאָפּ אויף אַרונטער...

— דו הערסט דאָך! — גענומען קלעפּיק ציען ווערטער פון מיילכל — מעקס האָט נישט געוואָלט נאָך דיר פאָרן, ווייל דו

שלאָגסט אים, אויב כ'וועל נישט מיטפּאָרן אים אָפּהיטן פון דיינע קלעפּ...

אָבער דאָס סם־המות'דיקע שמייכעלע האָט צוגלייך אָפּגעלאָכט פון אירע אייגענע רייד, אָפּגעטויט אין אים איטליכעס לעבעדיקע געפיל, און זיינע הענט זיינען באַלד אינעווייניק אַריין, גענומען איר אַרומזוכן, איר געוואָלט אָנטאַפּן, און דערפאַר קען זיין, האָט זיך דער קערפּער זיינער באַוואויגן, אַראָפּגעפאַלן פון דער מאַשין; און מיט אַזאַ קלאַפּ ווי די משא פון בינטל פלייש וואָלט געווען צו שווער, און דער זאַק, די טאָרבע — וואָלט זיך דערמיט אָפּגעריסן; דער קערפּער האָט זיך נאָך געפּרוואווט אויפהויבן, אָבער פון קלאַפּ, אַוודאי, האָט זיך דער קאָפּ אויף אים צעוויגט ווי ביי אַ שכור, און דער מעכטיקער וואָקזאַל האָט זיך ווי גענומען בוקן אין זיינע אויגן, מיט אַלע זיינע אויבערשטע שטאָקן; די הויכע הייזער זיך אַזוי געלאָזן לייגן ווי די שטומע קעלבער; און ער האָט שוין לחלוטין נישט מער געדענקט אין גאָר, ווי בלויז אין אינזיך; אַלע חושים זיינען געוואָרן וואַכנדיק און מיט אַלעם אים געזוכט אַרויסצוהעלפן, ווי אַזוי ער האָט אויסצוהיטן די איבריקע קוים מיט צרות, איבערגע־בליבענע העלפט פון זיין קערפּער, — זיי זאָלן אים נישט, דאָ־דאָרטן, פון אַלע זייטן, און אַרום — צולייגן, פאַרלייגן, ער זאָל בלייבן ליגן ווי אַ צוקוועטשטע פליג אונטער זייערע שטיקער...

די מעכטיקע הייזער, אין זיינע אויגן, יעדנפאַלס, — צענעמען זיך מערער, ברייטער, צעעפּענען זיך, גאַנצע אָפּגרונטן, — ס'פאַלן אין זיי אַריין אַזעלכע אומגעהויערע לעכער, טיפע גריבער, און ער שפּרינגט אַזוי אָפּ, פון דאָ, דאָרטן און אַרום, אין אַלע זייטן; פון וואו און וואַנען ס'זעט זיך אים אויס צו זיין מער געפערלאַך, און מאַנצט אַזוי: האָפּ... האָפּ... קייקלט זיך אויפ'ן הינטן... אויפ'ן בויך... איבער'ן קאָפּ... אַרום, רונד־אַרום אין אַ ראָד... ביז ער בלייבט באַלד ליגן צונויפגעדרייט אַן אַ באַשטימט אויסזען, אַ קרעפּל פלייש, אויף דער אונטערשטער שוועל ביים צוגאַנג פון דער פּרעכטיקער וואָקזאַל־געביידע...

דער רייטער

די געגנד איז געווען אומרואיק און האט געפיבערט.

איבער די פעלדער זיינען שמאלע פאסיקלאך רויך אויפגעגאנגען, גראד ווי יעשן־צייט, ווען קליינע שקצים׳לאך פארברענען די אפגעברענטע באדיליעס פון די קארטאפל.

טונקעלע הימלען האבן נידריק געשוועבט איבער דער ערד, און גע׳מבול׳ט איבער׳ן קאפ.

ס׳דארף, וואס איז געלעגן אין יענעם שטח, איז געווען גאל, ליידיק; די הייזלאך, — פוסט, פארלאזן, און מיליטער האט געראיעט צווישן זיי, ווי ווערים ארום א פארלאזטע וואונד.

נאר אין איין הייזל, וואס איז געשמאנען אראפצו־צו, אין פעלד, איז געבליבן זיצן אן אלט פייערל מיט א טאכטער יולקע, א גראבע מויד מיט פליישיקע הענט.

ביי זיי אין שטוב האט געוואוינט א סאלדאט מיט קורצע רויטפיס, וואס האט זיי נישט אוועקגעלאזט, דעם פייערל מיט דער טאכטער, פון דארף.

ווען אין דרויסן האבן זיך געפאקט די פויערים, ארויסגעשלעפט אין די שכנות׳דיקע דערפער זיך אינאיינעם באזעצן מיט אנדערע געזונטן — האט אויך די שיקסע גענומען איינבינדן די קישנס, צוזאמענליינן די „אבראזן“, און געוואלט אריבערגיין בעטן א „קומע“:

— מ׳זאל איר שיינקען אן ארט פאר׳ן פאטער אויף דער פור...

האט זיך אוועקגעשטעלט דער רום שפארן מיט איר, ריידן מיטן גוף, מיטן גאנצן לייב־און־לעבן און, אויב ר׳האט א מכה גע־קענט ריידן, זיך קוים ארויסגעשלאגן מיט זיין קייכן:

— ער וויל, אז יולקע זאל נישט פארן, נאר איבערבלייבן מיט אים!...

די מויד האָט זיך צעלאַכט, אירע ליפּן ביים לאַכן, ברייטער אויפגעשטאַרצט, און אַרויסגעוויזן אירע ווייסע געזונטע ציין:
— נאַרישער איוואַן, ברויכסט מיך נייטיק האָבן ביי זיך? וואָס, דו וועסט נישט קאָנען לעבן אָן מיר?...

איוואַן, דעם רוס, איז שווער אָנגעקומען אַרויסצוברייגגען אַ וואָרט, און ס'האָט אים אַזש געשלאָגן די שוים פון מויל; נאָר אַז ער האָט זיך איינגעשפּאַרט, איז עס מער געוועזן צו דערקענען אין זיין פּנים, איבער וועלכן ס'האָט זיך פאַרצויגן אַ גרימאַס, און אין די אויגן וואָס האָבן געגומען גרינען, ווי ביי אַ קאַץ.
— יולקע, ס'וועט דאָ זיין „סמוטנע" אָן דיר. יעי־באָגו — דו וועסט מיר פעלן!...

— וואָס טוען דיינע „טאָוואַרישטשעס", איוואַן? — האָט זי געזאָגט — דו וועסט זיי דיר אַריינגעמען דאָ אין שטוב, און ברענגען די שטאַכעטן פון פּלויט... ס'וועט דיר זיין וואַרים און דו וועסט פאַרגעסן אָן יולקען... נאָר, געדענק, איוואַן, זאָלסט נישט פאַרברענגען צום איבריקן די שטאַל... מ'וועט נישט האָבן וואו ס'פערד אַריינצושטעלן, אויב מ'וועט נאָך אַמאָל ווען קומען אַהיים.
דער רוס האָט נישט געוואוסט וואָס צו ריידן, און איר געקוקט אין פּנים; ס'האָט אים ווי געטאָן אונטער'ן האַרץ, עפּעס אַ ווייטאָק פון אַן אַקס, אַ שטומע צונג, וואָס קען נאָר מרוטשען:
— יולקע יעי־באָגו, אַז דו ביזט מיט מיר אינאיינעם, — ווייס איך גאָר נישט, אַז כ'בין אין פעלד; כ'קום אַהיים, מאַכסטו מיר ס'געלעגער, וואַרימסטו מיר אויף ס'קעסעלע און ס'דוכט זיך מיר, יולקע, — איך רייט אַ היים צו זיך אין שטוב; יעי־באָגו, דו ביזט מיר אַזוי ווי ס'ווייב אין דער היים, גאָר נישט אַנדערש...
און עפּעס אַ רחמנות האָט איר אַדורכגענומען צום פאַר־וואָגלטן רוס, וואָס שלעפּט זיך דאָ אַרום מיט'ן פערדל זיינעם, צווישן די פעלדער, — און פון גרוים גדולה, אים אַריינגעוואָרפן אַ פּעטשל אין דער באַק, מיט אַ געלעכטערל:
— גוט, וועסט מיך האָבן ביי זיך, נאַרישע מאַלפּע...

און זי פּלעגט אים שוין אָפּוואַרטן ביי זיין אַהיימקומען, אַריינפירן ס'פערדל אין שטאַל, געבן דעם צו עסן, — און אַליין זיך אַוועקזעצן אויף אַ קליין בענקעלע אים צופוסנס, און מיט די קליינע קאַלמיקענע אויגעלאַך, ס'איינציקע מיט וואָס זי האָט זיך געענליכט צו אים, — אים אַריינקוקן אין פּנים:

— איוואַן, האָסט אַ ווייב?

— יאָ, — צוגעשאָקלט מיט דער גאָמבע, די אונטערשטע העלפט פון מויל, וואָס האָט עפּעס ווי באַזונדער אַראָפּגעהאַנגען.

— אַזאַ געזונטע, מיט גראָבע הענט, ווי ביי מיר?...

ביים רוס האָבן געבלישטשעט די אייגלאַך, און נאַריש־תם'וואַטע געשאָקלט מיטן קאָפּ ווי אַ הונט מיט די אויערן:

— יאָ...

— און מיט אַזעלכע גראָבע פיס ווי ביי מיר?

— יאָ...

— און צו וואָס ווילסטו, זאָל איך דאָ מיט דיר איינאיינעם זיין? — זיך ברוגז'ן.

ביים רוס האָט גערונען די שלינע פון מויל, וואָס האָט זיך אויסגעצויגן אין אַ לאַנג גאַווירדיג שנירעלע, ווי ביי אַ הונט, וואָס לייגט זיך אַוועק צעיאַכמערט אויף'ן בויך, און שטעקט אַרויס אַ רויטע צונג; ער האָט היים געבריט מיטן אָטעם אויף איר:

— וואָרים כ'וויים דען, יולקע, אויב כ'וועל נאָך אַמאָל ווען קומען אַהיים צו איר?

ס'האָט זיך, קוקנדיק, דער ווייטאָק צעגאָסן איבער זיין פּנים, די ציין — זיך געשאַרפט, די שלייפן — געהאַקט; און אַ גוואַלדיקער כח, האָט זי געשפּירט, נעמט זיך שפּאַרן אויף איר וואָס לייגט זי אַוועק ווי אַ שטרוי צו דער ערד, און וואָס אָט־אָט דערשטיקט ער זי אונטער דער משא; און ווי זי גיט זיך אַ וואָרף מיט אַ שרעקלאַכער גבורה, אַ שטעל אויף די פיס, און שטופּט אים אָפּ אַ גאַרנישטל, אַ נעבאַכל, פון זיך:

— גיי, ביזט א נארישער רום, איוואן, וואס ווילסטו מיר אפטאן, וואס?...

די מויד האט עפעס געשפּירט צו אים, און מיט יעדן טאג אלץ מער געשראקן זיך פאר אים; און ווען ער פלעגט קומען א היים, זיך צושארן צו איר ווי א קאץ, לעקן, שמייכלען — איז א סך מאל דאס זאגן מיט א ברוגז:

— גיי, נישטא קיין הארץ ביי דיר, איוואן...

דער רום פלעגט זיך עפעס באלעקן מיט דער צונג, איר דרייען אין מויל ווי א וואלגער־האלץ, און איידער־וואס באלד באקומען א באבע אונטער'ן הארץ:

— ביזט א כאם און, געננוג!

זיין פנים פלעגט דאן, אויף א ווײלע בלייבן פארוואלקנט, אבער ביים ערשטן שמייכעלע אירן — צוריק אויפהייטערן; און אז ס'האט זיך צעשפילט דאס מאנגאלישע אין זיינע אויגן, — האט ער אויסגעשטעלט די באק מיט א כיטרע שמייכעלע:

— נא, גיב א ליאפ!...

זי האט זיך געקאטשעט פאר געלעכטער.

דאס האט אים נאכמער געברענט, אנגעצונדן ס'בלוט, און איר צוגעלייגט מיטן קערפער זיינעם:

— זאג, שעלמא, דו וועסט נאך שלאגן?

און גלייך געמוזט אפלאזן, דערשפירנדיק א ווייטאק, וואס אירע ציין האבן זיך איינגעביסן אין זיין אקסל.

— אך, דו סטיערווא פראקליאטאיא, האסט אזעלכע שארפע ציין ווי א וואלף.

און ער, דער רום, האט מיט איטליכן טאג דא שוין ווייניקער געדענקט אז ווייב, וואס ר'האט איבערגעלאזט ערגעץ הינטער'ן בייקאל; אז ער פלעגט ווערן אדורכגעווייקט אין פעלד, געמען קלאפן גוט מיט די ציין, — זיך געאיילט צו קומען אין שטוב, צו יולקען:

— יולקע, דערוואַרים מיך...

אַז ס'האָט זיך אים אָפּגעריסן אַ קנעפּל, אַוועקגעטרעטנט אַ שטיק שינעל, — האָט ער געקוקט יולקען אין די אויגן:

— יולקע, פאַריכט מיר...

און יולקע האָט אים געוואַרימט, פאַריכט, און נישט ווילנדיק אָפּטמאָל זיך אַרויסגעכאַפּט:

— איוואַן, כ'וואָלט דיר געוועזן אַ שלעכט ווייב, מיינסטו?...

ס'אַלטע פּייערל, איר פאָטערל, וואָס איז געזעסן אַזוי ווי צוגעוואַקסן מיט די פּלייצעס צום אויוון, ווייל די פיס זיינען ביי אים געווען געלעמטע, און אַראָפּגעהאַנגען ווי די פלעקער, אָן מאַכט, — האָט קנאַפּ געקענט זיין טאָכטער: מיט יאָרן צוריק איינמאָל צער געהאַט פון איר... און זיך געהאַלטן פּשוט, פאַר אַן אומגליק, וואָס די פיס זיינען ביי אים אָפּגענומען, קען נישט רירן מיט זיי, און ווייס דעריבער נישט אירע וועגן, די טאָכטער'ס...

נאָר אַז ער האָט זיך צוגעקוקט צו זייער פירונג, האָט ער צומאָל נישט אויפגעהויבן ג'קאָפּ, נאָר געפּרעפּלט שטיל, ווי אַ קאַליקע און אַ זקן:

— יולקע, געדענק, כ'זאָל נישט האָבן נאָך אַמאָל צער פון דיר; ס'גיהנם וועט מיר זיין ווייניק דורך דיינע זינד.

און יולקע, וואָס האָט געפּלאָטערט, האָט זיך צו אים געוואָרפן אויפן האַלז:

— ניין, טאַטולקע, איוואַן וועט מיך שוין נישט אָפּנאַרן...

דער אַלטער איז אָבער ווי פריער געווען פאַר'צער'ט:

— ביזטו זיכער מיט אים, טאָכטער? אַ סאָלדאַט — ס'איז דאָך אַ ווינט....

האָבן איר טרערן געשטיקט, און זי האָט אַלץ נישט געוואָלט ברעכן איר עקשנות:

— ניין, פאָטערל, אַז איוואַן רייט אַרויס, געדענקט ער: ער לאָזט מיך איבער אין שטוב...

איינמאָל איז דער רום געריטן אויף זיין קליין פערדל וואָס ער האָט זיך מיטגעברענגט פון הינטערן בייקאַל, געגלעט אים די גרזשיווע, געשניפּט ווי אַ קאַץ די טריט אויף די פּאַרלענגנע זאַמדן; און אַרום האָט דער הימל געוואָרפן מיט אַזעלכע רויטע אָפּשיינען, גראָד ווי אַ קופּערנער בעקן, אונטער וועלכן מ'הערט נישט אויף אונטערצולייגן ס'פייער מיט פרישע שייטער האָלץ. — האָט ער זיך פאַרטראַכט, געקראָגן אַ שליאַד:

— די טריט געפעלן אים נישט; די אַרטילעריע ברויכט דאָ ערגעץ האָבן פאַרטוישט די פּאָזיציע...

עטלאַכע רייטער, וואָס מיט אים, האָבן זיך צעשטעלט אַרום, און שטיל צווישן זיך איבערגערעדט:

— שטיוול־טריט...

— פערד'ס־טריט...

— אַ „קאָליע". טיפע פּאַסן אין זאַמד, ווי די אָדערן אויפן לייב פון אַ מענטש...

און זיי צעקריכן זיך נאָכן שליאַד פון די „קאָליעס", וועלכע צעגייען זיך געדיכט אינם זאַמד, קניפּן זיך צוזאַמען אין אַן ענגן קניפּ און צעגיין זיך באַלד ווי די „אָדנאַנגעס" ביי שפּין...

ביי איוואַנען ווערן שפּיציק די אויגן, ווי ביי אַ קאַץ, וואָס צאַפּעוועט אויף אַ מויז, איבער אַ יאַמע...

— ס'ברויך שוין ערגעץ דאָ זיין. — גיט ער אַ מרוק.

עמיץ האָט נאָך נישט באַוויזן צו פרעגן:

— וואו מ'האָט זיך צו פאַרנעמען?

און ס'האָט שוין אַ פּאַכע געטאָן פאַר די אויגן אַ בינט־פייער, און די פערד האָבן זיך צעלאָזט ווי די לייבן מיט אויפגע־שטעלטע גרזשיוועס; פאַראויס איז שוין געגאַנגען צעפּראַלט אַ פערד וואָס האָט אויף זיך געטראָגן נישט מער ווי דעם ליידיקן זאָטל — און נישט אָפּגעטראָטן פון די איבריקע רייטער, פּונקט ווי עס וואָלט געווען זיכער, דאָס פערד, און זיי געטרויט, דאָס דער וועג איז דער זיכערסטער מיט אים נעלם צו ווערן...

אַנקומענדיק אויפן דאָרף פאַרן הייזל, איז איוואַן אַרונטער־געשפּרונגען פון פערד און גערופן:

— יולקע!...

איז יולקע אַרויס, זיך געשטעלט די הענט „פּאַדבאָקעם“, און אים אַריינגעלאַכט אין די אויגן:

— נאַס... ס׳וואַסער גיסט זיך דאָך פון דיר אַראָפּ, איוואַן; ווי?.. אין טייך געווען אויפגערוימט?...

דער רום האָט געריבן דאָס לייב פון פערד, וואָס האָט געפּאַרעט.

— יאַ, יולקע, זיך פאַרקראָכן אויף דער סאַמע נאָז, און פאַרטריבן מיט אַ בלינדן וועג אין טייך... כע־כע... די קוילן זיינען נאָר אַריינגעפלויגן אין וואַסער ווי די נאָדלען... גיב אַ קוק, יולקע, נישט אַמאָל אַ דראַפּע־געטאַן וואו?...

די מויד ווערט אומרואיק, און טאַפּט אים גיך אַרום מיט אַ קלאַפּנדיק האַרץ:

— מ׳זעט נישט; ס׳בלעכל פון היטל נאָר אויסגעקרימט, כוואַלאַ־באָגו...

ער שמייכלט מיט הנאה:

— וואָס, אַ מזל, פון צוויי רייטער די פערד צוריקגעקומען ליידיק...

און זיי זיינען ביידע אַריינגעגאַנגען אין שטוב, געלאָזן ס׳פערד שטיין אָנגעבונדן ביים בוים, ס׳זאָל זיך אַביסל צעפּאַרען פון דער זון, — און דערווייל פויל אַרומגריזשען די סקורע.

אַרום האָבן נאָך אַנדערע פערד געהירזשעט, און איינצלנע סאָלדאַטן זיינען אַרומגעקראָכן צווישן די האַלב־איינגעפאַלענע, צעטראָגענע שטאַלן, — אָנגעהאַנגען די שינעלן אויף די אַקסלען; אַוועק מיטן וועג, וועלכער האָט אַוועקגעפירט צו די שכנות׳דיקע ־יואיקע דערפלאַך, — האָט אַ צופיר פאַרק זיך ביסלאַכווייז פאַר־לאָרן מער הונטערן וואַלד, גראַד ווי דער אונטערשטער עק פון אַ צונג, וואָס פאַרקירעוועט זיך אין אַ האַלבן ראָד, אין אַ בויגן...

דער רוס חמר'ט.

יולקע האָט אים שוין עטלאכע מאָל געוועקט, און ער מאַכט אָלץ אויף די אויגן, דער רוס, די געלע צעשוואומענע אויגן, און המר'ט...

— איוואן, ביזט קראַנק?

— קראַנק, יולקע, — פיבערט ער, — קאַלט, די ביינער ברעכן...

און ער נאָרעט זיך אַלץ טיפער, אין דער אָפּגעקראַכענער ליי־זיקער קאָלדרע, כראָפּעט, שנאָרכט, דער שטערן גליט, — אַ שטיק פייער...

די מויד קען זיך נישט העלפן, עס טוט איר וויי ס'האַרץ, און זי ציט פאַרביסן די שטאַכייטען פון פּלויט אַרויס, און ברענט זיי; אין שטוב איז אַ היץ, אַ חמימה — פון די ווענט קייקלען זיך קליינע קייקעלאַך וואַסער, וואָס לאָזן איבער נאָך זיך אַזעלכע לאַנגע רי־וועלאַך; זי פאַרשטופּט נאָך דערצו די לעכער אין פענסטער, אַז די וואַרימקייט זאָל, חלילה, נישט אַרויס, — און וועקט אים, אַלץ אינאיינעם איבער:

— וואַרימער? איוואַן, וואַרימער?...

אויפן רוס ציטערט ס'לייב, די ציינער האַקן ווי אַ זעג, און ער טרייסלט די מאָרדע נאַריש ווי אַ חולה'וואַטער הונט.

— קאַלט, יולקע... קאַלט...

זי ווערט דערשראָקן, לייגט אָן אויף אים אַ באַרג קישנס, שטעלט צו גרויסע טעפּ מיט וואַסער, וואָס נעמען פּאַרען ווי אין אַ שוויץ. אָבער — דער רוס וואַרפט זיך אום אויפן געלעגער אין אַ קדחות, גלאָצט מיט די אויגן, שטרעקט אויס די שוואַרצע קנאָכיקע הענט צו איר און שלעפּט זי מיט צוואַנגען צו זיך, קריצנדיק מיט די ציין:

— קאַלט, יולקע... קאַלט...

זיין בראַנדיק לייב ווערט צעשמאָלצן, ס'שלאָגט אויף דעם אַרויס אַ שוויים, די האָר קלעפּן זיך, שווערע אנגסטן קומען אַרויס.

און ער קריכט אַלץ טיפער אין איר ליב, און הײלט װי אַ געשלאָ־גענער הונט:

— קאַלט, יולקע... קאַלט...

ס׳ברענט דער קאָפּ, ס׳מישט זיך אויף די געהירן; ער פילט װי ס׳קערט זיך אים אינװײניג אַלץ איבער; נישט אַנדערש, ס׳איז עמיץ אַרײנגעקראָכן מיט אַ האַנט אונטערן האַרץ, און נעמט דאָרט צוזאַמען ס׳גאַנצע בינטל, די לונג־און־לעבער מיט די מילץ...

ער ציט שװער דעם אָטעם, אַז די װענט פון שטוב, דוכט זיך, װיגן זיך אינאײנעם מיט די בײנער פון זײן ברוסט־קאַסטן. אַזױ װי אַ בלאָז־זאַק, װאָס נעמט זיך צונויף, און לאָזט נאָך.

— דערװאַרים מיך, יולקע!...

און די מויד, װאָס האָט זיך צענויפגעדרייט מיט אים אינאײ־נעם אין אַ קנויל, — האָט פאַרגלײזט די אויגן, און פילט עפּעס אַזאַ שװערקײט אויף זיך, אַזױ װי זי װאָלט אינגאַנצן צעפּאַלן געװאָרן אין באַזונדערע שטיקלאַך...

און װידער איז דער רום אויפגעשטאַנען. ס׳פּנים האָט צוריק באַקומען די מראה, די אויגן זײער ביסטרע שאַרפקײט, און קוקנדיק אויף יולקען זיך געלעקט צו איר, װי אַ הונט, װאָס לעקט די פּאָלע פונם בעל־הבית:

— װאויל, יולקע... װאויל...

און ער רײט אויף די פעלדער, װעלכע קאָרטשען זיך װי צעשניטענע שטיקער שלאַנגען; אָבער, איטלאַכס מאָל װען ער רײט אַרוים, טוט אים װײ ס׳האַרץ, — יולקע שטײט, האַלט אַראָפּ־געלאָזן דעם קאָפּ ,און קוקט אים נאָך מיט אַ קלאַפּנדיק האַרץ:

— איװאַן! געדענק, איװאַן...

און אין אים קאָכט עפּעס... עס שפּאַרט אים... אָבער ער קען זיך דאָך נישט באַפרײען פון דעם שװערן יאָך, װאָס ליגט אויף

אים אָנגעוואָרפן ווי א משא אויף די פּלייצעס, און שלעפּט זיך אום אַלץ צווישן די פעלדער, מיטטראַגנדיק אין האַרץ דאָס שטומע געפיל, יולקעס...

ס'דאַרף ווערט אַלץ מער פוסטער. די בוימער — מער אַרומ־נעגריזשעט פון די פערד... די הייזלאַך טוען אויס פון זיך צו־ביסלאַך די פענסטער, די טירן, און ווערן פון טאָג צו טאָג מער צוגעלייגט...

הינטער די בוימלאַך נעמען זיך אַלץ מער וואַלגערן צעבראָכע־נע מיליטערישע וועגן, צוויי רעדערדיקע קוילן־קעסטלאַך, וואָס שטייען כורעים מיט די דישעלס צו דער ערד.

און ער רייט, דער רוס, אָנגעשפּיצט די אויערן... רייט... עפּעס ציט אים א שליאַד אין וועלדל, און לאָזט זיך פירן פון פערד נאָך די טריט; שטעלט זיך פּלוצלינג אָפּ, ס'האַרץ נעמט אים קלאַפּן, ער קוקט זיך אַרום — יולקעס אויגן בעטן זיך:

— איוואַן! געדענק, איוואַן!...

דער שליאַד גיט אים קיין רו נישט; ס'ציט אים ווייטער... שלעפּט אים... און ער רייט אָפּ אַביסל, — מחשבות קומען אין קאָפּ אַריין:

— די שטוב... יולקע ליגט פאַרן צלם, און קניט... בעקעט... און ס'גיט אים א נעם האָגלען איבער'ן קאָפּ:

— טור..... טור־ר־ר־ר־ר....

ס'בלישטשעט פאַר די אויגן, ס'שווישטשעט אין די אויערן, און ער אַנטלויפט אויפן פערד; לויפט מיט אַלע כחות, ציט קוים דעם אָטעם; ער פילט עפּעס א ווייטאָק, ס'ווערט אים שווערער צו זיצן אויפן זאָטל, — און ער וויל זיך נישט אָפּשטעלן קוקן, נאָר רייט גיכער, טרייבט ס'פערד, ביז ער קומט אָנצולויפן דערמיט אויפן דאָרף. שטעלט זיך אָפּ פאַרן הייזל, באַווייזט נאָך אַריינצו־לויפן אין שטוב, און פאַלט, די אויגן קריכן אים פון קאָפּ:

— יולקע, יולקע, גיב א בליק, — ס'טוט עפּעס ווי... פייכט.. מ'זעט נישט קיין בלוט?...

דער מויד פאַלט איין ס'האַרץ; זי נעמט גיך אַראָפּשלעפּן ס'אָנטועכץ פון אים, און פאַרברעכט די הענט:

— בלוט, איוואַן, פולע הויזן מיט בלוט...

ס'פּנים ווערט אים טונקל. ס'געלבלאַכע אין די אויגן צע־שווימט זיך, ס'ווערט אים שוואַרץ און פינסטער, ווי ביי אַ שלאַקס רעגן; די פיס ציטערן, און ער כאַפּט איר אָן, יולקען, דריקט איר מיט געבעט און מורא צו זיך:

— קאַלט, יולקע, דערוואַרים מיך...

און יולקע וואַרימט אים, אָטעמט אין אים אַריין איר הייסן אָטעם, ער זאָל לעבן מיט אים, נאָר ווען ער פאַלט אַרויס פון אירע הענט, ווי אַן אונטערגעהאַקטער בוים, — צעבעקעט זי זיך ווי אַ קוהביים אָפּקעלבן:

— נישט געקענט דיך מער דערוואַרימען, איוואַן, נישט געקענט...

פון שרעם

דער יונג איז געקומען אהיים מיט א שטיק שגעון אין קאפ; אויפן פנים האט זיך אפילו וויניק־וואס געשפירט דער טיפער אומרו, וואס האט אים ארומגעטריבן מיט אזעלכע פינסטערע באהאלטענע כחות; עס איז אויף דעם געווען פארגליווערט איטלאכעם געפיל, און ס'האט זיך בלויז געטונקלט אין דער פארב, גאנץ נאטירלאך, פון דעם וואס ס'איז אפגעברענט געווארן פון אויסערגעוויינלאך שטאר־קע היצן.

זיין אהיימקומען האט אויפגעלעבט די שטוב, איר אריינגע־בלאזן א נייע נשמה; צעטריבן די קאלטע מרה־שחורה, וואס האט זיך געשפירט אין דרינען, ווי דער ווילגאטש אין די ווענט, און עפעס פריילאכעם האט אויפגעלויכטן, — ס'האט זיך גיכער עפעס גענומען רירן, פונקט ווי א צייטיק פעלד מיט זאנגען אונטער א פארכמארעט שטיקל הימל, מיט א רעגן־ווינטל.

און באזונדער איז דעם פאטער'ס בליק הייטערער געווארן, זיך ארויסגעקליבן פון טריבן, אויסגערייניקט, אויפגעהערט ראפיען, און רויט־צינדן.

— א — הא! ביזט טאקע געקומען, זונעלע, דעם טאטנס געריכטסן האבן א וואזשנעם כח, ציען פון טויזנט מייל!..... ווען אפילו ארימע... הא? צו דער רעכטער צייט, בנ'אקל, — אים געקלאפט איבער דער פלייצע, — גים אויף בוימל, די מאשין ראסט, טיק־טאק... שטיי נישט, דיינע הענט זיינען מיר נייטיק, פ'לעבן!

ביים יונג בליצט דער שגעון פון קאפ, ס'שפירט זיך, קוקנדיק, א מאדנע עקשנות אין זיין טאן. א פארביסנקייט פון א הונט, און אן אויסגעהונגערטן דערצו, — וואס וויל דורכאוים דעם ביי:

צעקנאקן צווישן די ציין; דאָס ארומפּליען פון זיינע בליקן ביים סטריגעוועט — גיט־אָן ווי זיין קאָפּ וואָלט עפּעס דערביי ארומ־געפלויגן אין שווארצע, געדיכטע, פינסטערע וועלדער, וואָס פאַר־טעמפּען נאָך מער אין אים איטלאַכעס געפיל; מאַכן אים פאַר א חיה, א חיה־רעה, וואָס קען זיין גרייט אויפצושפּרינגען יעדע רגע פון טיש, אויסגלאָצן א פּאָר אויגן און, זיך אליין, אָדער — וועמען אַן אנדערן צו צעפּלעטן נ׳קאָפּ...

אויפן אלטן ווירקט עס אומגעהויער; ער זעט איין אינם יונג — ווי ער וואָלט עפּעס צוריקגעקומען אין אַן אנדערן גלגול, איבער־געניצעוועט; און לויט זיין אמאָליקע ברייטקייט, אויפגעהייטערקייט ביז איצט, איז עפּעס א שטייגער — ווי ער וואָלט ארויפגעפאַלן פון זיבעטן שטאָק אין א קעלער אריין... יאָ, ער קען זיך נישט פאַרשאַפן דעם ריכטיקן באַגריף וועגן מלחמה, דער אלטער, און ווידער משפּט׳ן לויטן זון, — אז מ׳זאָל אָנהויבן ליידן פון משוגעת, ווען מ׳געפינט זיך א צייט אין איר, און מיט איר — קומט אים אויך שווער־אָן צו גלויבן; ער קען זיך אליין נישט דאָס דערקלערן און טענה׳ט זיך, ווי־נישט־ס׳איז אוים מיטן זון:

— זאָג נאָר, דו, זונדעלע... כ׳וויים: וואָס דו האָסט דאָרטן געטאָן אויף דער מלחמה דיינע... זיך געדראַפּעט, למשל, אויף די גלייכע ווענט, צו — זיך געגראָבן ווי א מילדוואָרים אונטער דר׳ערד... ביזט דו דאָך פינסטער ווי א מילדוואָרים!...

ס׳ריידן מאַכט אויפן יונג קיין שום איינדרוק נישט, אזוי ווי מ׳וואָלט גערעדט צו דער וואַנט; ס׳לאָזט קיין וואַרימען שפּור ביי אים אויפן פּנים, און ער איז, בלייבט אזוי ווי צוגעשניטן פון איין שטיק, אויסגעקאָוועט פון בלעך, א ליימענער גולם, אין וועלכן ס׳שווי־מען נישט קיין רעגונגען, סיערט נישט קיין מאַטעריע, — און ס׳דערהאַלט זיך אין אים ס׳חיות אויף אזוי פיל, אויף אזוי לאַנג, אויף ווי לאַנג מ׳האָט אים ארונטערגעלייגט א שם אונטערן אָרעם, און ווען מ׳זאָל דעם דאָזיקן שם פון דאָרטן ארויסנעמען, אזוי בלייבט נישט מער ווי א שטיק ליים, א ריכטיקער גולם...

ער טוט, דער יונג, און זיין מלאכה טראָגט דעם כאַראַקטער פון איין און דעם־זעלביקן פאָרמאַט; און דער פאָרמאַט, די פאָרם — די איינע; נישט מער: ס׳בייטן זיך די פאַרהעלטעניש.. מ׳זעט: אַ כח אַרבעט אין אים אַרום, און דער עיקר — אַ ווילדע צערייצט־קייט, וואָס קען ווערן געשפּאַנט ביז גאָר, דורך אַ קלייניקייט, אַ האָרעלע, — מ׳גיט אַ קלאַפּ, צום ביישפּיל, נאָגלע מיט דער טיר, אַ קלונג מיט דער שער, און ס׳הויבט אים גלייך אונטער, ס׳נעמט זידן ביי אים, די ציינער צו דריזגען...

דער פאָטער קען נאָך ריכטיק נישט באַגרייפן דעם טיפן ערנסט פון זיין געמיט; די שווערקייט, וואָס ליגט דאָרט אַזוי, ווי פון גאַנצע הייזער... ער זעט: אַ שטיק חוש, אַ תם, און מיינט, אַז דערמיט וואָס ר׳וועט אים אָנקריגן אויפן צימבל, אויפן שפּיץ, אין יענער אַנגעשטרענגטער רגע, ווען דער יונג גלאָצט אויס אַ פּאָר אויגן, גראַד ווי אַ לאָקאָמאָטיוו וואָלט אַרויפגעלאָפן אויף אים; און מיינט אים אויפצווועקן, מאַכן לעבעדיקער, באַוועגלאַכער, אַז ער וועט אונטערשטעלן די שער האַרט אונטער זיין באַק, און אַ געשריי טאָן מיטן גאַנצן כח: „מאיר!“ אַז דער יונג זאָל ווירקלאַך ראַפּטום אומקערן דעם קאָפּ און באַקומען אַ שטאָך אין דער באַק; ס׳איז טאַקע אַ חכמה, אַן אומגעראָטענע, אָבער ער ווערט נישט דערמיט לעבעדיקער, דער יונג, נאָר פאַרקערט: פאַרקרימט דערביי זויער ס׳פּנים, כפּי אַ קראַנקער, וואָס מ׳גיסט אים אַריין אַ לעפל פון אַ ביטערע רפואה אין מויל; ביים אַלטן רייסט זיך אָפּ אַ געלעכטערל, אין וועלכן עס ליגט נאָך לעת עתה אַ ביסל גוטמוטיקייט, אָבער — האָט שוין אין זיך די ערשטע שפּורן פון שרעק, טאַקע פאַרן אייגענעם זון, וואָס טראָגט דעם טיפן שנעון אין זיך, ווי אַ שוואַם איר גיפט...

די פרייד איז גיך צעפלאָסן געוואָרן. און נאָך אַ טיפערע זאָרג איז אַריינגעקראָכן אינעם יונגס מוטער, אַן אַלטע, צוזאַמענגעפאַלענע אידענע, ביי וועלכער די וואַנגען אונטערן האַלז האָבן אַראָפּגעהאַנ־

נען ווי די שווערע קייטן פון משאות; און זי האָט נאָך שווערער אַנגעהויבן טראָגן דעם קאָפּ, שטייפער, נאָר ווייל זי איז געווען אַ ביסל טויבלאָך, און אַליין געליטן אויף אַ געוויסער טעמפּקייט, האָט זי טאַקע מער געקענט פאַרשטיין איר זונס צעמישטקייט, מער ווי דער אַלטער, אָבער גאַנץ־ענגאַל, ווי ער אויך — נישט גע־קענט זיך צונויפרײדן מיט אים, דעם זון.

— מאיר, וואָס אַרבעט אין דיר אַרום? מאיר?...

מאיר, דער יונג, הערט, און רעט נאָך דערווייל, — נאָר דאָס איינע, וואָס ער קוקט סטראַשנע מיט די אויגן, באַוועגט שטייף מיטן קערפּער, און חדוש'ט זיך אויף איר, דער מוטער:

— וואָס, מאַמע, אַרבעט אין מיר אַרום?

ביים פאָטער רינצלט זיך אַ קלאָר שמייכלדיק מינעלע אויף די ליפּלאָך, אַזוי ווי אַ שנירעלע די לענג, און לאַכט זיך באַלד אויס:

— גולם, נאַר, וואָס ווילסטו זאָל ער דיר זאָגן, אַז אַ דבוק זיצט אין אים?... ער איז דען גלייך צו אַ קראַנקן, וואָס פּילט, אַז ס'טוט אים ווי? זעסט נישט אין זיינע אויגן, אַז ר'האָט אַ מישונג אויף די געהירן?

דער אַלטער האָט אויך נישט ווייניק יסורים, כאָטש אויף זיינע ליפּן שלענגלט זיך ס'קלאָרע שמייכעלע; ס'קריינקט אים טיף פאַרן זון, און אין געוויסע צייטן ווען ר'איז מיט אים אַליין אין שטוב, כאַפּט אים אָן אַ מורא צו זיצן אין זיינע ד' אמות.

— אַ קשיא אויף אַ מעשה, מיט אַזעלכע זאַכן, איז זיך נישט גוט צו שפּילן; אַז ס'משוגעת זאָל זיך אָנכאַפּן אין אים, צע־שפּרייטן אין אַ העליש פייער, קען עס נישט חרוב מאַכן קיין וועלט?

און כאָטש ס'האָט ביי אים נאָך קיין איינמאָל זיך נישט אָנגעכאַפּט, און נישט אויסגעבראָכן אין ספּאַזמען, נאָר מיט איט־לאַכן טאָג אים מער פאַרטיפט אין זיך, איז די שרעק ביים אַלטן געוואַקסן, און ער האָט מיט יעדן טאָג זיך אַלץ מער געשראָקן;

אויפגעהערט זיך מיט אים צו מאַכן געלעכטערלאַך, טרייבן הלצה׳־לעך, און געוואָלט גיכער עפּעס מער דערגיין פון אים א תוך, כאָטש ר׳האָט גוט געוואוסט, ס׳א פאַרפאַלענע זאַך.

— זאָג נאָר, מאיר, דערקענסט דעם טאַטן?

שטעלט דער יונג אויף די אויגן.

— וואָס, ס׳ארא שאלה, טאַטע?

— און די מאַמע?

— איז מאַמע.

— און דער ברודער?

— ברודער.

— נו, אויב דו זעסט ווידער די שטוב ווי זי איז, ס׳איז נישט קיין גרויסער חלוק אפילו, טאָ וואָס־זשע ביזטו אזוי פרעמד צו איר?

דער יונג פאַרשווייגט, און דער אַלטער, צוליב דעם דאָזיקן שווייגן, זוכט נאָכמער ארויסצופרעסן ביי אים, אזוי ווי ר׳וואָלט באמת געוואָרן אויפגעריכט מיט יעדן וואָרט, וואָס ער קריגט ארויס; און ער פאַרשט אים ווייטער:

— זאָג־זשע מיר, מאיר, דעם יסוד, אויף וואָס ס׳האַלט זיך ביי דיר אָט ס׳משוגעת דיינס, אפשר קען מען געפינען אן עצה ותחבולה עס אויסצוראָטן?...

דער יונג רעט נישט; ער פאַרבייסט נאָר די ליפּן, ציט איין די באַקן, — אזוי ווי ר׳וואָלט געהאַט לעבערדיקע יאַשלעס, אָן ציין; ער ווייזט ארויס אזא פאַרביסנקייט נישט צו ריידן קיין וואָרט, אז דעם אַלטן ווערט קאַלט אין די ביינער.

אַן אנדערש מאָל. דער אַלטער פאַרגעסט ווידער אין די שטומע, אומגעוויינלאַכע רציחה, אין וועלכער ער טרייבט אריין דעם יונג, און ער זעט אים א רואיקן, נאָר א טעמפּן, א געפּיל־לאָזן, אזוי הויבט ער ווייטער אָן זיך אויסצופרעגן ביי אים שטיל, געלאַסן, מיט א קאַלטע לונג־און־לעבער, פון אָנפאַנג נאָר־נאָר ווייך, דעליקאַט:

— מאיר, דערשראָקן?

ער שווייגט.

— מאיר, אויסגעמישט זיך אין קאָפּ עפּעס, אָפּגעריסן, הא?

ר'זאָגט גאָר נישט.

— מאיר, נישט א מאָל חרטה? וועמען געשטאָכן?

דערמאָנט זיך דער יונג עפּעס, ס'גיט א פּיק אינעווייניק, און באַלד א שאָקל אויפגעלייגט מיטן קאָפּ:

— יאָ, געשטאָכן...

— איינמאָל?

— ניין, א סך מאָל.

— אויפ'ם טויט?

— אויפ'ם טויט...

אזוי קומט שוין אוים ביים פאָטער גאַנץ נאַטירלאַך זיין משוגעת, און ער לאָזט אראָפּ דעם קאָפּ, טראַכט גאַנץ געלאַסן, גראַד אזוי ווי איבער אַן אַנטדעקונג ביי א פרעמדן, און פאַר־געסט זיך אזוי לאַנג, ביז ער הויבט געוויינטלאַך אויף דעם קאָפּ, דערזעט א פּאָר אויגן בליצן, און בלייבט שטיין אַקוראַט ווי איינער וואָס גייט פאַרטראַכט דערשפּרינגדיק במחשבה, ער איז אַרויף אויף דער גלייכער וואַנט...

און די שטוב האָט זיך בישלאַכוויז איינגעלעבט מיט אים; כאָטש זיין פעלן האָט שוין באַלד נישט קיין סך מער אויסגעמאַכט ווי ס'איצטיקע זיין אין דער היים, ווייל דער שווערער עול פון דעם יונגנס זיין אויף דער מלחמה האָט נישט אָפּגעטראָטן אויף קיין רגע, אזוי גוט ביים עסן, ביים שלאָפן, אין צוגעלייגט ווי א שווערע משא, — האָט דאָך אַן אַנגענעמע צופרידנקייט אזוי געגלעט פון דעם זיין באַנאַנד מיט אים, מיט דעם יונג:

— זאָל זיין מיט א שטיק משוגענעם אין דער היים, און זיכער, ווי — מיט א מישוב'דיקן, א קלאָרן, ערגעץ אין דר'ערד...

מ׳האָט זיך איינגעלעבט מיט אים, ווי מיט אַ סובאַטניק אין שטוב, פאַר וועלכן מ׳גייט אַרום מיט שטילע טריט, און מיט אַ באַהאַלטענעם ציטער, מיט אַ שטומען פּיין, וואָס גריבלט כסדר ביים האַרץ, און מיט אַזאַ טיפע, קאַלטע, אויסגערעכנטע און אומ׳ברחמנות׳דיקע געלאַסנקייט, ווי ס׳לעבן פון אַזאַ שטייגער מענטש איז; מ׳האָט זיך איינגעלעבט, ווייל ס׳איז פאַריבער אַ וואָך, אַ חודש, און דער יונג האָט זיך געפירט שטיל, אַרטיק, — האָט מען שוין מער נישט געקלערט וועגן אים; ער איז אויך קיינמאָל נישט אַרויס פון דער ליניע, דער יונג, נאָר אַזוי איינטאָניק, מאָ־נאָטאָן, איז געוועזן זיין האַלטונג, אַזוי ווי פון איין באַשטימטער פאַרב, פון איין מאָשטאַב; אַזוי האָט ער ממילא מיט יעדן טאָג געמוזט ווערן אַלץ מער נאַטירלאַכער פאַר דער שטוב, נאַטירלאַכער פאַר די מענטשן, און אַפילו פאַר טאַטע־מאַמע; אַ מענטש ווערט קראַנק, — פיבערט, ס׳וואַרפט אים אין קדחת, שטרענגט ער אָן אַ גאַנצע שטוב מענטשן, אַ הויזגעזינט, ביז ער וועט איבער־האַלטן, ס׳אַ קריזיס; אָבער, אַז ס׳פאַרשלעפּט זיך, נישט אויף קיין טעג, וואָכן, חדשים, ס׳אַ לאַנג־יערלאַנגע גסיסה... ווערט מען אָפּ־געקילט... הערט מען אויף צו חלש׳ן... צו פּלאַטערן... און דאָס ווערט שוין אַ זאַך, וואָס מ׳ברויך נישט מער איבערקומען, נאָר אַזוי לעבן דערמיט...

און אַזוי האָט עס געשיינט אויך צו זיין מיטן יונג..

די מוטער האָט זיך סוף־כל־סוף, נאָכן גאַנצן ריידן, זעענדיק, אַז זי האָט זיך נישט געקענט גאָר דערשלאָגן, — פאַררוקט אין אַ ווינקעלע, איינגאַנצן מיאש געווען, און געהויבן מיט די שווערע וואַגעון אונטערן האַלז, ווען ס׳מויל האָט נאָר בלויז באַשטעטיקט איר אומגליק:

— אַז ס׳קומען זיינס האָט נאָר בלויז קלאָרער און זיכערער געמאַכט איר בראָך; אַזוי איז עס געווען צעשווימען, צעפאַלן, און די רעיונות האָבן אַ סך מאָל איבערגעשטיגן די שרעק גופא, נאָר אַ צינד ווייסט מען ווי ס׳זעט אוים; מ׳קען עס אָנטאַפּן.

ס'האָט אַ ממשות... און ס'איז נישט מער קיין בלינדע זאַך...

אויפן אַלטנס ליפּן האָט זיך ס'שמייכעלע איינגעצווינגן אין די ווינקעלאַך, געוואָרן בלאַסער, בלאַסער, ביז ס'איז אינגאַנצן אויסגעגאַנגען; אויך ער האָט ס'אייגענע געהאַט קלעפּן אויף דער שפּיץ־צונג און דאָס נישט אַראָפּגערעט, נאָר בלויז ביי יעדער געלעגנהייט מסכים געווען:

— אַ לעבעדיקער בר־מנן...

אויפגעהערט צו פאַרפירן שמועסן מער, נאָר זיך גענומען געגנוי צוקוקן צום משוגעת, געוואָלט עס קענען לערנען און וויסן: אויב ס'קען נישט ווערן געפּערלאַך פאַר אים און פאַר'ן הויזגעזינט; און טאַקע נאָך אַ לאַנגן קוקן באַמערקט, ווי ס'האָט זיך פּלוצלינג אָנגע־הויבן מיט איטלאַכן טאָג צו פאַרענדערן ביי אים ס'משוגעת, באַקו־מען אַ שינוי, אַן אַנדער קאָליר; אַזוי, למשל, האָט מען געקענט באַ־מערקן, ווי ס'נעמט זיך עפּעס אָפּרייסן דאָרט, אינווייניק, ס'פלאַמען־אויף די באַקן, אַ בלישטשל אין די אויגן.

און ער, דער פאָטער, וואָס האָט זיצנדיק בשכנות מיטן יונג, געשפּירט, ווי ס'קומט צו אַן איבערבראָך ביי אים האָט עס אים פאַר אַ רגע דערפרייט ביז גאָר און זיך נישט געקענט מער איינ־האַלטן, אויסצושרייען:

— יענטל, כ'זאָג דיר, ער וועט נאָך אַרויסקומען!...

אָבער באַלד אַראָפּפאַלן פון דער גדולה, און זיך נישט צו גלויבן זיינע אייגענע רייד; און גיכער איז אים אויסגעקומען איצט זיך צו פאַרטראַכטן איבער עפּעס אַ ווילדקייט, וואָס וועט זיך אַמאָל אָנכאַפּן אין אים, אין אַ צערייצטקייט — אַ טעמפּע, וואָס וועט אַמאָל אַראָפּוואַרפן פון אים דעם מענטש, אַנטפּלעקן די הוילע חיה, דעם רויען אינסטינקט פון אַ חיה, אַז ער זאָל עלול זיין צו ממית'ן, דערשטיקן... און וועלן זען ס'בלוט פון אייגענע, פון טאַטע־מאַמע...

דער יונג גייט אין גאַס; ער גייט אָנגעצויגן, שטייף, פּונקט ווי מ'לאָזט נאָך אַ שפּרונזשינע; פון אַנהויב — אַזוי ווי אַ גראַנאַט,

אַרויסגעשאָסן מיט אַ שטאַרקן אימפּעט, און וואָס אַ רגע — פּאַמעלאַכער, פּאַמעלאַכער, ביז ער בלייבט אינגאַנצן שטיין: ט־ר־ר.. קוקט מיט אויסגעגלאָצטע אויגן, און צוריקגעהאַלטן, מיט אַזעלכע פינסטערע כחות, גראָד ווי ער וואָלט דאָ געהאַט צו טאָן מיט עטלאַכע מענטשן אויף אַ מאָל, וואָס האָבן אים געפּאַקט אין אַ פינסטערן ווינקל, און דורכאויס געוואָלט אַוועקלייגן אויף די שינעס פון אונטער אַן אָנקומענדיקן טראַמוויי, אַז די רעדער זאָלן איבער אים אַדורכגיין און צערייבן...

דער יונג שפּירט די גאַס נישט; ס'בלענדעניש, דאָס פּיל־פאַרביקע אויסגעמישטקייט פונ'ם גיין, און פילפּאַכיקע צוזאַמענ־ריידן פון לשונות, דער כאַאָס, — ס'ווירקט נישט אויף אים, און פאַרנעמט נישט זיין מח; ער איז, פאַר זיך גענומען, איינציק און אַליין אויף דער גאַנצער גאַס, און אַ חוץ אים איז קיינער, קענטיק, מער ניטאָ; זיין באַסט, די גבורה, דער כח, — דאָס געוועלטיקט איבער אים, און ער איז שטאַרקער פאַר אַלעם וואָס ס'איז אַרום אים, און טרייבט אים אַזוי צווישן אַלעמען ווי אַ ריז צווישן קאַרליקלאַך, מילבן, מיט אַ שטאָלערן האַרץ, שטאָ־לענע שלייפן, געשטאַלטע מוסקולן, צעגליטן אָטעם, — אַלץ קאָכט אין אים אַזוי ווי אין אַן אויפגעזידטן קעסל, וואָס נעמט ברומען, סאַפּן, און ברויך נאָר־וואָס אויסזעצן און אָנמאַכן חרבונות, אָנ־קאָכן אויפ'ם טויט אַלץ אויף אַרום און אַרום.

און עפּעס, אַ פּנים, פילט ער דאָך, דער יונג; ווייל, רגע'ס־ווייז פאַרשאַרפט זיך דער אויסדרוק אויף זיין פּנים, ס'ווערט ערנ־סטער, כמורנער, און רגע'ס־ווייז — מילדער, ווייכער, ס'הויבט אָן צו שמייכלען, שמייכלען אַזוי ווי פון טיפע אינערלאַכע הנאה און צופרידנקייט...

און דאָס איז אויך צו זען צום בעסטן דענסטמאָל, ווען עפּעס אַ באַקאַנטער גיט אים פריינטלאַך אַ קלאַפּ אין פּלייצע:

— העי, מאיר, אַ שטיק חיה גאָר?...

פאַרקוועטשט ער די ליפּן מיט אַ זויערע מינע און זוכט אים

שבל'דיק אויסצומיידן, צו פּטר'ן; ער לויפט באַלד אַוועק פון יענעם אויף אַ מהלך; און דאָס דוקא נישט באַוואוסטזיניק, ווייל ס'קען זיין, אַז ער ווייסט אפשר גאָר נישט ווי אַזוי זיך צו האַלטן גאַלאַנט, אָפּגעמאָסטן און אָפּגעוואויגן איטלאַכן טריט — טיק־טאַק, טיק־טאַק... און גראָד ווען עמיץ, אַזעלכער, פּאַקט אים, און נעמט גיין מיט אים האַנד ביי האַנד, און וויל זיך אַ דורכשמועסן, ווי ס'גיט זיך...

— וואָס איז, מאיר, דיין קאָפּ טראָגט נישט אויס די גאַס? ביזט געוואָרן אַ שונא די מענטשן?

נעמט ער דענסטמאָל גיין אַזוי מאַשינאַל־גיך, אַז יענער בלייבט באַלד אונטערשטעליק אויף אַ ווייטן מהלך, און הערט גאָר נישט ס'נאָכשרייען, ווי יענער שרייט:

— מאיר, מאיר, וואָס טראָגן דיך די רוחות אַוועק?

אין שטוב פאַרשאַפט ער צרות, מאַכט כסדר צורעכט וואָך־נעכט. דער יונג פאַרגעסט אָפּטמאָל דעם חשבון, ווייסט נישט ווען ס'נעמען זיך אויס די נאָרמאַלע שפּאַציר־שעה'ן אין גאַס, אַז אַרום דריי־פיר פאַרטאָג איז נישט ס'אייגענע וואָס תחלת־נאַכט, און ווערט אָפּט־מאָל פאַרפאַלן ביז'ן גראָען טאָג אַריין...

טאַטע־מאַמע קריכן אַרום נישט דערשלאָפן, ווערן משוגע וואַרטנדיק, פאַרלירן יעדע געדולד, ווערן גרין און געל פון זאָרג און קאָפּדרייעניש; מעסטן די נעכט אין דער לענג און אין דער ברייט, די שעה'ן, וואָס ציען זיך ווי פּעך; און דער אַלטער גייט קיינמאָל נישט שלאָפן, נאָר שלאָנדרעוועט אַרום צו גאַנצע נעכט, וואַרקעט עפּעס שטיל, וואָרקעט:

— נו, יענטל, נישט געהאַט קיין מנוחה, האָט ער זי מיר פאַרשאַפט, האַ?

די מוטער זאָגט גאָר נישט, ווייל דער אַלטער רעט באַלד נישט, אויף עפּעס זיך צו דערוואַרטן אַ תשובה פון איר; נאָר דערנאָך,

ווען ער דערשפּירט שוין די שפּעטקייט פון דער דריטער אשמרה אין די ביינער, מיט דער מאַטקייט וואָס צעלייגט זיך אויף זיין גוף, און אַלץ ווערט אויף אים שווער, ער קען מער נישט איינשטיין אויף די פיס, — אַזוי מאַכט ער זיך קוראַזש, נעמט זיך צום ווייב, און רעט מיט פאַרדראָס:

— יענטל, כ'זאָג דיר, יענטל, ס'וואָלט גלייכער געווען ער זאָלט געשטאָרבן איידער אַזאַ לעבן...

די אַלטע שאָקלט מיטן קאָפּ אויף־אַזוי־זיך, און רעט ווייטער נישט, — ווערט שוין דאָ דער אַלטער מער אָנגע'ברוגז'טער, און זאָגט ס'אייגענע העכער:

— יענטל, גלויב מיר, ער וואָלט זיך און אונז מער טובה געטאָן, — ער וואָלט געשטאָרבן, אָדער — אויסגעגעבליבן דאָרטן...

די אַלטע שפּייט אויס און בטל'ט אויס אַלע בייזע חלומות צו זיין קאָפּ.

אָבער דער אַלטער האַלט זיך פעסט ביי ס'זייניקע:

— גלויב מיר, יענטל, ס'וועט שוין פון אים קיין לייט נישט זיין; נישט מער, ער וועט זיך און אונז דערגיין די יאָרן...

די אַלטע קומט אין כעס אריין און שרייט־אָן אויף אים:

— נו, מילא, נעם א מעסער, שעכט אים, וועסטו זיינע פּטור ווערן...

דער אַלטער רעט מער נישט, נאָר טראַכט, און אַז דער זון קומט ענדליך אַהיים, פרעגט ער שוין מער גאָר נישט, מאַכט קיין טענה נישט, נאָר פאַרלעשט גליך ס'לעמפּל, און נעמט זיך אויסטאָן, ברומענדיק:

— שלאָפן... שלאָפן...

דער יונג בלייבט שטיין ארומגעכאַפּט פון דער פינסטערניש ווי א שטיק געשפּענסט; זיין קאָפּ צעהיצט זיך, און ער נעמט בלאָזן פון זיך ווי מיט א בלאָז־זאַק, ביז דער פאָטער קריגט מורא; ער דערזעט פלוצלינג א פּאָר אויגן גרינגע, און לייגט זיך באַלד איבער, תוך כדי־דבור, ס'עסק:

— אַ שאלה, ס'שטיק משוגעת זאָל זיך אין אים צעקאָכן, קען עס, ווער ווייסט, — אומברייננגען מענטשן?...

צינדט ער אָן אויף דער גיך ס'לעמפּל און נעמט אים איין:

— מאיר... מאיר גאָפּ... ביזט דאָך אַ גאָפּ! אַז כ'לעש אוים ס'לעמפּל, ווערסטו ווילד ווי אַ חיה?... געוויזן אַ גאַנג־ווענעלע נישט צו שלאָפן אין דער פינסטער, טאָמער ווייסטו?... אַהיים געקומען, גאָט דער לעבעדיקער ווייסט, ס'חיות ארויסצונעמען...

דער יונג לאָזט שווייגנדיק אַראָפּ דעם קאָפּ, ווי ס'וואָלט אים גובר געווען די ליכטיקייט, אָדער ער וואָלט ריכטיק דער־שפּירט די טיפע קריינקונג פון פּאָטער, און טיף חרטה געהאַט...

ס'קומט פאַרנאַכט, דער יונג שטייט אויף פון טיש, האַלט אים דער פּאָטער שטאַרק־אָן:

— מאיר, וואו וועסטו גיין?... וואָס האָסטו דאָרטן אזעל־כעס צו טאָן?...

די הויט אויפן לייב גרוילט אים, שפּירנדיק די שפּעטע חצות'ן, ווען אַלץ ארום וועט ליגן פאַרזונקען אין אַ טיפן שלאָף, און ער וועט ברויכן זיצן, כאַפּן אַ דושים און אויפכאַפּן זיך, אַזוי אַ גאַנצע נאַכט, זיך אויסקוקן די אויגן פון קאָפּ, טיילמאָל: אין גראָען טאָג אריין, ביז ר'וועט אים דערלעבן צוריק צו זען, דעם יונג; און דער יונג, ער בלייבט לכתחילה שטיין, עפּעס באַדענקט, נאָכגיביג, און זעצט זיך ס'רוב אַוועק אויף אַ בענקל, זיצט אָפּ שעה'ן, גיט נישט קיין פּינטל מיטן אויג, מאַכט נישט קיין שום תנועה צורעכט. נאָר וואָס ער גיט אַלץ אינאיינעם אַ שאָס אין מיטן שטוב אריין דאָס אָנגעקליבענע שפּייעכטס פון מויל, און מיט אַזאַ כח, גראָד ווי עס וואָלט אים שטאַרק געבריט אינוויייניק אונטער דער צונג, אָבער — ס'וואָלט אים שטאַרק געעקלט דערפאַר...

דעם פּאָטער ווערט נודנע אויפן הארץ, און רופט זיך אָן צו אים:

— מאיר, בנאמנות, אויב דו זאָלסט נישט אויפהערן שפּייען, קען מען ברויכן אָפּגעבן ס'נאַכט עסן...

דער יונג גיט אַ גלאָץ מיט די אויגן, אַ כלישנע מיטן מויל, און אַ שאָס דאָס שפּייעכטס אין מיטן שטוב אַריין.

דער פּאָטער, פּאַר זיך:

— ס'איז שוין נישט אויסצוהאַלטן; ס'וועט שוין באַלד נישט זיין קיין אופן איינצוזיין מיט אים אין שטוב...

דער יונג גיט נישט קיין מיגנע מיטן אויג, אַ קליינע ווייַלע און ווידער אַ שפּיי אין שטוב אַריין.

ווערט דעם פּאָטער סוף כל סוף נמאס און ער קוקט זיך שוין מער נישט אום, נאָר ברומט שטיל:

— אַלע גוטע תנועות שטעקן אין אים! אַ קאַטשקע אין מויל, וואָס האַלט אין איין שפּייען!

דעם יונג ווידער ווערט אָפּגעמאוסט ס'זיצן, און נעמט זיך רירן, צו ערשט, — פּאַמעלאַך, אַ שעה — אַ טריט, באַלד — גי־כער, גיכער, ביז ער קומט אַריין אין אַ ברען, לויפט, זוכט, שנופּט, די נאָז־לעכער צעשפּרייטן זיך, די אויגן ווערן גרויס, אַ ווילדע, אונגעוויינלאַכע מורא הויבט אָן אַרויסצושיסן פון זיי, עפּעס אַ פּלאָטערניש, אַ צאַפּלעניש פאַרוואָרפט איטלאַכס גליד זיינס...

און דענסטמאָל שטייען שוין טאַטע־מאַמע פאַרבראָכן די הענט, אָפּגענומען ס'לשון, און קוקן נאָר צו ס'גרייטע...

עפּעס מיינען זיי, אַז ס'קומט דאָ זיין סוף, דעם יונגס, ס'וועט אים אַ חולה־נופל אומוואַרפן צו דער ערד, און אַזוי לאַנג האַקן קאָפּ אָן ברעט, ביז ס'לעצטע ביסל חיות וועט זיך אָפּטאָן פון אים, און, בלייבן ליגן אַ שטיק שטיין...

אין אַ שעה, ווען דער יונג דערקענט נישט דעם וועג צו זיין היים, און די שטוב מאַטערט זיך, ווערט געפּייניגט, — זיצט דער אַלטער פאַרטראַכט איבער זיך, און קומט נאָך אַ ברייטן ישוב־הדעת צום אַלטן אויספיר:

— אַז, ס׳וואָלט גאָר נישט געווען צו באַדויערן ווען ער זאָל דאָרט געווען פאַרבלייבן, אויף דער מלחמה...

די אַלטע שווייגט, און ער בלייבט ווייטער שטיל, און האָט אַלץ מורא אַרויסצוברענגען פאַרן מויל דאָס ריכטיקע, וועגן וואָס ער קלערט שוין זייט אַ לענגערע צייט.

— אַז ס׳איז אַן אימה מיט אים צו זיין אין שטוב...

ס׳גייט אַוועק אַ קליינע ווײַלע, און ער גיט דערוויַיל עטלאַכע מאָל אַ קוק דורכ׳ן פענסטער אונטן־אַראָפּ, זעצט זיך צוריק אויפן פריערדיקן אָרט, און רעט ענדלאַך אַרויס, כמעט נישט ווילנדיק אָבער זיכער:

— גלויב מיר, יענטל, מ׳איז נישט זיכער מיט איב אין שטוב צו זיין...

די אַלטע רעט נישט.

און דער אַלטער פירט ווייטער אויס ס׳זייניקע:

— טאַקע רואיק, אַ שטיל משוגעת, אָבער גאָט באַהיט, ס׳זאָל זיך אָנכאַפּן? יענטל, דענסטמאָל זיינען מיר גאָר ניט זיכער מיט אים, יענטל...

די מוטער ווערט געשטאַרט פון זיינע רייד, ווערט אַ שטיק זאַלץ; דער אַלטער ברעכט זיך אָן אויפהער דעם קאָפּ, די מורא פאַרן יונגם משוגעת, וואָס איז צו אים פאַרקומען אַזוי גערירט און טיף אין קאָפּ, וואַקסט פון טאָג צו טאָג, באַרגייני צוביסלאַך ווי אַ בלאָנע איבער די געהירן: און צום ערגסטן איז אים ביינאַכט, ווען ער גיט זיך איבער צום שטיקל שלאָף, אָן אַ שמירה. — דער יונג זאָל עפּעס נישט אָפּטאָן מיט אים אַ קינצעלע, אַ שטייגער: ווי חם האָט נח׳ן אָפּגעטאָן...

דער יונג ווידער, שלאָפט זייער שלעכט, אַז ער לייגט זיך אַריין אין בעט, — לויפט אים אויף דער קאָפּ ווי אַ בייל; ס׳פּנים נעמט אָן אַ שרעקלאַכן גרימאַס, אַ פינסטערע מראה, און די הויט ווערט צוזאַמענגעצויגן ווי אויף אַן איינגעפאַלענעם פּענכער.

נאָכמער רעגט אים ווען ס'איז פינסטער ; די געדיכטע שוואַרצקייט, קומט אים אויס, אַזוי ווי ער וואָלט געלעגן איינגעמויערט אין איר, ווייל זי איז האַרט ווי אַ וואַנט, נישט אַ ריר־צו־טאָן זיך ; און די פינסטערניש איז טאַקע מסוגל דערצו, ווייל זי איז ממשות'דיק געדיכט, קלעפּיק, אַז מ'קען טאַקע פאַרגיין אין איר ; די שטוב־זאַכן זיינען שוין פאַרגאַנגען, און אַ ציגל פאַרגייט ער אַליין אויך צו ביסלאַך, אברים־ווייז, און ס'וועט אַוודאי באַלד פון אים אויך ווערן אַזאַ גראָ־קלעפּיק צעפלאָסן שטיק פינסטערניש, מיט וועלכע די געדיכטקייט וועט נאָר שטאַרקער און פעטער ווערן מיטן ביסל־קלעי אויף עטלאַכע גראַד...

דער כח־הדם נעמט דאָ אַרבייטן, פאַר דער דערהאַלטונג פונם שטיקל קערפּער, אַלע חושים נעמען זיך צונויף לגבאי דער פינסטערניש, איר גובר צו זיין, פאַרטרייבן, צעבלאָזן ; אינאיינעם אַריין דריקט אים אויף דאָס שטילע שנאָרכן, וואָס וואַקסט זיך אַרויס פון אָט דער דאָזיקער פינסטערניש, און זעט אויס אין זיינע אויגן ווי עפּעס אַ לעבעדיקע צאַפּלדיקע חיה מיט אַ גוף און אַ פּאָר אויגן, און אָט די חיה מיט איר שווערן אָטעם, וואָס צעשפּילט זיך רגע'ס־ווייז, שטאַרקער, שוואַכער, — וואַרפט אים ווי אַ שייטל האָלץ אין פייער...

זיינע הענט נעמען זיך צוזאַמען, ער פאַרהאַלט אויף גאַנצע רגע'ס דעם אָטעם, גראַד ווי אַן אָקס וואָס שטעלט זיך אַנטקעגן מיט די הערנער גרייט צום שטויסן, און פאַלט פּלוצלינג באַלד אַוועק, אַזוי ווי ער וואָלט אינגאַנצן אויסגעגאַנגען, ס'וואָלט זיך ראַפּטום אַלץ אין אים אויסגעלאָשן...

און דאָס נעמט זיך אויך באַלד אויס, ער דערשפּירט צוריק ס'חיות, — ווי עס הויבט זיך אָן ביי די שפּיצנפינגער פון די פיס, און גייט בליץ־שנעל אַרויף אַזוי ווי עפּעס אַ וואַרימער שטראָם איבערן גאַנצן קערפּער; און ער האָט דאָס געפיל, ווי עס וואָלט עפּעס אַרומגעטאַנצט אין אים, אין בלוט, אַ שטייגער ווי ס'איז ווען אַ פוס ווערט אַנטשלאָפן, אָנגעשיט פולע אָדערן מיט

זאָמד; אין קאָפּ רויעט, עס דוכט זיך: מייז, פלעדערמייז, פליגן, חיה'לאַך, היישעריקן, —אַלץ צוזאַמען און אינאיינעם, — אַ גאַנצע כאָרעוויסקע; און דאָס האָט אים באַזעצט, גראָד ווי עס באַזעצט אַ נבלה, אַ פּגירה, ערגעץ אויפן פרייען פעלד, און פון וואָס ער האָט אויך מער קיין מאַכט נישט זיך אַרויסצובאַקומען; און ער ליגט אַזוי, מאַכטלאָז, אָפּגענומען הענט־און־פיס, אַ שטיק לייב־און־לעבן, נאָר מיט אַ פּיל שטאַרקערן שכל ווי ביי אַ געזונטן, וואָס פאַרשטייט, פילט און לעבט אַ דורך ביז צו די קלענסטע פּרטים יעדע איבערלעבעניש, וואָס דרייט זיך מיט דער גיכ־קייט ווי פּאַסן פון טראַנסמיסיעס, און זעען אוים ווי אויפגע־מישטע זיילן שטויב אויף דער זון... ברעקלאַך שטויב... צעשפּלי־טערטע...

ער לויפט דאָ ערגעץ, פּראַלט, פינסטערע כחות יאָגן אים אין אַ פינסטערע געדיכטעניש, צווישן שוואַרצע מחנות, מחנות שאָטנס; אַרום אים, אין אַ טיפן וואָלקן, אין אַ געדייכטן קרייז, רינגלען אים אַרום מחנות קראָהען, פלעדערמייז, וואָס ציפּן, בייסן, פליקן, און ער קען נישט — לויפנדיק אַרויסלויפן פון דעם פאַר'כשופ'טן קרייז: מאָדנע קולות הילכן אַרום, בראַזגען, און ער שפּירט נישט די ערד אונטער די פיס, קיין אָנטועכץ אויפן לייב, אַלץ איז ביי אים אָפּגעשיילט, צעפליקט... די פינסטערע כחות טרייבן אים, טרייבן, ביז ער פאַלט, שטרויכלט זיך איבער עפּעס, און בלייבט שוין ליגן אויף דער ערד, פאַרטויבט, מער זיך נישט אויפצוהויבן; איבער אים פאַלט נאָך עמיץ, איבער זיי ביידע, — נאָך עמיץ, און איבער איין רגע ליגט שוין אַ גאַנצער באַרג אויף אים, אַ קלימפּער, און ער איז גאָר פון אונטן, צוגעלייגט, ס'פעלט באַלד אוים אָטעם, ס'שטיקט, אויפן האַרץ ווערט ענגער, געפערלא־כער, אָט — שפּייט ער אוים דאָס לעצטע שטיקל אָטעם...

און דאָ קומט ער אויף. — — —

ער שפּירט נאָך נישט קיין אבר, אינגאַנצן פאַרשוויינט איז ס'לייב, פאַרשטייפּט ווי אַ האָרן, — און טרעפט זיך שוין דאָ

ווידער אויסערן שלאָף, מיט דער אייגענער פינסטערניש, אַטנקעגן וועלכער ס׳פּאַרשאַפן זיך די זעלבע אומהיימלאַכע געפילן, און ער הויבט אָן בורטשען, צוערשט שטיל, באַלד העכער, טיפער, אומגע־לומפּערטער, ביז ער שפּרינגט אַרויס, ס׳גיט אים אַ הויב אין דער לופטן, אַ וואָרף אַראָפּ פון געלעגער, די אויגן קריכן שוין פון קאָפּ, די האָר ווערן שטייף ווי די דראָטן, די נאָז־לעכער שניפן געפערלאַך, ביז ער נעמט שאַרן מיט די הענט, אָפּטרייבן פון זיך די פינסטערניש, אַרויסקריגן זיך פון איר, און ס׳הויבן אָן פאַלן בענקלאַך הינטער אים, כלים, שענקלאַך... אַלץ נעמט שפּרינגען מאַנצן, קלינגען, זיך דרייען אין אַ ווילדן מיתה־משונה׳דיקן קאַ־ראַהאָד, און צוזאַמענפאַלען אין איין קופּע...

דער פאָטער שפּרינגט אַרויס פון בעט, אויפגעוועקט פון גע־קלאַפּעריי, און פאַרביסן, אָן לשון, נעמט ער זיך ראַנגלען מיט אים אין דער פינסטער, וועלנדיק אים אָפּשטעלן, איינהאַלטן און בייקומען, אָבער דער יונג ווערט מיט יעדע רגע ווילדער, און וואָס מער ער דערפילט: מ׳שטעלט זיך אים דאָ אַנטקעגן, — אַלץ מער אַרבעט ער מיט זיך, און וואַרפט מיט נאָך מער גבורה, שליידערט מיט אַזאַ כח, אַז קיין צען פאָר פערד זיינען שוין נישט אימשטאַנד אים איינצוהאַלטן; דענסטמאָל שאַרן זיך אַלע גיך אַרויס הינטער דער טיר, איבערלאָזנדיק דעם יונג אַליין אַרביימן מיט זיך, און מאַכן אַ תל פון אַלץ און אַלעמען...

דער אַלטער איז איינגעבויגן אין דרייען, ציטערט ווי אַ פיש און ברומט:

— כ׳האָב געוואוסט, יענטל, אַז ס׳וועט אמאָל אָנקומען ביי אים, וועט מען נישט קענען מער איינזיין מיט אים אין שטוב... כ׳האָב געוואוסט...

זיין חטא

דאָס איז געווען אַ יונג, אַ פּרא־אדם, — אַ שטיק חוש; אויסגע־וואקסן — אַ שטיק גלאָמב; אַ ברייטע צעלאַבערטע בריאה, פלאַט־פיס, און מיט אַ גרויסן קאָפּ — אָרים אין שכל; אויגן — פּיצלאַך, און אונטער גרויסע ברעמען, וואָס האָבן געמריזשעט ווי ביי אַ פאַרשלאָפענע קאַץ.

ער האָט זיך אויפגעכאַוועט אויף ברעקלאַך, פּונקט ווי אַ הונט, וואָס כאַפּט אַראָפּ פון די טישן; ארומגעלאָפן זוכן אויף די קופּ־קעלאַך מיסט, אויסגעגראָבן דאָרט שטיקלאַך, זיי ארומגעגריזשעט, ארומגעלעקט, און אַ סך מאָל אַוועקגעטריבן אַ הונט טאקע: „אַ פּודזשעם פּשא יוכא!...“ אים געקיילט מיט אַ שטיין איבערן קאָפּ און אויפגעהויבן פון דער ערד, וואָס יענער האָט ארויסגעלאָזן פון פּיסק מיט אַ געהייל — דאָס ארומגעלעקט, ארומגעלעקט, און וואָס ער האָט נישט געקענט אַראָפּלאָזן אין מאָגן, מיט עגמת־נפש ארומגעקוקט, ארומגעקוקט, אַזוי ווי ר׳וואָלט מקנא געווען דעם הונט וואָס האָט שאַרפערע ציין פאַר אים, און דעם ביין יאָ געקענט צעקנאַקן — און געמוזט אָן חשק נעבאך אַראָפּלאָזן...

אין קיין אידישע שטוב האָט מען אים נישט אַריינגעלאָזט, פּשוט, — ווייל מ׳האָט פון אים קיין נוצן נישט געהאַט; אַז מ׳האָט אים אַ מאָל וואו דערלאַנגט אַ קאַן:

— גיי, ברייננ אַביסל וואַסער...

האָט ער אַ רגע יענעם געקוקט אין די אויגן אַריין, געקוקט — אַ שטיק חוש, און באַלד אַ הויבגעטאָן מיט די אַקסלען, ווי ער וואָלט דערמיט שכל געהאַט צו זאָגן:

— כ׳וויל נישט...

נאָר די חדר אינגלאַך וואָס ער האָט געוואוסט נאָכצולויפן, און אויסנאַרן ביי זיי שטיקלאַך ברויט, קעז, — פאַר קונצן;

און קונצן האָט ער געמאַכט זעלטענע; זיך געוואָרפן, געדרייט, געפּאַטשט אין בויך, געקרימט ווי אַ מאַלפּע, געמאַכט אַזעלכע מיתה משונה'דיקע גרימאַסן, אַז מ'האָט געקענט פּלאַצן פאַר גע־לעכטער:

— אַזאַ גרויסער יונג און מאַכט זיך אַזוי נאַריש...

די אינגלאַך, זיי זיינען געווען זיינע סטאַלע שפּייזער, און פון זיי זיך מפרנס געווען; אין דער היים נאָך, ווען מ'האָט זיי למשל, מיטגעגעבן: צוויי זעמל מיט קעז, זיי זאָלן האָבן פאַר אַ האַלבן טאָג וואָס צו עסן, — האָבן זיי אין זי־נען געהאַט בשתיקה צו נעמען נאָך אַ חלק פאַר אים אויך, פאַר דעם יונג; אָבער אַזוי ווי זיי האָבן מורא געהאַט, דאָך קינדער — אים דאָס צו דערלאַנגען אין האַנט אריין; האָבן זיי דאָס אים צוגעוואָרפן אויף דער ערד, אַ שטיק פאַרדאַרט ברויט, חלה, וואָס ס'האָט נישט געזאָלט זיין, און צוגעשריגן:

— נאַ, משה לופּע, טאַנץ!..

האָט ער דאָס צוגעכאַפּט, מיט איין ביס פאַרשלונגען, — אומגעקיים, און געטאַנצט; אָפּגעטאַנצט — זיך געשטעלט קוקן מיט די אייגעלאַך, בלישטשען, נישט גערעט, נישט געזאָגט, נישט צומאָלט קיין וויע געטאָן — ביז ס'האָט אים ווידער וועלכעס אינגל עפּעס צוגעוואָרפן — אַ שטיקל קעז, לאָז זיין.

— נאַ, משה לופּע, און גיי אויף די הענט!...

אַזוי האָט ער צוגעכאַפּט דאָס שטיק קעז, פאַרשלונגען, האָם, האָם — אומגעקיים, און גלייך געגאַנגען אויף די הענט; אָפּגעגאַנ־גען — ווידער אַ מאָל זיך געשטעלט קוקן די אינגלאַך אין די הענט אריין, אָן אַ שיעור און אַ סוף...

ביז צוועלף־דרייצן יאָר נישט גערעט; פלעגט זיך פאַרקלייבן אויפן מיסט, און ארויסלאָזן אַ זעלכע אַנגעהיילישע קולות, פּינסטערע, — אַז מ'האָט זיך אַ סך מאָל טועה געווען, גענאַרט, און אויס־געשפּיגן:

— די הינט היילן, דער מלאך־המות איז דאָ אין שטאָט...

און לסוף אויסגע׳בטל׳ט אַלע בייזע חלומות צו זיין קאָפּ, צו זיינע הענט און פיס, און צו זיין לייב און לעבן:

— נאַ דיר גאָר משה לופּע, שונא ישראל...

אונטערוואַקסנדיק האָט זיך זיין שכל צוביסלאַך פאַרברייטערט, געוואָרן קלאָרער, ס׳לשון — זיכערער, מיט איין וואָרט: אַ יונג אַ דאַרוואַל, וואָס האָט זיך שוין שפּעטער גאַנץ לייטיש אַרומגעדרייט אויף דער ראָגאַטקע, קרועה־ובלועה, און נאָכגעקוקט מיט היץ די וועגענער וואָס זיינען אַריינגעקומען אין שטאָט, און אַוועקגעגאַנגען אין דער וועלט אַריין...

זיין לעבן איז געוואָרן די ראָגאַטקע; ס׳האַרץ האָט אים געפּישטשעט פאַר אַ פּאָר לייצן; געאַרבעט עבודת הפּרך, — געוואַשן די וועגענער אין „סטאַוו", געפּויעט די פערד, זיי געלאָזט אָנקאָווען פּאַדקאָוועס, און געווען גליקלאַך, אַז ר׳האָט באַקומען דערפאַר די לייצן אויף אַ האַלבע שעה, אַ שעה אַ מאָל, ווען דער וואָגן איז שוין געווען געפּאַקט מיט פּאַרשוינען, מיט אַן אָנזאָג פון בעל עגלה:

— נאַ, פּאָר, אָבער נישט ווייטער פון לייביש פּסח׳ן, פון וויאָרסט...

ווייל אַליין איז ער פאַר דער איינער ווילע נאָך שטיין געבליבן, כאָטש ר׳האָט שוין דעם וואָגן געמוזט אַוועקלאָזן, אויס מורא פאַר די פאַרשוינען וואָס האָבן זיך געבונטעוועט און געוואָלט צעלויפן — טאָמער מאַכט זיך אים נאָך אַ מענטש וואָס באַדאַרף אַוועקפאָרן, אַזוי איז ער מיט אים אָנגעלאָפן צום וואָגן וואָס איז זיך ווידער גאַנץ בריוח געשטאַנען אויסן שטאָט, און גאָר נישט קיין מורא געהאַט אַז מ׳וועט זיך דאָרט פון אים צעלויפן...

און דערפאַר האָט אים די ראָגאַטקע אַזוי שטאַרק געצייטיקט באַדאַרפט צו האָבן, — ער זאָל צומאַכן ס׳מויל ביים וואָגן מענטשן, מיט וועלכן ער האָט בלויז אַרויסגעריירט הינטערן שטאָט, און אויפסניי מיט זיי דאָרט געבליבן שטיין...

אַ מקום מנוחה האָט ער זיך פאַרשאַפט, אויף סטאַלע, — ביי לייביש פסח'ן אין גאַרקיך; דאָ אָפגעוואָרט ביז אַ בעל עגלה האָט אָנגעצויגן מיטן וואָגן אויף דער ראָגאַטקע, און תיכף אַרויס אויפן „קאַזשאַל", אַרויסגענומען די לייצן פון זיינע הענט.

— גיב, כ'וועל אַליין אַראָפּפאָרן אין מאַרק אַריין...

אַ זעלטענע גבורה האָט אין אים געשטעקט; אַז אַ פּאָר פערד האָבן זיך ווי געוויינטלאָך, איינגעשפּאַרט, אָדער זיך נישט געוואָלט רירן ס'האַרץ ביים אַרויסשלעפן דעם וואָגן פון דער בלאָטע, — האָט מען נאָר געברויכט אַ זאָג־טאָן משה לופּען:

— משה לופּע, דו שלאָפסט?...

אַזוי האָט ער גלייך אונטערגעשפּאַרט דעם אַקסל אין „פּאָ־שלאַדעק", עטוואָס פאַרקוועטשט די אויגן, און — העפּ!... אַרויס־געהויבן דעם וואָגן אין דער לופטן, און זיך דערביי גאָר נישט ווייגעטאָן, אַז אַלע האָבן געמוזט קוועטשן מיט די אויגן:

— ס'אַ בייזע גבורה אין דעם יונג שטעקט...

דער יונג האָט אויך באַקומען געשלאָגן, גע'הרג'עט, אַ מינוט צום טויט, און דאָס אַלעס — אויף אַ געלעכטער, פאַרשטייט זיך. ווען חברה בעל־עגלה'ס זיינען געווען אויפגעלייגט, געהאַט אַ כוסה אין קאָפּ, און זיך אומגעוואָרפן מיט אים: פון דאַנען אַ צופּ, פון דאָרט — אַ קלאַפּ, דאָ — אַ באַבע, און אַלע מיטן אייגענעם פּזמון:

— זעסטו, משה לופּע!

— געוואָרן אַ לייט, משה לופּע!

ביז ער פלעגט זיך קוים אַרויסראַטעווען פון אונטער זייערע הענט, אַנטלויפן מיטן לעבן, און זיך אַוועקשטעלן האַרט ביים שוואַר־צען סלופּ וואָס מיט דער שוואַרצער טאַבליצע, און אַזוי שטיין, — אַ דראָנג, אַ צווייטער סלופּ, קוקן אַ תם, נישט ריידן אַ שעה אַ וואָרט.

ס'גרעסטע פאַרגעניגן פון די בעלי עגלות איז געווען, דענסט־מאָל מיט אים אויפסנייַ אַ טשעפּע צו טאָן:

— משה לופּע, דעם גלח'ס שיקסע וויל דיך פאַר א חתן...

ער שווייגט.

— משה לופּע, אויף בעזעם ריטעלס טאַכטער באַשטייסטו?..

ער רירט זיך נישט, אַ שטיין.

— משה לופּע, דער גרעבער'ס אייניקל וועט גוט זיין?...

דאָס האָט אים שוין געפערלאך געררייצט, אָבער נאָך אַלץ נישט קיין פינטל געטאָן מיט קיין אויג...

— משה לופּע, טו־טו־טו...

און איינער צעזינגט זיך.

משה לופּע, משה לופּע,

אוי, גוואלד, משה דו...

און דאָ שפּירט זיך, ווי ס'הויבט עפּעס אָן ציטערן ביי אים, זיך צו רירן דאָס פאַרגליווערטע; ס'געשטויעטע אויפן פּנים אָפּצוגיין, די אויגן — איבערדרייען אין די לעבער, די פינגער אויס־צוקרימען, נעמט זידן ווי א טשייניק וואסער, איידער ער הויבט־אָן קאָכן; און ס'איז זיך צו ריכטן, ער זאָל ארויספליען פון דער הויט, זיך געבן א וואָרף איבער וועמען, נישט פאַרשטיין זיך אַז ס'איז א געלעכטער, און דערלאַנגען א טויט־קלאַפּ, — און ווי עס דערלאַנגט אים עמיץ א ברען איבער די פּלייצעס, פון די בעל עגלות:

— וואָס שטייסטו, חוש! זעסט נישט יעקב אריה איז אָנ־געפאָרן?... גיי, פאַר אראָפּ מיטן וואָגן אין „סטאַוו" אריין!...

און די אויגן זיינע נעמען גלאָצן, איבער א רגע, ער זיצט שוין אויפן וואָגן, — ניי־געבוירן, אָפּגעווישט דעם כעס מיט איין גלעט, און פּאָכעט שוין ברייט מיט דער בייטש:

— ווי־אָ־אָ!...

די בעלי עגלות קייכן הינטער אים, און ווערן צעפּלאַצט פאַר געלעכטער:

— נאַ דיר א חיה; מ'זאָל אים נישט האָבן צו פאַרבלענדן די אויגן מיט א וואָגן און א פּאָר פערד, וואָלט דאָס גע'מזיק'ט

מענטשן, וועמען איינגעשלונגען, אויפגעפרעסן מיט די קאַפּיטעס.
און נאָכאַלעם איז ער געלעגן און געוואַרוועט ווי אַ הונט; קיין נעץ האָט אים נישט אַראָפּגעטריבן; די קעלט נישט פּאַריאָגט; זיין גאַנץ גליק איז געווען די ראַגאַטקע; אַ פּאָר לייצן; און האָט ער אַ מאָל אָנגעטריבן אַ ליידיקן וואָגן איבערן שטעטל, אַז ס'האָט געהילכט, — האָט מען אים פאַרשאָלטן די ביינער:
— משה לופּע, ער וועט אַמאָל וועמען איבערפאָרן נאָך אויפ'ן טויט, אַ נישט, — אַליין אַראָפּפאַלן און צעברעכן ס'געניק אונטער אים...

און געטראָפן האָט, ער איז אומגעריכט געוואָרן אויפגעריכט מיט אַ וואָגן און אַ פּאָר פערד, משה לופּע, געוואָרן אַ יושב־ראש אויף דער קאָזלע, — אין אַ פּריוויטיק פּאַרנאַכט, ווען ער איז געשטאַנען און אָפּגעוואַרט שמואל אריה'ן, וואָס האָט באַדאַרפט אַנטרייבן אַ היים צו ליכטצינדן, ער זאָל פאַרפאָרן מיטן וואָגן אין הויף אַריין, אויסשפּאַנען די פערד און אַוועקשטעלן אין סטיינע, ווי ס'האָט אים אָנגעכאַפּט אַ סאָלדאַט פאַרן גאָרגל, און פאַרפאָרן אַ ברען אין קאַרק אַריין:
— וואָס שטייסטו?... אויב דו קענסט נעמען אַ פּאָר לייצן אין דער האַנט אַריין, טאָ קוק נישט ווי אַ נאַר, נאַר פּאָר!...
זיינע אויגן זיינען געוואָרן גרויס, גלאַנציק, נישט צוגעגלויבט די אויערן וואָס זיי הערן, און פונדעסטוועגן זיך אַרויפגעוואָרפן ווי אויף אַ היים געבראַטנס, — אויפן וואָגן; נאָך איידער ער האָט געוואוסט פאַר וואָס־און־ווען ס'קומט אים, — האָט ער שוין אויסגעקנאַקט מיט דער בייטש זיין הילכיקן: „וויאָ־אָ־אָ!...“ אַז ס'האָט געפּלאַטערט... אַ פּאָר פערד האָט ער געהאַט — לייבן, וואָס מ'האָט נאָר באַדאַרפט אַ שמיצער־טאָן, אַזוי זיינען זיי שוין אַרויס פון די כלים, און צעטראָגן דעם וואָגן אין לופטן...
צווישן די אָבאָזניקעס איז ער באַלד געוואָרן אַן אייגענער;

ער האָט אַרויסגעקריגן אַ פּאָר זעלנערשע הויזן, אַ סאָלדאַטסקע „יופּקע“, מיט אַ הויכע ווייסע „פּאַפּאַכע“, געוואָרן אַן „אַבאָז־ניק“ פון דער העלער הויט מיטן פולן מויל, מיט אַ וואָגן און אַ פּאָר פערד, פון וואָס ער וואָלט גאָר קיינמאָל נישט גע׳חלום׳ט.
— געוועזן כשר וישר כאָטש ער האָט קיינמאָל אין מיליטער נישט געדינט, פאַר׳ן דאָקטאר נישט געשטאַנען, וועלכער וואָלט אים אודאי גאַנץ גוט געוועזן אויסבראַקירט...

די סאָלדאַטן פלעגן זיך אַרומשטעלן קוקן ווי דער בחור זופּט די טריפה׳נע „יושקע“, פרעסט אויפזעצנדיק די סאָלדאַטסקע קאַשע. און אים דאָס נישט פאַרגונען, — כאָטש ס׳האָט זיי אַליין קיין עסן נישט געפעלט; און פונקט אַזוי ווי די בעלי־עגלות באַלד אין אים דערטאַפּט דעם שטיק נאַר, די טעמפּקייט זיינע, און אויך ליב געהאַט אַ טשעפּעטאָן אים; ווער מיט אַ שטופּ, ווער — מיט אַ שטורק, אַז דער לעפל זאָל זיך אים אָנשטויסן דאָ אין דער געמבע, דאָ — אין באַק, אין נאָז, און דערצו זיך נאָך אויס־גיסן...

ער האָט נאָר געבורטשעט...

און זיי האָבן געלאַכט:

— דאָס האָט עפּעס אַ קישקע אָן אַ דנאָ...

— ס׳איז חיה, נישט קיין מענטש...

— ווייסט נישט פון קיין גאָט און נישט פון קיין טאַטער...

פון ריידן האָט מען גאָר נישט געקענט ביי אים אַרויסקריגן, און זיך אָפּגעשמועסט:

— מ׳וועט זיך ברויכן אַ מאָל נעמען צו אים אויף כח, און זען מיט וואָס ער שמעקט...

אָבער איטלאַכס מאָל ווען מ׳האָט זיך צו אים צוגערירט, האָט ער געגומען זידן, אַז מ׳האָט זיך גלייך אָפּגערוקט פאַר דער פינסטערע גבורה, וואָס האָט זיך געשפּאַרט פון אים.

— טפו, צו אַלדי רוחות... ס׳איז מאַלפּע...

דער סטאַרשי פון „אַבאַז“, אַ פּראָפּאָרשטשיק, האָט אים ליב געהאַט, ס'לעבן; געקלאַפּט ביי יעדע געלעגנהייט אין פּלייצע, און צוגעבאַמקעט:

— פון גאַנצן „אַבאַז“ האָט ער איינעם, משה לופּע; און ווען ער זאָל וועלן אַריינטרעטן אויף „סלוזשבע“ — וואָלט ער אים צוגעשטעלט צום ראַפּאָרט, ר'זאָל קריגן אַ בענדל...

דאָס האָט אַזוי געדויערט, דער גוטער יאָר ווייסט, — משה לופּע האָט נישט מער געדיינקט באַלד פון שטעטל, וואָס ר'האָט געלאָזן ערגעץ שטעקן הינטער זיך, און וואו מ'האָט אודאי גע־טראַכט איבער אים:

— ער איז ערגעץ פאַרפאַלן געוואָרן אין דר'ערד אַריין, און שוין מער אודאי קיין תחית־המתים נישט אויפשטיין...

ער איז אַלץ געפאָרן מיט'ן וואָגן, געפירט מעל, גרויפּן, און זיין צעשעקעט פּנים האָט געלויכטן זיצנדיק אויף דער ערד, צווישן די „אַבאַזניקעס“, אין די שווערע פּעלצן, ווייסע, הויכע פּאַפּאַכעס, ביי אַ צעליינט פייער, און זיך געוואַרימט די ביינער; ביז ס'האָט אים עפּעס אנגעשפּאַרט, איבערגעקערט זיך, עפּעס וואָס אַ קאַפּויר געקומען: לייביש־פּסח, שמואל־אריה, די ראַגאַטקע, דער „וויאַרסט“ און זיך אָפּגעשטעלט:

— הע? וואָס איז דאָס פאַר אַ פּאָרן ביי אים?.. וואו שלעפּט ער זיך אַרום אין אַל־די־רוחות... צו וואָס?...

ער זיצט אויפן וואָגן. די פערד שלעפּן פויל, נאַכלעסיג, און ער האָט אָפּגעלאָזן די לייצן, איינגעדרימלט, — אַזוי האָט זיך אים אויסגעדוכט ווי שמואל אריה שטורקעט אים מיט אַ געבייזער:

— אַ סוף, משה לופּע; ריר מיטן וואָגן, ס'איז פּרייטיק פאַרנאַכט, באַלד ליכטצינדן, — אַבאַל!...

און ער האָט זיך אויפגעכאַפּט; עפּעס גע'תם'עלט, געפינטלט מיט די אויגן, זיך אַרומגעקוקט — צי מ'זעט טאַקע נישט ערגעץ שמואל אריה'ן, און דערשמעקט, ר'איז אין אַ פּרייטיק צונאַכטס, נאָך ליכטצינדן ערגעץ אין אַ קליין שטעטל; און אַזוי גיך ווי מ'האָט

זיך אָפּגעשטעלט לאַדענען, האָט ער אַלץ איבערגעלאָזט, נישט גע־ברעגט קיין שאלות, און זיך געלאָזט גיין אַ היים; דער וועג איז אים געווען גוט באַקאַנט — דער אַלטער היימישער וועג אויף וועלכן ער האָט זיך נישט איינמאָל מיטגעכאַפּט מיט די היימישע בעלי־עגלות; דאָך האָט ער זיך אים איצט אויסגעוויזן צו זיין אַזוי פּוסט, פאַרפינסטערט, און וואָס מער, ער איז אויף אים אַוועק, — מער אימה'דיקער אויסגעזען, אַלץ זעלטענער וועמען אָנגעטראָפן; ביז ר'האָט מיט אַלעם אויפגעהערט צו זען אַ מענטש פאַר די אויגן, און בלויז אָנגעטראָפן די אייזערנע סלופּעס פון די „וויאָרסטן" וואָס האָבן אויסגעזען ווי וועכטער, וועלכע מ'זאָל האָבן צעשטעלט פאַר אַ שמירה איבער דער גאַנצער לענג פון וועג...

ער איז אָנגעקומען אין וועלדל, וועלכעס ער האָט באַדאַרפט אַ דורכגיין, און שוין נישט מער געהאַט ווי צוויי „וויאָרסט" וועג אַ היים אין שטעטל צו זיך, האָט מען אים אָפּגעשטעלט; אַ זעל־נער, שווער אָנגעפּעלצט, גאָר נישט אַזוי וויט צוליב די קעלט, ווי אָפּצושרעקן מסתמא, מיט אַ הויכע „פּאַפּאַכע" איבער די אויערן, — האָט אים אַריינגעקוקט אין פּנים, דורכגעשטאָכן מיט די אויגן, און כיטרע שאַרף אַ פרעג געטאָן:

— וואו האָסטו דאָס חשק געהאַט צו גיין?...

משה לופּע האָט נישט געוואוסט פון זיינע הענט און פיס צו זאָגן, און געזאָגט פּשוט, כמשמעו:

— אַ היים...

האָט דער סאָלדאַט געפּיפן און פון ערגעץ איז אָנגעקומען אַ רייטער אויף אַ פערד, וועלכער האָט זיך שטיל בסוד סודות צע־רעט מיטן פריערדיקן סאָלדאַט; עטלאַכע מאָל אויפגעהויבן די אויגן אויף משה לופּען, ווי ער וואָלט אים נאָכדעם, ווי יענער האָט אים אָנגעהאַקט אַ פולן קאָפּ — גוט באַטראַכט, און זיך אַזוי ווי נישט געוואָלט צו גלויבן, אָדער באַוואונדערט, און מלאַס־קענדיק מיט די ליפּן ווי ער וואָלט זיך באַלעקט מיט אַ געשמאַקן בּיסן, אַ זאָג־געטאָן:

— קום מיט...

איז ער מיטגעגאַנגען ביי דער זייט פון פערד, ביז ר׳איז מיט אים צוגעקומען צו אַ „פונקט"; דאָ איז אַרויסגעקומען עפּעס איינער, וואָס איז גלאַט געווען צעדרייט, אין בלאַנקן העמד אויפן לייב, בלויזע הויזן אויף די פיס, אויף וועלכע ס׳האָט נאָך חלילה נישט געפעלט דער קנייטש; דער רייטער האָט זיך אָנגעבויגן פון פערד צו אים, און אויף דעם סמך וואָס יענער האָט אים אָנגעהאַקט אַ פולן קאָפּ, — נאָכמער זיך צעשפּרייט, און דערציילט וועגן אים וואונדערלאַכע זאַכן: ווי דער חברה־מאַן וואָלט געפּלאַנט, גאָט דער לעבעדיקער ווייסט — וואָס; און אז מ׳זאָל אים נישט געווען אָנקריגן באַצייטנס, ווער ווייסט, — אויב ס׳וואָלט נאָך דאָ עפּעס געבליבן אַ שריד־ופליט פון וועמען; אַזוי ווייט און ברייט, אַזש דער מענטש האָט שוין נישט געקענט דערשטיין און דאָס אויסהערן מיט אַזאַ קאַלטע לונג־און־לעבער, און אים אַריינגעשריגן אין די אויגן, משה לופּען, — וועלכער האָט נישט געוואוסט, וואָס פאַר אַ צימעס מען מאַכט דאָ מיט אים.

— מ׳וועט דיר געבן, הונט איינער, בליי, וועסטו האָבן צו לעקן און צו שמעקן...

און באַזונדער אָנגעזאָגט, זהיר וזהיר, דעם רייטער:

— ר׳זאָל אים וויסן אָפּצושיקן אין שטאָט אריין, באַלד אין דערפרי, וואו מ׳בעדאַרף...

קענען טאָג האָט מען אים שוין געטריבן, משה לופּען, מיטן אייגענעם וועג צוריק; מ׳האָט אים צונויפגעפּאָרעט מיט נאָך אַנדערע צוויי, איינער — אַ באַשניאַק, אַ מין לאַנג־ אויסגעצויגענער נפש, אָן אַ פּיצל הויט אויפן לייב, אַ טיפּיש סעמיטיש פּנים, מיט אַ קליין קיילעכדיק טערקיש היטעלע אויפן שפּיץ קאָפּ, און דער אַנדערער — אַ סערב, גרויס ווי אַ גגניץ, מיט אַ פּאַרלעגן פּנים; זיי האָבן זיך געשלעפּט זאַלבעפירט איבערן אייגענעם שאָסע, און ער, משה לופּע, האָט זיך אַזוי געטריי געהאַלטן ביי זיינע

חברים, נישט חלילה אָפּגעוועגט ס'אויג פונם סאָלדאַט, וועלכער האָט זיי געפירט; דאָס סאָלדאַטשיקל, אָן אַלט באַוואַקסן פּייערל. וואָס האָט זיך אין „סטראָי" נישט געטויגט, — האָט זיך קנאַפּ־וואָס אומגעקוקט אויף זיינע מענטשן; טויט־הונגעריק, אַדורכ־געפרוירן, איז ער געלאָפן פאָראויס, געטאָפּטשעט מיטביידע אויס־געקאַשליוועטע שיך, אַזוי ווי צום פריסטן געוואָלט אָנקומען אין שטאָט, און דעריבער געלאָזן די עטלאַכע לייט זיינע אַ שטיק הינטער זיך, — וועלכע האָבן אים אָבער נאָכגעצויגן ווי געטרייע הינטלאַך; אויפן באַשניאַק איז נעבאַך געווען אַ ביטער רחמנות — ער איז גאָר נישט געווען צוגעוואוינט צו די קעלטן, און געצי־טערט ווי אַ קראַנק פערדל; און דער סערב ווידער, האָט זיך אַלצאינ־איינעם געריבן ס'באַוואַקסענע פנים, און אָהן חרפּה געבעטלט ביי די אָנטרייבער פון די פורן:

— כ'האָב דאָך צוליב דעם די ביקס אוועקגעוואָרפן, זיך צו אייך איבערגעגעבן, כ'זאָל האָבן צו עסן... גיט מיר אַ שטיקל ברויט...

משה לופּע איז אויך נישט ווייניק געווען אויף צרות, כאָטש דער יונג איז יאָ געווען ביי זיך אין דער היים און נאָכדערצו אויפן וועג, וועג איבערהויפּט, יעדער וועג — איז דאָך זיין היים געווען; נישט טילקע דער דאָזיקער שאָסע, הינטער דער נאָז פון זיין שטעטל, וואו יעדער שטיין האָט אים געקענט; וואו: אריה, לייביש, פסח און אַלע איבעריקע בעלי עגלות האָבן געטאָגט און גענעכטיגט ס'גאַנצע לעבן — האָט ער דאָך זיך געפילט ווי נישט ביי זיך; שוין דערמיט וואָס ער איז געווען ערשעפּט פון די כחות — פון זיינע כחות, די פינסטערע, וועלכע האָבן זיך אַזוי ווי אָפּגעטאָן פון אים, און זיך אַלע מינוט געמוזט צוזעצן אויף אַ שטיין, וואָס פון יענע ווייסע שטיינער, מיט וועלכע דער שאָסע איז אנגע־זעצט פון ביידע זייטן, לענג־אויס; און דאָס נישט אויף לאַנג, ווייל אַזוי גיך ווי דער עטאַפּ איז פון אים אוועקגעגאַנגען, האָט ער זיך שוין געמוזט אויפכאַפּן, נאָכלויפן אַ שטיק וועג, אַזוי ווי ס'וואָלט

אים, מי־יודע, אויסגעקומען ס'אָרא גליק צו פאַרלירן, — ביז ר'האָט אים געקענט אָניאָגן, דעם עטאַפּ, העט איבער א באַרג, א טאָל, ארי־בערשרייענדיק:

— שטייט נאָר א ווײַלינקע, וואָס נעמט אייך דער שוואַרץ־יאָר פון מיר אַוועק...

און נישט ער, משה לופּע, ווי דאָס זעלנערל מיט דער ביקס, וואָס האָט זיי מכלומרשט באַדאַרפט אָפּפירן אין שטאָט, — האָבן נישט געוואוסט, אַז ער איז נישט גלייך מיט די אַנדערע גע־פאַנגענע, און אַז מ'ברויך אים גוט האָבן אויפן אויג, זיך גאַנץ באַזונדער מיט'ן אומגיין; דער יונג אַליין, ווען ער וואָלט געהאַט פאַרשטאַנד, און באַנומען ווי דער רייטער מיטן שלעפּעריקן מענטש ביינאַכט האָבן אים ערנסט גענומען, — וואָלט ער עפּעס זיך דאָך געוועזן משער זיין; אָבער אַזוי ווי אין זיין פינסטערן מח האָט זיך נישט אַריינגעריסן א פונק שכל ווי א פלעמל די גרויס פון א גראָשנדיק ליכטל, א שפּילקע קעפּל, אַז ער זאָל דאָ עפּעס פאַרשטיין; און ס'איז נישט געווען אויך קיינער, וואָס זאָל אים אויפטאָן מיט א ווינק, צי אפילו מיט געבייזער, אויפ'ן אָנשרייען:

— ס'איז גלייכער פאַר דיר, הונט, מענטש, חיה, וואָס דו זאָלסט נישט זיין, איז אַלץ טויזנט מאָל גלייכער פאַר דיר, — אַז דו זאָלסט אָפּשטיין פון זיי, זיי נישט נאָכגיין, און אינגאַנצן בלייבן הינטערשטעליק.

איז ער אַזוי געגאַנגען, א שטיק פּגע...

און ערשט אין שטאָט, וואו מ'האָט זיך מיט אים אויפן גרויסן אָרט, אַרומגעכאַפּט ווי מיט א הייסגעבראָטענס, און יעדער איינער פון „נאַטשאַלסטווא" איז געלאָפן קוקן אויף זיין שוואַרץ־וואונדער, האָט זיך יאָ עפּעס גענומען ביי אים רירן, און נעבאך געזוכט אויסצומיידן די שטעכנדיקע אויגעלאָך, וואָס האָבן אים אַדורכגענומען מיט ענטציקונג און בלוט־דאָרשטיקע פרייד; און נאָכמער אויפגעהויבן דעם קאָפּ, אויפגעוואַכט טיף, ווי א גאַנצער פאַרשטענדיקער מענטש, ווען מ'האָט אים אָפּגעטיילט פון

די אַנדערע צוויי לייט, און אַריינגעלייגט אין אַ תּפֿיסה; איז ער דאָ געבליבן שטיין אַזוי ווי אויסגעניכטערט פֿון אַ שכרות, געקוקט מיט די אויגן, געדרייט די גאַלעס, ווי אַן אָקס:

— הע, פֿאַרוואָס דאָס אַזוי?...

— און פֿאַר ווען דאָס אַזוי?...

און ער האָט זיך שוין פֿאַר דער האַנט געפֿונען צווישן אַ באַנדע אָפּגעריסענע, אָפּגעשליסענע סאָלדאַטן, דעזערטירן, מורדים, — אין אַ גרויסע, שמוציקע, קאַזאַרמע, אין אַ חזירים־שטאַל, וואו זיי זיינען געווען אַזוי צוזאַמענגעקוועטשט ווי די הינער אין אַ שטייג; אַלע צוזאַמען האָבן דאָ געשאָלטן, זיך געזידלט, געקלאָגט, אויסגערעט אויף די אָפֿיצירן מיט די גענערעלער אסור לדבר, וואָס ס'איז אין דער קאָרט נישטאָ...

די קישקעס האָבן אים געשפּילט אַ מאַרש, און ער האָט זיך פֿריער פֿאַר אַלעם צוגעכאַפּט מיטביידע הענט צום קעסעלע „יוזשקע“, געזופּט מיט אַזאַ אַפּעטיט ס'הייסע וואַסער מיט די גרויפּן, פּונקט ווי איינער וואָס שנאָרכט פֿון מיטן שלאָף־אַרויס; נאָר די אַנדערע זעלנער, חצי זעלנער, וואָס זיינען שוין נישט איינמאָל אַראָפּ־אַנטלאָפֿן פֿון פֿראָנט, אָדער סתּם זיך קיין אָרט נישט געקענט געפֿינען, און זיך אַזוי אַרומגעוואַלגערט מיט אַ באַזונדערע ליבשאַפֿט, קען זיין, אין די ערטער, האָבן זיך באַלד מיט אים אַרומגענומען; אַזוי ווי געוואָלט דערגיין פֿון נאָך איינעם אַזעלכן פֿון זייער'ס גלייכן — ס'אַרא שטראָף ער האָט באַקומען, זיי זאָלן ווייניקסטנס וויסן, מיט וואָס זיי וועלן האָבן אָפּצוקומען... און צוגעשטאַנען צו אים נישט קיין חלוק, אַזוי ווי צו יעדן איינעם פֿריש־צוגעקומענעם.

— ס'אַרא פֿאַלק, ברודערל?...

— נישט קיין פֿאַלק...

— אַן אַנטלאָפֿענער?...

— ניין...

— און פאַרוואָס האָט מען דיך אַהערגעבראַכט?...

ער ווייסט נישט.

און איינעם, וואָס זיין צורה, דעם יונגס, איז פון לכתחילה. נישט זייער איבעריק געווען געפעלן, האָט זיך אָנגערופן:

— טרעט אים אָפּ; דער רוח ווייסט, ס'אַ שטיק חוש... אין דער דאָזיקער מלחמה, האָט מען נישט ווייניק מיט זיי זיך אָפּגעטאָן... כ'האָב אַליין געהערט, דערציילט אַ מעשה, ווען מ'איז געגאַנגען אריין אין מזרח פּרייסן, איז אונז ארויסגעלאָפן אנטקעגן אַזאַ חברה מאַן, אַ שטיק משוגענער, און געסטראַשעט מיט אַ פינגער: מ'זאָל נישט אריינגיין אַהער, ווארים ער וועט אַליין גיין אויסזאָגן פאַר די דייטשן... נו, האָט אים חברה צעשאָסן, געמאַכט פון אים אַ זיפּ...

עפּעס איינער, אַן אַלטער, וואָס האָט זיך גאָר מיטגעשלעפּט מיט זיין בין־יחיד אַזש אַהער פון פּאָלטאַוור גובערניע, — מיט אַ גרויס אָפּיצערסקע היטל וואָס איז אים געלעגן איבער די אויגן.

— איז שוין אַזוי גיך נישט אָפּגעטראָטן פון אים.

— טי, גאָלובטשיק, זאָג מיר נאָר: וואו מ'האָט דיך דאָ צוגענומען?...

— אויפן וועג! — ווייסט ער צו זאָגן, משה לופּע.

— וואָס האָסטו געטאָן אויפן וועג? — פרעגט ער אים.

— גאָר נישט, כ'האָב געוואָלט גיין אַהיים...

— וואו שטעקט דאָס דיין היים?...

— אָט־אָ־דאָ, הינטערן נאָז, נישט ווייט, עטלאַכע מייל וועג.

אַז מ'גייט גלייך מיטן שאָסע — צעגעמט משה לופּע די הענט, ווי ער וואָלט געוואָלט דערגרייכן צו איר...

— כ'קען נישט דאָ די וועגן! — האָט זיך דער אַלטער רום פאַרטראַכט, און געפרעגט ביי די אַנדערע — וואָס איז עס אַזעלכעס אויף דעם שאָסע, וואו דער יונג האָט געוואָלט גיין?...

— דער פראָנט! — האָט מען זיך צעלאַכט.

— אזוי ?... אדורכגיין דעם פראַנט האסטו געוואָלט ?... — האָט דער אַלטער זיך אָנגעכאַפּט ביים קאָפּ — אוי, ברוי־ערל, נישט גוט מיט דיר... גאָר נישט גוט... צו וואָס האָסטו עס געוואָלט טאָן ?...

און די אַרומיקע, אַז זיי האָבן דאָס דערהערט, איז ביי זיי שוין געווען אַ זיכערע זאַך, אַז דער יונג וועט קריגן ס׳שטריקל...

נאָר בלויז זיין גראָבער קאָפּ, וואָס האָט שוין אפילו יאָ עפּעס גענומען בעגרייפן, סתם אין דער וועלט אַריין, — האָט דאָך אַלץ נישט געקענט אויסטראַגן, וואָס ער האָט דאָ אָפּגעטאָן פאר אַ מעשה־רע, מ׳זאָל זיך מיט אים וועלען מאַכן אזא געבריי ?...

פאר׳ן סאָנד, וואו מ׳האָט אים באַלד, אזוי ווי דער טאָג איז נאָר אוועק, — געשטעלט, האָט ער זיך איין־לי, געהאַלטן ביי ס׳זייניקע :

— ר׳האָט געוואָלט גיין אַ היים...

— וואו אַ היים ?...

— אָ, דאָ, אין שטעטל...

— מיט וואָס אַ היים ?...

— מיט גאָר נישט...

— צו וואָס אַ היים ?...

— גלאַט אזוי, ווייל ס׳איז אים אָנגעקומען...

— צו וועמען אהיים ?...

— צו לייביש־פּסח׳ן אין גאָרקיך ; צום „וויאָרסט“... צו שמואל אריה׳ן... צו הירשל׳ן... און צו אַלע איבעריקע בעלי עגלות וואָס אויף דער ראָגאַטקע...

זיין משפּט איז פאָרגעקומען אין אַ קליין זייטיג חדר׳ל, ביי דער אייגענער קאַזאַרמע ; און ס׳קען זיין, אַז מ׳האָט אים אפילו נישט געמאַכט אויף דער מינוט, צוליב אים, נאָר פּשוט ווייל מ׳האָט נאָך אַנדערע, פון פאר אים געברויכט משפּט׳ן פאר אזעלכע און

ענליכע חטאים; און זיין מזל, אז ר'האָט גראָד באַדאַרפט אָנטרעפן אויף דער הייסער מינוט, מ'זאָל אים אויך פאַרבעטן אויף דער חתונה...

ביי די עטליכע אָפּיצירלאַך, וועלכע זיינען דאָרטן געזעסן אַרום'ן טיש, זיינען, פון דער טונקלער אַבאַזשור וואָס אויפ'ן נאַפט־לאָמפּ, — זייערע פּנים'ער אויסגעקומען מער עלטער און שאַר־פער, ווי זיי זיינען עס געווען אויף אַן אמת; און איינער פון זיי, וואָס האָט זיך געוויגט ווי אַ שכור, און באַשטימט גאָר נישט געהערט ווי דער צווייטער האָט זיך געריסן איבער אים, משה לו־פּען:

— זאָג, צו וואָס דו האָסט דאָרט געוואָלט גיין?... ווער כ'האָט דיך געשיקט?... און מיט וואָס?...

האָט ער געקוקט ווי אַן אָקס, משה לופּע, און אויף זיין פּנים האָט זיך, מערקווערדיק, גאָרנישט אומגעביטן פון יענעמ'ס שרייען, סטראַשען און טופּען מיט די פיס; עס איז געבליבן אַזוי אייגן פאַר־גליווערט, נישט מער וואָס אין זיין מח איז עפּעס געבליבן שטעקן אַ געדאַנק, געבליבן שטעקן ווי אַ נאָדל.

— ס'מוז דאָ עפּעס זיין אַ טעות מיט אים; און אַז מ'האָט אים דאָ אָנגענומען פאַר עפּעס אַנדערש ווי דאָס וואָס ער איז אין אמת'ן...

אָבער אָנשטאָט אַ מויל, אַ פּיסק, ער זאָל אַרוים מיט לשון, און נעמען ריידן פאַר פייער און וואַסער, — האָט גאָר אַ ביטע־רער פאַרדרוס, אַ פייערל, ווי אַ קליין שפּילקע־קעפּל די גרוים, זיך אָנגעצונדן, און ער האָט זיך נישט געקענט שענקען דאָס ברע־קעלע נאַרישקייט צוליב וואָס די גאַנצע חתונה איז אַרויסגעקומען; נישט חלילה, וואָס ער האָט געוואָלט גיין אַ היים, וואָס מ'האָט נישט געטאָרט, נאָר ווי וואָלט, למשל, געווען, — ווען ער זאָל נישט אָניאָגן דאָס זעלנערל מיט דער ביקס, וועלכער האָט אים באַדאַרפט אָהערברייינגען?... וואָרים יענער האָט אים דען געגייט: ער זאָל יאָ גיין, נישט גיין, און אים געפירט ווי אַ הונט אויף אַ שטריציק?..

אַלמאַי האָט ער אים נאָך געהאַט נאָכצולויפן אַ מהלך וועג, און נאָך נאָכשרייען: „וואו לאָזט איר מיך אַליין איבער?..." וואָלט ער נישט געווען פיל גלייכער געטאָן, ווען ער בלייבט הינטערשטע־ליק?... מיט אַלעמען הינטערשטעליק, און גייט זיך זיין וועג, וואו ס'האַרץ גלוסט אים?...

איין אַפּיציר ביי וועלכן דעם יונגס פּנים, האָט זיך טאָקע נישט מיט אַלעם אויסגעוויזן — האָט אים אַ קאַפּויערגעהויבן נ'קאָפּ ביי דער שפּיץ־גאָמבע, אַוועקגעמאַכט די אונטערשטע לעפּ־לאָך פון די אויגן, און געפרעגט:

— ביזט נישט אַמאָל קראַנק געווען?...

האָט ער אַלץ געהויבן מיט די אַקסלען, משה לופּע:

— ר'ווייסט נישט...

און מ'האָט אים צוגענומען פון זייערע אויגן, אין קאַזאַרמע...

געוואוסט עפּעס מער, האָט ער נישט, דער יונג; און געזאָגט, האָט אים קיינער פון די אָפיצירן אויך נישט; נאָר די אַנדערע, וואָס זיינען אָנגעקומען פאַר אים און נאָך אים פאַר די אייגענע שופטים, — האָבן אים באַדויערט:

— וואָס ווייסטו נישט, ברודערל, אַז מ'וועט דיר געבן ס'שטריקל?...

זיינען די ווייסלען פון זיינע אויגן געוואָרן געל ווי געשלאָ־גענער וואַקס; די האָר, פייכט און נאַס אויפן שטערן, — ווי אַ בייזע פינסטערע קריינק וואָלט זיך ביי אים מיט איינמאָל אָנגערופן...

אין קאָפּ איז געווען שטאַרק ענג, און ער איז געוואָרן גרויס, דריי מאָל אַזוי גרויס ווי אַ געווייינטלאַכער קאָפּ, און שרעקלאַך שווער צו דערהאַלטן אויפן קאַרק; זיך געכאַפּט עסן פונם קעסעלע, און באַלד גענומען ברעכן מיט דער גרינער גאַל — אַזוי האָט ער זיך אַראָפּגעלייגט אין אַ ווינקעלע, זיך איינגעדרייט ווי אַ חולה־וואַטע הונט, צוגעמרווזשעט מיט די אויגן, שווער געצויגן נ'אָטעם און געפרייכט...

מ'האָט אים גע'עצה'ט:

— אָנצושרייבן אַ בקשה צום קייסער...

אָבער אַנדערע האָבן געלאַכט:

— ביז װען־װאָס, אַהין־און־אַהער, — האַ־האַ!... װעט ער זיך שוין פון לאַנג האָבן אױסגעלייכט, דער יונג..

— נאָר װאָס דען טוט מען, אַז זיי זאָלן װיסן, זיי האָבן אַ טעות? — האָט משה לופּע געפרעגט.

— גאָרנישט, — האָט עמיץ באַמערקט — ס'איז בחנם; מ'װעט זיי דאָס זאָגן, װעלן זיי זיך אױף נישט מאַכן װיסנדיק... אַ דאגה, זיי װעלן האָבן אַ מענטש װעניקער...

— אויב אַזוי, איז שוין אַ פאַרפאַלענע זאַך...

און דער קאָפּ האָט זיך אים צעבערענט, צעגליט; נישט געקענט מער שלאָפן; קוקנדיק — געװאָרן אױס מענטש, אױסגעצאַנגען װי אַ ליכט; ביי איטלאַכן טריט װאָס אין דרויס, סקריפּ פון טיר, האָט עס אָפּגעשלאָגן ביי אים אין האַרץ, און זיינע אויגן האָבן גענומען לייכטן אין דער פינסטער װי צװיי גרינע פלעמלאַך; צוגעמאַכט די אויגן, — דערזען ס'שטעטל, די ראָגאַטקע, שמואל אריה'ן, לייביש־פּסח אין גאָרקיך, דעם „װיאָרסט", און זיי דערציילט װי אױף חדושים, װי מ'האָט אין אים אַ טעות געהאַט; און נישט מער און נישט װייניקער װי געװאָלט אים הענגען, װייל ער האָט געװאָלט גיין אַהיים, זיך אַביסל פרייען מיט זיי, כאַפּן אַ גלעזל בראַנפן, און זיך טאַקע אױך אַביסל אָדורכפאָרן מיט אַ װאָגן איבער'ן מאַרק, װי ער קען — פאַר װאָס דאָס נישט?...

און זיך אױפגעכאַפּט, װען מ'האָט אים געשלעפּט פאַרן אַקסל: „שטיי אױף... מ'װעט דיך באַלד לייגן שלאָפן..." און דערזען: דער טויט שטייט אים פאַר די אויגן... האָט דער כח־הדם זיך ביי אים צעשפּילט, די פינסטערע גבורה זיך אָנגערופן, און זיך איינגעבויגן װי אַ װילדער אָקס, גרייט צו שטויסן מיט די הערנער...

עמיץ האָט ערגעץ פאַראַכטליך אַ שאָסגעטאָן מיט אַ מויל שפּייעכטס אױף דער ערד.

— די כאַליערע ווייסט: צו זיי זאָלן זיין אַזוי בלינד און פאַרנאַרט, און אויף אַן אמת נישט וויסן, אַז זיי גייען אומברייננגען אַ שטיק משוגענעם, אַ פאַרנאַרטן...

און אַ צווייטער האָט זיך איבערגעדרייט אויפן געלעגער, אַריבערגעשלעפּט די אָפּגעקראַכענע קאָלדרע איבערן קאָפּ, און זיך אָנגערופן ווי ס׳וואָלט שוין ביי אים געווען אַ גאַנץ נאַטירליכע זאַך:

— וואָס ווייסטו נישט, ברודערל, אַז אין דער איצטיקער מלחמה, ריכטן זיך אַלע משוגעים און פאַרנאַרטע אויס אַ ווייסטן כוח...

דער פּלעם

אין שטוב האָבן זיך אַרומגעדרייט צוויי מיידלאַך, דערוואַקסענע, וואָס וואָלטן אפשר ערגעץ־אַנדערש־וואו געווען אַ ברכה, און דאָ געטריקנט ווי צוויי אויסגעוואַקסענע פון דר'ערד זאַנגען, אָן אַ קאָפּ רעגן איבערן קאָפּ.

זיי האָבן זיך געגנוג שיין צוגעקליבן, די מיידלאַך, און ס'האָט אַלע מאָל פון זיי אַראָפּגעשמעקט; די הויכע ליכטיקע קעפּ האָבן זיך אויף זייערע אַקסלען געוויגט, און אין דער לעבעדיקער וועלט אַריין, וואו זייערע אויגן האָבן מונטער געקוקט, — האָבן זיי פונדעסטוועגן קיין שום אינטערעס צו זיך נישט אַרויסגערופן, פּונקט ווי זיי וואָלטן נישט געווען מיט אַלע אַנדערע מיידלאַך צוגלייך, געבענטשט מיט וואַרימע הערצער, וואָרילע געזיכטער און גלוסטיקע קערפּער.

און נישט בלויז וואו זיי זיינען געקומען, די מיידלאַך, איז מיט זיי געווען ליידיק ס'אָרט, נאָר אפילו דאָרט וואו זיי זיינען פון תמיד געווען, אין זייער אייגענער היים; גאָרנישט ווי ס'גיט זיך אין הייזער, וואו ס'זיינען פאַראַן דערוואַקסענע מיידלאַך, — יונגע לייט זאָלן זיך צוזאַמענקומען; די פרייליכע יונגקייט — אַדורכשפּאַרן די ווענט, פּאַרקאַפּן, וויינינקסטנס, אַ שמאָל שטיקעלע פון ברייטן, זייער ברייטן דרויסן...

אָן אָפּגעטאָן הויז. צוויי פענסטער צו דער גאַס, — איז אויך די שטוב פון אינוויינוק תמיד געווען פאַרשטעלט מיט טונקעלע פאָרהאַנגען; בלויז אַנטקעגן אוונט האָבן זיי זיך צענומען, די פאָרהאַנגען, און אויף אַזוי פיל, אַז די צוויי פול־אויפגעקעמטע און רונד־אָפּגעטאָקטע קעפּ, זאָלן בלייבן איינגעפּאַסט, און קענען אַרויסקוקן פון צווישן זיי...

און אַזוי ווי די צוויי מיידלשע קעפּ האָבן פאַר יאָרן צייט, יעדן אָוונט אַרויסגעקוקט פון די פענסטער, — איז שוין דאָס ביי איטלאַכן געווען אַזוי נאַטירלאַך, אַזוי ווי ס'וואָלט שוין אַזוי באַדאַרפט זיין פון זייט־ווען, האַ־האָ, וואָס קיינער געדיינקט נישט מער, און פאַר אַלע מאָל אויך...

האָט געטראָפן: אַז ס'האָט זיך עמיץ יאָ פאַר'ן פענסטער אַ צאַפּלגעמאַן; אַז די גרויסע אויגן פון די צוויי אַזוי ווי פאַר־גלאָזטע קעפּ, — האָבן וועמען געפּאַקט, אים געהייסן בלייבן שטיין, און קוקן — — — איז אָבער נאָכמער חדוש געווען: וואָס יענער איז פאַר אַ גאַנץ קליינער ווײַלע שוין געבליבן מיט אַלעם אָפּגעקילט; און נאָך מיט אַ ווײַלע — שוין אויך מיט גאָר נישט אַוועקגעגאַנגען... האָט דער יעניגער אפילו אַליין געמעגט חלש'ן נאָך אַזאַ בילד־שיינעם קאָפּ, באַלד אויסגיין, האָט ער זיך פונדעסטוועגן אָפּגעטראָגן, אַזוי ווי פאַר אַ שאָטן; אַזוי ווי די קעפּ זאָלן האָבן געווען אַריינגעשטעלט אין אַ טונקעלן שאָטן; און — אַוועקגייענדיק שוין מער אין זיי נישט געדענקט, פאַלקאָם געהאַט פאַרגעסן...

און דאָס אויך האָט בלויז געקענט טרעפן מיט אַזעלכן, וואָס איז דאָ פּלוצלינג, ווי פון הימל אַראָפּגעפאַלן; ווייטער, פאַר אַלע איבעריקע, וואָס אויף די גאַסן פון דעם דאָזיקן שטאָט־פּערטל, האָט שוין יעדער איינער געהאַט די קעפּ פאַר די אויגן, און בלויז דענסטמאָל, אַז זיי האָבן אויסגעפעלט צו זיין אין די פענסטער, זיך גע'חדוש'ט:

— הע?... איז מעגלאַך, אַז די פענסטער זאָלן קענען בלייבן צו דער צייט איין ווײַלע ליידיק, אָן די צוויי קעפּ פון די מייד־לאַך?...

די צוויי מיידלאַך זיינען נישט געוואַקסן פון דר'ערד אַרויס; מיט זיי אין שטוב איז אויך געווען אַ מאַמע, וועלכע איז גראָ געוואָרן אָן יאָרן, און אַ טאַטע, וואָס האָט גיכער אינגאַנצן קיין טאַטע נישט געמעגט זיין; ווייל, ס'איז אים אַ פּנים, אַ קנאַפּער חלוק געווען,

אויב די מיידן זיצן שוין אַזוי באַלד צוואַנציק יאָר אין די פענסטער, אָדער זיי האָבן ערשט נעכטן, אייערנעכטן אָנגעהויבן זיצן.

אַן אָפּגעטאָגענער טאַטע; אָפּגעטאָן פון דער שטוב, און פון די קינדער, — האָט ער זיך ביי זיין לעבן אַרומגעדרייט אויף די וועגן פון דער גרויסער שטאָט, און מיט זיינע פינסטערע בליקן גיריק געראַבעוועט ביי מענטשן דאָס שוואַרצאַפּל פון אויג; געקומען דאָ אַהיים איז ער, דער פון אייביק גאַל־ביטערער, נישט בארואיק־טער, אַזוי ווי פון וועמענס הענט־אַנטרונענער, און געלעגן דאָ, צי באַדאַרפט איבערליגן אַזוי לאַנג און אויף אַזוי פיל, ביז ס׳וועט דאָרט מיט אים שטיל ווערן, אָדער צייטיק זיין דער רויב, וואָס זאָל אים נאָכגיכער פון דער שטוב אַרויסנעמען...

מער ווי זיין צעטראָגנקייט, ווילדער רשעות, וואָס האָט אַזוי, בעת זיין זיין אין שטוב, — מערדערלאַך דערשלאָגן און צוגעלייגט די ביידע מיידלאַך, זיי די קעפּ אַראָפּגעהאַקט, אָפּגעשניטן די יאָר, — מער ווי דאָס גוטס האָבן זיי פון אים קיינמאָל נישט געהאַט; נאָר וואָס שפּעטער, איז די מאַמע זייערע אויפגעשטאַנען איבער אים, און אים געפּרוווט בייקומען, זיך אַדורכרייסן דורך דער אומרואיקייט צו אים, און אים דערנענטערן צו דער שטוב, צו די קינדער:

— יאָ, ס׳איז געווען גוט... און כ׳האָב דיך נעקענט לאָזן לויפן, ווען די ביידע מיידלאַך זיינען געווען קליין; ס׳איז נישט געווען ווער, וואָס זאָל דיך אָנגיין... אָבער איצט, ווען זיי זיינען שוין אַזוי גרויס און ווערן אַלט אָן יאָרן, — קענסטו זיך נישט אָפּהאַלטן אויף אַ טאָג, אַ שעה, און זיך פאַרטראַכטן וועגן זייער גורל?... וואָס זייער סוף וועט זיין?... טראַכטן כאָטש, אויב דו קענסט זיי נישט העלפן?... און ווייסן, אַז זיי גייען דיך אָן, זיינען דיר אַן עול אויף׳ן קאָפּ?...

אָבער דער טאַטע איז געווען אויסגעטאָן פון דער שטוב, און פאַר זיינע קינדער נישט געלעבט; נישט געהאַט דאָס געפיל, דאָס פאָטערליכע געפיל, וואָס זאָל דערשפּירן זייער צער; ער איז אַזוי

ווי פון אייביק געווען געבוירן און אריינגעטאָן מיט אַלע זיינע חושים אין רויבן, און מיט אַזוי פיל קאַלטבלוטיקן אויסדרייער געלעגן אויף די וועגן, זיי אָפּגעהיט, ביז ס׳וועט אַ מענטשעלע צו אים אריינפאַלן... כיק־כיק... איבערפירן דאָס קלינגל איבער׳ן גער־געלע, און לאָזן פּאַר אַ ווײַלע זיך אַזוי שיין צאַפּלען אין זיינע הענט...

געדאַרט האָט די מאַמע; געדאַרט פון אייביק צוליב דעם ביטערן מאַן, וואָס איז צו איר אַליין אויך נישט מער געווען ווי אַ שטיק גיפט; און געגלויבט, אַז זי איז, נישט אַנדערש, ווי אין איר מאַמעס בויך פאַרשאָלטן געוואָרן, מיט אַזאַ מכשף אָפּצופינסטערן איר לעבן...

אָנגעהויבן שטראַלן האָט זי ערשט, די מאַמע, ביי אירע קליינע מיידלאַך, — מיט יענער מוטערלאַכער פרייד, וואָס זי האָט נישט געבוירן קיין גיפטיקע הינט, ווייל אַזוי הפקר ווי מיט אַ הונט האָט זי געלעבט, — נאָר פיינע שפּראָצונגען, איידעלע קינדער, וואָס קענען זיין אַ פרייד פּאַר יעדער שטוב, און פּאַר יעדן הארץ.

אָבער איר פרייד, וואָס איז לכתחילה אַזוי שיין אויפגעגאַנגען, איז נאָכגיבער פאַרגאַנגען, מיט די יאָרן וואָס דיביידע מיידלאַך האָבן פּלוצלינג אויף זיך אָנגעהויבן נעמען, און געבליבן זיצן... דאָס איז איר אין פּלוג נישט אין קאָפּ אריין, אָבער באַלד דערנאָך שוין גענומען ארומלויפן אַ פאַר׳סמ׳טע איבער די גאַסן, שרייען אין דער וועלט אַריין:

— וואָס ווייכט מען אַזוי פון די מיידלאַך אירע?... אין אַז זייער טאַטע איז שוין אַ גזלן, אַ רוצח, אַ כל־בו, — וואָס זשע האָט עס צו טאָן מיט אירע קינדער, וועלכע זי האָט מיט אַזוי פיל ווייטאַק אויסגעפּיעשטשעט אין דעם שלאַנגען־נעסט, און אַזעל־כע זיידענע, טייערע קינדער פון אים ארויסגעבראַכט?...

ביז זי איז מיד געוואָרן שרייענדיק, און זיך אריינגענומען אין קאָפּ אריין, די מוטער פון אירע קינדער, וועלכע זיינען אַליין

כשר'ע, ערלאַכע, און מיט אַלעם גוטן געבענטשט, — אַז זייער וועלט איז זיי אונטערגעגאַנגען נאָר דורך דעם פינסטערן טאַטן זייערן... און אַז עס פעלט זיי נישט מער ווי די שטיקער וועלט, וואָס זיינע העט האָבן ביי מענטשן אויף די וועגן צוגענומען; די שרעק, וואָס ער האָט זיי געמינערט ביים רויבן, — דערוויטערט די גאַנצע וועלט מענטשן פון זיינע קינדער, פון זיינע אייגענע קינדער...

און זי האָט גענומען פון צרות איינגיין; אַוועקקומען לעבע־דיקערהייט; געבליבן איז בלויז ביי איר אַזוי אומפאַרענדערט, דער קאָפּ, אַזוי גרויס ווי ער איז געווען, און אפשר גאָר זיך נאָכמער אויסגעוואָקסן, נאָר — אויף אַ קליין קערפּערל, אַ דינ'ס, וואָס האָט אין אָנהויב פון די מיטעלע יאָרן שוין אויסגעזען ווי דער קערפּער ביי אַ זקנה, אַ ניינציקערן...

דער פאָטער פון די מיידלאַך, ווי זעלטן ס'האָט אים נישט אַהיימ־געבראַכט, אויף איבערצעוואַרטן די צייט, ביז זי וועט פּאַסיק ווערן פאַר'ן רויבן, — האָט נאָך געהאַט אויף אַזוי פיל חוש, צו זען איטליכס מאָל דאָס אייגענע ווייב אין אַן אַנדער געשטאַלט; און דאָס העלישע רויב־פייער וואָס האָט אים תמיד געהאַט פאַרנומען ביז איבער די אויערן, האָט אים פאַר אַ רגע אויסגעלאָזן, און ער האָט גענומען מרוקען, פירכטלאַך מרוקען:

— וואָס פאַר אַ וואָרים טאָטשעט דיין לייב, און צופרעסט אים?..

און זי, אויב איר מזל האָט אַ מאָל יאָ געשיינט ביי אים; און זיך נישט געמאַכט, נישט געוואָלט מאַכן פון די קלעפּ, זיי געזוכט צו פאַרגלעטן דערמיט, וואָס זי איז אָפּגעזעסן וואָכן און מער אין שטוב, צוליב אַן אונטערגעשלאָגן אויג, אויסגעלינקטן אבר, געשוואָלענעם אָרעם; און אפשר גאָרנישט געשפּירט דעם ווייטאָק פון די אונטערגעשלאָגענע אויגן, ווען ס'האָט צו זיי אומ־שולדיק געלאַכט אַ פיצל אומפאַרשטענדיק פייגעלע פון דער האַנט

אראָפּ; און נאָך, נאָכוויניקער שוין געליטן שפּעטער, ווען די קינדער זיינען געווען מער דערוואַקסן, און פול מיט ליבע און צערטלאַכקייט דעם קראַנקן אָרעם געהיילט...

זי, די מאַמע, וועלכע האָט נאָר רק געוואָלט איבערקומען, איבערקומען, פאַרשטופּן די יאָרן, וואָס מער און וואָס גיכער, ביז די קינדער וועלן גרויס, גאָר גרויס ווערן, און אָנהויבן לעבן פאַר זיי, פאַר די קינדער אירע, — איז געבליבן שטיין אַנטקעגן אים הימל־ברייט אויפגעפּראַלט, ווי דער ים פול אנגעלאַדנט, און אנגע־הויכט ווי די וועלט; און דער גרויסער קאָפּ אויף איר דינעם קאַרק האָט זיך אָנגעצונדן, געגומען ברענען מיט יסורים פון אַלע קלעפּ, וואָס זי האָט פון אים באַקומען אין אַלע צייטן:

— אויב די וועלט איז פאַר זיי אָפּגעשניטן, וואָס האָב איך ווידער געהאַט פון דיר אַזוי פיל און בחנם צו ליידן?...

איז דער אַלטער צעטראָגענער רויב־פויגל אויף א ווײַלע אַרויס פון זיין צעטראָגנקייט, און געבליבן זיצן אין שטוב, שוין נישט אַזוי ווי אויף איבערצעוואַרטן די צייט, ביז זי וועט פּאַסיק זיין צום רויב, נאָר ווי אַ פּאָטער, אַ טיפגעקריינקטער טאַטע, וואָס פילט פילייכט נישט וויניקער פאַר איר דאָס צער, און נאָר ווייל ער קען וויניק־וואָס העלפן, — זיך ווילד צעשריגן:

— כ׳קען שעכטן, אויפשאַרצן בייכער, אָבער נישט צולייגן יענעם אַ מעסער צום האַלז, — אויב דו ווילסט נישט ווערן מיין טאָכטער׳ס מאַן, שנייד איך אים דיר איבער! סיי, אויב זיי באַשטיין אויף יענע לייט, וואָס העלפן מיר אַרויס; האַלטן צו די הענט ביים שטיקן... זעצן זיך אַרויף אויפ׳ן בויך.. אויף די פיס... וואו מ׳קען...

האָט דער גרויסער קאָפּ די מאַמעס, וואָס האָט העל־רויט, העל־גרין, אַזוי וואונדערלאַך געפלאַמט — זיך גענומען לעשן,

ווערן טונקלער, און ס'האָט זיך געדוכט, אַז מיט דער רגע וואָס ער ווערט מיט אַלעם טונקל, און לעשט זיך אויס, איז ביי איר אויס מיט אַלעם...

און ער האָט אָפּגעהאַקט.

אין פינסטערן אַלקער, וואו זייער פאָטער פלעגט איבערקומען די צייט, איז ער יעדעס מאָל דאָרטן אַזוי שווער געלעגן, געכראָפּעט, מערדערליך געפייפט מיט דער נאָז, פונקט ווי אַ געבונדענע חיה; און פון דער מאַמען, וואָס האָט אים באַדאַרפט אָפּהיטן, איז געווען אַזוי שטיל, אַזוי מערקווערדיק שטיל, גראָד ווי זי וואָלט דאָרטן גאָר נישט באַדאַרפט זיין, און אויב יאָ — ליגן צוגעלייגט אונטער אַזאַ שווערע משא, זי זאָל אפילו נישט קענען דעם אָטעם כאַפּן...

די מיידלאַך פלעגן דאַן שטאַרק איבערקלערן וועגן דעם גורל פון זייער מאַמען, ליגן אין איין טויט־שרעק, און אָפּוואַרטן די מינוט, די רגע, ביז זיי פלעגן איר דערלעבן צו זען אַרויסקומען נישט צעשלאָגן, און מיט אַ ריין פּנים, — ערשט אויפהויבן די הענט:

— נאָר אונזער בעטן, גוטע, טייערע מאַמע, איז דיר בייגע־שטאַנען, וואָס דו ביזט אים איבערגעקומען, און גאַנץ אַרויס פון זיינע הענט...

און איצט, ווען דער גזלן איז מיט איינמאָל געוואָרן אַ טאַטע; און ס'האָט אים אַזוי מורא'דיק אָפּגעשראָקן דאָס פינסטערע איבערבלייבעניש פון זיין ווייב, און געווען גרייט זיי צו ברייגגען וועלכן פון זיינע יונגען, וואָס העלפן אים אַרויס ביים רויבן; וואַרפן אַרויף אַ זאַק איבער'ן קאָפּ... שיטן זאַמד אין די אויגן...

האָבן זיי, די מיידלאַך, ווידער דערזען דאָס אָפּגעהאַקטע לעבן, די מאַמע'ס; געהאַט פאַר די אויגן דאָס פינסטערע גע־שטאַלט איר'ס, ס'טויטע פּנים, ווען זי פלעגט אַרויסקומען פון אַלקער, און ברויכן גומל בענטשן בלויז פאַר אַ צעשלאָגן אויג;

און זיינען אויפגעשטאַנען אויף אים, גאָרנישט ווי שטילע טייבע־לאַך, נאָר ארויסגעשטעקט ווי די קליינע טיגערלאַך, די שאַרפע נעגל:

— זיי וועלן די לייט די אויגן אויסרייסן, די פּנים'ער אָפּשיילן, אויב זיי וועלן פּרואוון קומען איבער דער שוועל פון דער טיר...

האָט דעם טאַטן דאָס בלוט, וואָס איז אפילו אין די גוטע צייטן ביי אים געווען אין די אויגן, — זיי אויפּאמאָל אינגאַנצן פאַרגאָסן, און זיין שווערע האַנט האָט זיך אויפגעהויבן איבער זיי אָרנטלאַך צו דערלאַנגען, און איז אזוי שווער ווי ביים רויבן, — אראָפּגעפאַלן אויפ'ן ווייב'ס גרויסן קאָפּ, וועלכע איז נעבאך אונטערגעלאָפן אָפּראַטעווען די קינדער; און ער האָט דערלאַנגט אַ שאָס, דער קאָפּ, אַ הילכגעטאָן, און איינגעפאַלן ווי אַ געפּלאַצטער פּענכער... קליין געוואָרן... זיך צוזאַמענגענומען, אַ בלעזל... און זיך שוין מער נישט אָנגעזען אפילו אויף דעם, לפי־ערך, פאַר־העלטניסמעסיק קליינעם קערפּער אירן, וועלכער האָט זיך איצט אזוי ווי אויף צו להכעיס געפּלייסט גרעסער צו ווערן, און לענגער אויסצוזען...

די שטוב איז נאָך דער מוטערס טויט נישט איינגעפאַלן, געבליבן ווייטער שטוב, בלויז דער אַלקער איז געבליבן פאַרוויסט, ס'האָט נישט קיינער מער געהאַט אין אים צו שלאָפן; דער פאָטער האָט אויך אויפגעהערט נאָכדעם צו קומען שלאָפן דאָרטן, אָדער, סתם ליגן, ווי געוויינטלאַך, ער פלעגט אַליין אינאיינעם באַדאַרפן איבער־ליגן אַ צייט, ביז ס'וועט מיט אים ווערן שטיל, און ווידער פאַ־סיק זיין צום רויבן...

אַמאָל, אַמאָל פלעגט ער ראַפּטום אויפמאַכן די טיר, זיך בגנבה אריינרוקן, נאָר נישט ווי ער וואָלט בדעה געהאַט דאָ צו זיין, נאָר אזוי ווי דאָס אחריות פאַר די מיידלאַך וואָלט אים אהער־

געבראכט; נישט געלאזט אים דארטן אין ערגעץ, דער רוח ווייסט, וואו, — איינליגן; און ארומזועענדיק זיך, אז די מיידאלך זיינען מיידלאך, די שטוב — שטוב, צוריק אנטקומען ווערן, אזוי גיך און פלוצלינג ווי קומען...

די מיידלאך זיינען אליין געווען מיט דער שטוב; איר אפגעהיט, באדינט, אזוי ווי א הייליק איבערבלייבעניש פון זייער גרויסער מאמען; און ס'האט איצט אויסגעזען ווי זיי וועלן זיך שוין אזוי עלטערן מיט איר, ביז די שטוב וועט זיי אויף די קעפ איינפאלן...

ביז דאן, פלעגט זיך נאך באוועגן, ווי א טיף ווייך געבעט, דאס מאגערע געשטאלט פון זייער זעליגער מוטער, וואס פלעגט אנאויפהער ארומוואגלען, בעטן רחמים, צווישן באפעלקערטע גאסן, אלצאיינס, ווי אויף זאמדיקע מדבריות, — אבער דאך געווען א גע־בעט, וואס האט וועג־נישט־ווען, לאמיר זאגן, דאך געקענט דער־ווארימען א הארץ, רירן א שטיין...

מיט איר אפשטארבן, ווי ס'האט זיך ארויסגעוויזן, האט שוין זייער וועלט אינגאנצן געזאלט האבן אונטערגעגאנגען; און ס'זאל נישט זיין מער קיין תקוה צו זיי; עמיץ וואס זאל זיך קימערן, — אויב זיי לעבן, די מיידלאך, גייען אום און ווארקען ווי צוויי אלטע טויבן, אדער גייען ארום זינגען, קאנאריקלאך אונטער פרעמדע פענסטער...

און — — —

ס'האט זיך אויפגעמאכט ברייט די טיר, דער פאטער איז אריינגעקומען, אנדערש ווי אלע מאל, און מיט זיך מיטגעבראכט א פרוי, פאר איר פארגעשטעלט:

— דאס איז די שטוב.. די קינדער... די מיידלאך מיינע...

א נידעריקע פרוי, אויפ'ן קוק: דער טאטע, זיינע קעציש־לייערנדיקע אויגן, פארשניטן פנים, און זי איז גלייך מיט'ן אריינקומען אירן שוין געווען אזוי היימיש, אויסגעקאכט מיט דער שטוב, מיט'ן קלענסטן ברעקעלע וואס אין דער שטוב, פונקט ווי

זי וואָלט שוין פון יאָרן אהער דאָ געזאָלט זיין, האָבן פאַרקערט מיט איר, אָדער כאָטש מיט׳ן בעל־הבית פון הויז, אז מ׳זאָל קענען האָבן אזא דרייסט צו אַלעם וואָס קער זיך אָן מיט דער שטוב פונ׳ם בעל־הבית...

— צו וואָס האָט דער פאָטער די פרוי אהערגעבראַכט ? — האָבן זיך די מיידלאַך אָנגעצונדן, — וואָס, איז די שטוב נישט געננוג שיין געווען אין זיינע אויגן, ווי זיי האָבן איר געהאַלטן ?...

ווארים, איך באַנעמען זיך, דער פרוים, צו דער שטוב, האָט זיי גאָר־גאָר אונטערגעהויבן ; יענע האָט זיך גלייך פון דער ערשטער רגע געוואָרפן מיט אזא אימפּעט איבערשטעלן זאַכן, וואָס זיינען שוין פון יאָרן אהער געווען איינגעשטעלט ; ארויסוואַרפן אַזעלכע אַנטיקן, ווי צום ביישפּיל, די אַלטע פאַרוועלגלטע בלומעלאַך פון זייער מוטערס וועלאַן, וואָס זי האָט געטראָגן צו דער חתונה מיט זייער פאָטער ; און גלייך דערשמעקט, אז איר רייסן שטיקער פון די ווענט ווערט נישט געטאָן פון אַ מענטש, וואָס האָט נישט מער ווי אַ קליינע ווייַלע דאָ צו זיין, נאָר וואָס קלערט שוין מער נישט אוועקצוגיין, וויל זיך באַזעצן, און אזוי איינשטעלן אז ס׳זאָל איר זיין צום הארץ, און נאָך איר געשמאַק...

און די צוויי פאַרעלטערטע, בטבע שטילע מיידלאַך האָבן זיך אָנגעצונדן, געגומען קוואַקען ווי די אַלטע הינער ; כאָטש די פרוי האָט גאָר נישט געדענקט, אז דאָס זאָל אזוי די מיידלאַך פאַרדריסן, און ווי נישט פאַרט געזוכט נושא־חן צו זיין ביי זיי, — האָבן זיך די מיידלאַך רק אָפּגעשאָקלט פון איר, פון איר איטלאַכן קער און טראַט, צוזעענדיק, ווי יענע פּלייסט זיך אויסצואוואַרצלען יעדן זכר פון זייער פאַרשטאָרבענער מוטער מיט׳ן וואָרצל, איר אָפּמעקן מיט אַלעם פון שטוב, אזוי ווי איר געביין וואָלט דאָ גאָר קיינמאָל נישט געווען...

דער פאָטער וואָס איז איצט גיכער געווען באַנאַנד מיט דער שטוב, האָט זיך געוואָלט צושאַרן צו זיי, און זיי האָבן זיך אָפּ־

געדרוקט פון אים, זיך דערוויטערט ציטערנדיק אַפּטמאָל מיט די קערפּער פון גרויס כעס:

— אהאָ! ער וויל גיין זוכן אַ היתר אויפ'ן פרישן ווייב, דערמיט וואָס ער וועט אונז צושמייכלען; פון דער העלער הויט ווערן אַ טאַטע, וואָס ער איז ס'גאַנצע לעבן נישט געווען...

די מיידלאַך זיינען געווען פלאַם־פייער; די שטוב האָט מיט זיי געברענט; דער אַלטער פאָטער זייערער איז געווען אין קלעם, זיך נישט געקענט העלפן; ס'האָט אים גענומען ברענען אַ כעס, יענער כעס, וואָס האָט אים אַרומגעטריבן אויף די וועגן, נישט האָבנדיק ס'רוב מאָל מער ווי די בלויזע הנאה פונ'ם פאַרגיסן בלוט; די זעלטענע הנאה פון יענעם'ס שרעק און צאַפּלען זיך, און איר געוואָלט אויך דערשפּירן אין דעם ווייכן פלייש פון זיינע טעכטערס העלזער, — און באַלד דאַרויף אָפּפאַלן, ווייט־ווייט אָפּ־פאַלן, ביז צו אַ דערשלאָגן בחור'ל, וואָס מ'האָט געכאַפּט ביי זייער אַ מאוס'ע מעשה...

ס'האָט אין אים געזאָטן די שטילע רציחה, וואָס פון אייביק, און זי איז געוואָרן אַ שרייענדיקע ביי אים; זי האָט גענומען אַרויסשרייען פון אים, און מיט די מורא'דיקע געשרייען געוואָלט איינגעמען די טעכטער, אָבער די טעכטער האָבן זיך נישט געלאָזט איינגעמען; זיי זיינען געווען שטייף, פאַרביסן, נישט אויפגעהערט ברענען, בלאָזן אין בלאָז־זאַק, אַז ס'פייער זאָל זיך אַלץ מער צעשפּרייטן...

די פרוי האָט געזען, ס'איז אַזוי, האָט זי צוגעהאַלטן דעם אַלטן אין שטוב, און אים נישט אָוועקגעלאָזט:

— זי וויל נישט בלייבן אַליין אויף גאַנצע טעג צווישן שונאים, וואָס ווילן זען איר בלוט...

און דער אַלטער גזלן, ליגנדיק איבער דער שטוב, האָט זיך געוואָרפן ווי אַ געבונדענער אין תפיסה; ס'האָט אים געברענט אַ ווייטאָק, אַ צווייפאַכער... יענער וואָס פון דער פאַרשטאַרבענער

ווייב זיינער, — וועלכן ער האָט נישט אַרויסגעוויזן, און אפשר, אויך נישט געקענט אַרויסווייזן אַזוי אָפן ווי זי, די מוטער זייערע: אַז ער עסט זיך אויף לעבעדיקערהייט, וואָס זיינע קינדער ברויכן איבער אים פּאַרזיצן... ס'איז נישט געווען אין זיין נאַטור... און נאָכמער, וואָס זיינע קינדער קענען זיך נישט דאַרויף, ווייסן נישט אַז ער ליידט נישט ווייניקער בּאַר איר, די מאַמע, ווי ווען זי האָט געלעבט, און ברויכט דערצו זיין דער שלעכטער ביי זיי אין די אויגן, דער היצל...

ס'האָט אים ווייגעטאָן, וואָס זיי קענען זיך נישט אויף דער פרוי, און ווייסן נישט, אַז ער איז איינגעגאַנגען איר צו נעמען אין שטוב אַריין, נישט ווייל ער האָט איר געוואָלט האָבן... איר... זיך גענייטיקט אין אַ ווייב.. נאָר ווייל זי האָט געדאַרפט זיין פּאַר זיי די ריכטיקע ישועה... זי האָט געהאַט דערוואַקסענע זין, און אַזעלכע זין ווי ער אַליין האָט זיך אויך געוואונטשן פּאַר זיי צו האָבן, — שטילע, איינגעהאַלטענע, יונגעלייט; און נישט ווי ער פלעגט, פון גרויס פאַרלעגנהייט, ווען מ'איז אים דערגאַנגען די יאָרן, זאָגן: ער וועט זיי ברייגנען פון יענע לייט, וועלכע העלפן אים אַרום ביים רויבן, — וואָס ער אַליין וואָלט געווען דער ערשטער זיי די קעפּ אָראָפּצושניידן, אויב זיי וואָלטן באמת זיך צוגערירט צו וועלכער ס'איז פון זיינע מיידלאַך...

— נאָר גיי, דערצייל דאָס די מיידלאַך, און זאָלן זיי אים דאָס גלויבן, ער זאָל זיך באַלד ס'האַרץ אויפשניידן; זיך אפילו אויסציען זיי אין די אויגן!...

אַז די מיידלאַך האָבן בלויז געזען דאָס, וואָס ער גייט אַריין שלאָפן צו איר אין אַלקער, איז ער שוין דערמיט אַליין געווען געגנוג טריפה; דער ערגסטער מענטש אין דער וועלט... אַ רשע... אַ צורר... וואָס איז נישט ווערט, וואָס די ערד טראָגט אים, און מ'ברויכט אים פאַרשטיינען... און נישט אַזוי ווייט אים, ווי —

איר, נישט פאַרגינענדיק איר, וואָס אַזאַ עלטערע פרוי זאָל זיין מיט וועמען, און זיי, עלטערע, דערשטאַנענע מיידלאַך זאָלן ברויכן אַפּוויסטן אַליין...

— בע־כע... גיי און גלויב אים, צוליב וואָס און ווען ער טוט עס?...

און אפשר נאָר געווען פאַרביטערט צוליב אַן אַלטע שנאה, וואָס פון פאַר זייער מוטער:

— איצט ליגט ער אין דער שטוב, היט אָפּ דאָס ווייב, און פריער ווען זייער מאַמע האָט געלעבט איז ער ערגעץ־וואו געלעגן אין דר'ערד; דער גוטער יאָר ווייסט אים, אויף די ראָגן...

און ער האָט אַ געשריי געטאָן:

— זי זאָל אים גיין ברענגען די זין אירע, אין שטוב אַריין...

די מיידלאַך האָבן נאָך דענסטמאָל געפּרואווט אויפשטיין, אויפשטיין מיט דער גאַנצער גבורה, וואָס זיי האָבן פאַרמאָגט; נישט אַנדערש, נאָר ווי ס'וואָלט זיי פאַרגעשטאַנען מיט'ן קומען פון אירע זין, אפילו דאָס לעבלאָזע לעבן זייערס אויך צו פּטר'ן; און שרעקלאַך מורא געהאַט, נישט אַריינצופאַלן ביי זיי אין יענעם אייביקן גהנים, אין וועלכן זייער מוטער איז געוואָרן געפּייניקט, ביז זי האָט איר לעצטן אָטעם אויסגעהויכט... והא ראיה: די פרוי אַליין?... אויב זי האָט געקענט איינגיין מיט אַזאַ גרינגע לונג־און־לעבער צו נעמען איר פאָטער, בע־בע... וואָס פאַר אַ פייגעלאַך קענען שוין זיין אירע זין, אויב נישט געראָטן אין זייער טאַטן, און אפשר נאָך מיט אַ שמיציק אַריבער?... און ווי שייך, האָט זי פריער נישט געזאָלט וויסן, מיט וואָס זייער טאַטע שמעקט?

אָבער אירע זין האָבן די מיידלאַך יאָ איינגענומען, אַז זיי זאָלן נישט אַזוי דרייסט און אָפן שפּרינגען אין פּנים אַריין; בלויז מיט'ן אַריינקומען פון מענער, סתּם מענער, האָט אין דער דאָזיקער שטוב, וואָס איז געווען אָפּגעשלאָסן פון דער וועלט, ערגעץ אויסער־

האַלב די וועלט, — עפּעס אַ ציטערגעטאַן, אַ ווינט אַדורכגעלאָפן. די לופט — פייכטער און זאַפטיקער געמאַכט, מיט מער געשמאַק... און די ליידיקייט וואָס פון אייביק, די פוסטקייט, איז מיט איינמאָל געוואָרן אויסגעפילט... ס'האָט אויסגעזען, ווי ס'וואָלט מיט זייער קומען זיך געענדערט דער הילוך, דער גאַנצער הילוך פון טעג, חדשים און יאָרן...

יאָ... מיט די מענער איז די אַלטע איינגעפאַלענע שטוב געוואָרן פעסטער, אַזוי ווי מ'וואָלט איר אונטערגעשפּאַרט מיט שטאַרקע בוימער... די מיידלאַך האָבן זיך אוועקגערוקט אין אַ ווינקעלע, פאַרהאַלטן דעם אָטעם, ווי קעץ ביי וועלכע מ'האָט אוועקגעשטעלט אַ הונט אין אַ שטייג אונטער קראַטן... דער שרייענדיקער, צאַפּלדיקער כעס, איז ביי זיי צוריק פאַרקראָכן אין די ביינער, און ס'האָט בלויז געברענט דער טיפער אינווייניקסטער פאַרדרוס, אַזוי ווי אַ שווערע אונהיילבאַרע וואונד... זיי האָבן שוין מער נישט הויך געשריגן, נישט געקענט שרייען, ווייל די מיידלשע שעמעוודיקייט וואָס פון פאַר פרעמדע מענער, האָט זיי אָפּגעהאַלטן, און זיי האָבן בלויז געקענט טראָגן די שטילע, באַהאַלטענע שנאה, וואָס האָט שוין אָבער אויך געמוזט זיין שטיל און באַשיידן...

די צוויי יונגעלייט, אירע זין, זיינען נישט אויסגעוועזן גאָר ; און זייענדיק מיט די מיידלאַך אינאיינעם אונטער איין דאַך, האָט זייער געוויסן נישט אויסגעטראָגן, אַז זיי זאָלן זיך אינגאַנצן פון זיי דערווייטערן ; נישט נאָכטראַגנדיק דאַ קיינעם פון צו־פריער און דערנאָך קיין שום שנאה, — איז עס ביי זיי געווען גאַנץ פשוט, אַז די מאַמע האָט גענומען אַ צווייטן מאַן ; און נישט מער ווי רעכט, אַז זי האָט זיי דערנאָך, איינלעבנדיק זיך אין דעם הויז, — אריינגענומען, און דאָס אויך געמאַכט פאַר זייער היים...

עס האָט זיי נישט גע'חדוש'ט די נאַאיווע בליקן, וואָס האָבן

זיי באַגלייט אויפ׳ן גאַנצן אַרום ; זיי האָבן גערעכנט, אַז דאָס איז, מסתמא, פון געוויינלאַכן נייגיר, וואָס מ׳האָט צו אַ פּריש פּנים פון אַ שכן, וועלכער קומט אין אַן אומבאַקאַנטער געגנט, ביז ער פאַרעמדט זיך אויס, און ווערט מיט אַלע צוגלייך, היימיש...

און אפשר, ווייל זיי זיינען ווי די אייגענע מיידלאַך דאָ, אַליין אויך ערגעץ־אַנדערש געווען אַרומגעקריידט מיט שוואַרצן קרייד, פּאָר קינדער פון קרעציקע, מצורעים, פון וועלכע מ׳קען זיך חלילה, אָנשטעקן, און דאָס צרעת צעטראָגן איבער דער ברייטער וועלט, אַז ס׳זאָל זיך אָנהויבן פּילן מיט אַזאַ מיאוס׳ן, עקלהאַפטן גערוך... און אפשר דערפאַר בכיון אָוועקגעקוקט, וויסנדיק זאָגאַר געננוי פון דעם הויז, אין וועלכן זיי גייען אַריין און אַרויס, — ווייל זיי האָבן געהאַט דאָס אייגענע מזל אין דער וועלט, וואָס די מיידלאַך, צוליב אַ טאַטן אַ גזלן, וואָס האָט ערגעץ געשאָכטן און גערויבט, און פאַרפאַלן געוואָרן אויף די וועגן ?...

און צוליב דעם איינעם זיך אויך געזוכט צו דערנענטערן צו די צוויי מיידלאַך ; נאָכדעם ווי זיי האָבן איינגעזען, אַז די צוויי מיידלאַך האָבן אָפּגעלעבט זייערע יאָרן, געוואָרן פאַרעלטערט, די פּנים׳ער — געריכצלט, צוליב דעם טאַטן, דעם רוצח, וואָס האָט מיט זיין רויבן, ביי זיי אָפּגעשניטן די יאָרן צום לעבן ?... האָבן זיי אַזוי שטאַרק געזוכט ריינצוואַשן זיך פון דעם אייגענעם חשד, וואָס האָט די מיידלאַך פון זיי דערווייטערט, און זיי געפּרואווט דערקלערן :

— זיי זיינען נישט אַזעלכע ווי זיי מיינען, די מיידלאַך, — וואָס פאַלן־אָן אויף די וועגן, נאָר קרבנות פון אַזעלכן... קרבנות אַזעלכע, ווי זיי אַליין זיינען... און אַז ס׳איז דעריבער גאָר נישטאָ וואָס קיין מורא צו האָבן, און זיך פון זיי צו דערווייטערן ?...

ביי דעם אַלטן פאָטער האָט דער גזלן אויפגעהערט, וויינקסטנס, אין שטוב, אַרויסצוקוקן פון די אויגן ; דער טאַטע וואָס ביי אים,

האָט אָפּגעהיט יעדן קער, איטלאכן בליק, וואָס ביי די צוויי יונגע־לייט, אָפּגעהיט מיט גרויס חשק און הנאה, און מיט צופרידנקייט גערעדט צו די מיידלאך:

— לייטישע יונגעלייט ביי מיר אין שטוב, כע־כע... איר ווילט נאָך אַלץ נישט גלויבן, הע?...

די מיידלאך האָבן נישט געגלויבט, אָבער די איידלקייט פון די יונגעלייט, זייער פיינקייט — האָט אַליין פון זיך אראָפּגערעדט; און ביי איטלאכן קער, וואָס די מיידלאך האָבן אין דער געוויינ־לאכער ענגשאַפט נישט געקענט אויסמיידן, זיי זאָלן זיך נישט אנשטויסן, — זיך גלייך אָנגעקוקט און גע׳חדוש׳ט:

— ווי קומט עס טאַקע, ביי איר, דער פרוי, מיט אזא פּאַר־דעכטיק צעשניטן פּנים און גזלנ׳ישע אייגעלאך, — אזעלכע פיינע זין צו האָבן?...

און זיי האָבן פארגעסן, אז דער אייגענער חדוש עסט זיי אַליין אויך נישט ווייניקער אויף, די יונגעלייט:

— וואָרים, ווי קומט עס צו אים, דעם גזלן, אזעלכע פיינע טעכטער צו האָבן?..

הינטער זיי ווידער זיינען געזעסן די מיידלאכס פאָטער, די יינגעלייטס מוטער, זיך געפּרואווט אויפקלערן דאָס רעטעניש, און זיך אַליין נישט ווייניקער גע׳חדוש׳ט:

— ווי אזוי?... און אין וואָס ס׳ארא אופן ס׳באַדאַרף זיך מאכן!.... האָט אין די קינדערס זכות איר מאַן באַ־דאַרפט אוועק, און זיך מער קיינמאָל נישט אומקערן; און זיין ווייב פאַלן אַ קרבן אונטער זיינע הענט... אז זיי זאָלן זיך, די אַלטע לייט, אזויערנאָך טרעפן, זיך פריער קענען נעמען, און די קינדער — דערנאָך...

צוקוקנדיק, ווי די יונגעלייט, וואָס האָבן אפשר נישט ווייניקער געטראָגן זייער פאָטערס שאַנד, ווי די מיידלאך זיינע פון אים — ווערן מיט זיי איינס, האָט דער אַלטער זיך אויסגע׳טענה׳ט מיט די

קינדער, איבער זייער פאַרשטאַרבענער מוטער, און אַזוי ווי דערמיט געוואָלט האָבן פאַרגיטיגט פאַר איר משונה'דיקן טויט:

— זי וואָלט דאָך יעדער רגע און צו יעדער צייט געווען באַשטיין אויפ'ן גוטן אופן זיך צו לאָזן אומברייינגען, אויב ס'וועט דורכדעם אַרויסקומען אַ טובה פאַר אירע קינדער...

און די מוטער, צו אירע זין:

— איר זעט איצט אַליין, מיינע ליבע זין, אַז איר האָט פריער נישט געקענט אויף דער ברייטער וועלט אַרויס, ביז אייער פאָטער איז ענדלאַך פאַרפאַלן געוואָרן, זיך מער נישט צוריק אומ־געקערט פון רויבן...

די יונגעלייט האָט דאָס האַרץ נישט אַזוי וויי געטאָן פאַר זייער פאָטער, פונקט ווי ס'וואָלט נישט געקענט וויי טאָן די מיידלאַך ווען מ'זאָל זיי געווען פריער קומען זאָגן: אַז זייער פאָטער איז גע'הרג'עט געוואָרן... אָבער די מיידלאַך האָבן נעבאַך יאָ באַוויינט זייער מוטער:

— וואָס זיי האָבן נישט געקענט חתונה האָבן, ביז די מאַמע זייערע, די גוטע מאַמע, האָט געמוזט גיין פון דער וועלט... זייער מאַמע איז דאָך נישט געווען די יונגעלייטס טאַטע?... יענער גזלן וואָס האָט אפשר באַדאַרפט אומקומען, און נישט דערלעבן די גדולה?...

און שיעור נישט משוגע געוואָרן ביי דעם געדאַנק:

— אַז נאָר דאָס, וואָס זי האָט אַזוי לאַנג געלעבט, איז אפשר געווען די איינציקע סבה, וואָס זיי זיינען אַזוי לאַנג געזעסן, גע־זעסן אַליין...

די קללה

צווישן ברייטע שטחים אויסגעהאַקטן וואַלד, פון וועלכן די פּיע־ניעס זיינען שוין פון לאַנג געווען אויסגעפּוילט און אויסגעהוילט ווי די באַק־ציין ביי אַ זקן אין מויל, — איז געלעגן פאַרוואָרפן אַ הייזל, וואָס די מראה דערפון, איז זייער ענלאַך געווען צו דער האָריקער ערד פונם אויסגעהאַקטן וואַלד.

אויף אַ ברייטן מהלך האָבן זיי זיך געצויגן, די אויסגעהאַקטע שטחים וואַלד; ברייט־אַרום, וואו־ווייט ס׳אויג האָט נאָר גע־גרייכט און אָנגעכאַפּט, — איז אויסגעקומען צו טרעטן אויף עט־וואָס אַזאַ ווייכן און נאָכמער אָבער אויף פאַרדאַרטן וואַלד־גראָז, וועלכעס איז אויף אַ סך ערטער נישט אַדורכגעווייקט געוואָרן, אַפילו פון די גרעסטע גאָס־רעגנס, נאָר געבליבן אַזוי אייגן האַרט, טרוקן און פאַרדאַרט, פאַרסיסעט; עפּעס שטשעטשינעס אַזוינע, צו וועלכע ס׳פלעגן אין די וואַרימע לינדע טעג אַרויסקומען אַלטע גויעס מיט באָרוויסע פיס און אָפּגעטראָגענע בגדים, און דאָס גע־שניטן...

טאַפּנדיק אין די טונקעלע נעכט אַ וועג צום הייזל, וועלכעס איז דאָרט געלעגן אַזוי ווי באַהאַלטן פאַר די טאָג־ליכט, אין אַן אויסגעהוילטן באַרג, האָט מען שוין לכתחילה געקענט האָבן אַ באַגריף און זיך אויסמאָלן, — אויב ס׳איז דאָ ווירקלאַך אַמאָל אַ וואַלד געווען, אַ מהלך־רב ברייטער וואַלד, דורך וועלכן מ׳האָט זיך גאָר נישט געקענט אַדורכקאָפּן — אַזוי האָט דאָס הייזל אין אים געברויכט זיין אַ יאַמע, די לעגענדאַרע, פינסטערע יאַמע, וואו די אויסגעטראַכטע גזלנים האָבן זיך אויפגעהאַלטן, און ס׳אָנגע־רויבטע גוטס אין די קעלערן באַגראָבן...

דער טיפער שפּור פון דער אַמאָליקער ווילדקייט און רציחה, האָט נאָך, אַזוי צו זאָגן, גערוט אויף די קרעציגע פעלדער, נאָכ־

דעם אפילו ווי דער וואלד איז שוין פון לאנג נישט מער געווען, — פונקט ווי אויפן שטערן פון אן אלטן גזלן, ווען אפילו ער האט שוין לאנג פון זיין גזלנישקייט אפגעהאקט; יענער פינסטע־רער שארך וואס אין די אמאליקע פינסטערע וועלדער, בעת זיי זיינען נאך געווען, און וועלכע האבן צוגענומען ס׳לעבן ביי אזוי פיל מענטשן, וועלכע האבן אים נישט געקענט אויסמיידן — האט זיך כמעט אזוי איינגן ווי ביים לעבן פון וואלד, אמאל אויפגע־הויבן, ברייט אויפגעהויבן, און זיך אדורכגעטראגן ווי א שוידער צווישן די ריפן פון א גוסס...

אין טריבע טעג, נאכמער: רעגנדיקע פארנאכטן, האבן, דוכט זיך, ווי נאך אראפגעהאנגען די שווערע כמורנע ברעמען פון די גזלנישע אויגן, מיט די בקשות׳דיקע בליקן פון יענע אומגליקלאכע, וואס האבן צו זיי אין די הענט באדארפט אריינפאלן, און שוין מער נישט ארויסקומען...

ערשט ארום אויסגעהוילטן בארג, ביים הייזל, האבן זיך גע־לאזט שפירן פלעקן פון ישוב; זייענדיק נאך פון דערוויטנס, בלויז אין שכנות, האט מען שוין געקענט הערן ס׳קרייען פון הענער, כ׳מונטערע גערעדעריי פון גענז, א ליב ווארקען פון טויבן, און ס׳איז עפעס געווען אזוי ,ווי ס׳וואלט דערמיט גרינגער געווארן אויפן הארץ, זיך באפרייט פון א שווערע, דריקנדע משא, און לייכטער אפ־געצויגן נ׳אטעם; געהאט ס׳אייגענע געפיל, ווי מ׳זאל זיך האבן ערגעץ נאך א לאנג ארומשלעפן פון א גאנצע נאכט אויף א פוהר, בלאנדזשענדיק אן א וועג און אן א שטעג — ענדליך דערוואַרט אויפן שטיקל טאג, ס׳זאל ווערן ליכטיק, און מ׳זאל זען וואו מ׳האט זיך ארויסצוקאפן...

אזוי אייגן איז אויך ליכטיק געווארן אין די אויגן, מיטן הייזל, אין מיטן פון צווישן די ברייטע מדבריות פונ׳ם אויסגעהאקטן וואלד: ס׳הייזל איז געווען א קוועלונג; ס׳האט דא געשמעקט מיט דראב־נע בייטן, מאגערעביימעלאך און זונ־בלומען, וואס האבן אראפ־געקוקט פון זייערע הויכע שטאקן אזוי גדלות׳דיק, פונקט ווי זיי

וואָלטן עפּעס אָפּגעהיטן דאָס איינציגע געדערכעניש פון אַ הייזל וואָס אויפן גאַנצן שטח ארום, זיך דערמיט געצאַצקעט, עס באַ־קריינט און באַשיינט...

אין דרויסן, פאַרן הייזל, האָט מען ס׳רוב געקענט זען דעם אַלטן ווייסן איד, חנן, אָנגעטאָן אויף די גרעסטע היצן אין אַ וואַרים לייב־פּעלצל, אין טיפע פילצענע שטיוול אויף די פיס, און מיט אַ פאַרשמאָלצן אויסגעפּעצט קאַפּל אויפן קאָפּ; ער האָט עפּעס אַזוי פיל ענלאַכקייט געהאַט אין פּנים, דער ווייסער איד, — צו דער ווילדקייט פון די אויסגעהאַקטע שטחים וואַלד, פּונקט ווי ער וואָלט אויף זייער שוים אויסגעוואַקסן, און זייערס אַ גע־טריי קינד געוועזן; אַז ער האָט אויפגעהויבן די ברעמען, אַזוי האָט מען געקענט באַמערקן אַ בלישטש אין זיינע שוין אַלטע טונ־קעלע אויגן, — מיט דער גאַנצער שאַרפקייט וואָס ביי אַ גע־שליפענעם בליץ אין אַ פינסטערע נאַכט; נאָר דער דאָזיקער קוק האָט שוין נאָכאַלעמען, געשיינט צו זיין ווי טויט, בלויז נאָר צוליב דער נאַטירלאַכער אַלטקייט פון זיין קערפּער מסתמא, וואָס איז שוין געווען אויסגעטריקנט ווי אַ שפּענדל; און נאָכמער זיך באַמיט אים אָפּצושוואַכן, דעם בליק, — האָבן די אַלע איב־ריגע גוטע אייגנשאַפטן, וואָס קומען צו אַ מענטש אַן אַלטן, אויף דער דאָזיקער הויכער עלטער; זיין־היימישקייט מיט די הינער און גענז, וואָס ער איז געווען אַזאַ נאָנטער שמעלקע מיט זיי, — האָט אָפּגעווישט און אָפּגעמעקט יעדן חשד, אַז ער האָט אַמאָל עפּעס געקענט האָבן אַ חלק אין די ביינאַכטיקע וואַלד־שחיטות; די גענז און די הינער האָבן אים ליב געהאַט, ווי געוויינטלאַך, אַ געטרייען שפּייזער, און נאָכגעקראָכן אויף איטלאַכן טריט, ווי אַ טאַטן; אים באַפאַלן און באַזעצט, ס׳רוב הונטערן פענסטער, אויף דער באַנק, וואו ער האָט ליב געהאַט אָפּצוזיצן די גאַנצענע טעג ביז פאַרנאַכט, זיך באַקן אויף דער זון, און זיך לאָזן ארויס־פּיקן די זשאַרנעס פון דער האַנט, פון דער קעשענע, פון אומע־טום, וואו ער האָט זיי געהאַט...

דאָס יונגע ווייבל דאָ אין הייזל, זיין שנור, מיט די פולע קיילעכדיק־אויסגעפּילטע ברוסטן ווי די אייטערס, — האָט זיך שוין ווידער זעלטן אַרויסגעוויזן פאַרן טיר, פּונקט ווי זי וואָלט זיך זייער שלעכט געפילט מיט די אויסגעהאַקטע שטחים וואַלד, וועלכע האָבן אויף איר געמאַכט דעם איינדרוק פון אַן אַלטן פאַר־פאַלענעם בית־עולם; נאָר־וואָס אין די נאָכמיטאָג שעה'ן פון וואַ־רימע, זוניקע טעג, ווען דער שטח אַרום האָט כאָטש נישט גע־האַט אַזאַ קלאָגנדיק אויסזען — האָט זי זיך אַרויסגעוויזן, און דאָס ערשט דורכן פענסטער, מיט די אויבערשטע העלפט פון איר קערפּער; מיט'ן אַרויסבייגן, פלעגט ס'פליש אויף איר פּעט ליב זיך איינקנייטשן און אַריבערפאַלן איבער דער לייסט, פּונקט ווי אַ גוידער איבער דער גאָמבע; זי האָט זיך צוגעקוקט צום אַלטן, און די מורא פאַרן אויסגעהאַקטן וואַלד, ווי אויך פאַר זיין אַלט פּנים, האָט באַלד אָפּגעטרעטן פאַר דער לעבעדיקער יונגקייט פון די עופות, וואָס האָבן געשריגן און געמאָנט:

— גיב אונז ברויט... גיב אונז קלייען... שאָלעכטס... מערן... צוויקל... ריבן...

אָבער ווען ס'איז געווען טריב, די הינער נישט געווען אויפגע־לייגט צו שטיפן, נאָר געזעסן און געזונקען אויף זייערע דרענגלאַך, און געהאַלטן פאַרשטעקט די קעפּלאַך צווישן די פעדערן; און אויפן אַלטנס פּנים איז געלעגן אַזוי דייטלאַך דער טיפער פחד פון אַמאָ־ליקן וואַלד, — האָט זי זיך ערשט גענומען באַקלאָגן, און אויסגיסן איר ביטער האַרץ:

— אַ ריין בית־עולם דאָ; ס'איז שיין, גייט זיך נאָך מיט, אַ האַלבע צרה; זיינען דאָ די הינער, די גענז, און אַז ס'מאַכט זיך אַזאַ טאָג, ווען די עופות האָבן אפילו קיין חשק נישט צו לעבן.
— וואָס זאָל זי נאָך טאָן ?...

— באַ, שוין גאָלד היינט ! — שאָקלט דער אַלטער חנן מיטן קאָפּ, און מ'זעט: ווי ס'האַרץ וואַקסט אים — געוווינ, אַז מ'זעט שוין אַ שטיקל הימל, אַ זון... מ'זעט: וואו זי קומט

אויף, פאַרגייט... גאָר נישט לאַנג, איז נאָך דער וואַלד געווען... פינסטערער וואַלד... און שטענדיק נאַכט אין אים... גאָר קיין טאָג נישט...

— אודאי, דער שווער נאָך דענסטמאָל גאָר א יונגערמאַנ־טשיקל געווען, — פּינקלען אירע אייגלאָך מיט א בלאָס פייערל...

— נישט אזוי יונג ווי דו מיינסט...

— מוז ווידער דער שווער גאָר־גאָר אַלט זיין, אויב שוין דענסטמאָל נישט יונג געווען; יאָרן, ווי ס'איז מער קיין וואַלד נישט...

— אודאי אַלט, זייער אַלט, און אין וואַלדס צייטן א יונג ווייב געהאַט...

— א יונג ווייב! — חדוש'ט זי זיך — אודאי געמוזט זיין ס'צווייטע ווייב...

— ניין; נאָך די ערשטע נישט מער חתונה געהאַט..

— יונג אייך אָפּגעשטאָרבן?

— קיין אַלטע געווים נישט געווען...

— וואו?... דאָ?.. אין הויז אויך?..

— אין הויז, יאָ...

— קראַנק געוואָרן, און נישט באַקומען קיינעם צו איר, אין אַזאַ העק, — ציטערט זי אויף, — איז שוין קיין חדוש נישט, וואָס זי איז געשטאָרבן...

— דאָס גראָד נישט! — צושאָקלט זיך דער אַלטער — געווען דוקא געזונט; נאָר אַמאָל, ווען די וועלדער זיינען נאָך געשטאַנען, און אין שטוב איז פינסטער געווען ווי אין זיי אין דרויסן, איז זי געגאַנגען צום בעט מיט דיין מאַן, שמעון; האָט אין וואַלד אַזאַ ווינט געריסן, אזוי פיל בוימער אויסגע־פליקט, און דאָס הייזל מיט אַזאַ הויכן באַרג פון צווייגן און בלעטער פאַרוואָרפן, אז מ'איז געבליבן מיט אַלעם צוגעלייגט, און מ'האָט נישט מער געקענט נישט אריין און נישט ארויס; ווער שמועסט — צוצוקומען ערגעץ צו א ישוב, און זען קרינן

אַ מענטש, וואָס מ׳האָט אַזוי נייטיק מיטן לעבן באַדאַרפט האָבן, איז גאָר נישט מעגלאַך געווען; נו, איז דערוויילע שמעון, דיין מאַן, אויף דער וועלט געפאַלן, און זיין מאַמע האָט די אויגן פאַרגלייזט, זיי ווי אַ טייבל פאַרגלייזט...

עפּעס האָט דאָס אומעטיקע מעשה׳לע וואָס דער אַלטער חנן האָט אַזוי ציטעריק פאַר איר געשפּונען, און איז אינגאַנצן געווען אַדורכגענומען מיט דער אור־לופט פונם וואַלד, פונקט ווי די שטחים ערד מיט די וואָרצלען פון די אויסגעהאַקטע ביימער — ביי איר נאָכגיכער פאַרשאַרפט דאָס אומהיימלאַכע געפיל, און נאָכמער אָפּגענומען דעם חשק זיך צו ווייזן פאַר דער טיר; זייענדיק טעג נאָכאַנאַנד איינגעשלאָסן אין שטוב, האָט איבער אירע אויגן געשוועבט אַזאַ דינער, לייכטער טרויער, אַ מאַטער, ווי אויפן הימל באַלד נאָך אַ רעגן, ווען ער לייטערט זיך נאָר־וואָס אָפּ פון די וואָלקן, נאָך איידער די זון באַווייזט צוריק אויף אים אַרויסצוקומען....

איר אומעט האָט זיך נאָר נישט געטאָרט אָנזען אין יענע טעג, ווען איר מאַן, שמעון, דער שוואַרץ־האָריקער, — איז מיט איר באַנאַנד געווען; דענסטמאָל האָט איר פּנים בלויז לגבאי אים געמוזט שמייכלען, אַרויסווייזן אַ־חן אין די לעבעלאַך ביי די ליפּן, אָבער די זאָרג האָט אַלצאיינס ווי פריער ווייטער אין איר שאַרף געשטעקט, און דורכדעם זיך פאַרקראָכן אין די ביינער, זיך אָפּגעשטעלט ווי הייוון אויפן דעק פון אַ פלאַש־מעטה; נאָר בשעת דער שוואַרץ־האָריקער שמעון מיטן ציגיינערישן פּנים און גזלנישן בליק אין די אויגן, איז גראַד געווען אַזוי גוט צו איר ווי אַ טויב, און מיט אַ טיפער ליידנשאַפטלאַכער ענטציקונג איר געלאַסקעט און געצערטלט:

— דו וועסט מיר גראָב ווי אַ חזיר׳ל, באַשקע; נעמסט אויף דיר דאָ קיין עין־הרע...

האָבן אירע אויגן, צוליב דער באַהאַלטענער אומצופרידנקייט מיטן וואַלד, מער אָפן זיך געקענט פייכטן, און מיט דער פולער בענקשאַפט צו מער אַ ליכטיקערע וועלט, זיך אַרויסרייסן:

— נישט אמת, שמעון, כ'האָב דאָ גאָר נישט, וואָס זאָל מיך אַזוי פאַרנעמען !...

פילט שמעון, ווי אַ פינסטערע כמאַרע רוקט זיך אָן אויף אים; און ער וויל זיך באַפרייען פון אַ ווייטע אימה, אַ שפּיציקע, וואָס בויערט אַ דורך זיין קאָפּ אפילו אין די גוטע ליכטיקע טעג, און טראָגט אין זיך אַלע סמנים פון אַ בייז געוויטער אין וואַלד... אָבער אַזוי ווי ער וויל דאָס פאַרלויפיק פאַר איר נישט אַרויס־ווייזן, און נאָכמער: פאַרטרייבן ס'אייגענע ביי איר, וואָס איז נאָר בלויז אויף אַן אַנדערן אופן — נעמט ער איר, לפנים, ביי דער דיקער האַנט אויף וועלכער ס'פליש וואַרפט זיך נאָר; צי ער הויבט גאָר אויף אַ פולע קיילעכדיקע ברוסט, וואָס הענגט ביי איר אַזוי שווער אַראָפּ, און דערלאַנגט דאָס איר כאַטש אין דער האַנט אריין:

— נו, און דאָס מיט וואָס שמעקט?... אַ?... אַז כ'האָב דיך גענומען, געדענקסטו שוין גאָר נישט, ווי דו ביזט געווען דאַר, אַן אַ ברעקל פליש אויפן לייב, הויט און ביין...

— טאָמער ווייסטו?... מיך אַ גליק געטראָפן: כ'בין גראָב! זאָג מיר בעסער, וואָס שטעקט אין דעם, וואָס כ'קען דאָ נישט אויס־טראָגן, האָבן אַ לעבעדיק שטיקל קינד?...

— דווקא דאָ?.. — וואַרפט ער זיינע שוואַרצע פינסטערע בליקן, און בלייבט קאַלט ווי ער וואָלט זיך שוין פון לאַנג דאַ־רויף געריכט, און נאָר נישט געוואוסט, ווען ס'וועט אים צו האַנדן קומען — און ערגעץ אַנדערש מיינסטו, וואָלסטו יאָ געהאַט?... אויב דו האָסט אַ שלעכט כח, און קענסט נישט אויסטראָגן?...

ווערט צוגעשנירט איר האַלז, ווי מיט שטריק; זי זעט: ווי ער ווערט הינטיש־צערייצט, און לויפט משוגענרהייט, האָט נישט מער קיין פנים, קיין געשטאַלט, אַ ריינע חיה, — ווערט איר

שווער זיך מיט אים דעריבער אויסצוטענהן; מאָרגע: ווי די שווערקייט לייגט זיך אויף איר, פּונקט ווי ס'וואָלט געווען יענע שווערקייט, וואָס וויעעט פון די פּוסטע שטחים וואַלד, פון וועלכע זי איז איבערצייגט — ס'וואַקסט אַרויס איר אומגליק, וואָס זי קען נישט אויסטראָגן, און האָט נאָך לעת־עתה נישט קיין האַרץ, נישט קיין כח זיך אים אַנטקעגנצושטעלן, און אָפן דאָס זאָגן:

— יאָ... ערגעץ אַנדערש, ווייס איך — אַז כ'וואָלט אַלע מיינע קינדער געהאַט, און רק נאָר דאָ וואָס זיי ווערן מיר אויסגעכאַפּט... איין גאָט ווייסט, וואָס ס'איז דאָ אַזעלכעס...

ווייניק האָט שמעון פאַרברענגט אין שטוב, אין געקליבענע טעג, אַזוי ווי מ'וואָלט זיי אומישנע געברויכט צו קלויבן פאַר זיין כבודוועגן; און דענסטמאָל ווען ער האָט ערגעץ געשטעקט, האָט זי, בל־זמן זי איז נאָך אַליין און מיט אַלעם נישט געווען זיכער אין איר בראָך — געשטעקט איבערן קאָפּ אין דער בעל־הבתישקייט; געריימט, פּאָלירט און געשלייפט די מעשלאַך פון די שווערע מאַסיווע שענק; אויסגעבעט און אויסגעפלאַסטערט די שטילע, אַזוי צו זאָגן, טויבנ־נעסט, אין אַזאַ העסליכע מדבר, וועלכע האָט זיך ניכער נעטויגט פאַר עקדישן און שלאַנגן; זי האָט געריימט, קען זיין, פאַר משוגעת, אַזוי ווי איינער שלייפט זיך יעדן טאָג עטליכע אַמאָל די נעגל פון די פינגער; אין טאָן אירן האָט געשטעקט אַ שטיק אַמביציע, וואָס האָט זיך אַרויסגעריסן ווי אַ ליידנשאַפטלאַכער פלאַם, און צוליב אַ שטומן ווייטאַק, וואָס זי מוז פאַרשווענדעריש אויסברייינגען אירע כחות אויף אַזעלכע זאַכן, וואָס זי וואָלט גיכער באַדאַרפט אָפּלייגן אויף אַ לעבעדיק קינד; און דוקא ווען שמעון איז גראָד דערביי געווען, האָט זי זיך געוואָלט פאַר'שכור'ן מיט דער זיסער משוגענער אַרבייט.

— ס'געפעלט דיר, שמעון, אַז דו קומסט אַריין, און האָסט נישט וואו פריער די אויגן אַהינצוטאָן?...

— כ'וויס, דו ביזט אַ בריה, — זאָגט ער, — וואָרים־ווען ס'קומט ווער אַמאָל אַראָפּ דאָ אויף ביינאַכט, ווייסט יענער גאָר נישט ווי דיך אָפּצולויבן...

— אַזוי ? — שטייט זי אין גרויסן — זאָג זשע מיר : וואָס ס'שטעקט אין דעם, וואָס כ'טו און ס'פאַרנעמט מיך גאָר נישט...

— פאַרשטיי איך נישט, ווי די הענט לייגן זיך דיר צום טאָן...

שוין; רעדט זי נישט מער ; און אַז שמעון איז דערנאָך מער נישטאָ, און זי ליגט אַזוי אויף דער פּאָדלאָגע, רייבט די ברעטער, רייבט, און העלפט זיי כמעט גלעטן מיט אירע אַראָפּהענגענדע שווערע ברוסטן, — קומט ערשט אויף ביי איר אַ ווייט געדעכעניש פון אירע קורצע אָפּגעהאַקטע שמועסן מיט אים ; ווי געטראָפן ער ווערט, אוים מענטש, — אַז זי נעמט אים עפּעס זאָגן פון דעם אויסגעקראָכענעם וואַלד ; און שפּירט נישט, ווי זי עסט זיך אָן מיטן שטיקענדיקן פאַרבנ־ריח, פון צו לאַנג ליגן און ווי לעקן מיט דער צונג די פּאָדלאָגע ; די שטיקעניש רודערט אויף אירע לונגען, און אַז זי מוז זיך, נישט ווילנדיק אפילו אויפשטעלן, אַזוי גייט זי שוין ממילא צו צום פענסטער, בייגט זיך אַרויס אָן אַ באַזונדערן חשק, דעם אָטעם אָפּכאַפּן...

אין דרויסן ליגט ווי תמיד, אָן שום ענדערונג, דער אויסגעהאַקטער וואַלד, וואָס האָט דאָס אויסזען פון אַלט־פאַרעלטערטן בית־עולם ; אויף וועלכן ס'קענען שוין צוליב די שווערע עלטער, קיין ביימלאַך נישט אַרויסשפּראָצן ; אַ פאַרלעגענער, טויטער בית־עולם, וואו, אויף וועלכן — קיין פייגעלע קומט נישט אַ טרילערטאָן, אַ גרין גרעזל שפּראָצט נישט אַרויס, נאָר וואָס שוואַרצע קראָען לאָזן זיך אויף אים הערן אין מיטן זומער... אַ בית־עולם, וואו מ'זאָל זיך וועלן די מיה געבן, און מיט אַ שויפל אַראָפּנעמען בלויז אויף אָן אייל די ערד, אַזוי וועלן שוין געמען אַרויסקוקן די ביינדעלאַך פון יונגע עופה'לאַך ; און דאָס הייזל, ווידער, אין

וועלכן זי לייגט אַריין איר גאַנצן כח און קראַפט, ברויכט עפּעס זיין אַן איבערבלייבעניש פון אַ קברן, וואָס האָט אַליין, נאָכדעם ווי ער האָט אַלע אַנדערע אַריינגעלייגט אין דר'ערד אַריין, — געמוזט אַוועקפאַלן, און זייט־דאַן געבליבן הפקר, פאַרלאָזן, פאַר־וויסט, אַזוי ווי מיט זיין טויט וואָלט מען שוין לגמרי אויפגע־הערט צו שטאַרבן, און שוין מער קיין גרעבער נישט באַדאַרפט האָבן וואָס זאָל נאָך ווערן באַגראָבן...

זי טרייסלט זיך אויף און ווערט אַ קליין ביסל מונטער, ווען דאָס געדזשימעריי, געדרעדעריי פון די גענז מיט די הינער, קומט־אָן אינאיינעם מיטן אַלטן חנן, און מאַנען זיך אַלע איינ־איינעם און אויף אַמאָל ביי אים:

— האָבער... ווייץ... קאָרן... אונזער מיטאָג, אונזער פריש־טיק... און אונזער נאַכט־עסן...

דער אַלטער חנן זעצט זיך, ווי זיין שטייגער איז, געמיטלאַך הינטערן פענסטער; וואַרפט הויפנס פאַר די גענזלאַך באַ־זונדער, פאַר די קאַטשקעלאַך, און לאָזט זיך פון די הינער, אַזוי ווי זיי וואָלטן ביי אים געווען מער חשוב'ער — שפּרינגען אין פּנים אַריין, זיי זאָלן אים פּיקן פון דער האַנט אַרויס, דזשאָבן; יאָגט זיך אָפּ ווי מיט פּיצלאַך קליינוואַרג, ווען ס'מישן זיך אים אויס די גענז מיט די הינער אינאיינעם, אַזוי ווי ס'גרעסטע אומגליק וואָלט אים דאָ צוגעקומען, און נעמט שרייען, צעררייסט זיך:

— וואָס גייט איר, נאַרישע הינער, צו די גענזלאַך, עסן פון שאָלעכטס, אַז כ'האָב דאָ פאַר אייך פון בעסערע מאכלים... פון הירזש... און פון אַרבעס...

און ס'באַנעמט איר לכתחילה אַזאַ טיפע פרייד צו דעם אַלעם לעבעדיקן, וואָס פויזעט דאָ אַרום אויף דער ערד; און מיט אַ באַנגן ווייטאָק, וואָס זי איז נישט בכח צו ברענגען עפּעס לעבע־דיקעס אויף דער וועלט, ס'זאָל זיך אויך אַזוי שיין צאַפּלען, — נעמט זי וועקן דעם אַלטן חנן:

— שוער, אודאי נישט געמוזט האָבן קיין סך קינדער, ס׳וואָר?... כ׳זע: איר זענט אַזוי איינגעליבט אין די עופות...

הויבט דער אַלטער חנן נישט צומאַלט אויף נ׳קאָפּ צו איר, נאָר רעדט אַזוי ווי ער וואָלט זיך אָוועקגעלאָזט, העט, ווייט־אַוועק, — און דער טונקעלער עבר וואָלט צו אים אַרויפגעקומען פון זיין אַלט יאָריקע טיפעניש...

— געהאַט זיי, ווער זאָגט דיר: נישט?... אַ סך, געהאַט... נאָר אַ קללה געלעגן אויפן הויז, אַ קללה... און זיי האָבן זיך נישט געהאַלטן...

— אַ קללה?... — ציטערט זי אויף — איז דאָך ווידער נישט גלאַט, וואָס כ׳קען נישט האָבן קיין קינד; האָב איך דאָך זיך נישט גענאַרט... און וואָס באַהאַלט דאָס שמעון ווידער פאַר מיר?...

—ווער ווייסט! — שאָקלט דער אַלטער חנן מיטן קאָפּ, — פאַרוואָס ער זאָגט דיר נישט?...

— אַזוי? — שטייט זי וואָס אַ רגע מער אויף — איז דאָס איבערגעגאַנגען פון אייער ווייב, צו מיר; דאָס וואָס איך קען נישט האָבן, האָט זי לכתחילה יאָ געהאַט, און דערנאָך גע־פּטר׳ט... איז זי שוין דערמיט מער מזל׳דיקער געווען, ווייל זי האָט ווייניקסטנס געבוירן און עפּעס געהאַט...

— ניין, — ציטערט אויף דער אַלטער, — דו האָסט מער מזל; איידער צו האָבן און שפּעטער עס צו באַגראָבן; איז גלייכער מ׳האָט באַלד נישט...

— כ׳וויל בעסער האָבן! — צושרייט זי זיך — זען אַ קינד, און ס׳זאָל באַדיי נישט לעבן...

— וואַרט־זשע צו, — טרייסט ער איר, — ביי מיר, זעסטו, האָט זי פאַרלאַנגט לעבעדיקע קינדער; ביי דיר לאָזט זי זיך שוין באַנוגן דערמיט, וואָס זי לאָזט דיך באַלד נישט האָבן גאָר; און אַז זי וועט נאָך אַ קליין ביסעלע ווערן צוריקגעהאַלטן — וועסטו נאָך אפשר האָבן אַ לעבעדיק קינד אויך?

— ווער, שווער, און צוליב וואָס, האָט דאָ ס׳אַרט פאַר־שאָלטן, — שטייט זי אויף ווי אַ לייב, — דאָס ווען די עטלאַכע מענטשן וועלן שטאַרבן, זאָל נאָך זיי קיין שרידו־פליט נישט בלייבן ?...

— ווער ווייסט ? — ציטערט די שטים ביים אַלטן חנן, און אַ ווינט לויפט אַ דורך, צווישן זיינע ברעמען, — אויב נישט דערפאַר, ווייל ס׳זיינען דאָ אַזוי פיל מענטשן אומגעקומען ?... דאָך אַמאָל אַ וואַלד געווען, און גזלנים אין אים זיך אויפגעהאַלטן... פינסטערע טעג אָנגעשטאַנען... די זון קיינמאָל נישט אין אים אַריינגעבליקט...

— און אפשר נאָך דאָ, שווער, — ציטערט זי, — אין דעם הייזל זייער יאַמע געהאַט?... וואָרים, ס׳האָט דאָך אַזוי פיל ענלאַכקייט צו אַ נאָרע פון דרויסן, צו אַ הייל ; ווען מ׳זאָל אוועק־נעמען די שטעלעכלאַך, וועלכע מ׳האָט פאַרגעווים שפּעטער צוגע־בויט, און מיין ביסל פּראַצע פון אינעווייניק, — אַזוי בלייבט דאָך לעולם נישט מער ווי אַ חורבה, ס׳גרייטע לאָך פון די אַמאָליקע גזלנים, אינם אויסגעהאַקטן וואַלד...

און אַנדערש מאָל נעמט זי ריידן איבערן וואַלד ווי וועגן אַ בית־עולם :

— שווער, וואָס פאַלט אייך עפּעס איין : אַ וואַלד !... ס׳אַרא וואַלד ?... זאָגט בעסער : אַ בית־עולם !...

— ס׳אַרא בית־עולם, האָסטו דיר עפּעס אַריינגעהאַקט אין קאָפּ ?...

— און כ׳האָב שטענדיק מורא געהאַט, שווער, אַז כ׳האָב גע־זען, ווי די הינער נעמען זיך אַריינגראָבן אין דער ערד — זיי זאָלן נישט אַרויסשאַרן די ביינער פון די טויטע...

— מ׳זאָגט דאָך דיר : אַ וואַלד !... אַ געדעכעניש פון אַ ברייטן וואַלד, וואָס איז אוועקגעקומען...

— ווי אזוי קומט דאָס איבער אַ נאַכט, אַזאַ ברייטער וואַלד אַוועק, שוועך?...

— מ'האָט נישט געקענט פון אים אויסרוימען די גזלנים, — צעשאָקלט זיך דער אַלטער מיט גרויס אימה, ווי אַ בוים וואָס פילט ווי זיינע וואָרצלען נעמען אים דאַרן, — וואָס האָבן די מענטשן אזוי דערקיטשעט, אזוי האָבן זיי זיך צוזאַמענגענו־מען, און אים מיט העק אויסגעהאַקט... מיט העק... איז דאָס, זעסטו, פון אים געבליבן... און זייער קללה רוט אויף די איבער־געבליבענע...

און זי ווערט אַנטשוויגן...

שמעון, דער שוואַרץ־האָריקער זון פון חנן, האָט שוין לכתחילה עפּעס גזלנישעס מיטגעטראָגן אויפן פּנים ; דער שוואַרצהאָריקער באוואַקסענער האַלז, דאָס צעפּלאַכטן בערדל וואָס מיטן שוואַרצן, פעך־שוואַרצן גלאַנץ אין זיינע אויגן — איז שוין עפּעס אזוי ווילד פאַרגעקומען, און כמעט דעם אייגענעם השד געטראָגן, וואָס די גאַנצע אַרומיקע געגענד פון די אויסגעהאַקטע שטחים וואַלד ; ער האָט דאָ ווייניק וואָס און זעלטן־ווען, זיך גע'עוסק'ט און גע־צאַצקעט אין שטוב, נאָר פאַרדעכטיק זיך אַרומגעטראָגן אויף די וועגן צו ישובים, אויף זייערע מאַרקן, און קומען אַ היים, אין נישט אויסגעזועצטע צייטן... ס'רוב : אַ פאַרכמורעטער, אומרו־איקער, מיט אַ פאַרטיקע בייזקייט פון ערגעץ־וואו און אָן פאַר־וואָס, נאָר אזוי שוואַרץ און דערופן ווי אַ בייזע חיה, וואָס מ'האָט אירע נאָר־וואָס געבוירענע קינדערלאַך פאַרציקט... און טיילמאָל, פאַרקערט, אַריינפאַלן אזוי אויפגעלייגט, מיט אַ ברייט צעזינגען האַרץ, און איבערקערן די פולע קעשענעס מיט גאָלד אויפן טיש :

— באַשקע, דו זעסט : די אוצרות וואָס כ'ברענג דיר אין שטוב אַריין?...

איז זי אָבער שוין מיינסטנס, אזוי זאַט געוואָרן מיטן בלאַסק פון גאָלד, מיטן בליציקן שליף פון די בריליאַנטן, און שנירלאַך

פּערל, — אַז זי פלעגט בלייבן קאַלט, און ברייט אָפּגעניצן, ווען ס'האָבן זיך געקוילערט די גאָלד־שטיקער, און זיך צושיט מיט אַ געקלאַנג איבער דער פּאָדלאָגע.

— ס'וואַרימט מיך נישט, מיין מאַן, — זאָגן מיט אַ האַלב מויל.

אויף וואָס ער, שמעון, וואָס האָט נאָך געפּאַכעט מיט דער נשמה צוליב דעם, — פלעגט באַלד קריגן אַ בייז פינסטער פּנים: „גיי, הרגע דיך אַוועק דערפאַר", און אויפשטיין ווילד:

—אודאי, אַ קינד, וואָלסטו גיכער געוואָלט, כ'זאָל דיר ברענגען...

און דאָס: אין גילדענעם־גוטן, אַז ס'הארץ האָט ביי אים געזונגען...

אָבער, ווען ער פלעגט אַריינפאַלן אָן אָטעם, וואָס ס'האָט נישט זעלטן געטראָפן, — מיט אַן איינגעפאַלן האַרץ, און געפרייכט, פונקט ווי מ'וואָלט אים דאָ נאָכגעיאָגט אויף די וועגן, און רק נאָר צוליב די ווילדקייט פון די אויסגעהאַקטע שטחים ערד, געקענט אָפּנאַרן זיינע פאַרפאָלגער, און פאַרפאַלן ווערן אָן שום חשד אונטער זיך, אין דער גליקלאַכער היים...

דענסטמאָל האָט זי שוין אפילו דאָס אויך נישט געטאָרט ריידן, און אַזוי אים געמוזט לאָזן ליגן, אָפּליגן זיין צייט, וואָס איז שוין גאָר נישט געווען אויסגעזעצט; אַמאָל געקענט אויסמאַכן געציילטע שעה'ן און אויך טעג גאַנצע, און שוין אַזוי גוט געוואוסט ווי דער אַלטער חנן, זיין טאַטע, וואָס איז דאָך עפּעס אַ מינוט לענגער געווען מיט אים, — אַז מ'טאָר אים נישט טשעפּען, ווייל ער קען נאָך ווילד און פאַרציטערט ווערן, ווי דער וואָלד אַ מאָל, אַז דער שטורם האָט זיך צוהיצלט אין אים...

זי האָט זעלטן־ווען מיט אים איבערגערעדט פון זיין ליכטיק האַרצגעזאַנג, און פינסטערע נשמה־צאַפּלעניש; לפנים, געוואוסט פון פערד, אַז ער טרייבט ערגעץ פערד איבער גרעניצן... אין פינסטערע נעכט... און אויף וואָס דער שכל איז אפילו מחייב:

אַז מ׳קען אַמאָל ווערן אַזוי הויך דערפרייט און זיין טיף אַראָפּגעזונקען... און גאָר דערנאָך, אַז ס׳האָט איר אָנגעשפּאַרט דער פינסטערער געדאַנק פון דער קללה, האָט זי שוין געמוזט אָפּפאַלן פון די בבא־מעשיות, כאָטש זי האָט אינסטינקטיוו פון פריער נאָך געשפּירט אַן עקל צו די אוצרות, און גאָר קיינמאָל נישט געווען איינגעגלויבט: „אַז מ׳פאַרדינט אַזעלכע גראָבע שטיקער גאָלד ביי די עסקים, און אַז מ׳קען ביי די פערד אַזוי געזונט אָנבייסן...“

ביים אויסשיטן, יעדעס מאָל, דאָס גאָלד, מיט אַזוי פיל הפקרות אויפן טיש, און באַווייזן די בריליאַנטן מיט די שנירלאַך פּערל, — האָט אין זיינע אויגן אויפגעבליצט יענער אינסטינקט וואָס ביי אַ גזלן, ווען ער שפּירט נאָך די וואַרימקייט פון קערפּער, וואָס ער האָט אומגעבראַכט, — ביים באַרויבן אים; און ס׳האַרץ איז איר איינגעפאַלן ווי ביים באַרויבטן, וועלכן ער האָט נאָכן באַרויבן ערשט געמוזט אַוועק׳הרג׳ענען, כדי ר׳זאָל נישט דערנאָך אַליין זיין די כפרה פאַר אים; דער קאָפּ אירער האָט אים ערשט איצט געגומען, דעם בחור, אויבנאָן, צו זיך; נאָכדעם, ווי זי האָט שוין געהאַט אָפּגעלעבט מיט אים אַזאַ שטיק צייט, ערשט איצט געזוכט צו דערגיין אים, קענען אים, און ווער ווייסט, — אויב נישט דערפאַר, ווייל זי האָט אין אים, ווי אין אַמאָליקן וואַלד, געזוכט די פינסטערע קללה; און ביים אויסשיטן ס׳גאָלד ,ס׳זילבער מיט די בריליאַנטן, אַזוי מורא געהאַט, און דאָך אַזוי גערן געוואָלט אויף די ליפּן ברענגען:

— וואָרים, כ׳וויים דען שמעון, וואָס אין דיר שטעקט, און ווי אַזוי, ס׳קומט צו דיר דאָס ?... און אויב דו האָסט נישט אַמאָל דערביי ווען געשאָכטן ?... גע׳הרג׳עט ?... אָדער דערשטיקט ?..

און פון שמעונ׳ס אויגן פלעגט פינסטער ווערן אין שטוב, פּונקט ווי אין יענע גוטע צייטן, ווען דער וואַלד איז נאָך אינדרויסן געשטאַנען, און ער וואָלט געווען דער גזלן, דאָס הייזל, — די יאַמע,

וואו זי ליגט אַליין אַ געבונדענע, אַ ווייסע געפאַנגענע בת־מלכה, ביי אַ שוואַרץ־האָריקן גזלן, וואָס מוז נאָך זוכן עצות ותחבולות אים געפעלן צו ווערן, אים דערפרייען אין זיינע פינסטערע נעכט, ווען ער קומט אַהיים פון וואַלד אַ דערשלאָגענער, אַ מידער, פאַר־האָרעוועטער... און פון וועלכן זי וועט זיך מער קיינמאָל נישט אַרויסכאַפּן, אויב זי וועט אים נישט אַמאָל איינשלעפן אויף איר אַנטבלויזטע שויס, און מיט דער אייגענער שאַרף פון די מע־סערס, מיט וועלכע די ווענט זיינען באַהאַנגען, — אים אַדורכ־שניידן דעם האַלז, און אַרויס אַ נאַקעטע אין דער טונקעלער נאַכט... זיך לאָזן לויפן מיט העלע אויסגעשפּרייטע אָרעמס דער ווייטער וועלט אַנטקעגן, וועלכע ברויך ליגן מסתמא, אין זיסע דרימלען פאַרוויגט...

זי האָט אויך געוואוסט פון שותפים, וואָס ער האָט; ווייל ער האָט זיי אַמאָל, כאָטש זייער זעלטן — אַראָפּגעבראַכט צו זיך אַהיים, אַמאָל אין אַ יובל, און רק אין ווייסע, העלע, זילבערנע לבנה־נעכט, ווען פייגל זעען אפילו צו פליען, און קיין ווינטל גליטשט זיך נישט צומאָלט איבערן פעלד...

מיטן דאָ זיין פון די שותפים האָט זיך נאָכמער פאַרשטאַרקט איר חשד, ווייל זיי האָבן זיך אַזוי אייגן ווי ער — געקריעט הינטער די ווענט, און מורא געהאַט די נאָז אַרויסצושטעקן; און אויב זי האָט נאָך אין עפּעס געצווייפלט, — האָט זי מער נישט באַדאַרפט ווי אַוועקזעצן זיך אין אַ ווינקעלע, גלייכער: אוונט־צייט, ווען גרוי־סע שאָטנס נעמען זיך אויסלייגן פון די קלענסטע קלייניקייטן; און בלויז אַראָפּלאָזן די ברעמען, אַזוי זעט זי זיי, די לייט, וואָס דרייען זיך אַרום ביי איר אין שטוב, און הינטער די ווענט פון איר הויז, — די אַלטע גזלנים, וואָס זי האָט זיך אויסגעמאָלן, ווען זיי האָבן אַמאָל אַרומגעבראָדזשעט מיט די לאַנגע קידלעם, שוואַרצע אויגן און ווייסע אַנגעשאַרפטע העק; זי זעט ווי ס'קוקן אויף איר די שטומע פאַרגלייזטע אויגן ביי געבונדענע, וועלכע ברויכן

ערגעץ ליגן פאַרן שעכטן אין די ווינקלאַך פון אירע שטובן, אָדער צעוואָרפן אויף אַ מהלך פון די ברייטע שטחים אויסגעהאַקטן וואַלד...

און נישט אַנדערש ווי אויף צו להכעיס, קומט דער אַלטער חנן, ווען זי זיצט אַזוי, מיט אַ שמיי־דריי, און וועקט איר : „באַש־קע, מ'ברויך גיין אין קעלער...‟ טויכט דער דאָזיקער קעלער אויף ווי אַ פינסטערער גרוב, אין וועלכן כ'ברויכן נאָך ליגן די געבונ־דענע צו דער ערד, און אָפּוואַרטן זייער ביטערן גזר־דין, וואָס איז שוין אָפּגעחתמ'עט — און האָבן נאָך בלויז אויף אַזוי פיל אָפּ־צוליגן, ביז די גזלנים וועלן זיך אויסניכטערן, קענען אויף די פיס שטעלן, ס'זאָלן נעמען בליצן די שאַרפע העק, וואָס האָבן שוין אַזוי פיל קעפּ אַראָפּגעהאַקט...

שמעון, איר מאַן, דער וואָס מיטן שוואַרצהאָריקן באַוואָקסע־נעם האַלז, צעפּלאַכטן בערדל, פּעך־שוואַרצן גלאַנץ אין די אויגן, — איז געבליבן טויב און פאַרשלאָסן צו איר שטילע אומרואיקע בליקן; ער האָט, דאָס גרעסטע, וואָס ער האָט געקענט טאָן, כאָטש קעגן זיין ווילן, געזוכט מיט כל התפּעלות אויסצומיידן — זי זאָל טראָגן; ווייל, ווען זי איז געוועזן ליידיק, איז איר דאָך פאָרט נישט אויסגעקומען צו טראָגן דעם עול פון דער קללה; און כאָטש, נעם, טו זיך אַ מעשה אָן — האָט עס ביי איר רק אָנגענומען; פון אַ שפּרינקעלע, דער גוטער יאָר ווייסט ; ס'איז, אסור, די וייד נישט וווערט געווען, און זיך אָנגעשטעקט דערמיט ווי מיט אַ פייער; און באַלד געלאָזט אויפגיין ווי אַ באַרל — דעם בויך, אַז די גרוויזאַמע מורא פון דער פינסטערע קללה, זאָל אייביק איר אָנ־האַלטן, און זיך האָבן ווי באַזעצט אין איר...

ס'גזלנ'ישע האַרץ האָט זיך אים געוואָרפן, אַריינקלערנדיק : דאָס ער אַליין קען גיכער פאַר אַלעם זיין איר אומגליק, צוליב דעם צופעליקן אומוואַרפן זיך אויף די געמאַרקן, וועגן, און בע'עולה'ן אַזוי פיל און אָן אַ שיעור, — מענטשן, וועלכע פאַלן צו אים אַריין אין די הענט, און לויפן נאָכדעם באַלד אַרוים ווי אונטערגע־

שאָסענע, פאַרצווייפלטע, קריכן אַריין מיט די הענט אין די האָר, פליקן זיך אויס גאַנצע פּאַסמעס, און גלאָצן משוגנה מיט די גלעזערנע אויגן, ערגעץ אויף אַ מאַרק, אַ וואָגן, צי אויף אַ באַן, נישט קיין חלוק: וואו ס'אומגליק האָט זיי געטראָפן, און באַפאַלן:

— גוואַלד, מ'האָט דאָך מיך אומגליקלאַך געמאַכט!...

— בדיל הדל געשטעלט.

— ביים איינעם העמד געלאָזט...

— ס'איז נישטאָ באַלד מער צו וואָס אַהיים צו פאָרן...

— ס'קומט דאָך פשוט אויס, נישט אַנדערש, נאָר ווי ס'לעבן זיך צו נעמען...

און נאָכמער, אַז ער האָט געוואוסט, אַז זי איז נישט ווייניקער ווי זיינע פאַרפאַלגער — אויף זיינע שפּורן; אַז ס'גייט איר שוין גוט אין קאָפּ אַריין פון אַלעם, און נאָר־וואָס ס'פעלט איר דערוויילן אויס כח, און האָט נישט דאָס דרייסטקייט אים צו זאָגן, אַז ער טראָגט וואַרשיינלאַך די ירושה פונם אוועקגעקומענעם וואַלד, איז דער איינגנטלאַכער יורש פון די פאַרשוואונדענע גזלנים; דער שטח און ער, איז לכתחילה נישט מער ווי די פאַרקערפּערונג פונם אַמאָליקן וואַלד; די שטומע שרעק, די נשמה אירע, וועלכע שוועבט איבערן געגנד אַזוי פרייש און צאַפּלענדיק נאָך אַזאַ לאַנגע צייט ווי דער וואַלד איז נישטאָ — ווי פריש ס'איז די ראָסע יעדן פרימאָרגן, וואָס פאַלט פון הימל אַראָפּ...

ר'האָט איר, וואָס דוואָרעט, נישט גערן געזען: טראָגן... וויל דאָן האָט ער גאָר נישט געקענט זיין מיט איר באַנאַנד; אָבער אַז זי האָט אויך אָנגעהויבן אַרומצוגיין נישט ווי מ'באַדאַרף אפילו ווען זי איז געווען ליידיק, אַזוי האָט ער שוין באַלד נישט געוואוסט, ווי ר'האָט זיך מיט איר צו באַנעמען; ער זעט: זי איז רק פאַר'חושב'ט, — אַזוי נעמט ער קודם גיין מיט בייזן, נישט שוינען איר כבוד:

— ווילסט זיך מאַכן פאַר א שטעקן ?... אַראָפּעסן ס'פלייש פון לייב ?... ס'אַלטע פּנים אויף זיך צוריק אַרויפנעמען ?...

און זי — נישט ווי איר מיינט מען ; ס'אַרט איר נישט פאַר אים אַזוי גוט ווי פאַר די שטובן ; אַלץ איז איר דערווידער, יאָ־לאָ, און אויב אַזאַ בעל הבתישקייט, ווידער, — נעמט דאָך שוין אויף אַלעם וואַקסן שטויב, זיך אָנקלויבן ברעקלאַך, איבערגעבליבענע רעשטלאַך פון נעכטיקע טעג, וואָס לאָזן נאָך זיך סמנים : דאָ אַ הייפעלע מיסט, דאָרט — אַ געלער פלעק, וואָס ווערט נישט מער אָפּגעוואַשען, און אָוועקגעקליבן מיט יענער זאָרגפעלטיגע־געטריישאַפט פון אַ מיזאַמער באַלעבאָסטע ; ס'גייט קידער־ווידער, פון זיך אַליין, מיטן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס קאַפּויר...

ווייסט נישט שמעון, וואו ר'איז ערגעץ מיט איר אין דער וועלט ; צי זי איז גלאַט, אָן אַלעם, שוין אַזוי מיטן קאָפּ אין דר'ערד, אָדער — ס'איז פאַר עפּעס... ווידער אויפסניי אַ טראָגן, און נעמט צושטיין צו איר :

— כ'וויל וויסן : וואָס ס'איז מיט דיר ?... אויב דו גייסט אַרום אָהן אַ קאָפּ, ווייל דו ביזט שוין אָנגעקליידט ?... אָדער...

מאַכט באַשקע דאָס נישט פאַר קיין סוד און זאָגט:

— יאָ... שטאַרק אָנגעקליידט.

וואָלט ער דאָך אייגנטלאַך ווידער באַדאַרפט זיין צופרידן, שמעון, וואָס די שרעק איז אויף איר אָנגעוואָרפן דערפאַר וואָס זי איז אין פעקל, און איז נישט גלאַט אַזוי ווי ביי מאַנכע היצקעפּ, אָדער ריכטיקער : משוגעים, — גלאַט אין דער וועלט אַריין !. קריכט ער פונדעסטוועגן אַריין מיט אַ האַנט אין די שוואַרצע האָר, נעמט מיט איר פלינק אַרומדרייען, און די אויגן ווערן שפּיציק ווי קאַנטיק־געשליפענע ברעקלאַך גלאָז :

— די כאָליערע ווייסט, ווי אַזוי ס'נעמט זיך עפּעס ביי איר צונויף ?... וואָס אַלץ ער טוט נישט, אום אויסצומיידן די פינסטערע קללה, זי זאָל פאַרשפּאָרן חל זיין אויף איר ; דאַרט־איי;,
לאָזט : ס'בלוט זאָל אים גערונען ווערן אין די אָדערן... און —

טראָגט נאָכאַלעמען... איז פול... אַז, סך־הכל, קען ער איבערציילן אויף די פינגער, וויפל מאָל ר'האָט מיט איר געהאַט צו טאָן...

אָבער גיי, טו עפּעס, אַז זי טראָגט פּאַרט; און אַז ער דערפילט דעם שטריק אויפן האַלז, וואָס וויקלט זיך אים אַריבער פון אַלע מאָל מיטן טראָגן אירן, — אַזוי ווערט ער פריער פאַר אַלעם, צוריק שמעון; גע־זעצט; און ווייסט: אַז ווי באַלד איר גאַנץ משוגעת איז נישט סתם אין דער וועלט אַריין, צוליב משוגעת, נאָר ווייל זי האָט מורא, אַז זי וועט דאָ ווידער ווי די פריערדיקע מאָל, — נישט קע־נען אויסטראָגן; ווי באַלד אַזוי, אַז ס'וועט ווידער נישט לענ־גער אָנהאַלטן אויך ווי ס'טראָגן, און פאַרשווינדן אַזוי גיך ווי זי וועט אויסשפּייען, וואָס ס'האָט זיך אָנגעקליבן אין אירע גע־דערים; ווי באַלד אַזוי, — אַרט אים נישט אַזוי שטאַרק, און ס'שטייט אים נישט גע'הרג'עט צו ווערן דערפאַר:

— מילא, וואָס זאָל ער טאָן?... ס'וועט דאָך נישט גע־מען אַן אייביגקייט ביי איר?... מ'קען זיך נאָך ווי ס'איז אַן עצה געבן, און פאַרשטופּן אַ שטיקל צייט!...

נאָר וואָס פון ערפאַרונג אין די זאָגנאַנטע טעג, ווען ער קען נישט מיט אַלעם ליגן אין אַל־די־רוחות, זיך אַרומוואַלגערן, נאָר מוז זיין אין שטוב אויך אביסל, לכל הפחות, געציילטע טעג.. און ס'זאָל אים ממילא אויסקומען צו זען ווי זי פּראָוועט אירע משוגע־נע שטיק, און פּייניגט זיך... אַזוי נעמט אים אָן אַ חשק, און אַ שטאַרקער חשק, צו וועלן זיין דורכאויס מיט איר באַנאַנד אין שטוב, און זען מיט די אייגענע אויגן, אָנטאַפּן מיט די אייגענע הענט, — ביז ווען זי גייט ריכטיק, ווי יעדע איינע פרוי, און ווען זי קומט צו צום ברעג, ס'נעמט זיך אויס, ס'גייט נישט וויי־טער און ס'ווערט אויסגערונען — — — — — — — — — — — —

— — — נאָך קיינמאָל איז ער נישט געווען ביזן סוף, ווען דער סוף איז אַריבער, נאָר באַקומען אָנגעזאָגט די פינסטערע בשורה, קאַ־פּענדיק זיך אין דעם וויסטן שטח פונם אויסגעהאַקטן וואַלד:

„ס'איז שוין נאָכבאַלעמען..." אַזוי ווי ס'וואָלט שוין געקענט זיין פאַרגעסן פון אַ וואָך אַהער, אָדער זייט אַ שעה צוריק און נאָכ־וויניקער...

האָט אים איצט אָנגעהאַלטן, ווער ווייסט: אויב נישט ס'שטור־מע פאַטערליכע געפיל, — אַז ער זאָל דאָ ליגן ווי אַ הונט אי־בער איר, איר אָנהיטן, אויב זי טוט זיך דאָס אַמאָל נישט אַליין, נישט גאַנץ באַוואוסטזיניק, אָדער ס'קומט צו איר, — צוליב איר מרה־שחורה; נאָר אַזוי ווי דער גזלן האָט אים געצויגן, געשלעפּט מיט שטריק צו די אָפענע געמאַרקן, ברייטע טראַקטן, וואו ס'זיי־נען פאַראַן אַזוי פיל פּשוט'ע מענטשן, וואָס ווייסן זיך נישט ווי צו היטן מיט זייערע שווער־אָנגעהאַרעוועטע פּאָר גראָשן, און פאַלן אומגערן אריין אין די געדיכטע נעצן פון זיינע שוואַרצע גזלנ'ישע קונצן; און אַליין מיט זיך, האָט ער זי אויך נישט מער געוואָלט לאָזן, אַזוי האָט ער צוליב דאָס און יענץ — גע־ברענגט אין שטוב אריין, די מוטער אירע; אַ שפּאָרע באַיאָרטע אידענע, מיט האָר־וואָרצעלאַך אויפן פּנים, און אַ גראָב־באַסאָווע מאַנסבילש קול, וואָס קומט ווי ביי אַ שכור פון אַ פאַס, — און איר אָנגעזאָגט, זהיר וזהיר, זי זאָל זיין געוואָרנט אין איר, אין די טאָכטער אירע:

— נישט בלויז פון איר נישט אָפּצוטרעטן, נאָר טאַקע אויך נישט קיין אויג אַרונטערצונעמען; אַז וואו יענע גייט, זאָל זי אויך גיין, און וואו יענע קערט זיך און ווענדט זיך — זיך אויך קערן און ווענדן....

און ווי ס'האָט זיך אַרויסגעזען, האָט מיט איר, מיט דער מוטער, פילפאַכיק געזאָלט בעסער זיין, ווי מיט אים; וואָרים, אויף וויפל ער זאָל אַליין נישט האָבן געוועזן איינגעגלויבט, אַז ס'איז אויף איר חל די קללה פונ'ם וואַלד, פונם שוואַרצן, פינסטערן שטח, פון וועלכן ער איז, ריכטיק — דאָס איינציקע איבערבליי־בעכץ, דער שטיק חושך, די שטומע פאַרקערפּערונג, די אָנגעהוי־רע שרעק, — איז דאָך פאַרנעווים פיל גלייכער, אַז ער זאָל זיך

מיט איר גאָר נישט געפינען אינאײנעם; און אויב ס'איז געשייטער, אַז זי זאָל זיין מיט װעמען, אויב זי נייטיגט זיך אין נאָך אַ מענטש, — איז דאָך טויזנט מאָל גלייכער, מיט אַ פרעמדן; אַ פרעמדער װעט מיט איר זיין, איז דאָך מעגלאָך, אַז די קללה זאָל איר גאָר נישט קענען שולט זיין; װי געשיקט זיך עס, אַז פאַר אַ מענטש מיט ריינע הענט, װאָס האָבן נאָך צו קיינעם נישט קיין עולה געטאָן, — זאָל זי זיך נישט אָפּשרעקן, און גאָר מורא האָבן צו צוטרעטן; און אגב, אַז ס'איז איר אייגענע מוטער, װעט עס באַזונדער װירקן אויף איר, און איר נאָך דערװייל אַ ביסל ארויסהייבן פון דער בלאָטע, יענע זאָל נישט ליגן אַזוי פאַרזונקען אין חושך, ביז זי װעט איבערקומען, װי ס'זאָל נישט זיין, צום גוטן — אָדער חלילה, — צום שלעכטן...

די מוטער, אַ פליישיק אויסגעקנאַטענע אידענע, האָט זי זיך, װי לאַנג איר טאָכטער האָט נאָך דערװייל נישט געהאַט קיין לעבעדיק קינד און עס געזאָלט האָבן באַגראָבן, װאָס דער אמת, מצער געװען, אָבער װייט נישט אװעקגעבערענגט; װאָרים, אַ פרוי װעט בכלל, זאָגט מען, נישט אַזוי שטאַרק זיך אװעקברענגען ביי אַ מאַפּלינג, ביים געבוירן אַ טויט עופה'לע, װי מ'זאָל ביי איר ארויסרייסן פון די הענט — אַ לעבעדיק קינד, מיט װעלכן זי האָט זיך שוין אַזוי געהאַט צוגעבונדן, און אריינגעלעבט אין די אַלע נאַרישע און דערפרייענדע סיגה'לאָך; מאַפּלען, נישט קענען אויסטראָגן, אַזוי לאַנג ס'איז נישט מער װי צופּעליק, און נישט נאָכאַנאַנד — װערט גאָר נישט באַטראַכט פאַר אַזאַ גרויס אומגליק ביי װייבער; און מ'װעט זיך קיינמאָל נישט אין אַזאַ פאַל, מצער זיין איבער דעם מענטשל װאָס האָט געקענט זיין און איז נישט, װי פרייען זיך מיט דער מוטער װעלכע איז דאָס איבערגעקומען, און בשלום זיך ארויסגעדרייט פון דער צרה.

און די מוטער, װעלכע האָט אפשר נישט געװאוסט, אַז ס'איז ס'ערשטע מאָל ביי איר; און נאָכװייניקער געהאַט אַן אַנונג פון

דעם גאַנצן פּלאָנטער מיט אים, שמעונ'ען, פון דעם וואַלד מיט די גזלנים, און דאָס אַנגענומען ווי געוויינטליך, פאַר אַ שלעכט כח אין גלייכן וועג, — האָט איר אויסגערעט:

— זי זאָל זיך טאַקע נישט אַוועק'הרג'ענען. באַשקע; וואָרים, ס'איז נישט, אויב מ'קען נישט אויסטראָגן. — אויף אייביק אַזוי; זי ווייסט פון ווייבלאַך, וועלכע האָבן זיבן־אַכט מאָל געמפּול'ט, און איר געזאָגט — ס'אַ ליכטיקע קינדער, זיי האָבן דערנאָך געהאַט...

— יאָ, — האָט באַשקע צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ, ווייסנדיק גוט וואו דער הונט ליגט באַגראָבן, — ווען נישט דער וואַלד... די גזלנים?...

—ס'אַ וואַלד?... ס'אַרא גזלנים?...

— און די קללה... מ'זאָל נישט האָבן פאַרשאָלטן, מאַמע...

—ווער האָט פאַרשאָלטן?... — האָט איר די מוטער אָנגעקוקט.

און זי, וועלכע איז באַלד פון דער היים־אויס, אַ פּנים — אַזוי ווי די אייגענע טאָכטער וואָלט דערמיט אין איר געווען גערעטן — נישט געוואָוינט געווען צו רוען, איז דאָ, אַרויסקומענדיק אויך נישט געבליבן זיצן מיט קיין פאַרלייגטע הענט; און אַזוי גיך ווי ביי דער טאָכטער איז דער חשק צו די שטובן אָפּגעפאַלן, — איז ער אויפגעקומען ביי איר; און זי איז נישט געשלאָפן; די שיינק, די בעטן, די טישן, — אַז זי האָט זיי אַ נעם אַריינגעטאָן אין אירע הענט, האָבן זיי שוין קוים געזשופּעט פאַר די עטלאַכע טעג; זי איז אַ חוץ דעם, נישט ווייניק אויך געלעגן אין די טעפּ; מ'האָט אויף איר נאָך פון דער היים קיין נויט נישט אָנגעזען, און האָט אַזוי שטאַרק געהאַלטן פון קייען, און אַז מ'באַדאַרף, אַ פּנים, רק מעלה־גירה'ן בלויז צוליב הנאה; זי האָט אַזוי שטאַרק אָפּגעהיט די אכילה, אַז די אייגענע טאָכטער, וואָס ברויך מען נאָכמער — האָט נישט ווילנדיק געשמייכלט מיט איר פאַרוואָלקנט פּנים; און דער אַלטער חנן, האָט נאָר בלויז

געקענט שטיין און גאַפן, מלאַסקען מיט די ליפּן פון טיפע ענטציקונג אָדער גאָר באַדויערן, וואָס ער אַליין האָט שוין נישט קיין איין צאָן אין מויל, און טויג זיך קוים אויס צו אַ ביסל שיטערע קאַשע, נישט צו די קעלערן מיט ווײַנען, טעפּ שמאַלץ מיט פעטע הינער...

זי האָט געגעסן און גערודערט מיט די שטובן; זיי געהייסן גיין דובאָם, אין דער לופטן; און שמעון, וועלכער פלעגט פאַרפאַלן ווערן אויף טעג פון הויז, און האָט קאָפּנדיק זיך אַלצאַינאייינעם אויף די ברייטע פוסטע שטחים, זיך צוגעהערט מיט גרויס הארצקלאַפּונג, אויב ס'לאָזט זיך דאָ ערגעץ נישט הערן קיין גערויש, און מ'קומט אים נישט אָנזאָגן די פינסטערע בשורה: „ס'ווייב דײַנס האָט שוין אויסגעשפּיגן דאָס באַשעפעניש׳ל פון אירע געדערים״; שמעונ'ען, דעם איידעם אירן, וועלכער האָט נישט טויט, נישט לעבעדיק, געשטעלט אַ פּוס איבער דער שוועל, און באַלד געוואָלט מיטן ערשטן אָטעם־צי זען ס'ווייב: אַ לעבעדיקע, אַ גאַנצע, אַ פולע, — איז זי אים נאָכגיכער אַנטקעגן־געקומען מיטן טאָפּ־עסן, מיט איר פעטן שמאַלציקן פּנים, און מיט דער געזעצטקייט וואָס קומט פון אַ רואיקע זאַטקייט:

— דו וועסט אודאי גיין עסן, שמעון, ביזט גוט הונגעריק?...

— יאָ, — זאָגט ער, און אַזוי ווי אַ גאַנצע משא וואָלט זיך אים אַראָפּגעקייקלט פון האַרץ — און באַשקע?... וואָס טוט באַשקע?... זי האָט שוין עפּעס געהאַט אין איר מויל?...

— וואָס אַרט דיך פאַר דײַן ווייב? — צעגייט זיך איר פּנים פון גרויס נחת — אויב זי האָט נאָך נישט געהאַט אין איר מויל, וועט זי שפּעטער האָבן... זיך שפּעטער אָפּנעמען איר עולה... ס'מאַכט נישט אויס, אַז זי וועט זיך נישט אָנעסן צו דער זעט, אויף אַזאַ צייט...

און באַשקע טראָגט דערווייל גאַנץ געשמאַק; גייט ריזיק אַנטקעגן די צייט, ווען זי וועט ברויכן ווערן אַ מוטער; און די ראַזיקע צייט

שמייכלט איר אַזוי ממזר׳יש־ליבליך־צו, כאָטש נאָך פון אַזאַ ווייט, ווען די וואָל איז נאָך אויפן שעפּס, און שוין אַזוי האַרציק, מאַ־מעדיק:

—דו וועסט דיך אַליין חדושן, און זיך גאָר נישט צו גלויבן, דו וועסט זען וואָס ס׳וועט פון דיינע געדערים אַרויסקו־מען...

און אַז זי הויבט אויף דעם קאָפּ, דערבליקט דעם שטח, איר מלאך־המות, גלאָצט זי באַלד אויס אַ פּאָר אויגן ווי אַ קאַלב, וואָס מ׳בינדט עס צו דער שחיטה.

— יאָ, כ׳וועל אַ סך האָבן, אַז כ׳ליג דאָ בייזאַמען איינגע־לייגט...

און שמעון, וואָס האָט אַזוי דורכאויס געוואָלט זיין מיט איר, און דוקא געמוזט מיידן ס׳הויז אויס מורא, ווי ס׳האָט זיך אים אַליין אויסגעדוכט: אַז ער זאָל ווירקלאַך זיין די ריכטיקע קללה, דאָס פינסטערע איבערבלייבעניש פונם וואַלד, דורך וועמען זי קען גע׳נזק׳ט ווערן; און אויף וויפל ער האָט זיך נישט דערוויי־טערט פון הויז — האָט ער פּאַרט נישט געקענט איינליגן אין ער־געץ, און זיך געמוזט ברענגען אַלצאיינאיינעם צו שלעפּן און פון דערווייטנס כאָטש צאָטעווען אויף איר, האַלטן אויפגעשטעלט די אויערן:

— העַ?... וואָס זאָגט איר?... זי גייט נאָך אַרום?... ס׳מאַכט זיך גאָר נישט מיט איר?...

און אַז ס׳האָט זיך ווירקלאַך גאָר נישט געמאַכט, נישט גע־ווען אויסטערליש, און ס׳גיין איר׳ס, האָט זיך אים פּאַר גענוג לאַנג געהאַט אויסגעוויזן; אַז ס׳האַלט לענגער־אַן ווי־ווענ־אַמאָל, — קומט דאָך אויס, אַז ס׳איז נאָר דערפאַר טאַקע, וואָס ער קומט נישט וואו זי איז; און נאָכמער אפשר: וואָס אַ פרעמדער, כאָטש איר אייגענע מוטער, אָבער דאָך פרעמד ווייל זי האָט גאָר נישט ניט צו מאָן מיטן וואַלד, מיטן שטח, — גייט זיך מיט איר אום; און אַ שטן: טאַקע דערפאַר, וואָס זי האָט געשיינט צו זיין

מיט אַלעמען, דערפאַר ווייל ער האָט זיך דערוויטערט פון איר, —
אַזוי האָט עס אים ערשט געשלעפּט, מיט קייטן געצויגן, כאָטש פאַר
אַ רגע אַריינצושטעקן די נאָז, אַ שמעקטאָן, אַ לעקטאָן, זיך אַריינ־
רייסן מיט אימפּעט, און בלייבן שטיין אַנגעבויגן נ׳קאָפּ, ווי איי־
נער וואָס קוקט אַריין זיין בלוט־שונא אין די אויגן, ווען ר׳האַלט
אויף אים אַ מעסער אויסגעשטרעקט.

— שוויגער, וואָס טוט זי?

— וואָס זאָל זי טאָן? — האָט זיך די אַלטע נישט גערירט,
נאָר געלעגן פאַרהאַקט אין די טעפּ, און נישט אָנגעהויבן צו וויסן,
וואָס ר׳האָט אַזוי ס׳קדחות פאַר איר, — וואָס זאָל זי טאָן?...

— גייט אַרום, באַשקע?

— גייט אַרום, אודאי...

— נאָך קיינמאָל נישט, דוכט זיך, אַזוי לאַנג אַרומגעגאַנגען...

— ס׳מוז דען אַלעמאָל אַלצאיינס זיין? — פאַרשטייט נישט
די אַלטע.

— אין וועלכן חודש, שווענער, איז זי, איר ווייסט נישט?...

— באַשקע, ווי לאַנג גייסטו שוין? — גיט זי זיך אַ קער
אום צו איר, — באַשקע, ווי לאַנג גייסטו שוין?...

גיט זיך באַשקע אַ שטעל־אָפּ, אַ וואָרף מיטן קאָפּ, אַ פלי
אַרויף ערגעץ, אַ פאַל־אַראָפּ, אַ דורכבויערנדיק די טיף, אויסמעסטנ־
דיק די ברייט פון דער צייט, און באַווייזט זיך אַ שטראַליקע, ווי
ס׳וואָלט זיך פאַר איר אַנטדעקט דער סוד פון האָבן אַ קינד:

— קיילעכדיקע פיר חדשים באַלד, שמעון...

— נאָך קיינמאָל נישט ביי דיר אַזוי לאַנג דאָס געווען! —
ברענען רויט זיינע אויגן.

— טאַקע נאָך קיינמאָל נישט אַזוי לאַנג ביי מיר דאָס גע־
ווען. — ציט זיך אַ ליכטיגקייט פון איר פּנים.

שוין; און מיט איטלאַכן טאָג, וואָס דער בויך צעוואַקסט זיך
ביי איר, — מער צעוואַקסט זי זיך אַליין, דאָס צום־טויט פאַר־
לוירענע ווייבל, ווי זי וואָלט עפּעס דערזען איר אויסלייזונג אינם

בויך, וואָס האָט זיך ביז דאַן נאָך קיינמאָל נישט אַזוי הויך גע־הויבן, ברייט און קיילעכדיק געשפּרייט, כאָטש ער האָט דאָך בטבע געברויכט זיין צו לאַסט; האָט זי אים דאָך געטראָגן ווי אַ זיסע לאַסט, די איינציגע משא אפשר וואָס אַ פרוי טראָגט גערן, פאַר ליב געמענגדיק ווען אפילו ער פאַרקריפּלט איר קערפּער, מאַכט אים מאוס, העסלאַך, און שטערט איר אין גיין און אין ליגן: דער בויך איז איר אנגענעם־ליב, און זי טראָגט אים ווי אַ הייליקע מאַרטירער־משא, כאָטש זי פילט זיך אומבאַהאָלפן שווער אינ׳ם גיין; ליגנדיק — מאַכט ער איר עפּעס אַזוי, ווי דער גאַנצער קערפּער מיט די פיס און מיט די הענט, זאָלן שוין זיין אַזוי איינגעפאַלן, אוועקגעקומען, פאַרהוילן, אַזוי ווי ס׳וואָלט נישט גע־ווען פון איר מער ווי דער בלויזער בויך, וואָס גייט אויף ווי אַ ריזי־קער קלויסטער־קופּאָל, ווי אַ לעבעדיק־באַוועגלאַכער באַרג, בשעת אַלע אנדערע גלידער גייען איין, ווערן קליין, איינגעשרומפּן, ווייל זיי האָבן שוין פון לאַנג אויפגעהערט צו לעבן, אָדער זיך אָפּגע־שטעלט אין מיטן וואַקסן, געבליבן אַזוי ווי זיי זיינען: נישט גרע־בער, נישט דינער, — בשעת דער בויך האָט זיך אַזוי שיין ארויפ־געאַרבייט, און ס׳פעלט נישט מער, נאָר ס׳זאָל אין אים אָנהויבן לעבן; זוכט זי לעבן אין אים, האָרכט זיך איין מיט אַלע חושים, מיטן שאַרפן געהער פון אַ שפּיר־הונט, וועלכער לייגט אַראָפּ דעם קאָפּ צו דער ערד, אַזוי דערפילט ער די טריט פון פאַר מייל־ן־ווייט, בלייבט צייטנווייז אָן אָטעם, לאָזט טויט אַלע אברים, זי זאָל זיי פאַר אַ רגע נישט שפּירן, נאָר בלויז דעם אויפגעגאָסענעם בויך; און ווי איינער וואָס קומט צו זיך נאָך אַ גרויסע איבעראַשונג — אַזוי האָט זיך ביי איר ס׳פּנים אָנגעצונדן, העליש־רויט אָנ־געכאַפּט, ווען ס׳איז געקומען די לאַנג־ערוואַרטעטע מינוט, די זיסע לעבנס־דע־פרייטע רגע: ס׳בלוט האָט גענומען קאָכן, זיך גע־ריסן און געשפּאַרט מיט דער גאַנצער קראַפט, אין די דראָבנע וויי־בע אָדערלאַך, וועלכע זיינען געווען צו איידל, צו דין, — און געמוזט ווערן גראָב, אָנגעשוואָלן, ביז צום פּלאַצן; ס׳האַרץ האָט גע־

קלאַפּט, ברייט און הויך געקלאַפּט, אַזוי ווי זי וואָלט טאָפּלט שטאַרקער געוואָרן, צו־באַקומען די כחות פון אַ צווייט לעבן, וואָס האָט זיך אויסגעפּיקט ביי אַ פּיצל קינדעלע אין איר בויך, און זיך הויך צושריגן:

— שמעון, שמעון, לייג צו אַ האַנט; כ'האָב געשפּירט ווי ס'לעבט אינוועניק ביי מיר...

פאַרגעסן: אַז ער איז איר אומגליק, און אַז נאָר דורך אים האָט זי אַלע עופּה'לאַך פאַר דער צייט אויסגעשפּיגן, און אַצינד פון טיפער חרטה, וואָס זי האָט אויף אים געהאַט אויסצוטראַכטן אַ בלבול, אַריינלייגן אין אַ פאַלשן שם, בשעת ער איז גאָר גאָט די נשמה נישט שולדיק — אַ כשר'ער, ערליכער מענטש, אַ צדיק, אַ ריינע, אומבאַפלעקטע נשמה, וואָס האָט נאָך אויף זיין לעבן קיינעם חלילה נישט באַ'עולה'ט, און אַ האָר אויפן קאָפּ געקרימט...

— שמעון, שמעון, וואָס זאָגסטו נישט דערצו, — ס'קינד האָט אָנגעהויבן לעבן?... לעבן!...

און דאָ מיט אַמאָל, זיך ווי איבערגעבראָכן; צו גאָר פון צו הויכן אויפהויבן זיך — אַראָפּגעפאַלן, און זיך געגעבן מיט אַזאַ קראַך אַ קייקל, אַז ס'האָט נישט באַדאַרפט בלייבן אין איר קיין איין גאַנצער ביין; און בלויז דורך אַ נס — נישט צעשאָטן געוואָרן אויף שפּענדלאַך און זיך געקענט ווי־ס'איז אויפדערהאַלטן מיט אַלעמען...

— יאָ, כ'וועל האָבן אַ קינד, שמעון; כ'וועל דיר ברענגען אַ לעבעדיק קינד אויף דער וועלט, נאָר צו ווייסטו, אויב איך וועל נישט שטאַרבן ביים האָבן?...

ס'גיט אים אַ שלאָג איבערן קאָפּ, די שטוב מיט אַלעמען זיך אַ וויג פאַר די אויגן, אַזוי ווי זי וואָלט פאַרשווימען געוואָרן כהרף עין, אין איין מיש־מאַש, אָבער דער גזלן וואָס אין אים, באַקומט באַלד די אויבערהאַנט, און ער גיט זיך אַ וואָרף איבער איר:

— דו ביזט משוגע, און ווייסט שוין נישט וואָס אויסצוקלערן?...

בלייבט זי שטיין העפטיק, ווי איינער וואָס זעט דעם טויט פאַר די אויגן.

— דיין מאַמע איז דיר נישט אָפּגעשטאָרבן, ווען זי האָט דיך געהאַט אַ לעבעדיקן ?...

שמעון איז עפּעס פאַר דער האַנט געבליבן געשמעקט, ווי איינער וואָס ס'בלייבט אים שטעקן אַ ביין אין האַלז, נישט אַהין־און־נישט אַהער.

— גיי, און שפּאַר איר איבער, אַז זי וועט נישט שטאַרבן, פּונקט ווי מ'זאָל איבערשפּאַרן וועמען, וואָס רעדט זיך איין: ער האָט אַ לונג־און־לעבער ביי דער נאָז אַראָפּהענגען, אַז ער האָט דאָס נישט...

און נישט די גדולה, נאָר ס'צער וואָס ס'קינד לעבט — איז נישט בלויז צערונגען ביי איר, נאָר אַפילו זיך שווער געלייגט אויף אים. שמעונ'ען, ביי וועלכן איר זיכערקייט: אַז ס'קומט איצט איר סוף מיט'ן האָבן ס'קינד, האָט אים אַפילו נישט דער'כעס'ט גאָר, ער זאָל אויפשטיין, זיך ווארפן אויף איר, ווי ר'האָט דאָס נאָכאַנאַנד געטאָן: „הער נאָר. דו... מאַך דיך נישט גע'פּגר'ט...“ נאָר גי־בער אים פאַרשאַפט יסורים, ווי צו אַ זאַך וואָס איז טאַקע אונאַנגע־נעם, און מ'קען זיך פאַרלויפיק דערפון נישט אַרויסדרייען, זען אויסצומיידן...

און דאָס, אַ שטיק — צוליב זיין אייגענע מוטער, וועלכע איז געשטאָרבן ביים האָבן און נישט קיין אַנדערן, ווי אים אַליין: געמוזט פריער נאָך אָפּגעבן איר לעבן, פאַר די אַלע לעבנס וואָס ער וועט שפּעטער כמעט ווי אומפאַרמיידליך מוזן צורויבן אויף די וועגן; און גיי, ווייסט, אויב זי, דאָס ווייב זיינס, וועט נישט געבוירן אויך אַזאַ אייגן קינד, ס'עפּעלע פעלט דאָך נישט ווייט פונם ביי־מעלע, — און זי זאָל טאַקע באַצייטנס מוזן אוועקגיין פאַר דעם קליינעם משחית'ל, וואָס וועט שפּעטער אַמאָל, אַזוי גוט ווי ער — פאַרדאַרבן די וועלט, צונעמען ביי די מענטשן ס'לעבן...

—גיי, ווייסט, אויב ס׳רעדעלע וועט זיך ווידער נישט אי־בערדרייען?...

און ווי געטראָפן ער איז נישט, און האָט באַלד אויף אַן אמת מורא פאַר איר, פאַרן ווייב, אַז זי זאָל זיך נישט אָפּטראָגן — צינדט זיך דאָך אָן ביי אים אַ פּייערל, אַ העלס, אַ ליכטיקס, אַזוי ווי ס׳לעבעדיקע קינד, וואָס איז דאָך מיט אַלעם זיין, — וואָלט ביי אים מער אויסגעמאַכט פאַר איר, און בלויז מורא געהאַט דאָס אַרויסצוווייזן, אַז ס׳זאָל נישט אויסקומען ווי ער קוקט אויס ס׳קינד זאָל לעבן, ווען אפילו זי זאָל שטאַרבן... און בלויז ווייט, ערגעץ־ווייט ביי זיך, אויב ער האָט דאָס געקענט זיין, — זיך געפרייט, אַזוי שיין זיך צעלאָזט דאָרטן, ווי די ערגסטע באַזויפענע שכורים, אין שיינק: „כע־כע... דאָך איינמאָל כאָטש אָנגעלעגט ביי איר...“ און דאָ, זיך טרעפנדיק מיט איר, זיך ענו׳דיק געהאַלטן, און צום טויט־דערשלאָגן געפרעגט:

— אָבער ס׳קינד, באַשקע, שפּירסטו?...

— יאָ, — זאָגט זי — רעגירט אַרום, צעלייגט מיר נ׳בויך אינווייניק...

— אודאי זיין אַ אינגל! — גיט ער זיך אַ דערהויב.

— וואָס ווייס איך אַ חלוק אין שפּירן אַ טעם פון אַ אינגל ביז אַ מיידל — זאָגט זי אַזוי פאַרלעגן, אַזוי ווי ס׳קינד וואָלט איז גרינג געווען אויף דער נשמה, גאָר נישט ניחה, און זיך גיכער מער דערפרייט, ווען ס׳זאָל אויסרינען, גאָר נישט דערפון ווערן...

טרעפנדיק זיך מיט דער שווינער, און זעענדיק: ווי יענע איז גאָר דערויסן פון אַלעמען, און ס׳וואָלט איר גאָר נישט אָנגע־גאַנגען: איר אָפענע מורא און זיין פאַרבאָרגענע פרייד, אַזוי ווי זיי וואָלטן ביידע נישט פאַר איר געווען, נישט קיין פרייד און נישט קיין מורא, נאָר סתם אַזוי ווי ביי אַ געוועגלאַך טראָגן און האָבן ביי יעדע איינציקע, — האָט ער דאָך, ווייסנדיק, לויט זיין פּאַטער האָט דערציילט, — אַז ס׳גאַנצע אומגליק ביי דער מוטער זיינע איז אַרויסגעקומען צוליב אַ הייוון; אַז זי איז אויסגעגאַנגען,

ווייל מ׳האָט נישט געקענט קריגן ווען אין שטוב אריין — קודם־כל געוואָלט זיין זיכער מיט עמיצן, אז מ׳וועט באַדאַרפן...

און טרעפנדיק זיך מיט דער שוויגער, האָט ער שוין ברייט גע־כאַפּט אַ שמועס מיט איר:

— מ׳ברויך שוין אודאי, שוויגער, באַלד אין זינען האָבן אַ הייוון!...

די גראָבע אידענע, איר מוטער, וואָס האָט אָן אַלעם גוט גע־וואוסט, דאָס אַ קינפּעטאָרין מוז זיין גרייט מיט אַ הייוון, איר האָבן כמעט אונטערן אָרעם, זיך ליינן שלאָפן און אויפשטיין מיט איר, — איז שוין ווידער דאָ פון אים נישט אָראָפּגעקראָכן:

— אודאי מוז אַ געווינערן האָבן אַ הייוון; און נאָך אין אַזאַ העק, שמעון, ווי ס׳מאַכט זיך — קען מען דאָס נישט אָפּשלעפּן, זיך איינריידן: ס׳וועט נאָך אַביסל געדויערן... אויב ס׳איז טאַקע נישטאָ קיינער אונטער דער האַנט, — קענען נאָך חלילה, צוויי נפשות גיין פון דער וועלט...

זי איז אריינגעקומען אין ניינטן חודש, באַשקע, — איז עפּעס גע־ווען אַזוי, ווי ס׳וואָלט אַלץ פאַרגליווערט געוואָרן; וואָס זי האָט אַלץ נישט געהאַט פאַרלייגט קיין ארבייט, אַז די קללה, זאָל באַ־צייטנס קומען, געהאַלטן פּשוט אויסגעשטרעקט די הענט, — ווי לאַנג ס׳קינד קען נאָך טויט געבוירן ווערן — און זי זאָל דערפאַר בלייבן לעבן; געזוכט איר איבער אַ גוואַלט אָנצוקריגן מיט אַ שפּרונג, אַ וואָרפטאָן זיך פלינק, זי האָט איצט מיט אַמאָל אָפּגע־האַקט פון אַלעם, ווייסנדיק:

— איין טאָג אין ניינטן חודש, מ׳לייגט זיך אריין אין בעט, לעבט שוין ס׳קינד...

און געווען אַנגעגרייט אויפן ערגסטן, וואָס ס׳זאָל נישט מיט איר זיין...

ער ווידער, שמעון, האָט זיך דאָ געגרייט מיט אַלע כחות; וואָרים, אַזוי ווי ס׳נפש׳ל האָט איצט געהאַט די אויבערהאַנט, נישט

קיין חלוק: צו דערפאר ווייל ער איז מיט איר נישט געווען, און די מוטער, — יאָ געווען, ווי ס׳האָט נישט געזאָלט זיין, איז דאָך די קללה געבליבן אָפּהענטיק, פאַר׳חלש׳ט ערגעץ, און נישט געהאַט מער דעם כח עס אומצוברענגען, ווען ס׳איז נאָך געווען אין דער מוטער׳ס בויך, — אַזוי האָט ער איצט געזוכט אַ טויט פאַר איר מיט אַלעם, אַז זי זאָל אויך נישט קענען אויפשטיין איבער דער מוטער, ווי־ווען אפילו דענסטמאָל זי וועט זיך געפינען אין גרויס סכנה, ווי ווייבער מיינען...

די מוטער, ווי די מוטער, — זי האָט נישט געוואוסט קיין חכמות, אַזוי גיך ווי זי האָט געזען ס׳יונגע ווייבל באַקומט די פאַרבן אין פנים, און באַקומען האָט זי זיי באַלד אין די ערשטע טעג פון ניינטן חודש, — אַזוי האָט זי גלייך גענומען וועקן, רייסן פון אים שטיקער:

— שמעון, גיכער, גיי ברענג די הייוון, באַשקע קרייסט...

שמעון האָט שוין אויך גוט געוואוסט וואו די הייוון שטעקט; נישט קיין הייוון, ווייל אַזעלכע איז דאָ גאָר נישט געווען צו באַקומען, — נאָר אַ באָבע, אַ געוועגליכע באָבע, וועלכע האָט גאָר געוואוסט צו טאָן כשוף מיטן וויטן קראַם פון אַ האָן, הינערשעפּיסלאַך, צו גלאַט מיט די וואָל פון אַ שעפּס, און אויך געלעגן ערגעץ דאָ אויפן שטח, פאַרשטעקט, צוליב אַ טעם, אויפן דרייסיקסטן וויאָרסט...

און אַזוי ווי ער האָט איר געברענגט מיטן קוק, די באָבע, האָט זי צו זיין גרויס וואונדער, — זיך נאָכגיכער צוזאַמענגענומען, און געהייסן אָפּפירן צוריק אַהיים:

— ס׳איז נישט אויף קיין האָבן נאָך...

— און די ווייען? — האָט שמעון גע׳חלש׳ט.

— די ווייען, זי וועט זיי אַזוי האָבן פאַרן גאַנצן חודש, ביזן סוף...

און די מוטער אירע, זי האָט נישט מער באַדאַרפט האָבן; זי האָט דערנאָך געמענט זעען, ווי באַשקע קרימט זיך, ווערט ברוינ־

אונ־בלאָ, באַקומט אַלע זיבן קאָלירן, ציט זיך פּשוט אויס צו אירע פּיס, — האָט עס איר אַ האָר נישט אַ טשעפּע געטאָן; האָט זי שוין געהאַט איר פּזמון:

— פאַלשע ווייען...

שמעון אָבער האָט זיך נישט באַנוגן געלאָזט, וואָס די באָבע האָט אַזוי גע׳פּסקנ׳ט, און ביי עפּעס־וואָס־נאַר, שוין געמינטערט די שוויגער:

— שוויגער, וואָס זאָגט איר?... גלייכער: אַן איבריק מאָל איר אַרויסברייענגען, ווי לאָזן איר אַליין, באַשקען, ווען מ׳קען איר גראָד באַדאַרפן...

האָט דאָס די אידענע שוין אַביסל אַראָפּגעקלאַפּט פון די פליגל, זי זאָל זיך פאַרטראַכטן:

— ביזט באַלד נישט אומגערעכט, שמעון; וואָרים, די צרה איז, וואָס ביי אַן ערשטלינג, איז שווער צו וויסן די טבע פון דער גע־ווינערן: אויב זי גייט אויס גאַנצע ניין, צי בלויז עטלאַכע טעג אויפן ניינטן חודש...

און שמעון, האָט זעצנדיק דאַרויף, שוין נישט געוואַרט מער, ביז מ׳וועט אים קומען וועקן, זאָגן, נאָר זעענדיק אויף איר פּנים עפּעס אַ שטיקל שינוי, — שוין געשפּאַנט דעם וואָגן, און גע־פלויגן פייל פון בויגן נאָך דער באָבע, וועלכע האָט זיך צעביי־זערט און שוין נאָכער נישט געוואָלט מער פאָרן.

— גיי, פאַרדריי נישט אַ קאָפּ, כ׳קען מיר נישט אָפּשלאָגן די זיימן אימלאַכט מאָל ביי דיר אויפן וואָגן, בחנם...

אָבער אַז באַשקע האָט זיך שפּעטער גענומען קנייטשן, זיך פאַרגיין, און שמעון האָט נאָך אַלץ געהאַט אַ קלער, ווייל ס׳איז אים שוין געווען אָפּגעמאוטשט פאַר דער אַלטער באָבע, — אַזוי האָט אים די מוטער אירע, אַ שמעלגעטאָן אויף די פּיס:

— יאָ, שמעון, מ׳ברויך איר צו האָבן; אויף איין פוס, כ׳האָב מורא — ס׳וועט שוין גאָר נישט לאַנג געדויערן...

איז אים באַפאַלן אַ היץ, שמעונ׳ען:

— אזוי ראַפּטום, שווינגער?...

און זיך געלאָזט לויפן, און קלינגען מיט'ן וואָגן, איבער די ליידיקע, פּוסטע שטחים ערד, איבער שטאָק איבער שטיין, און וועלכע איז אים כמעט אַזוי ווי אַליין פּרעמד געוועז; אָז אַ הימל איבערן קאָפּ, און אויסגעזען צו גלייך ווי איינער וואָס אַנט־לויפט פאַרן טויט; דער וואָגן האָט זיך נאָר געהוידלט איבער די אויסגעפּוילטע פּיעניעס פון די אויסגעקראָכענע ביימער, זיך גע־שאָקלט, איין ראָד אַראָפּ, ס'אַנדערע — אַרויף, און זיך נאָכאַלעם געשפּירט גליקלאַך:

— וואָס דער וואָגן איז ליידיק; וואָרים, וואָס ס'זאָל נישט זיין אויף אים, — וואָלט עס באַשטימט צעפּלויגן געוואָרן איבער דער פּוסטער ליידיגקייט פונ'ם וועג...

צו דער באָבע האָט ער זיך אַריינגעריסן מיט אַ גוואַלט:

— שוין, די מינוט, באָבע־לעבן...

זי, קענענדיק אים, דעם היצקאָפּ, — האָט זיך אפילו נישט קיין ריר געטאָן.

— ס'אודאי נאָך אויף גאַרנישט...

— ניין! — איז אים שיעור ס'האַרץ נישט אַרויסגעפאַלן, — ווען כ'בין אַרויס פון שטוב, האָבן אירע גוואַלטן מיר שוין גע־לעכערט נ'קאָפּ...

— ס'ערשטע מאָל זי מאַכט גוואַלטן, — האָט זיך די אַלטע באָבע געקרימט. — זאָל איך זיך דאַריבער שלעפּן אין אַזאַ נאַכט, אויף אַזאַ וועג...

— כ'האָב לייבן אין וואָגן, נישט קיין פערד! — האָט זיך שמעון איר קוים איינגעבעטן.

און אַרויסקריכנדיק איר צו זיך אויפן וואָגן, — האָט ער זיך שוין איינמאָל געלאָזט אין וועג אַריין; אַ וועג — זינט זיינע אויגן זיינען אָפן! ס'האָט אים נאָר געבליצט אין די אויגן פון די פייערן, וואָס האָבן זיך אַרויסגעריסן ביי די פּאַדקאָוועס פון אונ־טער די פערדס פיס; שטיקער רויך, קנוילן, האָבן פאַררוימפּן גע־

שלאָגן פון יעדן אויסגעפליקטן בוים, און ס'האָט אויסגעזען ווי דער וואַלד וואָלט פון פּאָר אַ קליינע ווײַלע אַהער, אָפּגעברענט ביז צום גרונט, און אַז דאָס זאָלן נאָך זײַנע וואָרצלען פון די ערד אַרויס אַלץ נישט האָבן אויפגעהערט צו רויכערן; ער האָט נישט מער דערקענט דאָ ס'אָרט, דעם גאַנצן שטח; די ערד — נישט מער געווען די אייגענע ערד, און די שטחים? דער גוטער יאָר ווייסט זיי, וואָס זיי נעמען זיך גאָר נישט אויס; זינט ווען ער פּאָרט און פּאָרט, — וואַקסן זיי זיך אַלץ מער אויס, אַזוי גוט אין דער לענג און אין דער ברייט... פּאָר... פּאָר... אַז ס'איז קיין אָנהויב, קיין אויסלאָז, ס'האָט קיין סוף, קיין גרעניץ נישט... און נאָך ערגער: וואָס די האַרטע פאַרוואַרצלטע פּיעניעס, זײַנען מער נישט גאָר האַרט, און פון דער וואַרימקייט, אַ פּנים, געוואָרן קלעפּיק... און אַ סברא: אַז ער פּאָרט גאָר נישט, די רעדער קוילערן זיך, און דער וואָגן שטייט אויף אָן אָרט; זיי דרייען זיך טאַקי אַרום'ן אַקס, אָבער דער וואָגן גייט דערפון נישט ווייטער; ער באַוועגט זיך בלויז אין אַזאַ קלעפּיקע, צוגאַנגענע מאַסע, הייבט זיך אויף־און־אָפּ, אויף־און־אָפּ, און גאָר נישט... דער וואָגן שטייט...

און דערשפּירט דאָ אַ הייב, אַ הילך, אַ קלאַפּ, — ס'האָט דערלאַנגט אַריס, אַזוי ווי דער גאַנצער שטח וואָלט זיך פון ערגעץ אָפּגעריסן, אַזוי ווי אַ שטיק אײַז אויפן ים, ווען עס רײַסט זיך אָפּ, צעפּליט, און יעדעס שטיק באַזונדער, איטלאַכע פּאַצענע — שטעלט זיך דובאָם, אויפן שטאָרץ; און ווערט שוין, נאָכגיכער, אַוועקגעשלעפּט, נאָך איידער ס'האָט זיך באַוויזן אַוועקצולייגן... ער האָט געשפּירט: אַ קלאַפּ... און אַז ער פאַלט ערגעץ, ווערט פאַרפאַלן, אַזוי ווי די ערד וואָלט איר מויל אויפגעמאַכט, און צוליב עפּעס אַ שרעקלאַכע נקמה, אים דאַ פאַרזוכט אײַנצושלינגען מיט איין שלונג און פּאַר איין מאָל; און זיך באַלד דאָ גענומען שטאַרקן דעם קערפּער מיט דעם קליינעם ביסעלע כח, וואָס ס'איז נאָך געבליבן בײַ אים; גענומען שטאַרקן די גלידער, זיי שטײַפן, און מיטן לעצטן ביסעלע פאַרשטאַנד, וואָס האָט שוין ערגעץ־וואו געהאַט

געשטעקט ביים סאַמע אויסגאַנג, וואו — אויב ס׳גייט נאָך דאָרט אַריבער, אַזוי איז שוין אוים מיט אַלעם; און גענומען ציען אַרויף, אַרויף, און באַלד אַרויסגעשטעקט נ׳קאָפּ פון אונטער אַ גאַנצן באַרג מיט שטיקער, געבליבן צוריק שטיין אויף די פיס, און שוין אַזוי גוט געוואוסט:

— ס׳איז די קללה; ר׳האָט זיך דאָ אָנגעטראָפן מיט איר, און אַז זי האָט אים צעשמעטערט דעם וואָגן, צוליב וואָס, גאָרנישט: אַ פּיען... אַן אויסגעפּוילטן פּיען פון אַ בוים... אַ ווייכן וואָרצל...

און זיך אַראָפּגעבויגן צום הויפן בראָכוואַרג, מיט בלוט אין די אויגן — איר אָפּירגעצויגן, די באַבע, וואו זי איז דאָרט ער־געץ געלעגן אַריינגעדרייט, און אָן לעבן.

— שטיי אויף, באַבע... כ׳מוז דיך ברענגען באַצייטנס אַ היים, צו מיין ווייב...

אירע קרעכצן צעריסן ס׳האַרץ.

— נישט קיין וואָגן, נישט קיין פערד, אַליין — צעבראָכן, צוקאַליטשעט... נישט קיין איין גאַנץ אבר...

און אַזוי איר געכאַפּט אויף די פּלייצעס, ווי אַ בינטל, און געלאָפן דאָ מיט איר, ווי מיט אַן אוצר.

— ס׳וועט נישט העלפן דיין קרעכצן, דיין וויינען, באַבע, אַז מיין ווייב ברויך דיך האָבן...

ער האָט געפּילט די קללה, אַז זי איז דאָ מיט אים אויפן וועג, און האָט זיך פאַרמאַסטן מיט אים; אויך דערנסטמאָל ווען זיין מו־טער איז מיט אים געגאַנגען צום בעט — ווער ווייסט דאָס נישט, — דאָס זי האָט אויך אַזוי צורעכט געמאַכט, אַז זי זאָל דאַריבער באַדאַרפן גיין פון דער וועלט!...

און דער ווייטאָק פון זיין מוטער׳ס טויט, די מורא פאַרן ווייבס לעבן, — האָבן אים ביידע געטראָגן; ס׳בלוט האָט זיך אים געגאָסן אין האַלז אַריין; ער האָט געשלונגען דאָס בלוט, וואָס האָט פון אָנפאַנג געטריפט און באַלד געיורזשעט פון די אויגן, פון די אויערן, דורך אַלע רערן און קאַנאַלן — עמערס־ווייז; און

דאָך נישט אָפּגעשטאַנען, נישט מיד געוואָרן, נאָר געפֿלויגן ווי אַ ווינט, זיך געטראָגן ווי העליש בראַנד־פֿייער, מיט דער גיכקייט פֿון אַ בליץ, נישט פֿילנדיק: שטיינער ליגן פֿאַר זיינע פֿיס... קיזל־שטיינער... בערג הויבן זיך אויף פֿאַר אים... ער איז זיי אַריבער ווי אַ פֿייל אויסן בויגן, אַריבער, אַלץ אַריבער, ביז ס׳הויז איז אים ענדליך געקומען פֿאַר די אויגן; און ער האָט דערהערט ס׳קרעכצן פֿון ווייב, וואָס איז שוין געווען אַזוי דין־אָנגעצויגן — ווי־ווען ס׳איז שוין נישטאָ מער וואָס צו שרייען, און מ׳האַלט, מיט יעדע רגע, מיט יעדע רגע, ביים אויסגיין; דאָ איז ער מיט איינמאָל אָפּגעשטאַנען, און זיך געגעבן, ווי אַ פֿערד וואָס האָט זיך איבער־געריסן פֿון לויפֿן — אַ לייג אַוועק, אַוועקגעפֿאַלן; ווייטער האָט ער שוין מער נישט געקענט גיין, און דאָס נישט באַדאַרפֿט אויך, נאָר בלויז צוגערופֿן צו דער באָבע — איר געוויזן:

— דאָ גיין אַריין, דו ווייסט דאָך אַליין וואו... ביזט דאָך נישט איינמאָל שוין געווען... נאָך די עטלאָבע טריט, סף־הכל... מאַך־אויף די טיר... אַזוי...

און צוגעמאַכט די אויגן...

אַ ווײַלע שפּעטער, נאָכדעם ווי די באָבע האָט, שוין־שוין, אין דער לעצטער רגע — זיך אַ וואָרפֿגעטאָן, און אָפּגענומען ס׳קינד אַ לע־בעדיקס; אַזוי, אַז די יונגע, פֿון כחות־פֿאַרלאָזטע מוטער, האָט נאָך געקענט מוטערליך אַ שמייכל טאָן דערצו, — איז מען אַוועק זיך אומקוקן, ווי געווײַנטלאַך אויף שמעונ׳ען; אים אָנזאָגן די גוטע בשורה:

— ס׳קינד לעבט, און די מאַמע לעבט...

איז ער געלעגן אויסגעשטרעקט אויף דער ערד, טויט...

און דער אַלטער חנן האָט זיך אַראָפּגעבויגן איבער אים, גע־קוקט אויף די ברייטע שטחים ערד, איבער וועלכע, ס׳האָט אויס־געזען ווי ס׳וואָלט דאָן מיט עפּעס מילדער געוואָרן; נישט גע־זען: ס׳איז פֿון טאָג, וואָס ווערט... און צוגעשאָקלט מיטן אַלטן

קאַפּ, אויף וועלכן ס'איז געלעגן אַ פינסטערער שאָטן, יענער בייזער שאָטן וואָס אין די פינסטערע וועלדער, נאָך איידער זיי זיינען געוואָרן אויסגעהאַקט; אזוי ווי ער וואָלט געוועזן דאָס איינציקע איבערבלייבעניש פון יענע אַלטע גזלנים, וועלכע האָבן אמאָל אין אים געשאָכטן, — און געקלאָגט:

— אַלמאַי, האָט דאָס מיך נישט געטראָפן, מיין זון, ווען דיין מאַמע האָט דיך אויף דער וועלט געבערענגט, און זי זאָל געוועזן בלייבן לעבן, און אויך דו איצט פאַרשפּאָרן אוועקגיין?...

אינהאלט:

עטלעכע ווערטער — — — — — — — — — — — — — —
דער הייליקער — — — — — — — — — — — — — — 5
דער מאַן — — — — — — — — — — — — — — 17
אַ שווערע נאַכט — — — — — — — — — — — — — 45
די קאַפּריזנע — — — — — — — — — — — — — 67
די ערשטע צייט — — — — — — — — — — — — — 85
לעבן — — — — — — — — — — — — — — — 105
דער געוועזענער — — — — — — — — — — — — 129
דער רייטער — — — — — — — — — — — — — 155
פון שרעק — — — — — — — — — — — — — — 169
זיין חטא — — — — — — — — — — — — — — 189
דער פלעק — — — — — — — — — — — — — — 211
די קללה — — — — — — — — — — — — — — 231